

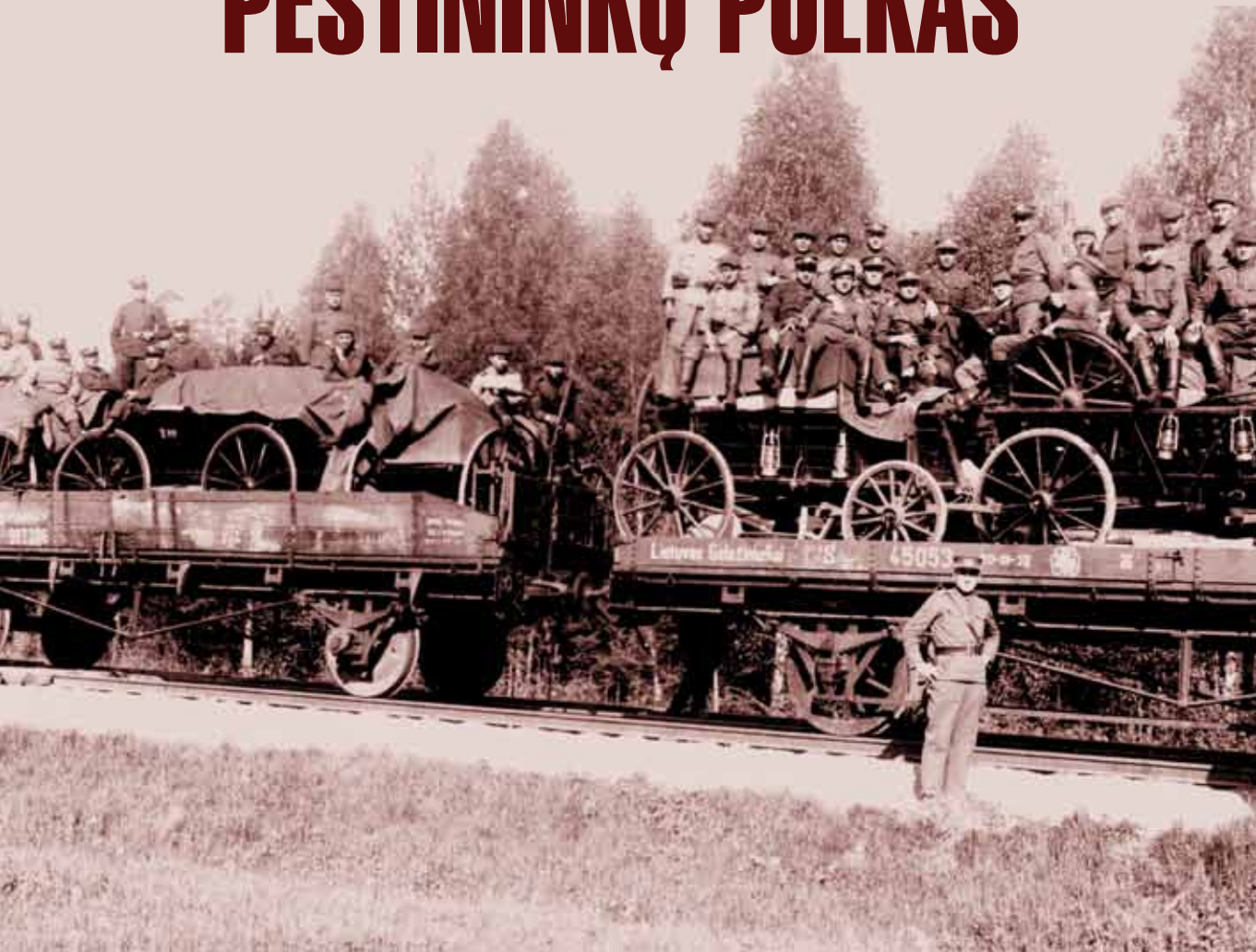

LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA

Gintautas Surgailis

ANTRASIS LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO

ALGIRDO PĖSTININKŲ PULKAS

GINTAUTAS SURGAILIS

ANTRASIS LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAIKŠČIO

ALGIRDO PĖSTININKŲ PULKAS

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS
KARO AKADEMIJA

GINTAUTAS SURGAILIS

ANTRASIS LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAIKŠČIO

ALGIRDO PĖSTININKŲ PULKAS

Monografija

Vilnius 2014

UDK 355(474.5) (091)
Su75

Monografijos autorius – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos prorektorius mokslui ir studijoms ats. plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis.

Atsakingasis redaktorius dr. Manvydas Vitkūnas

Recenzentai: doc. dr. Vytautas Lesčius
dr. Rimantas Zizas

Kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė

Viršelio dizainerė Laima Adlytė

Maketavo Jolanta Girnytė

Viršelyje:

2 pėst. pulko kariai, pasiruošę išvykti.

Fotografas Smetenskas. Lietuvos centrinio valstybės archyvo fondas

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014

© Gintautas Surgailis, 2014

ISSN 1822-4423

ISBN 978-609-8074-29-1

TURINYS

ĮVADAS.....	7
PULKO FORMAVIMAS.....	11
Pirmosios kautynės su raudonarmiečiais	34
Tolesnis kasdienis pulko gyvenimas	41
Pulkas bandant atsiimti Vilnių	42
Pulko vadovybės krizės laikotarpiu.....	49
PULKAS FRONTE PRIEŠ RAUDONARMIEČIUS	56
KOVOS SU BERMONTININKAIS.....	95
Pulkas Šiauliuose	107
KOVOS SU LENKAIS	115
Pulkas kautynėse ties Giedraičiais	137
Dislokacijos Utenos ir Jonavos rajone laikotarpiu	166
PULKAS TAIKOS METAIS	178
Pulkas prasidėjus Antrajam pasauliniam karui	216
Pulkas SSRS okupacijos sąlygomis.....	223
PULKO VADAI	231
IŠVADOS	247
PRIEDAI	249
SANTRUMPOS.....	266
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	269
PAVARDŽIŲ RODYKLĖ.....	270

ĮVADAS

Lietuvos kariuomenės istorija yra senesnė nei pačios valstybės istorija, nes padedant kariuomenei mūsų protėviai ir sukūrė Lietuvos valstybę. Mūsų tautos atmintyje yra geriausiai užfiksuota tarpukario Lietuvos istorija, todėl ja labiausiai domimasi. Ji tarsi yra šių dienų įvykių atrama, todėl 1918-aisiais atkurtos Lietuvos kariuomenės istorija mums, ko gero, pati artimiausia, nes yra tiesiogiai susijusi su mūsų karta. Ją dar prisimena mūsų tėvai ir seneliai, todėl neatsitiktinai jai skiria nemažai dėmesio ir Lietuvos istorikai. Vis dėlto istorikų darbuose dominuoja bendrieji kariuomenės veiklos klausimai, o atskirų dalių istorija nušviesta nepakankamai. Nors Antrojo pėstininkų pulko istorija palyginti nemažai domėtasi, tačiau specialaus darbo, skirto vien tik šiam pulkui, nėra.

Trumpa Antrojo pėstininkų pulko 1918–1920 metų istorija yra pateikta doc. dr. Vytauto Lesčiaus knygoje „Lietuvos kariuomenė 1918–1920“¹. Ne visą puslapį šio pulko istorijai skiria Vytenis Statkus².

Daugiausia šio pulko istorinių epizodų aprašė Kazys Ališauskas, kadangi jis tarnavo šiame pulke. Kai kuriais pulko istorijos klausimais jis yra nemažai rašęs dar tarpukariu. Ne veltui jis kartais buvo vadinamas pulko metraštininku. Paminėtini jo straipsniai „2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais“³, „2 pėst. Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga“⁴. Ypač detalai K. Ališauskas išnagrinėjo pulko kovas su lenkais ties Giedraičiais, ir mes juo plačiai pasinauosime.

Medžiagos apie Antrojo pėst. pulko kovas 1919–1920 m. yra Kazio Ališausko veikale „Kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės“⁵ ir doc. dr. Vytauto Lesčiaus

1 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, Vilnius, Leidybos centras, 1998.

2 Statkus Vytenis. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.

3 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 492–509.

4 Ališauskas K. 2 pėst. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga // Karys, 1927, liepos 24, p. 4–8.

5 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, Čikaga, 1972.

monografijoje „Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920“⁶.

Apie pulko kautynes su lenkais ties Giedraičiais medžiagos taip pat yra Redos Germanavičiūtės straipsnyje „Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse“⁷. Tačiau ji nemažai remiasi jau aukščiau minėtais K. Ališausko straipsniais.

Antrojo pėst. pulko istorijai skirta nuo 58 iki 86 p. Valdo Rakučio ir Jono Vaičėnionio studijoje „Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija“⁸. Tačiau ir šie autoriai daugiausiai naudojami jau minėtais rašytiniais šaltiniais.

Keletas įdomių ir nedokumentuotų faktų apie pačias pirmąsias pulko kūrimosi dienas yra Vinco Grigaliūno-Glovackio atsiminimuose, atspausdintuose 1923 m. „Mūsų žinyne“⁹, taip pat Prano Kauno straipsnyje apie pulko puskarininkių mokyklą¹⁰. Savo atsiminimus apie tarnybą pulke pirmaisiais metais yra paskelbęs Pranas Mačiulis¹¹. Labai vertingi savo tikslumu yra buvusio pulko vado Jono Petruičio atsiminimai „Laisvę ginant“, ypač jų antrasis tomas¹².

Vienas kitas Antrojo pėst. pulko istorijos fragmentas yra ir kai kuriuose kituose straipsniuose ir veikaluose, tačiau svarbiausias ir pagrindinis šaltinis nagrinėjant pulko istoriją yra Lietuvos centrinis valstybės archyvas ir jame 514 fonde sukaupti Antrojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko dokumentai. Labai svarbūs tyrimui yra pulko vado įsakymai. Juose atsispindi kasdienis pulko gyvenimas: paskyrimai, karininkų ir kareivių kaita, mokymas, aprūpinimas, buitinės ir ūkinės problemos, pulko vado ir aukštesniųjų viršininkų pulko tikrinimo medžiaga, išvados ir panašiai. Ypač išsamūs ir visapusiški yra plk. V. Glovackio vadovavimo pulkui laikotarpio įsakymai. Juose pulko vadas analizuoja pulko padėtį, mūšius, padarytas juose klaidas, pralaimėjimų ar pergalių priežastis. Pradėjęs pulkui vadovauti kitiems vadams, įsakymai pasidarė sausi ir nebe tokie informatyvūs. Juose jau labai mažai galima surasti medžiagos apie „kariškąjį“ pulko gyvenimą. Tačiau tai surandame operatyviniuose ir slaptuose įsakymuose. Juose atsispindi pulko koviniai veiksmai ir operacijos, žinios apie priešą, pulko problemos ir pan.

Daug vertingos pulko istorijai medžiagos yra pulko susirašinėjimo su aukštesnėmis institucijomis bylose.

6 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, V., 2004

7 Germanavičiūtė Reda. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse // Karo archyvas, t. 13, V., Krašto apsaugos ministerija, 1992, p. 162–186.

8 Rakutis Valdas, Vaičėnionis Jonas. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, V., 2012.

9 Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinytas, K. 1923, Nr. 15, p. 436–441.

10 Plk. ltn. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paoficerių mokykla // Mūsų žinytas, K., 1938, Nr. 11–12, p. 906–922.

11 Mačiulis P. Pirmaisiais 2 pėst. pulko metais // Karys, 1968 Nr. 2, p. 35–37, Nr. 3, p. 78–80, Nr. 4, p. 115–118, Nr. 5, p. 137–140.

12 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, „Vaga“, Jungtinės Amerikos Valstijos, 1958.

Ypač reikėtų paminėti telefonogramas ir pulko padalinių vadų pranešimus. Juose sukaupta tikra, neapdorota informacija apie pulko batalionų, kuopų, komandų kovinius veiksmus, ekstremalius ir paprastus įvykius, planuojamas ir vykdomas operacijos. Labai daug medžiagos galima surasti telefonogramose, siunčiamose iš pulko divizijos, Krašto apsaugos ministerijos ir Generalinio štabo vadovybei, ir telefonogramose, siunčiamose į pulką. Tačiau 1919–1923 m. telefonogramos, dažniausiai užrašytos pieštuku ne visada ant kokybiško popieriaus, saugotos fronto sąlygomis, dažnai būna sunkiai įskaitomos, o kai kurios ir beveik neperskaitomos.

Gana išsami kareivių ir karininkų mokymo medžiaga. Tai ir patvirtintos įvairaus mokymo programos, karininkų mokymo planai, ir programos, ir netgi parengtų paskaitų tekstai.

Nemažai bylų sudaro įvairių pulko manevrų ir karinių pratimų mokomoji medžiaga. Nors ji įdomi, tačiau didesnės vertės pulko istorijos tyrinėjimui neturi. Tą patį galima pasakyti ir apie daugybę mobilizacinių planų ar ūkinės veiklos dokumentų.

Vertingos medžiagos taip pat yra 510 fonde sukaupuose Antrosios pėstininkų divizijos, kurios sudėtyje veikė Antrasis pėstininkų pulkas, dokumentuose. Divizijos dokumentacija nėra tokia gausi kaip pulko, tačiau čia galima rasti daugiau apibendrinančios medžiagos apie diviziją ir apie pulką. Ypač vertingi slapti divizijos vado įsakymai, divizijos karo įvykių dienynas ir kt. dokumentai.

Daug vertingos medžiagos rasta 929 fondo 3-iojo aprašo bylose. Ypač svarbios pulko vado teikiamos įvairios ataskaitos ir kita informacija Krašto apsaugos ministerijai, ypač paminėtini mūšių aprašymai.

Apie Raudonosios armijos veiksmus kovojant su Lietuvos kariuomene medžiagos ieškota Rusijos valstybiniame kariniame archyve (Российский государственный военный архив) XV Vakarų armijos, Sovietų Lietuvos kariuomenės ir Sovietų Latvijos kariuomenės fonduose. Čia pavyko surasti kitos, t. y. priešiškos pusės, kovų su Antruoju pėstininkų pulku aprašymus, palyginti dviejų skirtingų šaltinių duomenis apie tuos pačius įvykius. Be to, susipažinus su Raudonosios armijos šaltiniais, suprasti, kartais sveiko proto ir logikos nesuvokiamus dalykus, kaip, vienas batalionas galėjo sėkmingai kovoti ir laimėti prieš vieną ar du raudonarmiečių pulkus. Iš šių šaltinių galima buvo teisingai įvertinti kovojusių prieš Lietuvos kariuomenę raudonarmiečių tiek kovinį pajėgumą, tiek moralinę būseną.

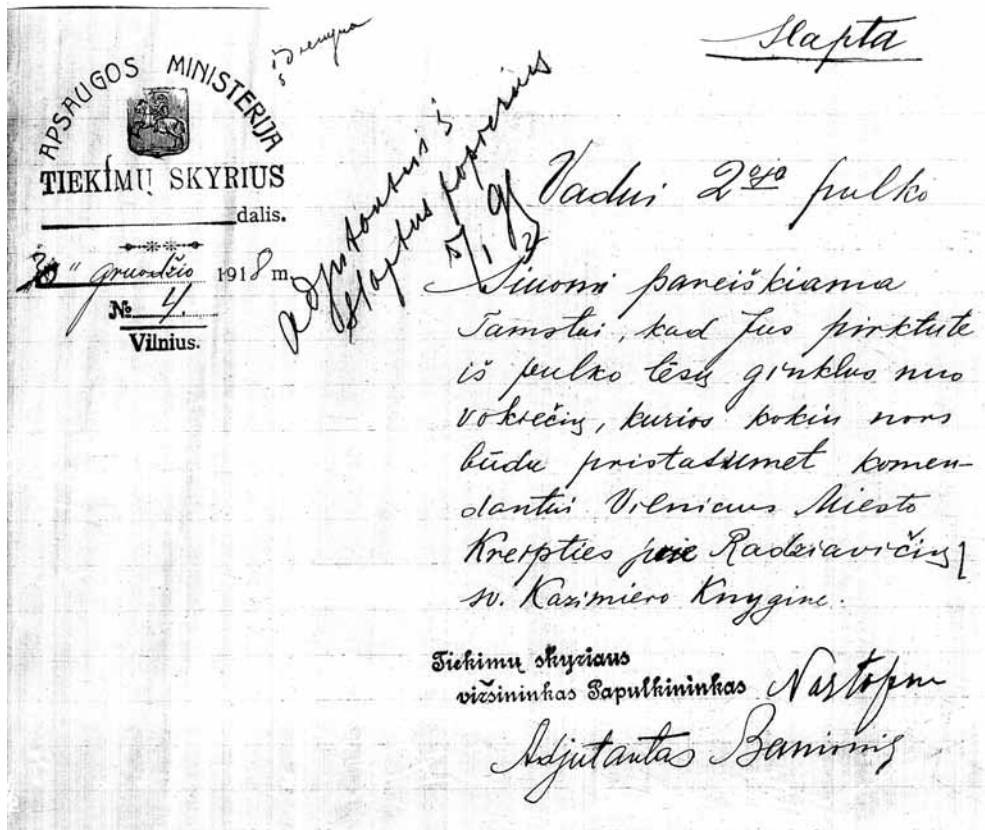
Monografijos autorius kelia tikslą (tiek, kiek leidžia sukaupta istorinė medžiaga) – išsamiai nušviesti Antrojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko istoriją nuo jo kūrimosi pradžios 1918 m. iki sunaikinimo 1940 metais. Parodyti, kokiomis sąlygomis ir kaip kūrėsi pulkas, kokios buvo pulko formavimo problemos, pirmąsias kovas ir visą jo nueitą kelią kovo-

jant su raudonarmiečiais, bermontininkais ir lenkų kariuomene. Ypač išryškinti pulko reikšmę sustabdant gen. L. Želigovskio vadovaujamos lenkų kariuomenės puolimą ir pulko kovas prie Giedraičių. Pasirinkus daugiau chronologinių įvykių dėstymą, apžvelgti pulko istoriją taikos metais bei jo veiklą prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, kaip pulkas sutiko 1940 m. birželio mėn. Lietuvos sovietinę okupaciją bei pulko likvidavimo istoriją.

Galbūt skaitytojui būtų ir įdomu, tačiau autorius nekelia tikslo nušviesti karių, ypač žymesnių pulko karininkų, vėlesnę veiklą išėjus iš pulko ar pulko karių likimų likvidavus pulką 1940 metais. Tai jau nebe pulko istorija, o konkrečių žmonių, tik susijusių su pulku, istorija, juo labiau kad panašius klausimus nagrinėja kiti autoriai.

PULKO FORMAVIMAS

Pulkas pradėtas formuoti 1918 m. gruodžio 5 d. Vilniuje. Tą dieną jo vadu buvo paskirtas plk. Pranas Liatukas. Gruodžio 7 d. į pulką perkeliamas kpt. Vincas Glovackis. Čia į pulką įstojo ir 33 pirmieji savanoriai. Kpt. Juozas Šapkauskas buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu, kpt. V. Glovackis – Ūkio skyriaus viršininku. Gruodžio 11 d. į pulką atvyko karininkas Jonas Samasionka ir karo valdininkas Vincas Sproginis. V. Sproginis paskirtas Ūkio skyriaus raštvedžiu, J. Samasionka – instruktoriumi. Gruodžio 16 d. į pulką atvyko Jonas Chaleckis ir tą pačią dieną buvo paskirtas adjutantu¹³. Pradėjo rinktis ir pirmieji savanoriai: gruodžio 10 d. atvyko savanoris Stasys Janukonis, gruodžio 18 d. – Petras Valašinitis, gruodžio 21 d. – Simonas Zargė. Gruodžio 20 d. buvo paskelbtas pirmasis įsakymas pulkui¹⁴.

Leidimas pirkti ginklus // LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 3

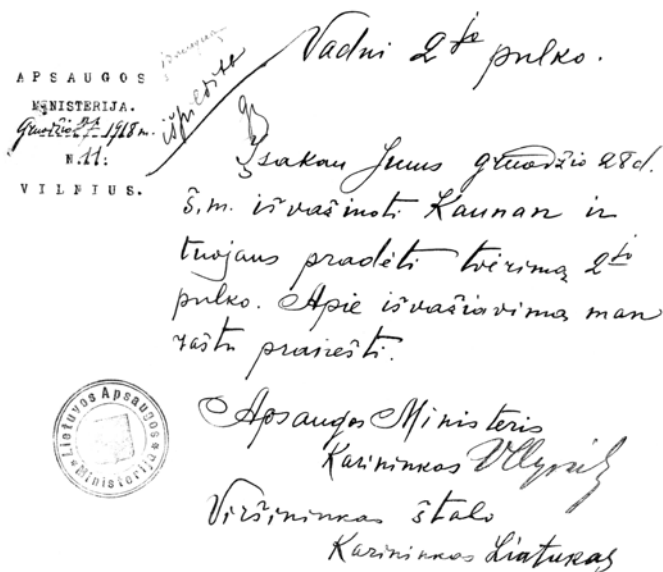
¹³ Įsakymas 2 p. p. Nr. 1, 1918-12-20 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 1; Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 517.

¹⁴ Įsakymas 2 p. p. Nr. 1, 1918-12-20 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 1; Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 233.

Buvo gauti pirmieji pinigai: 100 markių išduota raštvedžiui V. Sproginiui apmokėti už raštinės reikmenis bei 1053 markės – karininkų atlyginimams už gruodžio pirmąją pusę. Iš jų 400 paskirta pulko vadui plk. P. Liatukui, 326 markės ir 66 pfeningai skirti 1-ojo bataliono vadui kpt. J. Šapkauskui, tiek pat Ūkio skyriaus viršininkui kpt. V. Glovackiui¹⁵.

Gruodžio mėn. pabaigoje pulką papildė būrelis karininkų. Krn. Edvardas Miškinis gruodžio 21 d. buvo paskirtas 2-ojo bataliono vadu¹⁶.

Gruodžio 23 d. pulko vadas Pranas Liatukas buvo perkeltas į Apsaugos ministerijos štabą. Vietoje savęs laikinai pulko vadu jis paskyrė krn. Vincą Glovackį¹⁷.

Nuo gruodžio 23 d. į pulką buvo paskirti karininkai Tadas Filipauskas, Jonas Milašis, Pranas Mačiulis, Juozas Račys, Vladas Dumčius ir karo valdininkas Jonas Mistelis¹⁸.

Gruodžio 24 dieną krašto apsaugos ministras krn. Mykolas Velykis krn. Praną Liatuką paskyrė Apsaugos ministerijos štabo viršininku, o Antrojo pėst. pulko vadu paskyrė krn. Vincą

Įsakymas pulko vadui išvykti į Kauną // LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 2.

Glovackį. Tuo pačiu įsakymu krašto apsaugos ministras prie Antrojo pėst. pulko priskyrė karininkus Jurgį Kubilių, Emilių Jodko, E. Šneideraitį, Konstantiną Šalkauską, Igną Adamkevičių, Motiejų Banionį, Antaną Jakštą ir Kazį Musteikį¹⁹.

Tačiau gruodžio 25 d. karininkai J. Račys, P. Mačiulis, V. Dumčius ir karo valdininkas J. Mistelis iš pulko buvo perkelti į Vilniaus komendantūrą. Tą pačią dieną iš pulko pabėgo krn. T. Filipauskas, kuris įstojo į lenkų formuojamus legionus. Tą dieną į pulką įstojo savanoris Bronius Zubavičius²⁰. Gruodžio 27 d.

15 Įsakymas 2 p. p. Nr. 1, 1918-12-20 // LCVA, F. 514, ap. 1, b. 1, l. 1.

16 Įsakymas 2 p. p. Nr. 3, 1918-12-22 // Ten pat, l. 2.

17 Įsakymas 2 p. p. Nr. 4, 1918-12-23 // Ten pat, l. 3.

18 Įsakymas 2 p. p. Nr. 5, 1918-12-26 // Ten pat, l. 3.

19 Įsakymas Apsaugos ministerijai Nr. 7, 1918 m. gruodžio 24 d.

20 Įsakymas 2 p. p. Nr. 5, 1918-12-26 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 3.

karininkai I. Adamkevičius, A. Jakštas, K. Mus-teikis ir M. Banionis iš pulko buvo perkelti į Vilniaus komendantūrą, tačiau į pulką buvo grą-žintas P. Mačiulis²¹.

Sąlygos pulkui or-ganizuotis Vilniuje bu-vo nepalankios. Vilniu-je tuo laiku kūrėsi trys kariuomenės: lietuvių, bolševikų ir lenkų; byrėjo vokiečių kariuomenė. Pul-

Pirmoji pulko buveinė Kaune, pulkui persikėlus iš Vilniaus (Viešbutis „Europa“ Gedimino gt. // Karys, 1928, Nr. 26, p. 521).

kas buvo Vilniuje 24 dienas. Artinantis prie Vilniaus bolševikams, gruodžio mėn. 29 d., vykdydami krašto apsaugos ministro gruodžio 27 d. įsakymą, trys karininkai, du kareiviai ir pulko vadas Vincas Glovackis persikėlė į Kauną. Tačiau gruodžio 30 d. Krašto apsaugos ministerijos įsakyme užfiksuota, kad „Vadą 2 pulko Karininką Glovackį laikyti išvažiavusiu Kaunan, tarnybos vieton nuo gruodžio 21 d. š. m.“²². Nepaisant to, matyt, reikia laikyti, kad jie į Kauną atvyko gruodžio 29 d. Vykdami iš Vilniaus jie pasislėpę išsivežė 6 šautuvus ir šimtą tūkstančių ostmarkių. Kadangi jokių patalpų neturėjo, tai įsikūrė trijuose viešbučio „Europa“ kambariuose. Drauge su karininku V. Glovackiu atvyko karininkai J. Šapkauskas, P. Mačiulis ir J. Milašius, kareiviai Valašnavičius ir Zubavičius²³. Šie, išvykę į Kauną karininkai, įvardyti 1918 m. gruodžio 29 d. pulko vado įsakyme Nr. 7. Jame rašoma: „Aš šiandien su karininkais Šapkauskiu, Mačiuliu, Milašiu ir savanoriais Valašnavičiu ir Zubavičiu atvykau Kaunan, kur atidariau savo štabą“. 1923 m. atspausdintuose atsiminimuose V. Glovackis nurodo, kad gruodžio 29 į Kauną išvyko su karininkais J. Šapkausku, J. Samasionku ir V. Sproginiu²⁴. Remdamiesi atsiminimais tai kartoja ir kai kurie kiti autoriai²⁵. Tačiau, matyt, reikia remtis tiesiog tą pačią dieną parašytu įsakymu.

Krn. V. Glovackis tokiais žodžiais apibūdino jų atvykimą į Kauną: „Be-roads ir žvirblis tupėdamas ant stogo, žiūrėdamas, juokėsi iš mūs ir tartum klausė: pažiūrėsim, ką jie padarys?“²⁶

21 Įsakymas 2 p. p. Nr. 6. 1918-12-28 // Ten pat, l. 4.

22 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 9. 1918 m. gruodžio 30 d.

23 Įsakymas 2 p. p. Nr. 6. 1918-12-28; Nr. 7. 1918-12-29 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 5.

24 Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinynas, K. 1923, Nr. 15, p. 486.

25 Rakutis V., Vaičėnionis J. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 60.

26 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 521.

Plk. V. Grigaliūnas-Glovackis//
Lietuvių albumas, Berlynas, 1921, p. 119.

V. Glovackis atvyko į Kauną turėdamas rekomendacinius laiškus Valstybės tarybos nariui S. Banaičiui, kuris vienintelis rezidavo Kaune. Neturėdamas daugiau jokių pažįstamų Kaune, V. Glovackis jau kitą dieną, t. y. gruodžio 30-ąją, prisistatė V. Banaičiui ir paprašė pagalbos steigiant pulką. Pirmiausia V. Glovackis prašė pinigų. Pasirodė, kad V. Banaitis tik disponuoja pinigais, bet jų neturi, jie yra Vilniuje. Tačiau jam padedant, iš apskrities milicijos pavyko į pulką perkelti karininką Juozą Mikuckį. Gruodžio 30 d. V. Glovackis taip pat apsilankė pas Kaune reziduojančią vokiečių karinę vadovybę ir paprašė paramos, ypač patalpų kuriamam pulkui²⁷.

Krn. Juozas Mikuckis į pulką atvyko tą pačią gruodžio 30 d. Pulko vadas jį paskyrė ūkio viršininku. Tą dieną taip pat atvyko karininkai Petras Aglinskas, Jurgis Bulkus, Jonas Laurinaitis, Alfonsas Šinkevičius. Krn. Jonas Laurinaitis buvo paskirtas 1-osios kuopos vadu.

Gruodžio 31 d. atvyko karo valdininkas Edvardas Štangerbergas, savanoriai Andrius Baladinskas, Antanas Bralias, Simonas Nenortas, Pranas Difortas, Mikas Dovidaitis, Juozas Juodsnukis²⁸.

J. Mikuckiui rekomenduojant, kvartirmeisteriu²⁹ buvo priimtas Hermanas Aronsonas, kuris labai daug padarė aprūpinant nieko neturintį pulką. Jo veiklą pulko vadas V. Glovackis savo atsiminimuose apibūdina šitaip: „Aronsonas su p. Frenkeliu organizavo slaptus sandėlius perkamiems nuo vokiečių daiktams. Jie taip pat suorganizavo tą supirkimą. Tik jų dėka pulkas iš karto pradėjo stiprėti medžiagiškai perkant ginklus, daiktus ir t. t. už pusdykę. Aronsonas savo veiklumu ir ryšiais užmezgė ryšius su vokiečių žvalgyba, supažindino mane su Soldatenrato pirmininku Kaune ir su žvalgybininku Veingartu. Todėl pulko slaptieji sandėliai pirktiems nuo vokiečių daiktams buvo sulyginant nedideliame pavojuje atėmimo ir konfiskacijos atžvilgiu. Apskritai Aronsono patarnavimas pulkui naudos žvilgsniu negali būti įkainotas pinigais ir jo darbuotė pulko istorijoje turi būti itin pažymėta.

27 Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinynas, Nr. 15, p. 487.

28 Įsakymas 2 p. p. Nr. 8. 1918-12-30, Nr. 9, 1918-12-31 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 4, 6.

29 Kvartirmeisteris – asmuo, tvarkantis kariuomenės išskirstymą po butus.

800 auksinų mėnesinės algos nebuvo jam, gana turtingam vaikinui, paviliojimu, tuo labiau kad jisai ir savąją tąją algą išekvodavo net dvigubai žvalgybininkų vokiečių papirkimui ir vaišinimui, taip pat vežikams /.../ Aronsonas dirbo dieną ir naktį su dideliu pasišventimu ir jam toji tarnyba pulke per kelis mėnesius galutinai suardė sveikatą ir žmogus tapo tiesiog invalidu.³⁰

20 markių (20 auksinų).

Vos tik atvykę į Kauną, pulko karininkai susisiekė su Kauno lietuvių visuomene, kunigais prašydami jų raginti savanorius stoti į pulką. Pirmieji atvyko broliai Širvaičiai iš Panemunės. Jiems buvo duota šiek tiek pinigų ir pasiūsti atgal į Panemunę ir Užnemunę rinkti daugiau vyrų. Jie pasirodė gerais agitatoriais ir netrukus į pulką atvedė beveik šimtą savanorių³¹.

Neturėdami savo valgyklos, pulko štabas ir pirmieji savanoriai pietavo katalikiškoje valgykloje, esančioje Daukanto g. 10. Kaip prisimena pulko vadas, maistas buvo geras ir kainavo 1–2 auksinus³².

Naujųjų 1919 metų dieną pulko vadas V. Glovackis išleido vieno paragrafo įsakymą, sveikindamas savo karininkus ir kareivius šiais žodžiais: „Jūs karininkai ir savanoriai, stoję į tėvynės gynėjų eiles, ...stoję su karštu noru iškovoti jai nepriklausomybę, parodykime savo darbus, kad mums vien tik terūpi mūsų tėvynės laisvė. Dėkinga bus mums tėvynė ir dėkingi bus mūsų palikuonys, kai po tikriems tėvynės mylėtojams; tėvynės gynėjams“³³, o maisto pagardinimui kiekvienam savanoriui paskyrė papildomai po 4 markes³⁴.

Nuo 1919 m. sausio mėn. 2 d. buvo įsakyta pradėti savanorių mokymą, tačiau jis buvo pradėtas tik sausio 7–8 d.

Sausio 2 d. pulką papildė 59 savanoriai kareiviai³⁵. Sausio 3 dieną į tarnybą buvo priimti trys raštininkai: Antanas Pračkaila, Stasys Grajauskis ir Jonas Kemežis bei 13 savanorių³⁶. Sausio 4 d. buvo paskirtas pirmas budintis karininkas

30 Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinynas, Nr. 15, p. 487.

31 Mačiulis Pranas. Pirmaisiais 2 pėst. pulko metais // Karys, 1962, Nr. 2, p. 36.

32 Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinynas, Nr. 15, p. 487–488.

33 Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 517.

34 Įsakymas 2 p. p. Nr. 9. 1918-12-31 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 7.

35 Įsakymas 2 p. p. Nr. 11. 1919-01-02 // Ten pat, l. 9–10.

36 Įsakymas 2 p. p. Nr. 11. 1919-01-03 // Ten pat, l. 10.

Antroji pulko „kareivinė“ Daukanto g. nr. 7 // Karys, 1928, Nr. 26, p. 521.

pulke – krn. J. Samasionka. Savanoriai iš 1-osios kuopos, kurie jau mokėjo naudotis ginklu, užėmė pirmą sargybą prie Apsaugos ministerijos štabo. Pulke postų dar nebuvo. Tą dieną taip pat buvo priimti 22 savanoriai, tačiau atleistas pirmasis kaip netinkamas karo tarnybai savanoris Kazys Jankaitis³⁷. Sausio

5 d. pulkas perėmė ir Lietuvos banko apsaugą³⁸.

Sąlygos, kurioms esant teko pradėti organizuoti pulką Kaune, buvo panašios į sąlygas, esamas Vilniuje. Iš pradžių vokiečiai nedavė kareivinių. Kareivių skaičius, pulkui persikėlus į Kauną, pradėjo sparčiai didėti. Viešbutyje per porą dienų pasidarė ankšta. Reikėjo ieškoti vietos kitur. Ji buvo rasta daktaro R. Šliūpo namuose (Daukanto gatvėje). Į juos pulko branduolys persikėlė 1919 m. sausio 3–4 dienomis. Pats R. Šliūpas pasiūlė persikelti į jo namus.

Kai pasidarė ankšta ir R. Šliūpo namuose, buvo paprašyta vokiečių užleisti pulkui daugiau butų. Tačiau vokiečių vadovybė tą daryti visaip vilkino. Nors pulkui ir perduodavo kai kuriuos butus, tačiau juose gyvenę vokiečiai atsisakė išsikelti. Pulkovo vadas, matydamas, kad gražiuoju su vokiečiais nepavyks susitarti, prievarta iškraustė vokiečius iš namo Laisvės alėjoje nr. 63. Pulkovo kareiviai buvo perkelti į naujas patalpas, o Daukanto gatvėje turėti R. Šliūpo namai palikti registracijos biurui. Nors vokiečiai trukdė formuoti pulką, bet sausio viduryje vis dėlto atidavė jam kareivines Aukštojoje Panemunėje, ir pulkas sausio 13–14 d. į jas įsikėlė. Butas Laisvės alėjoje buvo perduotas Kauno komendantui³⁹. Nuo tada ir prasidėjo rimtas pulko organizavimo darbas ir intensyvus karių mokymas. Pulkas buvo pradėtas formuoti carinės Rusijos armijos pavyzdžiu: 4 batalionai po 3 kuopas kiekviename, atskira kulkosvaidžių kuopa, mokomoji kuopa, raitų žvalgų komanda, griežikų komanda, ūkio dalis ir ūkio kuopa⁴⁰.

³⁷ Įsakymas 2 p. p. Nr. 11. 1919-01-02, Nr. 13. 1919-01-04 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 10, 11, 12; Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 517.

³⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 14. 1919-01-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 13.

³⁹ 2-ojo pėst. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbiausiųjų įvykių chronologija // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 26; Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 521, 522.

⁴⁰ Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 235.

Tuo metu vokiečių daliniai Kaune dar buvo stiprūs, nors idėjiškai ir buvo suskilę į 2 sroves. Pulkui teko bendrauti ir su vokiečių karine vadovybe, linkusia užtikrinti senąją tvarką, ir su Soldatenratu⁴¹, palaikiusiu ryšius su vietiniais komunistais ir Raudonąja armija. Pavyzdžiui, norint ką nors iš vokiečių įsigyti, reikėjo gauti ir vienu, ir kitų sutikimą.

Trečioji pulko buveinė Laisvės al. nr. 63 // Karys, 1928, Nr. 26, p. 524.

Pulkas labai jautė ir bolševikų įtaką, nes Kaune veikė jų slapta karinė organizacija. Materialiai gerai aprūpinamų bolševikų spaudoje buvo daugybė šmeižto ir agitacijos prieš Lietuvos Vyriausybę ir Kaune besikuriantį pulką.

Trečias priešiškas elementas – lenkų organizacijos – irgi brandino toli siekiančius priešvalstybinius planus. Nemažai Kauno jaunimo tų priešiškų idėjų buvo paveikti ir nenoriai stojo į pulką. Antrasis pėst. pulkas iš esmės formavosi iš kaimo jaunuomenės, kuriai iš svetur atneštos idėjos buvo svetimos⁴².

Pulko užuomazga pamažu tvarkėsi, pulkas augo, buvo formuojama pulko struktūra. Sausio 5 d. karininkas Juozas Mikuckis paskirtas Kauno karo komendantu; jo žinion buvo perduota keletas kareivių.

Sausio 6 d. pulko vadas įsakymu pulkui paskelbė pirmąją pulko dienotvarkę: 6 val. keltis, nuo 7 iki 11 val. – užsiėmimai, nuo 11 iki 13 val. – pietūs, nuo 13 iki 17 val. – vėl užsiėmimai. Be to, tą pačią dieną išleistame įsakyme pulkui, pulko vadas įsakė kur nors siunčiant kareivius, siųsti tik tarnavusius kariuomenėje, kurie moka apsieiti su šautuvu ir žino, kas tai yra drausmė. Visus kitus įsakė mokyti⁴³.

Tačiau nuo pat pirmųjų dienų tarp pulko užuomazgos ir Panemunės milicijos viršininko Juozo Pranaičio susiklostė įtempta padėtis. Sausio 5 d. jis iškvietė vokiečius padaryti kratą bute, kur buvo apgyvendinti pirmieji pulko kareiviai, tačiau kareiviams pasipriešinus, krata nebuvo padaryta. Sausio 6 d. jis kartu su vokiečiais nuvyko daryti kratos į namus kaime, kur pulkas laikė paslėptą

⁴¹ Vokiečių kareivių taryba.

⁴² Ten pat, p. 234.

⁴³ Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 517; Įsakymas 2 p. p. Nr. 15. 1919-01-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 14.

kulkosvaidį⁴⁴. Tačiau pulkui stiprėjant, milicija nebedrįso kištis į pulko reikalus.

Sausio 7 d. pradėta formuoti 2-oji, 3-ioji ir 4-oji kuopos; buvo paskirti kuopų vadai. Tą pačią dieną į pulką iš Apsaugos ministerijos štabo atsiųstas gydytojas Jonas Puodžiūnas ir iš Vilniaus atvyko savanoris felčeris Izidorius Garla, jie abu ir sudarė pirmąjį pulko sanitarinį personalą⁴⁵. 1-ojo bataliono vadas J. Šapkauskas paskirtas pulko vado padėjėju, o 1-osios kuopos vadas J. Laurinaitis, vietoj jo paskirtas 1-ojo bataliono vadu. Krn. P. Mačiulis paskirtas kulkosvaidžių komandos viršininku, krn. J. Butkus – Kauno geležinkelio stoties komendantu ir jam priskirti 4 kareiviai⁴⁶.

Sausio 8 d. kariai gavo pirmąją kovinę užduotį: kareiviai Feliksas Lutkauskas, Antanas Dovidonis, Aleksandras Kaminskas, Motiejus Banionis, Juozas Makuška, Andriejus Juškevičius buvo pasiųsti į Širvintas parvežti pulkui ginklų. Sausio 8 d. įsakyme pulkui taip pat užfiksuota, kad tą dieną pulkas išleido 58 600 markių, už kurias pulkui pirko 24 arklius, 20 centnerių rugių ir 20 centnerių avižų⁴⁷.

Tą pačią sausio 8 d. apsaugos ministras išleido įsakymą, kuriuo nustatė, kad visi karininkai, valdininkai ir kareiviai, pradėdant nuo sausio 10 d., turi teisę nešioti šaltuosius ginklus: kardą ir durtuvą.

Lietuvos kariuomenės pėstininko kepurė. 1919–1920 m.

Nešioti šautuvą arba revolverį galima tik turint tam tikrą vokiečių karinės vadovybės Kaune liudijimą – generalkomando su antspaudu ir pulko vado arba štabo viršininko parašu. Tokius pat liudijimus privalu turėti vadams, jų kuopai arba būriui einant gatve. Visi karininkai, valdininkai ir kareiviai, nešiojantys ginklus, privalo dėvėti pilką kepurę su kokarda (Vyčiu) ir

geltoną žalią raudoną raištį su pulko antspaudu ant rankovės⁴⁸.

Sausio 9 d. pulke buvo suformuoti 4 batalionai. Labai įdomiai skamba įsakymas dėl batalionų formavimo: „*Prie 1, 2, 3, 4 kuopos įsakau turėti 1, 2, 3 ir 4 batalioną*“. 2-ojo bataliono vadu laikinai paskirtas krn. Mykolas Laukšatas, 3-iojo bataliono – krn. Konstantinas Šalkauskis, 4-ojo – krn. Norkus. Krn. E. Jodko

44 1919-01-06 raštas Apsaugos ministerijos štabo viršininkui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 4.

45 Įsakymas 2 p. p. Nr. 15. 1919-01-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 14.

46 Įsakymas 2 p. p. Nr. 16. 1919-01-07 // Ten pat, l. 21-22.

47 Įsakymas 2 p. p. Nr. 17. 1919-01-08 // Ten pat, l. 17.

48 Apsaugos ministerio įsakymas Nr. 13. 1919 m. sausio 8 d.

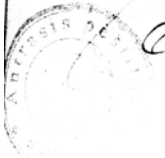
Kowno, den. 24. 1. 1919.

W a f f e n s c h e i n .

Der *Feldw. d. 2. Reg. M. arminas Štarys*

Angehöriger der litauischen Armee; hat die Berechtigung
zum Besitze von *einem Revolver und*
Infanteriegewehr

*Chef des 2 Lituanien
Infanterie
Regiments,*

Oberrst

Von seiten des Generalkommandos
Für den Chef des Generalstabes

A. B.

Hauptmann im Generalstab

Leidimas nešioti ginklą (LCVA, f. 514, ap. 1, b. 17, l. 16.)

įsakyta organizuoti artilerijos būrį. Visi artileristai savanoriai buvo išskirti iš kuopų ir perduoti į E. Jodko būriui. Krn. P. Aglinskas paskirtas nerikiuotės kuopos vadu⁴⁹.

Sausio 10 d. pulko vadui teko pripažinti, kad iš pulko pabėgo pirmieji kareiviai. Tai buvo Vincas Žebertavičius, Antanas Baltrušaitis, Pranas Vaiškevičius ir Petras Žebartavičius⁵⁰. Be to, po gydytojų išvadų, kaip netinkamus tarnybai, tą dieną iš tarnybos teko atleisti 15 savanorių⁵¹. Sausio 14 pabėgo dar trys 3-iosios kuopos kareiviai: Adomas Rinkevičius, Jurgis Paškevičius ir Aleksandras Markevičius⁵².

Sausio 12 d., iš kiekvieno bataliono paskyrus po 5 kareivius, buvo suformuota pulko žvalgų komanda. Vadu paskirtas krn. K. Steikūnas. Be to, kadangi krn. J. Mikuckis buvo paskirtas Kauno komendantu, jis buvo atleistas iš pulko Ūkio skyriaus viršininko pareigų. Laikusiai Ūkio skyriaus viršininku buvo paskirtas krn. K. Šalkauskas, taip pat ir 3-iojo bataliono vadu. Krn. J. Zolotarį paskyrė 5 kuopos vadu ir pavedė laikinai vadovauti 2-ajam batalionui⁵³.

49 Įsakymas 2 p. p. Nr. 18. 1919-01-09 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 19.

50 Įsakymas 2 p. p. Nr. 20. 1919-01-11 // Ten pat, l. 27.

51 Įsakymas 2 p. p. Nr. 19. 1919-01-10 // Ten pat, l. 26.

52 Įsakymas 2 p. p. Nr. 26. 1919-01-17 // Ten pat, l. 41.

53 Įsakymas 2 p. p. Nr. 21. 1919-01-12 // Ten pat, l. 27.

Sausio 13 dieną įvyko pirmoji pulko ginklų apžiūra. Pulko ginklininkas nuo 8 val. ryto apžiūrėjo ir patikrino visus pulke esančius ginklus⁵⁴. Patikrinimas parodė, kad ginklai, deja, nebuvo geros kokybės, daug buvo surūdijusių, sugedusių.

Pradėjus formuoti pulką, labai svarbu buvo pinigai. Reikėjo lėšų savanoriams atgabenti, jiems aprūpinti, reikėjo taip pat įsigyti ginklų, mokėti karininkams ir kareiviams algas. Šioms reikmėms iš Apsaugos ministerijos buvo gauta 100 000 markių, už kurias pulkas įsigijo būtiniausių daiktų⁵⁵. Jokio centralizuoto tiekimo kariuomenės dalims tuo metu dar nebuvo. Nuo 1919 m. sausio mėn. pradžios padėtis ėmė taisytis. Tą mėnesį pulkas iš Tiekimo skyriaus gavo 450 000, vasario mėn. – jau apie 1 mln. markių⁵⁶.

Generalkommando
s. ges. Res. Korps.

K o w n o, den 26. 1. 1919.

A u s w e i s .

Für den Führer nebst 100 Mannschaften Litauischer Truppen nach P i l w i s c h k i mit der Bahn zu fahren und von dort nach dieseits bekannten Orten zu marschieren. Die dortigen Dienststellen sind vom Generalkommando zus. ges. Res. Korps benachrichtigt.

V. s. d. Gen. Kdos.

Der Chef des Generalstabes

[Handwritten signature]
M a j o r

Leidimas // LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 7.

Pradėjus į pulką rinktis kareiviams, kareiviui maistui buvo skiriamos 8 markės, o šventadieniais – po 12 markių. Šitaip buvo iki pulkas persikėlė į Panemunę ir įsteigė virtuvę⁵⁷. Sutvarkius virtuvę, karininkams nebemokami maistpinigiai, o jie buvo pradėti maitinti virtuvėje. Apsaugos ministerija nustatė tokias dienas

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 517.

⁵⁶ Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 236.

⁵⁷ Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p.522.

maisto normas: duonos – 2 svarai⁵⁸, mėsos – 1 svaras 32 zolotnikai⁵⁹, kruopų – 32 zolotnikai, riebalų – 10 zolotnikų, daržovių – 1–2 svarai, bulvių – 1–2 svarai, druskos – 10 zolotnikų, kvietinių miltų – 4 zolotnikai, svogūnų – 9 zolotnikai, arbatos ar kavos – 1–2 zolotnikai, cukraus – 5 zolotnikai⁶⁰. Maistpinigiai buvo nustoti mokėti sausio 6 d.⁶¹

Vilkėjo ir avėjo pirmieji savanoriai nuosavus drabužius. Tik sausio 9 d. buvo nustatyta, kad kariai, nešiojantys ginklą, turi turėti pilką kepurę su kokarda (Vyčiu) ir tautinės vėliavos spalvų trikampį, kurį turėdavo prisišti ant rankovės. Pirmąsias uniformas pulko kariai gavo tik kovo mėn. pradžioje.

Pulkui persikėlus į Kauną gruodžio mėnesį, kasdien į pulką įstodavo po kelis savanorius. Persilaužimas įvyko sausio pradžioje. Sausio 3 d. į pulką įstojo net 25 savanoriai. Toks didelis savanorių atvykimas vieną dieną pulko vadui krn. V. Glovackiui net sukėlė įtarimą. Jis krn. J. Laurinavičiui įsakė atsargiai iširti, ar tai nėra provokacija. Tačiau kitą dieną atvyko 22, dar kitą 21 savanoris ir t. t. Savanorių stojimo į pulką dinamika sausio mėn. pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė

Savanorių stojimas į pulką 1919 m. sausio mėnesį⁶²

Diena	Savanorių skaičius	Diena	Savanorių skaičius
1	5	15	47
2	13	16	4
3	25	17	195
4	21	18	80
5	59	19	17
6	81	20	20
7	56	21	15
8	77	22	70
9	20	23	14
10	46	24	39
11	19	25	25
12	93	26	37
13	47		
14	106		

58 Svorio vienetas: lietuviškas svaras (365 g), rusiškas svaras (409 g).

59 Zolotnikas (rus. золотник) – mažas rusiškas svorio vienetas, lygus 4,2658 gramo. Naudotas X–XX a., daugiausia kaip sidabro svorio vienetas. Pavadintas pagal senovinę auksinę rusišką monetą zlatniką, kuri buvo naudojama Kijevo Rusijoje iki XI a. Rusiškąjį svarą sudarė 96 zolotnikai.

60 Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 518.

61 Įsakymas 2 p. p. Nr. 15. 1919-01-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 14.

62 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 522; Antrojo pėst. pulko sausio mėn. įsakymai // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1.

Sausio mėn. didėjo ir karininkų skaičius. Sausio 3 d. į pulką buvo paskirtas Stasys Marcinionis, sausio 5 d. – Edvardas Noreika, sausio 6 d. – Juozas Gutauskas, sausio 7 d. – gydytojas Jonas Puodžiūnas, sausio 8 d. – Antanas Ciprisevičius ir Juozas Raščius, sausio 11 d. – Vincas Geiga, Jonas Zolotaris ir Kazys Steikūnas, sausio 12 d. – Povilas Plikutis, sausio 15 d. – Juozas Barzda-Bradauskas, sausio 18 d. – Antanas Sinickis, sausio 19 d. – Vladas Staniulis, sausio 22 d. Kazys Ramanauskas, sausio 23 d. – Bronius Paškevičius, sausio 24 d. – Antanas Užupis ir Antanas Budrys, sausio 27 d. – Pranas Uogintas⁶³.

Reikia pažymėti, kad patys pulko karininkai dėjo dideles pastangas, kad pulkas augtų. Jie važinėjo po Suvalkiją ir kvietė savanorius, bet jų išvykos pasisekimo neturėdavo, nes buvo siunčiami karininkai, kurie nemokėjo lietuvių kalbos. Mokantieji lietuviškai buvo laikomi pulke savanoriams mokytis. Daug didesnę pasisekimą turėjo kartu su karininkais siunčiami labiau išsilavinę kareiviai, moksleiviai, studentai.

Vasario mėn. 26 d. pulke jau tarnavo 48 karininkai, 6 karo valdininkai, 2 gydytojai, karo kapelionas, 28 viršilos, 172 puskarininkiai ir 1542 eiliniai. Į šį skaičių neįtraukti kareiviai, išsiųsti iš pulko į Kauno, Marjampolės, Vilkaviškio komendantūras ir kitur⁶⁴.

Pulkui sparčiai didėjant, labai aktuali buvo ginklų problema. Pirmieji pulko ginklai, kaip jau minėjome, – 2 revolveriai ir 4 šautuvai buvo atsivežti iš Vilniaus. Sausio mėn. pradžioje pulkas gavo vokiečių perduotus organizuojamai Širvintų milicijai 200 šautuvų. Kadangi Širvintos buvo užimtos raudonarmiečių, tai ginklai atiteko pulkui. Kiti ginklai pulke buvo kaupiami įvairiais būdais, dažniausia nelegaliai perkant iš vokiečių. Pranas Mačiulis savo atsiminimuose apie tai rašo: *„Pradėjome patys ginklus supirkinėti iš pakrikusių vokiečių kareivių. Kaina už šautuvą su 100 šovinių buvo nustatyta 25 ost-rubliai ir vienas arba du kilogramai lašinių. Vokietukai, grįždami Vokietijon, pradėjo vilkti mums šautuvus, naganus, vienu metu atvyko net 4 vokietukai su dviem kulkosvaidžiais ir 10 pilnų juostų su kovos šoviniais. Už tą žygį vokietukai gavo 10 kilogramų lašinių. Jie buvo patenkinti. Tačiau labiausiai buvome mes patenkinti, nes turėjome kulkosvaidžių ir nemažą kiekį šovinių.“*⁶⁵

1919 m. sausio 11 d. pulkas patyrė pirmuosius nuostolius. Tą dieną apie 21 val. penki pulko savanoriai: Juozas Kalasiūnas, Kazys Švelnys, Antanas Zambacevičius ir Saliamonas Žilaitis, vadovaujami vyresniojo Jurgio Sutkaus, apsirengę savais drabužiais, bet su uniforminėmis kepurėmis, patruliavo

⁶³ Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 37. 1919 m. vasario 23 d.

⁶⁴ 2 pėst. D. L. Kun. Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga // Karys, 1927, Nr. 30, p. 4.

⁶⁵ Mačiulis Pranas. Pirmaisiais 2 pėst. pulko metais // Karys, 1962, Nr. 2, p. 36.

geležinkelio stoties rajone. Eidami Vytauto prospektu pamatė vokiečių kareivių su atstatytu šautuvu, tačiau ramiai žygiavo toliau. Nuaidėjus pirmajam šūviui, kraujo klane parkrito Juozas Kalasiūnas, po antrojo – Antanas Zambacevičius. Tai buvo pirmosios pulko ir atkuriamos Lietuvos kariuomenės aukos. Likusieji savanoriai buvo suimti, nuginkluoti ir nuvaryti į belaisvių stovyklą. Kauno komendantūra veikė ryžtingai: netrukus 3 suimtieji kariai buvo paleisti, vokiečių vadovybė priversta atsiprašyti ir pripažinti, kad jų kariai buvo neblaivūs⁶⁶. Žuvusieji buvo palaidoti su tam priklausančiomis iškilmėmis. Pulko vado įsakymu sausio 13 d. žuvusiesiems palydėti į kapines buvo paskirti 6 kareiviai, vadovaujami puskarininkio⁶⁷.

Sausio 10 d. į pulką buvo paskirtas buvęs carinės kariuomenės pulkininkas Valerijonas Ramanauskas, o sausio 17 d. jį pulko vadas V. Glovackis paskyrė savo padėjėju⁶⁸. Pulko vado padėjėju jis dirbo iki sausio 25 d., kai buvo paskirtas Pirmojo pėst. pulko vadu⁶⁹. Reikia pažymėti, kad krn. V. Ramanauskas nesurado bendros kalbos su pulko karininkais. Kadangi V. Ramanauskas beveik nemokėjo lietuviškai, tai tarp pulko karininkų kilo pasipiktinimas pulko vado padėjėju, todėl krn. V. Glovackis kreipėsi į Apsaugos ministerijos štabą prašydamas atleisti krn. V. Ramanauską iš pulko vado padėjėjo pareigų. Sužinojęs, kad krn. V. Ramanauskas bus atleistas iš pulko vado padėjėjo pareigų, V. Glovackis pulko vado padėjėju prašė paskirti krn. Kostantą Šalkauską, kuris, pulko vado nuomone, gerai kalbėjo lietuviškai ir buvo žinomas pulke karininkas⁷⁰.

Sausio 12 d. pulko vadas krn. V. Glovackis darė pirmąją pulko apžiūrą. Apžiūros rezultatai buvo visai prasti. Tos pačios dienos įsakyme pulkui pulko vadas rašė: „Apžiūrėjęs šiandien butą pulko radau palei virtuvės ir kazarmės Nr. 5 nešvaru, butas, apart 3 kuopos ir kulkosvaidžių komandos, užlaikyti labai blogai, karininko nė vieno nemačiau. Maistu kareiviams niekas nesirūpina, vadų nėra, dėlei to ir maistą radau neatitinkamą.“ Vadas einantį Ūkio skyriaus pareigas krn. K. Šalkauską įpareigojo pasirūpinti, kad maisto atsargą turėti ne mažiau kaip keturioms dienoms. Kol nėra cukraus ir marmelado, karštus pusryčius duoti su margarinu⁷¹.

Kitą dieną vadas vėl patikrino pulką. Rezultatas buvo tas pats. Virtuvėje vėl rado netvarką. Pietūs buvo patiekti pavėluotai, porcijoms mažoms, vietoj mėsos panaudoti mėsos surogatai. Gerti nebuvo virinto vandens. Išduodant maistą

66 Rakutis Valdas, Vaičenonis Jonas. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 59; Žymūs Kauno žmonės: atminimo įamžinimas // <http://atminimas.kvb.lt/asmenvardis.php?asm=KALASI%DBNAS%20JUOZAS> [2012-05-14]

67 Įsakymas 2 p. p. Nr. 22. 1919-01-13 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 33.

68 Įsakymas 2 p. p. Nr. 25. 1919-01-16; Nr. 26. 1919-01-17 // Ten pat, l. 40, 41

69 Įsakymas 2 p. p. Nr. 46. 1919-02-06 // Ten pat, l. 83.

70 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 8, 9.

71 Įsakymas 2 p. p. Nr. 21. 1919-01-12 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 27.

nebuvo nė vieno karininko. Vadas įsakė kasdien virtuvėje skirti budinčiu puskarininkį. Įsakyme pulkui krn. J. Glovackis rašė: „Antrą sykį kviečiu į darbą karininkus. Nematau, kad karininkai duotų pavyzdį. Neatitinkami karininkai bus paliuosuoti nuo vietų, jei dar toliau taip dirbs. Krn. Šalkauskui įsakau kuo greičiau sutvarkyti ūkį ir pastatyti jį taip, kaip turi būti.

*Pasirūpinti tuojau pataisyti šulinius. Vadams kuopų – šviesa ir pielomis, kirviais, viedrais ir t. t. Gana betvarkės.*⁷²

Tačiau padėtis pulko virtuvėje negerėjo. Sausio 20 d. įsakyme vėl skaitome, kad „virtuvėje iki šiam laikui nėra jokios tvarkos. Jei vadai kuopų negali šitai sutvarkyt, tai įsakau nuo rytdienos ypatingai vadams kuopų būt prie pusryčių, pietų ir vakarienės nuo pradžios iki pabaigai išdavimo maisto.“ Prižiūrėti, kad šis įsakymas būtų vykdomas įsakė pulko vado padėjėjui krn. V. Ramanauskui⁷³.

Sausio 13 d. į pulką atvyko pirmasis karo kapelionas kunigas Juozas Ramanauskas⁷⁴. Tą pačią dieną pulko vadas pakoregavo pulko dienotvarkę. Keltis įsakyta 6 val. ryto. Nuo 8 iki 11 val. ir nuo 13 iki 16 val. vesti kareiviams užsiėmimus. Nuo 18 iki 19 val. karininkams rengti pasikalbėjimus su kareiviais. 20 val. 30 min. patikrinimas ir 21 val. gulti⁷⁵.

Tuo tarpu drausmė pulke ir toliau išliko nepatenkinama. Pulko vadui teko dėti daug pastangų, kad priverstų paklusti pirmiausia pulko karininkus. Tai puikiai atsispindi pulko įsakymuose. Sausio 19 d. pulko vadas skyrė papeikimą 1-ojo bataliono vadui už tai, kad jis neįvykdė pulko vado įsakymo iš bataliono kuopų išskirti po 210 kareivių ir apgyvendinti atskiroje patalpoje. Tą dieną pulko vadas, užėjęs į 5-ąsias kareivines, surado, kad kareivinėse vaikšto pašaliniai asmenys, o sargyboje pastatyti kareiviai nežino, ką jie turi daryti. Pulko vadas karininkams buvo įsakęs kiekvieną rytą 6 val. jam pateikti duomenis apie kareivių skaičių kuopose, tačiau kuopų vadai nė nesirengė to daryti. Už tai pulko vadas sausio 19 d. papeikimus pareiškė karininkams J. Laurinaičiui, M. Laukšatui, J. Zolotoriui ir J. Gutauskui.

Tuo pačiu įsakymu pulko vadas atkreipė dėmesį, kad kareivinių rajone labai nešvaru. Įsakyme pulkui vadas rašė: „Vadams kuopų ir komandų išaiškint žmonėms nebrudyt prie kazarmių, ant to yra tam tikros vietos išėjimo.“ Atsakingu už švaros palaikymą kareivinių teritorijoje vadas paskyrė Nerikiuotės kuopos vadą. Kartu įpareigojo visų kuopų ir komandų vadus padėti jam šiame darbe. Gydytojui įsakė kareiviams perskaityti paskaitą apie švaros reikalingumą⁷⁶.

Matyt, siekdamas pagerinti drausmę pulke, sausio 19 d. krn. V. Glovackis

72 Įsakymas 2 p. p. Nr. 22. 1919-01-13 // Ten pat, l. 33.

73 Įsakymas 2 p. p. Nr. 29. 1919-01-20 // Ten pat, l. 50.

74 Vn-ras. Kaip kūrėsi 2 p. D. L. K. Algirdo pulkas // Karys, 1932, Nr. 26, p. 518.

75 Įsakymas 2 p. p. Nr. 22. 1919-01-13 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 33.

76 Įsakymas 2 p. p. Nr. 28. 1919-01-19 // Ten pat, l. 48–49.

įsakė kiekvienoje kuopoje ir komandoje sudaryti „baudžiamąjį teismą“, kurio pirmininku turi būti kuopos ar komandos vadas ir du kareiviai, išrinkti balsavimu. Į pulko teismą paskyrė pirmininku krn. V. Ramanauską, nariais – krn. K. Steikūną, krn. M. Laukšatą, o dar du narius įsakė išrinkti iš kareivių. Įsakyme pulko vadas pabrėžė, kad teismai veiks laikinai, iki bus patvirtintos teismų kūrimo ir veiklos instrukcijos⁷⁷.

Į kuopų teismus buvo išrinkti šie kareiviai: 1-ojoje kuopoje – Vincas Mykolaitis ir Vladas Stračkaitis, 2-ojoje – Stasys Jurgutis ir Antanas Gužinskas, 3-iojoje – Vincas Šlekaitis ir Juozas Gevaitis, 4-ojoje – Andrius Benešiūnas ir Jurgis Zelneriukas, Kulkosvaidžių komandoje – Vincas Marunas ir Juozas Kipuckas⁷⁸. Tačiau šie ypatingi teismai pulke veikė labai trumpai. Sausio 28 d. jie, kaip prieštaraujantys drausmės statutui, pulko vado įsakymu buvo panaikinti⁷⁹.

Sausio 23 d. krn. J. Samasionka buvo paskirtas pulko rajono komendantu. Nuo tos dienos pulko vadas nustatė, kad 7 val. 30 min. į valgyklą turi susirinkti visi karininkai einamiesiems reikalams aptarti⁸⁰.

Sausio 18 d. išleistame įsakyme pulkui pulko vadas pabandė sureguliuoti valgyklos darbą. Vado pastebėjimu, virtuvėje buvo didžiulė netvarka, nes pasiimti maisto eidavo kas nori ir kada nori. Siekdamas įvesti tvarką, vadas įsakė, kad paimti maisto eitų ne visa kuopa, o iš kiekvienos kuopos ar būrio skirti po 2–4 kareivius, su kuriais eitų ir kuopos budėtojas. Kuopų budėtojams buvo įsakyta pasirūpinti, kad visi kuopos kareiviai būtų laiku pamaitinti⁸¹.

Pulko vado nuolatinės pastangos įvesti tvarką pulko virtuvėje, atrodo, ima duoti rezultatų. Jau sausio 23 d. pulko vadas įsakymu pulkui padėjo 1-osios kuopos vadui ir karininkams už tai, kad virtuvėje buvo tvarka⁸². Tuo tarpu krn. J. Kairiūną areštavo 3 paroms, kad virtuvei nepateikė žinių apie maitinamų kareivių skaičių ir neprižiūrėjo virtuvės budėtojų⁸³.

Deja, pagerėjimas buvo trumpalaikis. Sausio 26 d. krn. J. Zolotorių pulko vadas už tai, kad nedalyvavo kareiviams išduodant pusryčius ir kad jo kuopoje 8 val. ryto dar buvo nešvaru, kad nežinojo, kiek kuopa turi ginklų ir šovinių, areštavo 4 paroms, bet privalėjo eiti tarnybines pareigas. Už netvarką kuopose taip pat pareiškė papeikimus krn. J. Kairiūnui, M. Laukšatui, J. Skoruliui ir 1-osios artilerijos baterijos vadui⁸⁴.

Tačiau jauniems pulko karininkams nebuvo priimtini griežti pulko vado

77 Įsakymas 2 p. p. Nr. 28. 1919-01-19 // Ten pat, l. 49.

78 Įsakymas 2 p. p. Nr. 30. 1919-01-21 // Ten pat, l. 51.

79 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 523; Įsakymas 2 p. p. Nr. 37. 1919-01-28 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 65.

80 Įsakymas 2 p. p. Nr. 32. 1919 01 23 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 53.

81 Įsakymas 2 p. p. Nr. 27. 1919-01-18 // Ten pat, l. 45.

82 Įsakymas 2 p. p. Nr. 32. 1919-01-23 // Ten pat, l. 53.

83 Įsakymas 2 p. p. Nr. 33. 1919-01-24 // Ten pat, l. 55.

84 Įsakymas 2 p. p. Nr. 35. 1919-01-26 // Ten pat, l. 60.

reikalavimai drausmei įvesti ir jie, matyt, buvo susitarę ignoruoti pulko vado reikalavimus. Sausio 28 d. pulko vadas, nustatytoje vietoje neradęs budinčio karininko A. Gruzdzio, už tai jam pareiškė papeikimą, o budinčio karininko padėjėjo V. Gvildžio apskritai nesuradęs pulke, už tai jį nubaudė 3 paromis arešto einant tarnybines pareigas. Valgykloje išduodant pusryčius nebuvo nė vieno karininko. Tos dienos įsakyme pulko vadas rašė: „*Matyt vadai kuopų nori mane priversti patraukti juos teisman už nepildymą įsakymų. Įsakymai rašomi ne tik dėl perskaitymo, bet dėl pildymo. Ir aš griežtai reikalauju pašalinti tokį atsinešimą į savo pareigas, kas nenori dirbti, tegu paliuosuoja vietą norinčiam ir nebūna čia pulke kaip indas.*“

Ypač bloga drausmė buvo „lenkų kalbos kuopoje“. Todėl pulko vadas įsakyme kuopai iškėlė griežtą ultimatumą. Įsakyme vadas rašė: „*Abelnai turiu pasakyt, kad šita kuopa yra sudaryta ne iš savanorių žmonių, bet iš visokių niekam tinkamų ypatų, darančių betvarkę, girtuokliauja ir jiems panašių. Vadą kuopos krn. Plikutį areštuoju ant 6 dienų savo kambaryje su pildymu pareigų tarnystės. Jei per 6 dienas kuopa nepasitaisys, tai priverstas būsiu šitą kuopą paliuosuoti kaip sudarytą iš elementų padugnės.*“⁸⁵

Užbėgant į priekį, reikia pasakyti, kad pulko vadas ir toliau liko nepatenkin-tas lenkų kalbos kuopa ir 1919 m. vasario 9 d. ją išformavo. Kuopos kareivius perkėlė į kitas kuopas, o 29 šios kuopos karininkus perkėlė į Pirmąjį baltgudžių pulką⁸⁶.

Vasario 3 d. pulko vadas karininkus V. Gvildį ir Pruzdį už tai, kad be pulko vado leidimo išėjo į Kauną ir pavėlavo sugrįžti, nubaudė po 12 parų arešto, bausmę atliekant Kauno miesto areštinėje⁸⁷.

Daug sunkumų buvo su kareivių mokymu bei aprūpinimu. Daugu-ma mokytojų – buvę rusų kariuomenės karininkai lietuviai. Noro dirbti buvo labai daug, o sąlygos, atvirkščiai, labai nepalankios. Nebuvo mokymo priemonių bei statutų. Darbą sunkino puskarininkių trūkumas. Todėl sau-sio 13 d. pulko vadas krn. K. Steikūnui įsakė pradėti formuoti Paoficierių (puskarininkių) mokyklą ir lietuvių kalbos kursų. J. Paliulioniui įsakė „*sutverti chorą ir karišką klubą, skaityklą, pasirūpinti abelnai apie kitus pasilinksminimus pulko*“. Krn. V. Gvildžiui – „*pradėti įtaisymą skaityklos ir būti jos veizėju*“. Ūkio viršininkui nurodė kuo greičiau įsteigti krautuvę ir bufetą kareiviams⁸⁸.

Chorvedžiu sausio 21 d. buvo paskirtas Odesos valstybinės konservatori-jos operos klasės absolventas Antanas Vaičiūnas, atvykęs į pulką sausio 21 d.⁸⁹

85 Įsakymas 2 p. p. Nr. 37. 1919-01-28 // Ten pat, l. 64.

86 Įsakymas 2 p. p. Nr. 49. 1919-02-09 // Ten pat, l. 92.

87 Įsakymas 2 p. p. Nr. 42. 1919-02-03 // Ten pat, l. 76.

88 Įsakymas 2 p. p. Nr. 22. 1919-01-13 // Ten pat, l. 33.

89 Įsakymas 2 p. p. Nr. 40. 1919-01-31 // Ten pat, l. 71.

Kiekvienoje kuopoje ir komandoje buvo įsakyta steigti chorus. Repeticijos buvo nustatytos 1-ojoje, 2-ojoje kuopose ir Kulkosvaidžių komandoje pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais, 3-iojoje, 4-ojoje kuopose ir Žvalgų komandoje – antradieniais, trečiadieniais ir šeštadieniais⁹⁰.

Sausio 30 d. pulko vadas patvirtino išrinktą karininkų bendrabučio ir kareivių klubo valdybą. Pirmininku tapo karn. J. Laurinaitis, nariais – gydytojas J. Puodžiūnas ir karn. M. Laukšatas. Kareivių klubo vedėju patvirtintas karn. J. Skorulis, bendrabučio šeimininku – karn. A. Užupis. Šiam komitetui pulko vadas pavedė taip pat įsteigti knygynėlį ir rūpintis pramogomis pulke⁹¹.

Sausio 15 d. pulko vadas nustatė, kaip pulke turi būti saugomi ginklai ir šaudmenys. Ginklus įsakė laikyti vienoje vietoje ir kad prie jų stovėtų sargyba. Šoviniai turėjo būti laikomi užrakintoje patalpoje. Pulko vadas įsakė grįžusiems iš sargybos kariams šovinius visada priduoti atgal į saugomą patalpą. Už šio įsakymo vykdymą atsakomybę nustatė kuopų vadams. Be to, šią dieną iš vokiečių pulkas gavo 100 mokomųjų ir 100 tikrų granatų⁹². Šią dieną į ligoninę buvo paguldyti pirmieji susirgę savanoriai Juozas Samuolis ir Antanas Grubkaitis⁹³.

Į pulką nuolat atvykstant naujiems karininkams ir juos skiriant į pareigas nuolat buvo keičiamos kitų karininkų pareigos. Išėjo tokia painiava, kad jau beveik niekas nesusigaudė, kada kas į kokias pareigas paskirtas, todėl sausio 16 d. pulko vadas, pakeisdamas visus ankstesnius įsakymus dėl skyrimo į pareigas, išleido naują įsakymą, kuriuo karininkai buvo paskirti į pareigas:

Valerijonas Ramanauskas – l. e. 3-iojo bataliono vado pareigas,
Jurgis Butkus – 1-osios kuopos vadu,
Alfonsas Ginkevičius – 1-osios kuopos vado padėjėju,
Jonas Zolotorius – 2-osios kuopos vadu,
Edvardas Noreika – 2-osios kuopos vado padėjėju,
Stasys Marcinionis – l. e. 3-iosios kuopos vado pavaduotojo pareigas,
Vincas Gvildys – l. e. 2-ojo bataliono vado pavaduotojo pareigas,
Mykolas Lankšaitis – 3-iosios kuopos vado padėjėju,
Juozas Gutauskas – padėjėju ir l. e. 4-osios kuopos vado pareigas,
Jonas Raščius – l. e. 5-osios kuopos vado pavaduotojo pareigas,
Juozas Barzda-Bradauskas – 5-osios kuopos vado padėjėju,
Jonas Kairiūnas – laikinuoju 6-osios kuopos vadu,
Pranas Kaunas – 6-osios kuopos vado padėjėju,
Jonas Chaleckis – pulko štabo viršininku (nuo gruodžio 16 d.),
Antanas Gruzdis – Kulkosvaidžių komandos viršininko pavaduotoju,

⁹⁰ Įsakymas 2 p. p. Nr. 44. 1919-02-04 // Ten pat, l. 77.

⁹¹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 39. 1919-01-30 // Ten pat, l. 68.

⁹² Įsakymas 2 p. p. Nr. 24. 1919-01-15 // Ten pat, l. 38.

⁹³ Ten pat, l. 39.

Antanas Ciprisevičius – l. e. 7-osios kuopos vado pareigas,
Vaclovas Rutkauskas – 7-osios kuopos vado padėjėju,
Jonas Samasionka – l. e. pulko vado padėjėjo pareigas,
karo valdininkas Nistelis buvo paskirtas pulko kvartirjeru⁹⁴. Jam buvo pavesta įsteigti pulke teatrą, bufetą ir krautuvej, karininkų viešbutį⁹⁵.

Sausio 17 d. 3-iojo bataliono vadu buvo paskirtas krn. K. Ramanauskas. Paaficierių mokyklos viršininku – krn. P. Kaunas, o buvęs Paoficierių mokyklos viršininkas krn. K. Steikūnas, jo paties prašymu, paskirtas Paoficierių mokyklos viršininko pagalbininku. Šią dieną faktiškai ir buvo pradėta kurti Paoficierių (puskarininkų) mokykla. Į ją, pulko vado nurodymu, buvo skiriami savanoriai, baigę ne mažiau kaip 2 mokyklos klases. Tokių pavyko surasti 160. Pulko vadas mokyklai įsakė pradėti veikti nuo sausio 21 d., pirmadienio⁹⁶. Iš viso į mokyklą buvo priimti 128 kariai⁹⁷. Pirmąją puskarininkų laidą mokykla išleido kovo 30 d.⁹⁸

Puskarininkų rengimas buvo sudėtingas dalykas. Krn. P. Kaunas į steigiamą puskarininkų mokyklą gavo tik krn. K. Steikūną, todėl mokyklos viršininkui teko pasitelkti tuos pačius mokinius – gimnazistus, kad padėtų mokyti mažiau mokslų išėjusius. Mokyklai buvo gautos labai apleistos ir vokiečių priterštos kareivinės. Tačiau mokyklos mokiniai jas greitai sutvarkė. Nebuvo nei suolų, nei lovų, todėl viską reikėjo pasigaminti patiems. Jokios literatūros lietuvių kalba irgi

2 p.p Mokomoji (paoficierių) kuopos 1-oji laida. Viduryje sėdi kuopos vadas krn. P. Kaunas // Karys, 1928, Nr. 26, p. 524.

nebuvo, o pasirodę pirmieji vertimai iš rusų kalbos buvo labai prasti. Taigi karininkams teko ir patiems mokyti, ir kareivius mokyti. Savanorių drabužiai greitai plyšo, ypač apavas, ir kasdien vis didesnę kuopos dalį karininkai negalėdavo išvesti į lauko užsiėmimus⁹⁹.

⁹⁴ Kvartirjeras – kariškis, siunčiamas prieš judantį dalinį, kad išžvalgytų numatomą apsistoti rajoną, surastų ir paskirstytų patalpas daliniui apgyvendinti.

⁹⁵ Įsakymas 2 p. p. Nr. 25. 1919-01-16 // Ten pat, l. 40.

⁹⁶ Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 523.

⁹⁷ Plk. ltn. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paaficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11–12, p. 909.

⁹⁸ // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 26.

⁹⁹ Plk. ltn. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paaficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11–12, p. 917–918.

1919 m. sausio 15 d. paskelbus karininkų, puskarininkų ir karo valdininkų mobilizaciją, pulke buvo tikimasi, kad į pulką atvyks daug karininkų ir puskarininkų, tačiau taip neįvyko. Pulko vadovybei teko nusivilti, nes mobilizacijos rezultatai buvo daug kuklesni, nei buvo tikėtasi. Be to, kai kurie puskarininkiai pasisakydavo esantys karininkai ir į pulką buvo priimami karininkais. Pastebėjus tokį dalyką, buvo pradėta reikalauti dokumentų, jų neturint, surengiamas egzaminas¹⁰⁰.

Esamą kvalifikuotų karininkų trūkumą, mokant kareivius, pulko vadas bandė spręsti įsakymais kuopų vadams, visiems kuopų ir komandų karininkams per kareivių mokymus būti kartu su kareiviais ir, jei reikia, padėti puskarininkiams¹⁰¹. Tačiau karininkai nelabai uoliai vykdė šį vado nurodymą. Pulko vadas sausio 28 d. įsakyme pulkui atkreipė karininkų dėmesį į tai, kad jie vėluoja į užsiėmimus. Įsakyme jis rašė: „*Draugai karininkai, laikas tik ėmimo algos, o ne darbo, jau praėjo. Mes tarnaujame mūsų Tėvynei Lietuvai, o ne svetimiems, tai ir atsinešimas į savo pareigas turi būti ne kaip buvo senovėj. Karininkas, kaip vyresnis draugas, brolis savo kareiviui turi duoti pavyzdį. Manau, kad tolimesniai laikai man nereiks priminti karininkams apie jų pareigas. Bus labai nepatogu, jei aš būsiu priverstas kreiptis drausmės statutu.*“¹⁰²

Nuo pat pirmųjų pulko kūrimo dienų pulko vadas krn. V. Grigaliūnas stengėsi pulke įtvirtinti lietuvių kalbą. Kaip jau buvo minėta, lenkiškai kalbantys kareiviai buvo išskirti į atskirą „lenkų kalbos kuopą“, tačiau ir kitose kuopose dažnai girdėdavosi nelietuvių kalba. Tai pulko vadui kėlė rūpestį. Sausio 28 d. įsakyme pulkui pulko vadas rašė: „*Per apėjimą kuopų ir komandų tankiai girdėti gudiška kalba. /.../ Laikas jau perstot vartot tą kalbą ir kreiptis į leksioną lietuvišką. Abelnai reikalauju, kad Lietuvos pulke skambėtų tiktai lietuviška kalba. Jei kas nemoka, tai laikas išmokti, jei nori pas mumi tarnauti. Už vartojimą gudiškų žodžių bus smarkiai manimi baudžiami nežiūrint kokių vietų užima ypata katra vartoja.*“¹⁰³

Sausio 17 d. pulko vadas krn. P. Mačiuliui įsakė prie Kulkosvaidžių komandos kurti Žvalgų komandą¹⁰⁴.

1919 m. vasario mėn. pradžioje pulke jau buvo 50 karininkų ir 1262 kareiviai, bet jie turėjo vos 420 šautuvų ir nė vieno gerai veikiančio kulkosvaidžio. Nebuvo ir kariškos aprangos, savanoriai gaudavo tik uniforminę kepurę, dėvėjo nuosavus drabužius, maitinami buvo gana prastai. Savanorius buvo stengiamasi kaip galima greičiau apmokyti, nes iš Prienų pusės kilo bolševikų grėsmė Kaunui.

100 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 523.

101 Įsakymas 2 p. p. Nr. 33. 1919-01-24 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 55.

102 Įsakymas 2 p. p. Nr. 37. 1919-01-28 // Ten pat, l. 64.

103 Įsakymas 2 p. p. Nr. 37. 1919-01-28 // Ten pat, l. 65.

104 Įsakymas 2 p. p. Nr. 26. 1919-01-17 // Ten pat, l. 41.

Be to, santykiams su vokiečiais ir toliau buvo gana įtempti. Sausio mėn. pabaigoje Kauno įgulos vokiečių kariuomenėje suaktyvėjo spartakininkų judėjimas. Jie ruošėsi sukilti, nuversti savąją vyriausybę, taip pat likviduoti lietuvių vyriausybę ir susijungti su rusais bolševikais. Sukilimas buvo laukiamas naktį iš sausio 31 d. į vasario 1 d. 1919 m. sausio 31 d. iš ministerijos štabo pulkas gavo žinią, jog naktį į vasario 1 d. laukiama vokiečių užpuolimo. KAM štabo viršininkas krn. P. Liutukas įsakė skubiai į štabą atsiųsti pulko karininką J. Skorulį ir 4 raitelius ryšiu su pulku palaikyti. Be to, štabo viršininkas nurodė pulko vadui V. Glovackiui pulko rajone sustiprinti sargybas, į Šančius išsiųsti žvalgybą, nes iš ten buvo tikimasi vokiečių puolimo. Gavus atskirą įsakymą, tuojau išsiųsti į miestą 250 kareivių su artilerija užimti vokiečių ginklų bei intendantūros sandėlius Šančiuose, užkertant jiems kelią į miestą. Būriui, užėmusiam vokiečių intendantūros sandėlius, įsakyta palaikyti ryšius su prie banko veikusiomis komendantūros dalimis. Rašte buvo nurodyta, kad jei vokiečiai užimtų tiltą ir artilerijos nebūtų galima perkelti per upę, artilerija iš Panemunės turėjo apšaudyti Šančius. Tačiau tą naktį vokiečiai nepuolė¹⁰⁵. Tą naktį spartakininkai tik sudegino kareivines¹⁰⁶.

Sausio, vasario mėn. buvo steigiamos komendantūros Lietuvos miestuose. Marijampolėje ir Vilkaviškyje komendantai ir kareiviai buvo paimti iš Antrojo pėstininkų pulko ir jie buvo pavaldūs pulko vadui. Reikia pažymėti, kad komendantus paskyrė pats pulko vadas krn. V. Glovackis, kas prieštaravo nustatytai tvarkai, nes komendantus skiria krašto apsaugos ministras. Tuose miestuose krn. V. Glovackio nurodymu buvo paskelbta karo padėtis.

1919 m. sausio 27 d. KAM štabo viršininkas krn. P. Liutukas įsakė iki vasario 1 d. atlikti pulko karininkų atestaciją. Karininkai turėjo būti įvertinti, ar atitinka užimamą vietą. Jei tinka, tuomet gali būti paaukštintos pareigos, jei netinka, turėjo būti sprendžiama, ar galima jį palikti pulke¹⁰⁷. Atestacija įvyko, tik gaila, kad nepavyko surasti pačių atestacijos lapų. Dar iki atestacijos sausio 30 d. pulko vadas krn. V. Glovackis parašė raštą Apsaugos ministerijos štabo viršininkui, kuriame nurodė netinkamus tarnybai pulke karininkus ir prašė juos iš pulko atleisti. Tokių karininkų pulke buvo 8. Tai: 1) krn. Valerijonas Ramanauskas, kuris, pulko vado nuomone, buvo praradęs autoritetą tarp kareivių ir šiuo laiku netinkamas tarnybai; 2) krn. E. Miškinis, kuris nekalbėjo lietuviškai, tačiau, pulko vado nuomone, puikiai galėjo tarnauti eidamas srities viršininko ar komendanto pareigas; 3) krn. Lepkovskis buvo apibūdintas kaip netinkamas karo tarnybai; 4) krn. S. Marcinėnas silpnai kalbėjo lietuviškai ir vadui kėlė abejonių, ar jis iš viso gali tarnauti kariuomenėje; 5) krn. V. Gvildij

105 Skubus 1919-01-31 KAM štabo viršininko raštas 2 p. p. vadui; Labai slaptas 1919-01-31 Apsaugos ministerijos raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 20, 21.

106 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 523.

107 KAM štabo viršininko 1919-01-27 d. raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 17

pulko vadas irgi atestavo neigiamai; 6) ir 7) karininkai E. Noreika ir P. Plikutis pulko vadui atrodė netinkami, nes nekalbėjo lietuviškai; 8) Joną Milašį irgi siūlė šalinti iš pulko, nes jis tik skaitėsi, kad tarnauja pulke, o iš tikrųjų buvo priskirtas J. Aukštuolaičiui¹⁰⁸. Tačiau iš anksto reikia pasakyti, kad į šį pulko vado prašymą beveik nebuvo atsižvelgta, o kai kurie karininkai, kurie vado buvo pripažinti netinkamais, vėliau tapo Lietuvos didvyriais.

Apie atestacijos rezultatus pulko vadas vasario 9 d. informavo Apsaugos ministerijos štabo viršininką. Iš rašto matyti, kad buvo atestuojami 72 pulko karininkai. Netinkamais tarnybai dėl silpnos sveikatos buvo pripažinti Liucijonas Vitkauskas, Juozas Sapkauskas ir Petras Aglinskas. Edvardas Noreika, Edvardas Miškinis ir Adomas Gruzdis pripažinti netinkamais, nes nekalbėjo lietuviškai. Hermano Aronsono tinkamumu buvo suabejota dėl tikybos, bet pripažinta, kad tai darbštus karininkas. Netinkamu buvo pripažintas ir 2-osios kuopos vadas Jonas Zolotorius, tačiau siūlė jį palikti pulke, nes nebuvo kuo jį pakeisti¹⁰⁹. Galiausiai vyriausiojo kariuomenės vado sprendimu gegužės mėn. į atsargą buvo išleisti tik karininkai J. Skorulis, J. Zolotorius, A. Gruzdis ir L. Augustauskas¹¹⁰.

Vasario 1 d. krašto apsaugos ministras krn. M. Velykis įsakė pulko vadui išsiųsti vieną karių būrį į Prienus ir iš Pirmojo pėst. pulko būrio, vadovaujamo krn. Zigmo Talevičiaus, perimti tilto per Nemuną apsaugą¹¹¹. Vasario 2 d. KAM štabo viršininkas krn. P. Liatukas įsakė vasario 3 d. Vilkaviškio komendantu žinion pasiųsti karininką ir 25 kareivius¹¹².

Be to, kėlė nerimą ir žinios iš bolševikų užimtų teritorijų. Lietuvos karinės vadovybės turima informacija aiškiai rodė, kad bolševikai yra pasirengę pulti Kauno kryptimi, todėl vasario 3, 4, 5, 6 d. buvo pasiųstos ginkluotos sargybos užtvaros į Prienus, Pakuonį ir Rumšiškės. Užtvaros turėjo dvejopą tikslą: saugoti Kauną nuo netikėto bolševikų užpuolimo, taip pat kovoti su spekuliacija ir agitacija, kuri ėjo iš Vilniaus, bolševikams jį užėmus. Šiame rajone dar nuolatos patreliuodavo ir pulko raitieji žvalgai, ir husarų būrys, kurie, pajodinę keletą dienų, grįždavo atgal į Kauną¹¹³.

Būrių išsiuntimas lėmė kai kurių karininkų pareigų perskirstymą. Krn. E. Miškinis buvo paskirtas 7-osios kuopos, krn. A. Miknevičius – 3-osios kuopos, o krn. J. Skorulis – 2-ojo bataliono vadais. Tačiau vasario 15 d. pulko vadas pakeitė savo vasario 1 d. įsakymą ir krn. E. Miškinį paskyrė 4-ojo bataliono vadu nuo vasario 1 d.¹¹⁴

108 V. Glovackio 1919-01-30 raštas Apsaugos ministerijos štabo viršininkui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 10.

109 V. Glovackio 1919-02-09 raštas Aplinkos ministerijos štabo viršininkui // Ten pat, l. 20.

110 2 p. p. vado 1919-05-19 raštas Atskirosios brigados vadui // Ten pat, l. 59.

111 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 23. 1919 m. vasario 1 d.

112 KAM štabo viršininko 1919-02-02 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 27.

113 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 523.

114 Įsakymai 2 p. p. Nr. 41, 1919-02-01; Nr. 55, 1919-02-15 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 71, 102.

Vasario 6 d. pulko štabas gavo žinių apie bolševikų jėgų pergrupavimą. Vasario 7 d. buvo sužinota, kad raudonarmiečiai įvairiomis kryptimis pradėjo žygiuoti iš Vilniaus. Buvo laukiama puolimo bolševikų, kurių daliniai judėjo iš pietų Kauno link. Tuo tarpu Kauno priedangas saugojo tik silpna Antrajam pėst. pulkui priklausiusi Prienų komendantūra. Nuo Žiez marių iki Alytaus nebuvo nei lietuvių, nei vokiečių. Kadangi tokia padėtis buvo pavojinga, sustiprinti šį barą ėmėsi krašto apsaugos viceministras krn. Stasys Zaskevičius. Jis vasario 8 d. į šį barą atvyko kartu su husarų daliniu.

Vasario 3 d., vykdant Apsaugos ministerijos štabo viršininko nurodymą, V. Glovackis pulko 3-iąją kuopą, susidedančią iš 70 kareivių ir vadovaujamą krn. Juozo Barzdos-Bradausko, išsiuntė į Vilkaviškį, kad sutvarkytų apskritį ir palaikytų vietos komitetą. V. Glovackis kuopos vadui įsakė: tik nuvykus, iš karto apskrityje paskelbti karo padėtį. Pareikalauti, kad apskrities komitetas paskelbtų mobilizaciją ir iš 20–25 metų amžiaus jaunuolių sudaryti 250–300 kareivių kuopą. Dėl jų rekvizuoti po kailinius, po dvejus baltinius, rankšluostį, po 1 porą batų ir 2 poras autų, 40 arklių ir 40 balnų. Atlikti kratas, konfiskuoti visus rastus ginklus ir grįžti su viskuo į Kauną ne vėliau kaip vasario 9 d. 9 val. ryto¹¹⁵. Be abejo, tai buvo grubi pulko vado savivalė, dėl ko vėliau, vasario 9 d., apsaugos ministras jam pareiškė pastabą.

Vasario 4 d. į pulką užsuko krašto apsaugos viceministras krn. Stasys Zaskevičius. Jis pulke rasta tvarka buvo labai patenkintas ir pulko vadui įsakė jo vardu visiems kareiviams pareikšti širdingą padėką. Savo ruožtu pulko vadas įsakė kareiviams papildomai tą dieną skirti po ketvirtadalį svaro marmelado¹¹⁶.

Tačiau tos dienos vakarą iš KAM štabo buvo gauta informacija apie vasario 4–6 d. bolševikų ir vokiečių kartu rengiamą kariuomenės nuginklavimą. Pulkas jam pasiruošė. Tačiau ir šį kartą priešas nepuolė¹¹⁷.

Beveik tuo pat metu buvo gauta žinių, kad Petrašiūnų ir Rokų kaimuose yra daug paslėptų ginklų. Į juos buvo pasiųsti Paoficierių mokyklos mokiniai, kurie vasario 5 d. atliko kratas, bet, deja, jokių ginklų nerado¹¹⁸.

Vasario 7 d. pulke apsilankė vokiečių komisaras E. Cimerle. Jam buvo parodyta Paoficierių mokykla, mokinių pratimai, persirikiavimai, kurie buvo padaryti ne blogiau nei gerai išmokytų karių. Cimerle buvo nustebęs tokia savanorių pažanga ir kitą dieną skyrė pulkui 600 senos sistemos vokiškų šautuvų¹¹⁹.

115 Slaptas skubus nurodymas krn. Barzdai-Bradauskui // Ten pat, b. 20, l. 14.

116 Įsakymas 2 p. p. Nr. 45. 1919-02-05 // Ten pat, b. 1, l. 81.

117 Slaptas KAM štabo viršininko P. Liatuko 1919-02-04 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 31; Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 236.

118 Plk. lt. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paoficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11-12, p. 919.

119 Plk. lt. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paoficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11-12, p. 919.

Vasario 8 d. susipažinti su pulku buvo atvykęs Apsaugos ministerijos štabo viršininkas. Jis apžiūrėjo kareivines, patikrino užsiėmimus. Jokių pastabų nebuvo pareikšta¹²⁰.

Viena iš priežasčių, kad per trumpą laiką pulke buvo pasiekta tikrai didelė pažanga, buvo pulko vado reiklumas ir principingumas. Kaip matyti, pvz., iš 1919 m. vasario 7 d. įsakymo pulkui, užsiėmimai kuopose pulko vadui nepatiko. Ypač 4-ojoje kuopoje tebuvo girdėti tik komandos „*viens, du, trys, aplink, žengte marš*“. Pulko vadas priekaištavo, kad nevyksta užsiėmimai su šautuvu. Vadas rašė: „*Mes čia esame surinkti ne dėl to, kad dailiai vaikščiot, bet kad gerai mokėt šaudyt ir mušt priešą lauke.*“ Be to, jis pastebėjo, kad kai kurių kuopų vadai stengiasi nuvesti kuopas kur nors toliau, kad vadovybė nematytų, ką jie daro ir kur yra, o po to smagiai su daina grįžta. Vėl pastebėjo, kad karininkai vėluoja į užsiėmimus. Įsakyme jis rašė: „*Antrą kartą primenu karininkams, jei da bus manimi pamatyta pasivėlinimas ant užsiėmimų tai būsiu priverstas griebtis aštrių priemonių. Nuo mūsų Tėvynė reikalauja kuo greičiausio išsilavinimo ir mes, kaipo kariuomenė savanorių turim duot pavyzdį. Mums dabar, dėl to, kad viską išpildyt ką reikalauja, tai maža 24 valandų dienoj.*“¹²¹

Kad pulko vadas veltui nesimėto grasinimais, žinojo visi pulko karininkai, o už prasižengimus baudžia netgi aukšto rango karininkus. Vasario 10 d. 1-ojo bataliono vadą krn. J. Zalatorių už tai, kad vadui dėl savo reikalų nepateikė tikslų žinių apie užsiėmimus su kareiviais ir kad per užsiėmimus palieka kareivius, nubaudė tris paras arešto¹²².

Pro pulko vado akis nepraslydo ir tas faktas, kad pulko teritorijoje dažnai vaikšto įvairūs civiliai, kartais ir įtartini asmenys. Pulko vadas pareikalavo tokius įtartinus be leidimo pulko teritorijoje vaikščiojančius asmenis suimti ir perduoti budinčiam pulko karininkui. Ta pačia proga krn. V. Glovackis kreipėsi į pulko karius, kviesdamas sustiprinti budrumą. Įsakyme pulkui jis rašė:

„*Draugai karininkai ir kareiviai !*

Mes apsupti visokiais šnipais, katriem mūsų darbas, mūsų organizacija nepatinka. Visi gudai, bolševikai, plėšikai, galvažudžiai – tai mūsų priešai. Siunčia, bijodami mūs, visokias ypatus suardyt išskaidyt mus ir t. t. Būkite atsargūs! Kalbant su tokiais neduokit jiems jokių žinių, saugokit save ir visą rajoną nuo tokių elementų. Tikslas mūsų – Nepriklausomos Lietuvos vidujinė tvarka, paliuosavimas mūsų Tėvynės nuo visų priešų, norinčių mus pajungti prie vargo ir tarnavimo sau. Priešai, kaip juodvarniai, apsupo mūsų jauną kariuomenę. Parodykite jiems, kad mes jų nebijom, bet ir neduokim jiems jokių žinių.“¹²³

120 Įsakymas 2 p. p. Nr. 48. 1919-02-08 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 89.

121 Įsakymas 2 p. p. Nr. 47. 1919-02-07 // Ten pat, l. 87-88.

122 Įsakymas 2 p. p. Nr. 50. 1919-02-10 // Ten pat, l. 94.

123 Įsakymas 2 p. p. Nr. 48. 1919-02-08 // Ten pat, l. 91.

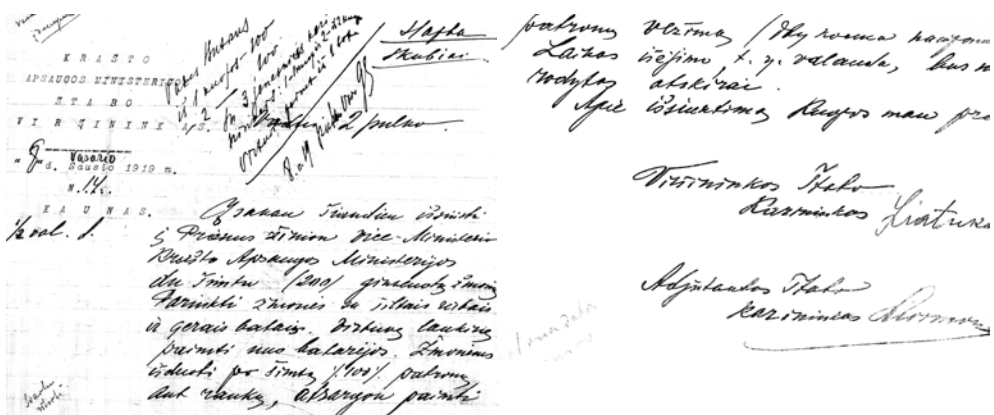
Iš esmės iki vasario pradžios pulko branduolys buvo suformuotas. Kaip matyti iš aukščiau pateiktos medžiagos, sudėtingas ir atrodytų mirtingiems žmonėms nepakeliamas uždavinys buvo įvykdytas. Neturėdamas lėšų, ginklų, negaudamas kiek tikslesnių nurodymų iš tuometės karinės vadovybės, gyvendamas nuolatinės lenkų, bolševikų ir kitų antivalstybinių jėgų agitacijos bei vokiečių šantažo atmosferoje, pulkas buvo suformuotas ir tapo rimta atsikūrusios Lietuvos vadovybės jėga, kuri jau galėjo vykdyti valstybės gynimo užduotis.

Pirmosios kautynės su raudonarmiečiais

Vasario 8 d. rytą Antrojo pėst. pulko vadas krn. V. Glovackis iš Krašto apsaugos štabo gavo įsakymą parengti 200 karių kuopą ir pasiųsti į Prienus viceministro krn. St. Zaskevičiaus žinion. Buvo įsakyta parinkti kareivius, turinčius šiltus drabužius ir gerus batus, išduoti jiems po 100 šovinių, atsargai paimti šovinių vežimą¹²⁴. Tuo metu mieste ėmė sklaidyti gandai, kad bolševikams pradėjus puolimą, sukils ir vokiečių spartakininkai Kaune.

Jungtinė kuopa buvo suformuota paimant po 100 kareivių iš 1-osios ir 2-osios kuopų. Šios kuopos vadu iš pradžių buvo paskirtas krn. Jonas Laurinaitis, bet sužinojus, kad Kauno įguloje laukiama spartakininkų sukilimo, krn. J. Laurinaitis buvo paliktas Aukštojoje Panemunėje ir jo vieton paskirtas nesveikuojantis krn. Jurgis Butkus. Į kuopą taip pat buvo paskirti krn. A. Ciprisevičius, J. Cetuchinas ir J. Gataveckas. Kuopa buvo ginkluota šautuvais, kulkosvaidžių neturėjo.

Suvestinė kuopa greitai pasiruošė žygiui ir jau vasario 8 d. vakarą paliko Kauną. Prienus kuopa pasiekė naktį ir sustojo pailsėti. Prienuose, krn. J. Butkui susirgus šiltine, vadovauti kuopai ėmėsi pats krašto apsaugos viceministras krn. St. Zaskevičius, drauge eidamas ir šio baro vado pareigas. Jis

Įsakymas pulko karius pasiųsti į Prienus (LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 4)

¹²⁴ Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 134–135.

L. p. p. Antrojo pėstromų pulko

Vado

Vasario 1919 metų

ir
Alytus

Slaptai

Antrojo pėstromų pulko vadui.

Šiuo pranešimu, kad slapta žvalgyba pranešė, jog
ant Arno raudonarmėčiai žieda celi pirmin, veltis
jū celt sukilymo di dūmėcūs vovėcūs kaune, Alytuse,
Mariampolėje ir kiturse miesteliuose kur stovė vovėcūs karūs
menė. Linios paimtos nuo vados raudonarmėcūs.

L. p. p. I pėst. pulko

Vado, Kasimira, Juozapavicius,
Pulko štabo viršininkas,
Kasimira, Čibulys

Pirmojo pulko vado krn. A. Juozapavičiaus raštas Antrojo pulko vadui
(LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 36.) [6]

krn. A. Ciprisevičių paskyrė Prienų komendantu¹²⁵.

Viceministro turėtomis agentūrinėmis žiniomis, Prienų kryptimi veikė bolševikų Septintasis šaulių pulkas¹²⁶. Artilerijos jie neturėjo. Jų puolimo kryptis buvo Jieznas–Prienai. Be to, lygiagrečiai su Septintuoju šaulių pulku Alytaus kryptimi veikė bolševikų grupė, turėjusi apie 700 kareivių, 15 kulkosvaidžių ir 4 lengvasias patrankas. Vilniuje buvo likęs tik rezervas – apie 200 raitelių ir 300 šaulių¹²⁷.

Krn. St. Zaskevičius, suprasdamas, kad priešintis su tokiais nedidelėmis pajėgomis bus sudėtinga, pasiuntė raituosius žvalgus pas Pirmojo pėst. pulko, dislokuoto Alytuje, vadą krn. Antaną Juozapavičių ir pareikalavo atsiųsti į Prienus vieną Pirmojo pėst. pulko kuopą.

Vasario 9 d. Antrojo pėst. pulko jungtinė kuopa poilsio išvyko į Birštoną. Tuo metu husarų būrys žvalgė priešą ir buvo su juo susidūręs Jiezne. Po trumpo susišaudymo husarai pasitraukė ir toliau sekė priešą. Pagrindinės bolševikų jėgos

125 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 135, 142; Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 48.

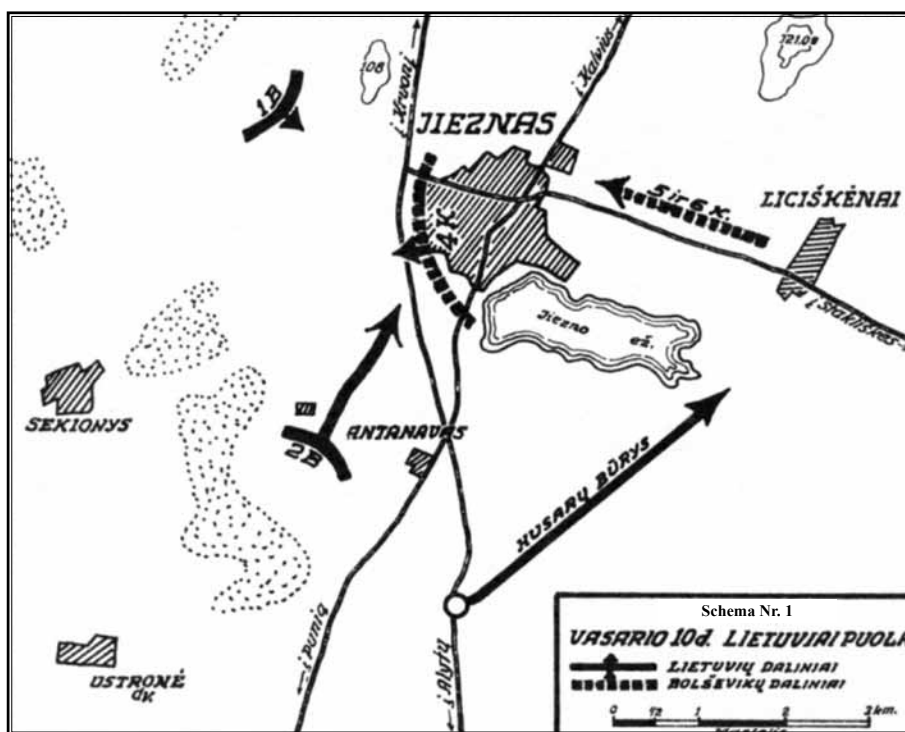
126 Bolševikų Septintasis šaulių pulkas buvo suformuotas 1918 m. liepos 2 d. Maskvoje ir vadinosi „Penktasis šaulių pulkas“. Tų metų gruodžio mėn. iš Maskvos jis buvo pasiųstas į Daugpilio frontą, iš kur jau žygiavo į Vilnių. 1919 m. sausio 5 d. jis dalyvavo užimant Vilnių. Pulkas buvo Pskovo divizijos sudėtyje, kurioje jau buvo kiti šeši šaulių pulkai. Kai Pskovo divizija 1919 m. sausio 21 d. Vilniuje buvo pavadinta „Lietuviškąja šaulių divizija“, tai Penktasis pulkas buvo pavadintas „Septintuoju lietuvių šaulių pulku“. Jame, ypač II batalione, buvo nemažai lietuvių. Pulkas turėjo apie 1 000 šaulių, 14 sunkiųjų kulkosvaidžių.

127 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 135.

stovėjo Liciškėnuose (3 km į rytus nuo Jiezno). Atskira bolševikų rinktinė veikė Butrimonių–Punios kryptimi.

1919 m. vasario 7 d. bolševikų Septintasis šaulių pulkas jau pasiekė Aukštadvarį. Vasario 8 d. užėmė Stakliškes, o vasario 9 d. priešakiniai jo daliniai užėmė Jiezną. Vasario 10 d. Septintojo šaulių pulko 4 kuopa buvo užėmusi Jiezną, 5-oji ir 6-oji kuopos su 2-ojo bataliono vadu stovėjo Liciškėnuose, visi kiti pulko daliniai – Stakliškėse¹²⁸.

Vasario 10 d. krn. St. Zaskevičius Birštone gavo žinių, kad iš Alytaus artėja Pirmojo pėst. pulko kuopa. Kadangi bolševikų jėgos buvo išblaškytos Jiezne, Stakliškėse ir Butrimonyse, tai krn. St. Zaskevičius nusprendė pulti atskirus bolševikų dalinius, neduodant jiems susijungti Birštono apylinkėse ir sutelktai pulti Prienus. Antrojo pėst. pulko suvestinė kuopa išvyko iš Birštono Jiezno kryptimi. Ji artėjo prie Jiezno, prisidengdama krūmingais Verknės krantais ir pasitaikančiais miškeliais. Krn. St. Zaskevičius kuopą padalijo į du būrys. Pirmas būrys su lengvuju kulkosvaidžiu, vadovaujamas krn. J. Cetuchino, turėjo apeiti Jiezną iš vakarų pusės ir priešą pulti iš sparno; antrasis būrys turėjo pulti priešą Jiezne iš pietų. Husarų būrys turėjo apeiti Jiezno ež. iš rytų pusės ir dengti

Vasario 10 d. lietuvių puolimas. (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 137)

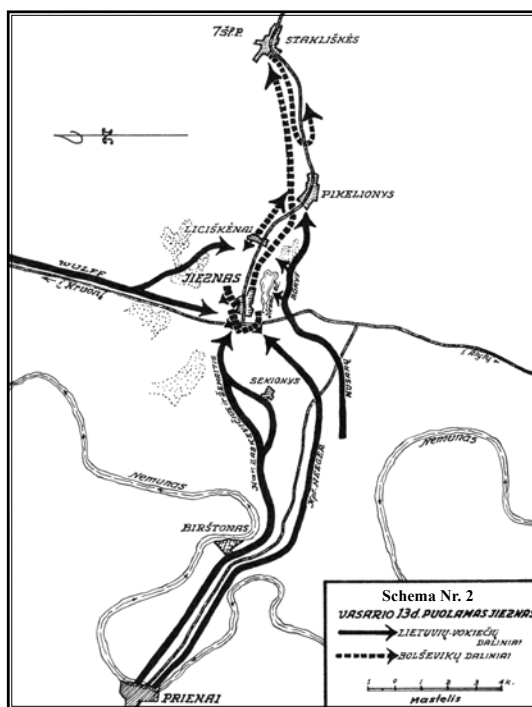
¹²⁸ Ten pat, p. 136.

kuopos dešinią sparną. Pulti turėjo pradėti 2-asis būrys, kad atkreiptų į save prieš dėmesį. Po to pultų 1-asis būrys. Visi veiksmai turėjo būti vykdomi greitai¹²⁹. (Žr. 1 schema)

Tačiau šis vasario 10 d. puolimas nepavyko. Nors Jiezną gynė tik silpna raudonarmiečių kuopa, vadovaujama lietuvio Auglio, kuris kautynių pradžioje perbėgo į lietuvių pusę. Tuo tarpu krn. J. Cetuchinas savo Antrojo pėst. pulko vadovaujamą būrį nuvedė tiesiog pas bolševikus. Dauguma kareivių suprato jo išdavystę ir pasitraukė atgal, bet vis dėlto dalis kareivių pateko į bolševikų nelaisvę¹³⁰. Tą dieną taip pat buvo sužeisti pirmieji 6 pulko kariai: Saliamonas Meksaitis, Jonas Kudirka, Jurgis Kumpaitis, Juozas Skinskas, Antanas Balčiūnas ir Vincas Tadeušaitis¹³¹.

Krn. St. Zaskevičiaus vadovaujamas antrasis būrys puolė Jiezną iš pietų. Pradžioje puolimas atrodė sėkmingas, tačiau besiginantiems rusams suskubus į pagalbą 5-ajai ir 6-ajai kuopoms su kulkosvaidžiais, teko skubiai trauktis, juo labiau kaip tik tuo metu 1-ojo būrio savanoriai krn. St. Zaskevičiui pranešė, kad J. Cetuchinas juos išdavė. Kuopa traukėsi apšaudoma raudonarmiečių šautuvų ir kulkosvaidžių ugnimi¹³².

Atrėmę Antrojo pėst. pulko suvestinės kuopos puolimą, raudonarmiečiai toliau nepuolė ir net jų nepersekiojo. Patekę į nelaisvę pulko kariai buvo raudonarmiečių nuvaryti į Aukštadvarį, kur bolševikai norėjo juos sušaudyti. Tačiau bolševikų karininkas lietuvis Stasys Puzinas¹³³, įtikinėdamas ir

Vasario 13 d. Jiezno puolimas (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 140)

129 Ten pat, p. 137.

130 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 48.

131 Sąrašas sužeistų mūšyje kareivių 2-ojo pėstininkų D. L. K. Algirdo pulko. 1919 metais ir 1920 metais // LCVA, f. 514, ap. 1 b. 18, l. 3.

132 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 137–138.

133 Krn. Stasys Puzinas vėliau pabėgo iš Raudonosios armijos ir tarnavo Antrajame pėst. pulke, buvo 1-osios kuopos vadas, pasižymėjo kovodamas su bolševikais ir buvo apdovanotas Vytio Kryžiumi. 1919 m. lapkričio mėn. kautynėse su bermontininkais ties Radviliškiumi buvo sunkiai sužeistas, išėjo į atsargą, 1936 m. mirė.

grasindamas, sulaukė bolševikus nuo šio žingsnio¹³⁴.

Pusiaukelėje į Birštoną besitraukianti Antrojo pėst. pulko suvestinė kuopa susitiko su Pirmojo pėst. pulko krn. A. Žemaičio kuopa. Kadangi buvo galima laukti tolesnio bolševikų puolimo, tai krn. St. Zaskevičius pavedė krn. A. Žemaičiui saugoti Birštono „kilpą“, o suvestinei kuopai įsakė žygiuoti į Prienus.

Vasario 11 d. suskaičiavus patirtus nuostolius, paaiškėjo, kad suvestinėje Antrojo pėst. pulko kuopoje liko tik 129 kariai. Krn. J. Gataveckas pateko į nelaisvę, krn. J. Cetuchinas pabėgo pas bolševikus, manyta, kad nukauta 18 kareivių (tačiau vėliau paaiškėjo, kad keletas iš jų išliko gyvi), sužeistų 6, patekusių į nelaisvę 33 ir dingusių be žinios 14¹³⁵.

Tą pačią dieną į Jiezną atvyko bolševikų 1-asis batalionas, tačiau toliau nėjo. Buvo įsteigta ir apginkluota vietos milicija.

Vasario 12 d. iš Kauno į Prienus atvyko kpt. Heegerio vokiečių rinktinė – dvi pėst. kuopos su sunkiaisiais kulkosvaidžiais, pionierių skyrius ir dvi lengvosios patrankos. Su kpt. Heegeriu buvo susitarta dėl bendrų veiksmų prieš raudonarmiečius. Jiezno puolimo planas buvo paruoštas drauge vasario 12 d. Jis buvo panašus į vasario 10 d. planą. Tik dabar pulti raudonarmiečius buvo sutelkta daugiau jėgų. Puolimas suplanuotas šitaip:

Kpt. Heegerio vokiečių rinktinė žygiuoja iš Prienų pro Birštoną ir puola Jiezną iš pietų nuo Jundiliškės k., Antanavos vnk., Jiezno kryptimi.

Krn. St. Zaskevičiaus jungtinė ir Pirmojo pėst. pulko krn. A. Žemaičio kuopos puola Jiezną iš pietvakarių – nuo Būdos Sekionių kryptimi, 103,5 aukštumą, Jiezną. Husarų būrys žvalgo dešiniajame sparne, apeidamas Jiezno ežerą.

Vokiečių von Wulfeno raitųjų žvalgų komanda turėjo pulti Jiezną iš šiaurės. Kpt. Heegeris ryšį su jo valdžioje veikiančia von Wulfeno komanda palaikė raiteliais per užšalusį Nemuną (žr. 2 schemą).

Puolimo pradžia buvo nustatyta vasario 13 d. popietinėmis valandomis.

Kad vokiečiai lietuvius atskirtų nuo raudonarmiečių, jiems ant rankovių buvo prisegti balti keturkampiai¹³⁶.

1919 m. vasario 13 d. rytą Heegerio rinktinė perėjo iš Prienų į Birštoną. Krn. A. Žemaičio Pirmojo pėst. pulko kuopa užėmė Sekionių rajoną ir savo rankose laikė visus iš vakarų pusės einančius kelius. Ypač ji saugojo iš Prienų į Jiezną einantį plentą. Vietovę į pietus nuo plento sekė husarų būrys.

Raudonarmiečių Septintojo šaulių pulko daliniai buvo išsidėstę Jiezne: 5-oji

¹³⁴ Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 138.

¹³⁵ Ten pat, p. 138–139.

¹³⁶ Ten pat, p. 139–141.

kuopa gynė šiaurinį miestelio pakraštį, 4-oji ir 6-oji kuopos – vakarinį ir pietinį pakraščius, 1-oji kuopa buvo rezerve kapinių rajone, 2-oji kuopa – Liciškėnuose. Pulko štabas su vadu ir komisaru buvo Stakliškėse, turėdamas savo žinioje dar keturias šaulių kuopas¹³⁷.

Siekdami tiksliai išsiaiškinti priešo priešakinių postų vietas, lietuviai visą naktį energingai žvalgė. Naktis buvo labai tamsi, snigo.

Vasario 13 d. rytą abi kuopos buvo suvestos į vieną batalioną. Batalionui vadovauti buvo pavesta krn. A. Žemaičiui. Pirmojo pėst. pulko 2-osios kuopos vadu buvo paskirtas krn. A. Treideris, Antrojo pėst. pulko kuopos vadu paskirtas Pirmojo pėst. pulko karininkas A. Pošiūnas. Prie kuopos buvo ir viceministras S. Zaskevičius. Puolimą rėmė vokiečių kariuomenės dalinys su viena patranka.

Sutvarkius batalioną ir atidavus paskutinius nurodymus, buvo pradėtas žygis. Raiteliai buvo išsiųsti anksčiau ir iki puolimo pradžios sudarė priešakinę rinktinę. 2-oji kuopa, vykdamą į puolimo pradžios ribą, susidūrė su raudonarmiečių raitąja žvalgyba, kuri po trumpo susišaudymo paspruko. Užėmus puolimui nurodytas pradines vietas, buvo pradėtas puolimas visu frontu.

Pradėjus puolimą, raudonarmiečiai paleido smarkią ugnį iš šautuvų ir kulkosvaidžių. Dar nepratę prie kautynių 2-osios kuopos savanoriai, pagauti baimės, puolė prie žemės, tačiau vadams paraginus, grandinė pakilo ir iki Jiezno užėmimo nė vienas savanoris be komandos neatsigulė...

Energingas visu frontu puolimas privertė raudonarmiečius bėgti iš Jiezno, paliekant sužeistus, daug ginklų ir šaudmenų. Vienas kulkosvaidis buvo paliktas bažnyčios bokšte. Norėta pulti dar ir toliau, tačiau tuojau pradėjo temti ir priešą teko persekioti tik ugnimi. Priešas traukėsi Stakliškių kryptimi. Nesuspėję pabėgti iš Jiezno miestelio raudonarmiečiai į mūsų savanorius šaudė iš namų. Įpykę savanoriai vieną kitą raudonarmietį nudūrė¹³⁸.

Lietuvių nuostoliai buvo nedideli. Pėstininkai toliau Liciškėnų nežygiavo. Tik lietuvių husarų būrys buvo išjojęs į Pikelionių aukštumas. Tuo laiku rusų Septintojo šaulių pulko vadas su Stakliškėse esančiomis keturiomis kuopomis buvo sustojęs Pikelionių miške. Iš bėgančių raudonarmiečių sužinojęs, kad Jieznas apsuptas, ir pastebėjęs mūsų raitelius Pikelionių aukštumose, pasitraukė į Stakliškes¹³⁹. Iš raudonarmiečių buvo paimti 4 kulkosvaidžiai, 50 šautuvų, 2 lauko virtuvės ir kito turto¹⁴⁰.

Sutemus lietuvių rinktinė apsisusto Jiezne. Husarų būrys saugojo barą Pikelionių riboje.

137 Ten pat, p.141.

138 Trumpa Jiezno kautynių apžvalga // LCVA, f. 513, ap. 1, b. 379, l. 86–88.

139 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 50; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 141-142.

140 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 50.

Vasario 10 d. Jiezno kautynėse žuvusieji lietuviai kariai buvo atkasti, atpažinti ir vasario 15 d. palaidoti Jiezno kapinėse.

Vasario 10 d. kautynėse žuvo pulko 1-osios kuopos kareiviai Eloja Pumezis, Minas Blažys, Kazys Lumšis. 2-osios kuopos kareiviai Juozas Stankevičius, Feliksas Andriulaitis, Antanas Deimantavičius, Izidorius Eimutis, Justinas Barščiauskas, Motiejus Katilius, Jonas Paulavičius, Simonas Revinskas ir Pijus Literskis.

Į nelaisvę pateko karininkas J. Gataveckas ir kareiviai Petras Juraitis, Konstantinas Augustaitis, Antanas Mackaitis, Juozas Ramanauskas, Vincas Tunaitis, Juozas Duoba, Juozas Ališauskas, Jonas Pušinaitis, Jonas Rutkauskas, Jonas Leimonas, Jonas Ramaškevičius, Kazys Matjošaitis, Pranas Šuopis ir Kazys Drulia.

Kareiviai Saliamonas Aleksaitis, Jonas Kudirka, Jurgis Kumpaitis, Juozas Skiunis, Antanas Balčiūnas ir Vincas Tadeušaitis buvo sužeisti.

Dingo be žinios karininkas J. Cetuchinas (perbėgo pas bolševikus), kareiviai Feliksas Gyvis, Saliamonas Ambrasas, Jonas Kalinauskas, Benediktas Matelis, Pijus Albertinas, Vincas Bražinskas, Mateušas Brusokas, Antanas Badaitis, Pranas Bložukas, Jonas Janulevičius, Antanas Jonaitis, Juozas Jurgelevičius, Pranas Klaustauskas, Antanas Labanauskas, Juozas Meniauskas, Jonas Mikalauskas, Jurgis Navickas, Motiejus Packevičius, Jonas Pranaitis, Jonas Skaržinskas, Bronius Starkauskas, Stasys Savickas, Antanas Senkevičius, Jonas Senkus, Pijus Mauruša, Konstantas Matulionis ir Jonas Milevskis¹⁴¹. Tiesa, S. Ambrasas kovo 12 d. sugrįžo į pulką¹⁴². Vėliau kai kurių iš dingusiųjų likimai paaiškėjo: vieni pateko į nelaisvę, kiti paprasčiausiai dezertyravo, kai kuriuos sužeistus buvo paslėpę vietos gyventojai.

Taigi besikuriančiam pulkui tai buvo didžiuliai nuostoliai. Žinia apie tokį skaudų pralaimėjimą neigiamai veikė pulko kareivių nuotaikas.

Vasario 16 d. lietuvių rinktinė drauge su vokiečiais išvijo rusų partizanų dalinius iš Punios ir Butrimonių. Lietuvių žvalgams pasirodžius, raudonarmiečiai traukėsi ir į kautynes nesileido. Kaip matyti iš tos dienos Raudonosios armijos Lietuviškosios divizijos štabo viršininko Makulovičiaus telegramos, pranašesnių jėgų spaudžiami raudonieji daliniai traukėsi¹⁴³.

Raudonųjų Septintasis šaulių pulkas po gauto smūgio daugiau pulti nebedrįso, Jiezne buvo ramu¹⁴⁴.

141 Įsakymas 2 p. p. Nr. 60. 1919-02-20 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 112–113.

142 Įsakymas 2 p. p. Nr. 86. 1919-03-17 // Ten pat, l. 157.

143 Телеграмма. 16. II. 1919 // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 213, l. 35.

144 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 142.

Tolesnis kasdienis pulko gyvenimas

Tuo tarpu Kaune likę pulko Instruktorių mokyklos kariai (taip buvo pervardinta Paoficerių mokykla) atliko pirmąjį bandomąjį šaudymą. Instruktorių mokyklos kariams buvo leista į taikinius iššauti po 2 rusiškus ir po 2 vokiškus šovinius¹⁴⁵.

Vasario 16 dieną pulkas iškilmingai paminėjo Vasario 16 d. Akto pirmąsias metines. Vasario 16-oji išpuolė sekmadienį. Pulkas buvo nuvestas į Panemunės parapijos bažnyčią. 9 val. 15 min. prasidėjo mišios. Mišias aukojo ir pamokslą pasakė pulko kapelionas kun. J. Ramanauskas. Po pamaldų buvo paradas. Paradui vadovavo 2-ojo bataliono vadas krn. Juozas Skorulis. Paradą priėmė pulko vadas krn. V. Glovackis. Paradui buvo išrikiuota Instruktorių mokyklos 3-iosios ir 4-osios kuopų kariai, vadovaujami karininkų, kulkosvaidininkai, raiti žvalgai. Paradas vyko aikštėje prie bažnyčios. Po parado pulkas sugrįžo į kareivines. Tą dieną Panemunės parapijiečiai po pamaldų, nešini vėliavomis ir plakatais, atėjo prie pulko kareivinių. Į aikštės vidurį išėjo pulko vadas. Prie jo ėjo įvairių organizacijų atstovai ir sveikino vadą, karininkus ir kareivius, stojusius ginti Tėvynę nuo priešų¹⁴⁶. Vasario 16-osios proga pulko vadas atleido nuo bausmės atlikimo visus iki tol nubautus kareivius ir karininkus¹⁴⁷.

Kadangi pulkas neturėjo savo orkestro, tai Vasario 16 dienos paradui buvo nusamdytas orkestras. Tokia situacija pulko vado netenkino, todėl vasario 20 d., kaip pulko orkestro branduolys, buvo pasamdyti 10 Šv. Juozapo draugijos muzikantų. Be to, bandomajam 2 savaitių laikotarpiui dar buvo priimti 4 civiliai muzikantai. Pulko orkestro vedėju buvo paskirtas Juozas Gužas¹⁴⁸.

Vasario 18 d., eidamas sargybą Šančiuose, nuo vokiečių rankos žuvo 4-osios kuopos eilinis Bronislovas Šimelaitis¹⁴⁹.

Kovo mėnesį pulkui pasidarė labai aktuali apranga. Kadangi lauke buvo šalta, kai kurios pulko kuopos atsisakydavo eiti į užsiėmimus lauke. Pulkas vadas vieną po kito rašė raštus Apsaugos ministerijai maldaudamas aprenkti pulko kareivius. Dėl blogo aprūpinimo pulke ėmė skliti bolševikų propaganda¹⁵⁰. Kovo 4 d. pulko vadas Krašto apsaugos ministerijos štabo viršininkui nusiuntė sąrašą trūkstančių pulke ginklų ir daiktų. Pagal jį pulkui trūko 6 kulkosvaidžių „Maxim“, 4 atitinkamų vežimų kulkosvaidžiams, 150 000 kulkosvaidžio šovinių, 16 dviračių vežimų šoviniams vežti, 80 arklių kulkosvaidžių komandai, 16 porų

145 Įsakymas 2 p. p. Nr. 54 1919-02-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 101.

146 Įsakymas 2 p. p. Nr. 54. 1919-02-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 102; Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 525.

147 Įsakymas 2 p. p. Nr. 56. 1919-02-16 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 104

148 Įsakymai 2 p. p. Nr. 78, 1919-03-10; Nr. 79, 1919-03-11 // Ten pat, l. 145–146.

149 Įsakymas 2 p. p. Nr. 60. 1919-02-20 // Ten pat, l. 112.

150 Ten pat, b. 20, l. 36, 38, 39.

pakinktų, 20 porų telefono aparatų su viela, prašė 1000 rusiškų šautuvų pakeisti į vokiškus, 300 diržų su krepšiais šoviniams, 1000 komplektų uniformų, 1000 porų batų, 12 lauko virtuvių, maisto rezervo žmonėms ir arkliams bent 5 paroms¹⁵¹. Taigi sąrašas įspūdingas ir jis akivaizdžiai parodo, kokia buvo sunki pulko materialinė padėtis.

1919 metų kovo pradžioje Lietuvos Vyriausybė iš Vilniaus ir kitų bolševikų okupuotų sričių gavo žinių, kad gyventojų nepasitenkinimas bolševikų įvesta tvarka didėja, jų kariuomenėje pašlijusi drausmė, be to, iš turimų duomenų buvo matyti, kad Vilnių pulti ruošiasi ir Lenkija. Lietuvos Vyriausybė, įvertinusi susidariusią padėtį, nusprendė mėginti atgauti Vilnių puldama bolševikus, nors Lietuvos kariuomenė dar nebuvo pakankamai tam pasirengusi. Šiam uždaviniui vykdyti buvo sudaryta Atskiroji brigada, kurios vadu 1919 m. kovo 11 d. buvo paskirtas krn. Stasys Nastopka, štabo viršininku – krn. Balys Giedraitis.

Pulkas bandant atsiimti Vilnių

S. Nastopka // (Lietuvių albumas, Berlynas, 1921, p. 113.)

Kovo 12 d. Atskirosios brigados vadas išleido pirmąjį įsakymą Antrojo pulko vadui ir įsakė 2 pulko kuopas kovo 13 d. 7.30 val. Šančių geležinkelio stotyje įsodinti į traukinį ir išsiųsti į frontą. Kiekvienam kareiviui įsakyta išduoti po 150 šovinių, kiekvienai kuopai skirti vežimą, lauko virtuvę ir maisto ne mažiau kaip 3 dienoms.

Kovo 13 d. Antrojo pėst. pulko karių grupė, vadovaujama krn. J. Motiejūno-Valevičiaus, kurią sudarė 5 karininkai ir 300 kareivių, 7 val. ryto pradėjo laipintis į traukinį ir lygiai 10 val. išvyko Kaišiadorių link. Kartu išvyko brigados vadas krn. S. Nastopka ir štabo viršininkas krn. B. Giedraitis. Tikslas buvo drauge su Panevėžio kuopa, buvusia Kėdainiuose, ir vokiečiais užimti Šeduvą¹⁵².

Sąstatas su Antrojo pulko kariais į Kėdainius atvyko 20 val., o kovo 14 d. kartu su dviem vokiečių pėstininkų kuopomis, ginkluotais kulkosvaidžiais ir artilerija, išžygiavo iš Kėdainių į Baisogalą. Juos lydėjo vokiečių šarvuotasis traukinys. Kovo 13 d. iš Baisogalos pradėjo

¹⁵¹ Ten pat, l. 40.

¹⁵² Lietuvos armijos karo dienynas // Ten pat, b. 6, l. 2.

puolamąjį žygį į Šeduvą ir kovo 14 d. ją užėmė. Šeduvą gynė rusų bolševikų 41-asis šaulių pulkas. Didesnį pasipriešinimą raudonarmiečiai parodė tik prie Šeduvos. Artilerijos remiami, lietuvių ir vokiečių pėstininkai puolė ir užėmė miestelį ir Šeduvos geležinkelio stotį. Rusai pasitraukė Panevėžio link ir sąlytis su priešu laikinai nutrūko. Šarvuotasis traukinys nuvažiavo į Linkaičius, o vėliau – į Radviliškį.

Krašto apsaugos ministras Antrojo pėst. pulko karininką Juozą Šulgą laikinai paskyrė Šeduvos komendantu, o Antrojo pėst. pulko vadui įsakė jam skirti 34 kareivius¹⁵³.

1919 m. kovo 5 d. Lietuvos Vyriausybė paskelbė pirmąją naujokų mobilizaciją. Kovo 17 d. į pulką iš Vilkaviškio atvyko pirmieji 118 mobilizuotų kareivių¹⁵⁴.

Kovo 17 d. krašto apsaugos ministras krn. J. Motiejūną-Valevičių paskyrė Šiaulių komendantu ir Antrojo pėst. pulko vadui įsakė krn. J. Motiejūnui-Valevičiui paskirti 150 kareivių su dviem karininkais¹⁵⁵. J. Motiejūnas-Valevičius su Antrojo pėst. pulko kuopa nužygiavo į Šiaulius ir čia, įsteigęs karo komendantūrą, pasiskelbė Šiaulių miesto ir apskrities karo komendantu. Šeduvoje buvo paliktas mažas kareivių dalinys, kur taip pat buvo įsteigta laikina karo komendantūra.

Šiauliuose krn. J. Motiejūnas-Valevičius karo komendantu išbuvo iki balandžio 16 d., kai į Šiaulius atvyko krašto apsaugos ministro paskirtas karo komendantu krn. A. Birontas. Karn. J. Motiejūnas-Valevičius su kuopa grįžo į Kauną¹⁵⁶. Kol krn. J. Motiejūnas-Valevičius ėjo Šiaulių komendanto pareigas, 1-ojo bataliono vado pareigas eiti buvo paskirtas krn. J. Butkus¹⁵⁷.

Tačiau, kaip jau buvo minėta, svarbiausia Atskirosios brigados užduotis buvo atgauti Vilnių. Vykdamt Krašto apsaugos ministerijos valdytojo krn. Antano Merkio 1919 m. kovo 24 d. operatyvinį įsakymą Nr. 1, puolimui buvo sudarytos dvi kolonas: dešinioji – pietinė iš Alytaus įgulos, vadovaujama Pirmojo pėst. pulko vado krn. K. Ladigos ir kairioji – šiaurinė iš Kauno įgulos, vadovaujama krn. J. Butkaus¹⁵⁸.

Dešiniąją pietinę rinktinę sudarė Pirmojo pėst. pulko 1-oji, 2-oji, 6-oji ir 7-oji kuopos, 8 sunkieji kulkosvaidžiai, raitųjų žvalgų komanda (apie 30 raitelių) ir artilerijos būrys. Rinktinės uždavinys buvo: iš Alytaus pulti Daugų, Valkininkų, Vilniaus kryptimi. Rinktinei vadovavo Pirmojo pėst. pulko vadas krn. Kazys Ladiga.

153 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 52. 1919 m. kovo 18 d.

154 Įsakymas 2 p. p. Nr. 85. 1919-03-17 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 158–159.

155 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 52. 1919 m. kovo 18 d.

156 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 156–157.

157 Įsakymas 2 p. p. Nr. 105. 1919-04-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 204.

158 Lietuvos armijos karo dienynas // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 6, l. 2.

Kairiąją šiaurinę rinktinę sudarė Antrojo pėst. pulko 1-asis batalionas ir Atskirasis batalionas. Rinktinėi taip pat buvo priskirtas Prano Uoginto vadovaujamas artilerijos būrys (2 patrankos) ir 2-asis husarų eskadronas. Iš viso rinktinėje buvo apie 1400 karių¹⁵⁹.

Antrojo pėst. pulko 1-ajam batalionui vadovavo krn. J. Butkus. Jis turėjo 1-ąją, 2-ąją, 3-iąją pėstininkų, 1-ąją kulkosvaidžių kuopas, raitųjų žvalgų būrį, ryšių padalinį ir artilerijos būrį, vadovaujamą krn. Pr. Uoginto, bei priskirtą 9-ąją kuopą. Iš viso J. Butkaus pavaldume buvo 11 karininkų, 1 karo valdininkas, 786 kareiviai, 98 arkliai su 5 lauko virtuvėmis ir 13 vežimų¹⁶⁰. Atskirajam batalionui vadovavo krn. Kazys Škirpa. Batalioną sudarė keturios šaulių kuopos, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa, ryšio ir ūkio daliniai. Prie bataliono buvo priskirtas pėsciųjų husarų 2-ojo eskadrono būrys. Kairiosios rinktinės vadu buvo paskirtas Antrojo pėst. pulko 1-ojo bataliono vadas krn. J. Butkus. Jis turėjo iš Kauno išvykti kovo 27 d., kovo 29 d. sutelkti savo dalinius Žiežmariuose ir pulti Žaslių, Vievio, Vilniaus kryptimi¹⁶¹.

Tačiau kovo 26 d. Antrojo pėst. pulko vadas krn. P. Liatukas, Atskirojo bataliono vadas krn. K. Škirpa ir Artilerijos pulko vadas pranešė Atskirosios brigados vadui, kad kovo 27 d. jokiū būdu išvykti negali. Atskirosios brigados vadas apie tai informavo krašto apsaugos ministrą. Ministras išvykimą atidėjo kovo 31 dienai¹⁶².

Nauja puolimo pradžia tiksliai nebuvo nustatyta, palikta rinktinių vadams spręsti savo nuožiūra pagal vietos aplinkybes.

Raudonarmiečiai buvo užėmę liniją riboje: Nedingė–Daugai–Pivašiūnai–Dusmenys–Onuškis–Aukštadvaris–Žasliai. Stipresnės bolševikų jėgos buvo sutelktos prie pagrindinių kelių, einančių į Vilnių¹⁶³.

Antrojo pėst. pulko 1-asis batalionas iš Aukštosios Panemunės išvyko tik kovo 30 d. temstant. Sąlygos žygiuoti buvo nepalankios: oras šaltas ir drėgnas. Kovo 31 d. batalionas ir jam priskirti artileristai bei husarai atvyko į Rumšiškės, kur Atskirosios brigados vadas krn. S. Nastopka paskelbė naują įsakymą, pagal kurį rinktinės sudėtyje esąs Atskirasis batalionas turėjo pasilikti Rumšiškėse rezerve, o Antrojo pėst. pulko batalionas ir jam priskirti daliniai turėjo žygiuoti į Žiežmarius¹⁶⁴. Į Žiežmarius batalionas atvyko kovo 31 d. Žygio metu batalioną papildė savanoriai iš tų apylinkių, pro kurias batalionas žygiavo. Keletas savanorių buvo iš Valkininkų apylinkės, tuo metu okupuotos bolševikų.

159 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 80.

160 Įsakymas 2 p. p. Nr. 99. 1919-03-31 // LCVA, f. 514, ap.1, b. 1, l. 189.

161 Lietuvos armijos Karo dienynas // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 6, l. 5; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 185–186; II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 2 a.p.

162 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 2 a. p.

163 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 186.

164 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 84.

Raudonarmiečiai buvo įsitvirtinę bare Strošiūnai–Pajautiškės–Guronys–Žaslių geležinkelio stotis–Žasliai. Bataliono vadas krn. J. Butkus gerai žinojo, kad priešų jėgos daug didesnės, bet tikėdamas, jog raudonarmiečiai nežino apie bataliono atvykimą į Žiežmarius, nusprendė išnaudoti netikėtumo momentą ir nelaukiant pulti raudonuosius. Tikrovė, deja, buvo kitokia – priešas laukė puolimo ir buvo pasirengęs¹⁶⁵.

Naktį iš balandžio 1 d. į balandžio 2 d. batalionas išsidėstė pradinėje riboje. 1-oji kuopa turėjo užimti Paltininkus, Guronis ir Žaslius; 2-oji kuopa – Pajautiškes; 3-ioji kuopa – Strošiūnus, 9-oji kuopa – Strėvininkus, Dirgalonis. Atskirojo bataliono 1-oji kuopa, husarų eskadronas ir žvalgų komanda buvo palikti rezerve.

Priešininkai buvo Pirmasis, Antrasis ir Šeštasis latvių bolševikų pulkai.

7 val. ryto lietuvių artilerija pradėjo priešininko pozicijų apšaudymą. Šaudymas tęsėsi iki 10 valandos¹⁶⁶.

1-oji kuopa, vadovaujama krn. A. Sinkevičiaus, raudonarmiečius tikėjosi užklupti Tarpumiškių dvare, tačiau čia jų neradusi, mišku ir palauke žygiavo toliau. Išaušus kuopa artėjo prie Paltininkų, kur buvo sutelktos stipresnės priešų jėgos, o Guronyse stovėjo jo artilerija. Raudonarmiečiai buvo įsitvirtinę patogiose pozicijose ir, nors kuopą rėmė krn. P. Uoginto vadovaujamas artilerijos būrys, jos puolimą priešas atrėmė stipria artilerijos, kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi. Dauguma 1-osios kuopos kareivių kautynėse dalyvavo tik pirmą kartą, todėl tokia stipri priešų ugnis sukėlė sąmyšį. Kuopa buvo priversta pasitraukti į Tarpumiškes.

2-oji kuopa, vadovaujama krn. K. Mackevičiaus, puolė Pajautiškes. Ją irgi pasitiko stipri priešų ugnis. Kuopai taip pat teko atsitraukti į Tarpumiškes. Susišaudymo metu buvo sužeistas vienas kuopos kareivis. Taigi abi kuopos nurodytos užduoties neįvykdė.

3-ioji kuopa, vadovaujama krn. J. Kairionio, puolė Strošiūnus. Kuopos puolimas buvo sėkmingas. Pirmieji ir antrieji Strošiūnai buvo užimti. Iš priešų buvo paimtas 1 kulkosvaidis, 5 šautuvai ir kt. turto.

9-oji kuopa, vadovaujama krn. S. Marcinėno, puldama Strėvininkus, Dirgalonis ir Liutonis, po keleto valandų mūšio juos užėmė, įsitvirtino ir pastatė užtvartas. Husarų būrys, pasiūstas apsaugoti kairįjį rinktinės sparną, prie Kumiškių dvaro išvaikė ten buvusią negausią bolševikų sargybą ir paėmė iš jos 2 šautuvus ir šovinių. Prie Kumiškių palikę sargybą, husarai irgi pasitraukė į Tarpumiškes.

165 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 188; Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p.525.

166 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 3 a.p.

Doc. dr. V. Lesčiaus nuomone, balandžio 2 d. puolimas nepavyko visų pirma todėl, jog nebuvo suderinti kuopų veiksmai, o tai priklausė nuo aukštesnės vadovybės veiklos. Šio puolimo nauda buvo tik ta, jog buvo tiksliai sužinotas priešų jėgų išsidėstymas¹⁶⁷.

Puolimui nepavykus, Atskirosios brigados vadas krn. S. Nastopka rinktinės rezervą nutarė pritraukti arčiau fronto. Balandžio 2 d. į Žiežmarius, nors ir buvo labai blogas oras, atvyko Atskirasis batalionas. Susitikę batalionų vadai, krn. J. Butkus, krn. K. Škirpa ir Atskirosios brigados vadas krn. S. Nastopka, nusprendė balandžio 3 d. pakartoti puolimą. Puolimo uždavinys liko tas pats, t. y. išmušti bolševikus iš Strošiūnų–Žaslių ribos ir, jei aplinkybės leistų, pulti Vievio–Vilniaus kryptimi.

Čia buvusioms pajėgoms sustiprinti krn. S. Nastopka įsakė Antrojo pėst. pulko 1-ojo bataliono barą sumažinti dešiniajame sparne iš Dirgalonių atitraukiant 9-ąją kuopą. Ją pakeitė Atskirojo bataliono kuopa, kulkosvaidininkų būrys ir raitųjų žvalgų komanda. Kitos trys Atskirojo bataliono kuopos turėjo pasilikti rezerve Žiežmariuose. Kartu buvo įsakyta sustiprinti žvalgybą Aukštadvario, Kietaviškių ir Korkučionių kryptimis.

Balandžio 3 d. rytą virš Žiežmarių pasirodė lietuvių lėktuvas, kuris, apsukęs keletą ratų, numetė pranešimą apie priešų jėgų išsidėstymą. Mūsų aviacijos pasirodymas pakėlė karių kovinę dvasią¹⁶⁸.

Antrojo pėst. pulko batalionui įsakyta pulti ta pačia tvarka ir kryptimi, kaip ir per pirmąjį puolimą balandžio 1 d. Uždaviniai kuopoms liko tie patys, kuopos buvo sustiprintos sunkiaisiais kulkosvaidžiais.

Atskirasis batalionas turėjo užimti Žaslius, apeidamas miestelį iš šiaurės, ir Žaslių geležinkelio stotį. Artilerijai buvo įsakyta apšaudyti Žiežmarių–Vievio vieškelį prie Strošiūnų ir Žaislių–Vievio, koncentruojant ugnį prie Žaslių geležinkelio stoties, kad sutrukdytų priešui sutelkti daugiau jėgų pagrindinėje pozicijoje rinktinės puolimo metu¹⁶⁹.

Puolimas buvo pradėtas balandžio 3 d. apie 4 val. Raudonarmiečiai kautynių pradžioje, turėdami stipresnes jėgas ir geras pozicijas, atkakliai priešinosi 1-osios ir 2-osios kuopų puolimui. Kautynės tęsėsi keletą valandų. Lietuviams, stipriai apšaudomiems, teko įveikti apsemtas pievas. Didžiausią pasipriešinimą priešas rodė prie Strošiūnų ir Pajautiškės kaimo. Pavakare, užėmus Dalinonius ir Guronius, rusai buvo priversti pasitraukti iš Strošiūnų ir Pajautiškės k. Žaslių geležinkelio stotis buvo užimta naktį. Balandžio 4 d. ankstų rytą buvo užimti Žasliai. Tačiau priešas nebuvo sumuštas, jo eilėse nebuvo pastebėta pakrikimo žymių, todėl kitą dieną nuo puolimo buvo susilaikyta. Įsakyta įsitvirtinti

¹⁶⁷ Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 85.

¹⁶⁸ Ten pat.

¹⁶⁹ Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 188, 190.

Strošiūnų–Pajautiškių–Žaslių geležinkelio stoties–Žaslių riboje. Užduotis buvo įvykdyta¹⁷⁰.

Antrojo pėst. pulko 1-oji kuopa įsitvirtino už Žaslių stoties ir miestelio, 2-oji kuopa – už Pajautiškių, 3-ioji kuopa – už Strošiūnų, 1-oji ir 9-oji kuopos – už Dirgalonių ir Liutonių kaimų. Artilerija buvo užėmusi poziciją prie Tarpumiškių palivarko. 1-asis husarų eskadronas žvalgė priešininką Aukštadvario apylinkėse.

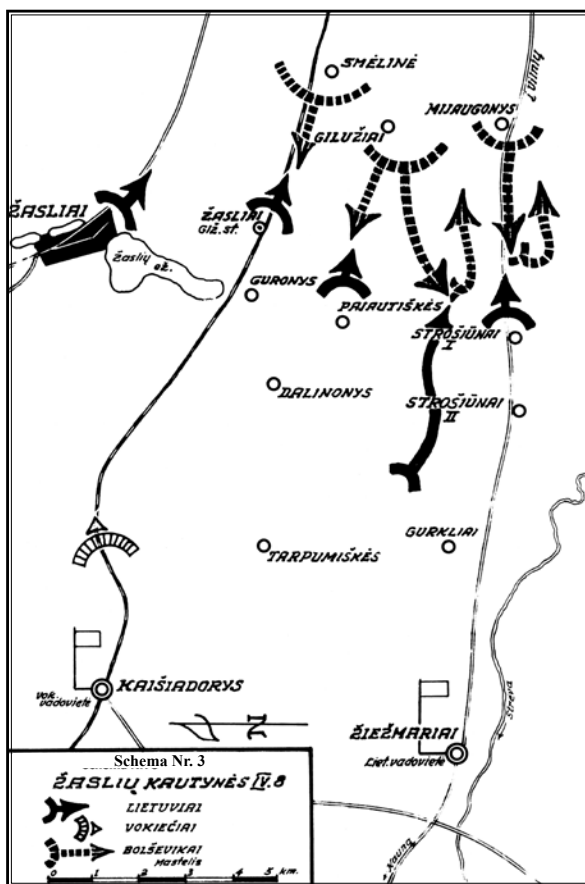
Balandžio 4 d. į Žiežmarius atvyko Atskirosios brigados štabo viršininkas krn. B. Giedraitis ir Žiežmariuose ėmė veikti operatyvinis brigados štabas¹⁷¹.

Balandžio 5 d. husarų 2-asis eskadronas užėmė Jagelonių kaimą, o balandžio 6 d. – Simeliškes¹⁷².

Visų minėtų mūšių metu iš priešų buvo paimtas 1 kulkosvaidis, 3 lauko virtuvės, 4 dviračiai vežimai šoviniams, 6 telefono aparatai, daug telefono kabelio, 2 vežimai, 4 arkliai. Netoli Vievio buvo paimtas intendantūros sandėlis, iš kurio pavyko viską išsivežti. Mūšių metu 3 kariai žuvo, 25 buvo sužeisti, 7 dingo be žinios¹⁷³.

Balandžio 8 d. anksti rytą raudonarmiečių daliniai pradėjo puolimą. Ypač stiprus bolševikų spaudimas buvo į Strošiūnų k. ir Žaslių geležinkelio stotį.

Šias pagrindines lietuvių pozicijas – Strošiūnų k. ir Žaslių geležinkelio stotį – skyrė miškas, išraižytas griovių, todėl buvo daug nesaugomų tarpų. Ryšiai buvo

1919-04-08 Žaslių kautynės (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 139)

170 Lietuvos armijos Karo dienynas // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 6, l. 6; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 190.

171 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 3.

172 Lietuvos armijos Karo dienynas // Ten pat, b. 6, l. 7.

173 Lietuvos armijos Karo dienynas // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 6, l. 7; Įsakymas 2 p. p. Nr. 116. 1919-04-17 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 237.

prasti, todėl kuopų vadai veikė savarankiškai, rodydami daug iniciatyvos – prireikus pasitraukdavo arba puldavo. (Žr. 3 schemą)

Rinktinės vadas krn. J. Butkus dešiniojo sparno apsaugą pavedė Atskirojo bataliono kuopai ir įsakė jai išžvalgyti Dirgalonių ir Liutkonių apylinkes. Žvalgai priešose tose apylinkėse nepastebėjo, tačiau kuopa laikinai buvo palikta saugoti sparną¹⁷⁴.

Stiprų puolimą raudonarmiečiai išvystė prieš Strošiūnų kaimo pozicijose besiginančią Antrojo pėst. pulko 3-iąją kuopą. Kuopa buvo priversta iš Strošiūnų pasitraukti. 3-iosios kuopos vadas sutelkė savo karius prie 105,4 aukštumos. Tuo laiku į pagalbą atvyko Atskirojo bataliono 2-oji kuopa. Jungtine kontrataka, kartais pereinančia į durtuvų kautynes, priešas buvo atstumtas į Mijaugonių kaimą. 3-ioji kuopa vėl užėmė savo turėtas pozicijas. Kiek vėliau į šį barą atvyko Atskirojo bataliono 4-oji kuopa¹⁷⁵.

3-iajai kuopai užėmus senąsias pozicijas prie Strošiūnų kaimo, raudonarmiečiai pakeitė puolimo kryptį į šiaurę nuo Strošiūnų. Tačiau jų puolimą, panaudodamos turimą artileriją, atrėmė Atskirojo bataliono 2-oji ir 4-oji kuopos. Pavakarę raudonarmiečiai puolimą sustabdė ir visame bare pasitraukė atgal¹⁷⁶.

Balandžio 8 d. vakarą rinktinės vadas krn. J. Butkus įsakė visoms kuopoms atsitraukti iki Gurklių (?) kaimo. Balandžio 9 d. rinktinė liko stovėti užimtose pozicijose, tvirtinosi ir sekė priešą¹⁷⁷.

Balandžio 11 d. Atskirosios brigados operatyvinis štabas grįžo į Kauną¹⁷⁸, o balandžio 15 d. ir visas Atskirasis batalionas grįžo į Kauną, o Antrojo pėst. pulko 1-asis batalionas prieš Žiežmarius laikė užėmęs šias pozicijas: viena kuopa su 2 kulkosvaidžiais – ant aukštumos prie kelio į Remizavą, kita kuopa su 2 kulkosvaidžiais – Gurklių dvare, trečioji kuopa su kulkosvaidžiu – Turloviškių kaime, artilerijos baterija – prie Cegelnės. Vokiečių sargybos buvo išdėstytos Žiežmarių miestelio pakraščiuose prie kelio Remizavas–Vievis–Aukštadvaris¹⁷⁹.

Per kautynes abiejuose batalionuose žuvo keletas kareivių, keliolika buvo sužeista. Mėginimas užimti Vilnių nepavyko. Balandžio 9–10 d. fronto baras Strošiūnai–Pajautiškės–Žaslių geležinkelio stotis–Žasliai buvo perduotas vokiečių kariuomenės daliniams.

Lenkams užėmus Vilnių, balandžio 23 d. J. Butkaus vadovaujamai kolonai buvo įsakyta balandžio 25 d. judėti Vievio link turint tikslą prisiartinti prie Vilniaus¹⁸⁰. Gegužės 5 d. Antrojo pėst. pulko batalionas saugojo barą Migui-

174 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 190–192.

175 Ten pat, p. 192.

176 Ten pat.

177 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 89; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 192.

178 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 4

179 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 89.

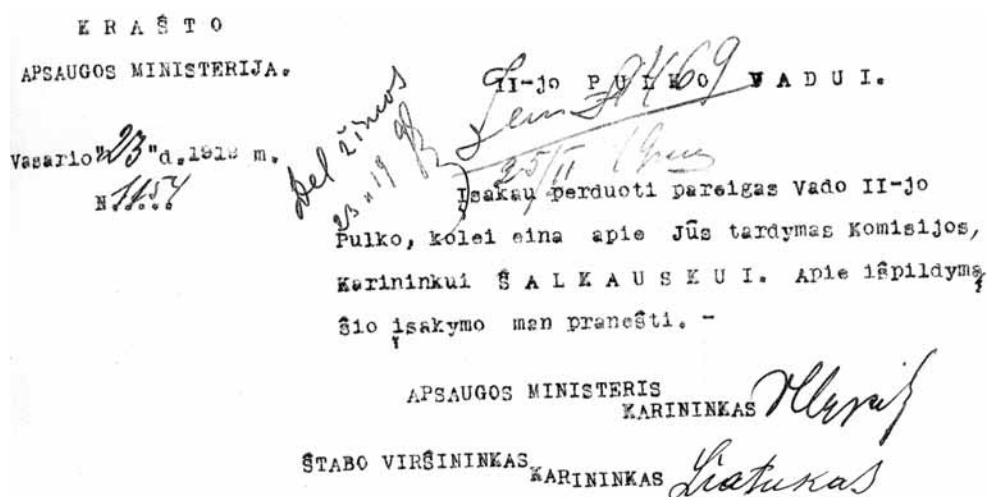
180 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 4 a. p.

čionys, Sabališkiai, Kokleniškiei, Strošiūnai. Bataliono štabas buvo Strošiūnų sodžiuje, gurguolė – Žiežmariuose¹⁸¹.

Apibendrinant reikia konstatuoti, kad tuometės Lietuvos kariuomenės vadovybės optimistiniai tikslai atsiimti Vilnių tada dar buvo nepagrįsti jėga, kuria panaudojus sostinę būtų galima susigrąžinti. Kariniai daliniai ir kariai, kuriems buvo iškeltas uždavinys atsiimti Vilnių, nusipelno didžiausios pagarbos, tačiau tai, kad iškelto uždavinio jiems nepavyko įgyvendinti, buvo ne jų kaltė. Jie dar buvo pernelyg silpni, kad Vilnių sugrąžintų Lietuvai.

Pulko vadovybės krizės laikotarpiu

Pulko formavimą ir normalų jo funkcionavimą trikdė 1919 m. vasario mėn. antroje pusėje susidariusi ir keletą mėnesių užsitęsusi vadovybės, gal tiksliau reikėtų pasakyti, pulko vado krizė. Jau vasario 9 d. pulko vadas krn. V. Glovackis gavo KAM štabo viršininko krn. P. Liatuko raštą, kuriame buvo rašoma, kad „sulig rezoliucijos ministerio įsakau nesiimti ant savęs priedermių sutvarkymo vidaus reikalų šalyje ir skirti komendantūras, kurie vadui pulko nepriklauso“¹⁸² (apie tai jau kalbėjome anksčiau). 1919 m. vasario 23 d. Ministrų Kabineto pirmininko M. Sleževičiaus nurodymu krašto apsaugos ministras krn. M. Velykis už pulko vado įgaliojimų viršijimą, aukštesniosios karinės vadovybės įsakymų nevykdymą ir trukdymą kitiems atlikti pareigas įsakė krn. V. Glovackiui pulko vadovavimą laikinai perduoti krn. K. Šalkauskui¹⁸³.

Įsakymas dėl krn. V. Glovackio nušalinimo (LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l.56.)

181 Ten pat, l. 5 a. p.

182 Slaptas KAM štabo viršininko 1919-02-09 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 42.

183 KAM 1919-02-23 raštas 2 p. p. vadui // Ten pat, l. 57.

Faktiškai V. Glovackis į Vyriausybės nemalonę pateko dėl politikavimo ir dviprasmių pasisakymų prieš kai kuriuos jos narius. V. Glovackis nenorėjo būti „sutalpintas“ tik į kario rėmus. Jis manė, kad valstybės kūrimas, valdžios institucijų formavimas yra visų aktyvių Lietuvos piliečių, tarp jų ir karininkų, reikalas. Vieno pasisakymo metu, kalbėdamas apie Marijampolės apskrityje siautėjantį bolševikuojančių plėšikų būrį, vadovaujamą Serbentos, pasakė, kad išdavikus reikėtų sušaudyti, o jų užtarėją teisingumo ministrą išperti rykštėmis. O jeigu nors vienas pulko kareivis ar karininkas kristų nuo paleistųjų plėšikų rankos, ministras Petras Leonas būtų atvestas į pulką ir sušaudytas. Ministrui J. Vileišiui jis pagrasino, kad jeigu jis kišis į pulko reikalus, tai ir jam bus įkrėsta 25 rykštės. Įvykį iširti buvo įsakyta KAM Juridinio skyriaus viršininkui krn. Antanui Merkiui¹⁸⁴.

Kitas atvejis, dėl kurio buvo kaltinamas krn. V. Glovackis, buvo įgaliojimų viršijimas. 1919 m. vasario 15 d., kai buvo įvesta karo padėtis, tą pačią dieną pulko vadas krn. V. Glovackis, pasikvietęs pas save pulko teismo sekretorių krn. A. Užupį, jam pareiškė, kad nuo šios dienos pulko teismas turės eiti karo lauko teismo pareigas. Teismo sekretorius paprieštaravo, kad tam nėra gauta jokių nurodymų ar instrukcijų. Tada pulko vadas jam liepė vykti į ministeriją ir viską išsiaiškinti. A. Užupis nuvyko pas KAM Juridinio skyriaus viršininką, kuris jam išaiškino, kad pulkų teismų kol kas turi likti tokios pačios funkcijos kaip buvo ir iki tol. Jis informavo, kad ruošiamos naujos instrukcijos, ir gal po kokios savaitės padėtis pasikeis. Grįžęs į pulką V. Užupis apie tai informavo pulko vadą. Tačiau pastarasis teismo sekretoriui įsakė parengti pulko vado įsakymą, pagal kurį nuo tos pat dienos pulko teismui pavedama vykdyti karo lauko teismo funkcijas – ir įsakė iki rytojaus 6 val. vakaro nuteisti visus turimus suimtuosius. Teismo pirmininkui ir nariams nurodė dar tą patį vakarą parengti karo lauko teismo nuostatų projektą. Pulko teismo pirmininkui krn. J. Skoruliui atvykus pas pulko vadą pavyko jį atkalbėti. Tuo metu karo lauko teismo nuostatai nebuvo parengti, o turimi areštuotieji kitą dieną perkelti į Kauno kalėjimą.

Vasario 17 d. Žvalgų komanda, vadovaujama Žvalgų komandos viršininko A. Budrio, buvo pasiūsta į žvalgybą Petrašiūnuose. Jie sutiko žmogų, kuris papasakojo, kad Petrašiūnuose yra iš Rusijos atvykę du žydai, kurie važinėja su širmu arkliu ir klausinėja, kur yra lietuvių kariuomenė. Tai sužinoję, žvalgai greitai surado tuos žydus ir juos suėmė. Tai buvo Šaje Pitum ir Izraelis Duelis. Jie buvo atgabenti į pulką. V. Glovackis tą pačią dieną žodžiu nurodė, kad karininkai A. Budrys, J. Laurinavičius ir J. Samasionka skiriami į karo lauko teismą. Teismas abu žydus nuteisė mirties bausme. Pulko vadas nuosprendį patvirtino ir tos pačios vasario 17 d. 10 val. vakare jie buvo pakarti, o kūnai įmesti į Nemuną. Tačiau

¹⁸⁴ Apkaltinamasis aktas // CVA, f. 929, ap. 3, b. 97, l. 14.

raštiško įsakymo apie karo lauko teismo sudarymą V. Glovackis neišleido. Pulko adjutantas krn. A. Zubrys apie karo lauko teismo sudarymą sužinojo tik gavęs nuosprendį¹⁸⁵. Kariuomenės vadovybė šiuos V. Glovackio veikmus įvertino kaip savivalę. Be abejo, nors šnipinėjimo ir šnipų problema tada dar tik besikuriančiai kariuomenei buvo labai aktuali ir su sugautais šnipais turėjo būti elgiamasi griežtai, tačiau V. Glovackis viršijo ne tik įgaliojimus, bet ir moralės normas.

Tuo metu, vasario 23 d., V. Glovackis sirgo ir krašto apsaugos ministro vasario 23 d. įsakymo neįvykdė. Atsiųstos kaltinimams tirti komisijos pirmininkui jis teigė, jog, pirma, esąs nekaltas ir dviejų pulko karininkų apšmeižtas, antra, sudėtingu laikotarpiu, galiojant 1919 m. vasario 15 d. Lietuvoje paskelbtiems Ypatingiems valstybės apsaugos įstatams, pulko palikti negalys, o baigęs jį organizuoti, aprengti ir apginkluoti, nedvejodamas perduosiąs tinkamam įpėdiniui ir, trečia, nurodė, jog jį areštuoti ir nušalinti nuo pareigų gali tik aukščiausioji valdžios institucija – Valstybės Tarybos Aukščiausiasis Prezidiumas. Be to, ir pulko karininkai nusprendė neleisti suimti savo vadą. Komisijos pirmininkas apie tai informavo krašto apsaugos ministrą. Kitą, t. y. vasario 24 d. pulką pasiekė raštas, pasirašytas krašto apsaugos ministro krn. M. Velykio ir KAM štabo viršininko krn. P. Liatuko, kuriuo buvo įsakoma „*sergantį karininką Glovackį persiųsti ligoninėn Raudonojo Kryžiaus Kaunan. Apie išpildymą šio įsakymo man pranešti šiandien.*“¹⁸⁶

Krašto apsaugos ministras krn. M. Velykis, susipažinęs su komisijos pateikta medžiaga, 1919 m. kovo 4 d. pakartotinai paskelbė nušalinęs krn. V. Glovackį nuo užimamų pareigų už aukštesniojo viršininko įsakymo nevykdymą ir paskyrė eiti Antrojo pėst. pulko vado pareigas ministerijos štabo viršininką krn. P. Liatuką¹⁸⁷.

Krn. V. Glovackis ir šį kartą ministro įsakymo nevykdė ir krn. P. Liatukui pulko neperdavė. Tą pačią kovo 4 d. jis kreipėsi į Valstybės Tarybos Aukščiausiąjį Prezidiumą raštu, kuriame, išvardijęs visus gyvenime ir karo tarnyboje patirtus sunkumus, tarp jų ir organizuojant Antrąjį pėst. pulką, priminęs 3 sužeidimus Pirmajame pasauliniame kare, dėl sveikatos pablogėjimo prašėsi atleidžiamas iš kariuomenės ir apskritai nuo bet kokios valstybinės tarnybos. Po ilgų derybų pulko vadas sutiko apsigyventi Kaune namų arešte, tačiau tas truko vos kelias valandas. Krn. A. Budrio Žvalgų komandos padedamas iš namų arešto pabėgo. Kovo 5 d., 7 val. ryto, buvęs prie krn. V. Glovackio krn. J. Samasionka atvyko į pulką ir pranešė krn. A. Budriui, kad pulko vadas pasveiko ir nori grįžti į pulką. Tada karininkai A. Budrys, A. Draugelis, Matajūnas ir J. Samasionka pasiėmė su savimi apie 10 raitųjų žvalgų garbingam vado grąžinimui ir atėjo į Kauną

185 Ten pat, l. 12-12 a. p.

186 KAM 1919-02-24 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 16, l. 37.

187 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 42. 1919 m. kovo 4 d.

gražinti pulko vadą į pulką. Įjoję į Aronsono namo, kuriame gyveno V. Glovackis, kiemą, jie pamatė stovinčius kareivius su šautuvais. Paklausti, ko jie čia stovi, atsakė, kad jie saugo kažkokį nežinomą žmogų ir jiems įsakyta iš kiemo nieko neišleisti. Atjoję pulko kariai prisistatė V. Glovackiui, tada jis su Aukštuolaičiu išėjo iš namo (o kareiviai, kaip vėliau paaiškėjo, buvo gavę nurodymą saugoti būtent Aukštuolaitį) ir visi kartu, sėdę ant arklių, išėjo. Sargybiniai nenorėjo V. Glovackio išleisti iš kiemo, bet pakluso jo įsakymui visus praleisti.

Kovo 5 d. jis savavališkai paskelbė pulkui įsakymą, jog jam vadovausiąs toliau. Tuo metu į pulką atvyko paskirtasis pulko vadas krn. P. Liatukas. Krn. K. Šalkauskas jam paaiškino, kad jis pulką jau perdavė krn. V. Glovackiui. Tada P. Liatukas pareikalavo, kad pulką jam perduotų krn. V. Glovackis. Jis jam paaiškino, kad to padaryti negalys, nes nuo vadovavimo pulkui jis nėra nušalintas, o jį nušalinti gali tik Valstybės Tarybos Prezidiumas. Jis paaiškino, kad negali įvykdyti krašto apsaugos ministro įsakymo, nes jei ne šiandien, tai rytoj Ministrų Kabinetas bus pakeistas, ir pulko jis neperduos, kol iškilusių klausimų neišsiaiškins su nauju Ministrų Kabinetu¹⁸⁸.

Kovo 7 d. krn. V. Glovackis, iškviestas į pasitarimą ministerijoje, buvo areštuotas¹⁸⁹. Kitą, t. y. kovo 8 d. krašto apsaugos ministras krn. M. Velykis išleido įsakymą, kuriame nurodė kad „*už suteiktą pagalbą pabėgti karo valdininkui Augštolaičiui (Aukštuolaičiui – G. S.) prie jo arešto, už savavalių nuvykimą Panemunėn ir priėmimą pulko, nežiūrint į mano paliepimą iš 23 vasario š. m. Nr. 1154, karininkas Glovackis areštuotas bute lig komisija neužbaigs tardymą apie jo veikimą.*“¹⁹⁰

Krn. Pr. Liatukas nuo kovo 8 d. pradėjo formaliai eiti Antrojo pėst. pulko vado pareigas, tačiau oficialiai pulko neperėmė. Kovo 11 d. ministras pakartotinai nurodė, kad P. Liatukas skiriamas einančiu Antrojo pėst. pulko vado pareigas nuo kovo 8 d. Pulkui priėmimui ministras sudarė komisiją, pirmininkaujama Antrojo pėst. pulko karininko Kazio Steikūno ir narių: krn. Stasio Dabulevičiaus ir Kauno miesto komendantūros karininko Vinco Petrausko. Komisijai darbą įsakė pradėti kovo 11 d., 10 val.¹⁹¹ Komisija savo darbą baigė 1919 m. balandžio 3 d. ir pasirašė priėmimo aktą¹⁹².

Naują pulko vadą pulko karininkai, ypač jaunieji karininkai, sutiko labai rezervuoti. Buvo pašlijusi ne tik kareivių, bet ir karininkų drausmė. Krn. P. Liatukas pulko karininkus priversti paklusti bandė skirdamas jiems įvairias bausmes. Kovo 11 d. 2-ojo bataliono vadą krn. J. Skorulį už tai, kad jis

188 Apkaltinamasis aktas // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 97, l. 13–14.

189 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m. p. 237–238; Plk. lt. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paaficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11–12, p. 921.

190 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 45. 1919 m. kovo 8 d.

191 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 47. 1919 m. kovo 11 d.

192 Įsakymas 2 p. p. Nr. 102. 1919-04-03 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 196.

Pulko savanoriai, buvę gimnazijos mokiniai. 1919 m. sausio mėn. (LCVA)

pasiskundė aukštesniems pareigūnams, apeidamas jį, nubaudė 12 parų arešto. Kovo 19 d. 1-ojo bataliono vadą už savarankišką veikimą, nesuderintą su pulko vadu, atleido iš 1-ojo bataliono vado pareigų ir paskyrė 5-osios kuopos vadu¹⁹³. Įvairiai baudė ir jaunesnius karininkus, tačiau tokie veiksmai populiarumo pulko vadui nepridėjo.

Įtemptų įvykių fone Kaune likusioje pulko dalyje virė įprastas, nors ir nelengvas gyvenimas. Kovo 9 d. pulko Paoficierių mokyklą paliko 36 jos mokiniai gimnazistai, kurie buvo priimti į Karo mokyklą, o kovo 30 d. Paoficierių mokykla išleido pirmąją Lietuvoje parengtą puskarininkių laidą. Ją baigė 92 kareiviai¹⁹⁴. Tai buvo istorinė diena pulko gyvenime.

Balandžio 4 d. einantis pulko vado pareigas krn P. Liatukas gavo nurodymą padidinti sargybų skaičių. Nuo tos dienos pulkas turėjo išstatyti šias sargybas: prie pulko štabo – 7 kareivius, prie kalėjimo – 6, prie sandėlių – 18, prie kareivinių – 6, prie „Cepelino“ angaro – 10, prie artilerijos sandėlio – 10, prie Kauno suėmimo sandėlio – 24¹⁹⁵.

Įtempta atmosfera ir pašlijusi karininkų drausmė darė didžiulę neigiamą įtaką

¹⁹³ Įsakymai 2 p. p. Nr. 78. 1919-03-11; Nr. 81. 1919-03-19 // Ten pat, l. 146, 150.

¹⁹⁴ Plk. lt. Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paoficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11–12, p. 922; Įsakymas 2 p. p. Nr. 106. 1919-04-07 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 206

¹⁹⁵ Įsakymas 2 p. p. Nr. 104. 1919-04-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 1, l. 199.

ir pulko kareiviams. Kovo pabaigoje prasidėjo kareivių bėgimas iš pulko, kuris pradėjo įgauti sisteminių pobūdį. Taigi kovo 27 d. pabėgo 7 kareiviai, balandžio 7 d. – 6 kareiviai žydai, balandžio 6 d. – 6, balandžio 7 d. – 7, balandžio 8 d. – 4, balandžio 10 d. – 12, balandžio 11 d. – 6, balandžio 13 d. – 18 ir t. t.¹⁹⁶ Tai, be abejo, veikė demoralizuojamai likusius pulko kareivius.

Einantis pulko vado pareigas krn. P. Liatukas to priežastį matė labai blogame kareivių aprūpinime. Iš jo 1919 m. balandžio 14 d. pareiškimo KAM štabo viršininkui matyti, kad pulkas beveik negauna nei uniformų kareiviams, nei batų. Kareiviai už savų drabužių dėvėjimą gaudavo pinigų, tačiau jie buvo tokie menki, kad už juos faktiškai nebuvo įmanoma ką nors įsigyti. Dauguma kareivių į pulką atvyko avėdami klumpes, kurios jau buvo susidėvėjusios, todėl dalis kareivių iš tikrųjų buvo basi. Vadas, siekdamas sulaikyti kareivių bėgimą, prašė kaip galima greičiau skirti pulkui aprangos ir batų¹⁹⁷.

Einančiam pulko vado pareigas krn. P. Liatukui, kaip ir iki tol buvusiam pulko vadui krn. V. Glovackiui, sunkiai sekėsi įvesti tvarką pulke. Pulko vadas, balandžio 26 d. užėjęs į pulko areštinę, rado visišką netvarką. Areštuotieji laisvai vaikščiojo po pulko areštinę. Sargybos viršininkas krn. Aleksandras Kovalevskis išvis nežinojo, kokios yra jo pareigos. Pulko vadui jis teisinosi, kad su jomis jo niekas nesupažindino. Už tai krn. P. Liatukas jį nubaudė 3 paromis arešto, o 4-osios kuopos vadui, kad nepaaiškino areštinės sargybos viršininkui jo pareigų, skyrė papeikimą¹⁹⁸.

Pirmaisiais pulko gyvavimo mėnesiais, trūkstant kareivių, pagalbiniams darbams, ypač darbams virtuvėje, buvo samdomos moterys. Tačiau pulkui stiprėjant, pulko vadas krn. P. Liatukas balandžio 25 d. Ūkio skyriaus viršininkui įsakė nuo gegužės 1 d. visas moteris atleisti ir jų dirbtiems darbams skirti kareivius¹⁹⁹.

Krn. V. Glovackis tarp kareivių buvo populiarus. Todėl netrukus buvo pradėta aktyvi agitacija už jo išlaisvinimą ir gražinimą į pulko vadus. Tarp karininkų šiuo klausimu vienybės nebuvo: vieni, ypač jaunesnieji, buvę gimnazistai ir at-eitininkai, jį palaikė, o dauguma vyresniųjų smerkė už per didelį politikavimą ir laikėsi pasyviai. Visgi bruzdančių karių iniciatyva buvo organizuotas žygis pas valstybės Prezidentą. Krn. V. Glovackis buvo gražintas į pulką.

Šiuos įvykius pulke buvęs kulkosvaidžių kuopos vadas krn. Pranas Mačiulis taip prisimena:

„Keliolika kareivių-savanorių, gimnazistų ir šiaip sau vyrų, vienos politinės ideologijos su kar. Glovackiu, o gal paskatinti iš partijos centro (matyt, autorius turi omenyje Krikščionių demokratų partiją – G. S.), pradėjo pulke smarkią agitaciją

¹⁹⁶ Įsakymai 2 p. p. // Ten pat, l. 193, 216, 218, 224, 228, 232.

¹⁹⁷ 2 p. p. vado 1919-04-14 pareiškimas Apsaugos ministerijos štabo viršininkui // Ten pat, b. 16, l. 80.

¹⁹⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 125. 1919-04-26 // Ten pat, b. 8, l. 58.

¹⁹⁹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 124. 1919-04-25 // Ten pat, l. 52.

už kar. Glovackio išlaisvinimą ir grąžinimą į pulko vadus.

Mums karininkams ši agitacija buvo puikiai žinoma. Daugumas laikėsi pasyviai. Žinoma, būta už ir prieš. Vieną vakarą buvau iškviestas pas pulko vadą kar. Liatuką. Po pasisveikinimo ir paprastos mandagios kalbos kar. Liatukas paklausė mane, ar man esą žinoma, kad pulkas rytojaus dieną ruošiasi žygiuoti pas prezidentą ir reikalauti grąžinti kar. Glovackį į pulko vadus. Atsakiau, kad girdėjau kažką panašaus. Tuomet kar. Liatukas vėl paklausė: „Ką darys karininkai?“ Atsakiau: „Vyresnieji karininkai, kokios jie bebūtų pakraipos, tam nepritaria, o ką darys jaunesnieji, – nežinau. Yra visokių.“ Dar pridūriau: „Jeigu priešinsimės šiam žygiui, gali kilti riaušės, o tai būtų labai negerai. Geriausia nesipriešinti ir paskirti vieną bataliono vadų pulką tvarkingai nuvesti prie prezidentūros. Ten tegul kareivių įgaliotiniai išdėsto savo reikalavimus.“

Nežinau, ar kar. Liatukui patiko toks mano atsakymas, bet man rodos, jis buvo manim apsiuvylęs. Apie nieką daugiau nekalbėję atsisveikinome.

Rytojaus rytą 8 val., kaip visuomet, pulkas rikiavosi pratimams. Batalionai išsirikiavo žygio tvarka, kai kurios kuopos su kuopų vadais priešakyje, o kai kurios kuopos tik su jaunesniaisiais karininkais. Tačiau nė vieno bataliono vado rikiuotėje nebuvo. Į kambarį atbėgo mano viršila klausdamas kas daryti. Atsakiau, būtų geriausia likti kareivinėse ir tęsti užsiėmimus. Viršila atsakė, kad kuopa labai suagituota, net nori kulkosvaidžius pasiimti. Kartu su viršila nuėjau į kareivines. Čia radau kaip bičių avilyje zirziant. Labiausiai bruzdėjo ir agitavo žygiuoti buvę gimnazistai ir ateitininkai, jau mano pakelti į puskarininkius. Vėliau kai kurie iš jų buvo žymūs karininkai, nepriklausomybės laikais užėmę gan aukštas vietas kariuomenėje.

Iš karto supratau, kad nenuraminsiu, tad įsakiau viršilai išrikiuoti kuopą ir pranešti kar. Gincui kad mano įsakymu vestų kuopą kartu su pulku. Įsakiau pastatyti sustiprintą sargybą prie ginklų sandėlio, o pats nuėjau į karininkų valgyklą, kurioje radau tą patį bičių avilį zirziant, kaip ir mano kuopoje. Iš batalionų vadų valgykloje buvo tik vienas, būtent kar. Laurinaitis. Pasikalbėję su juo nutarėme, kad vis dėlto pulką reikia nuvesti tvarkingai. Kar. Laurinaitis sutiko nuvesti pulką. Žygis įvyko tvarkingai. Tą pačią dieną kar. Glovackis grįžo pulkan.²⁰⁰

Gegužės 4 d. krašto apsaugos ministro įsakymu krn. P. Liatukas nuo gegužės 4 d. išleistas 10 dienų atostogų, pulką įsakyta laikinai perduoti krn. K. Šalkauskui. Tą pačią gegužės 4 d. krašto apsaugos ministras pasirašė įsakymą krn. V. Glovackį grąžinti į pulko vado pareigas. Apsaugos ministras V. Glovackio bylą įsakė atidėti

200 Mačiulis Pranas. Pirmaisiais 2 pėst. pulko metais // Karys, 1962, Nr. 2, p. 37, Nr. 3, p. 78.

iki atskiro ministro paliepimo²⁰¹. V. Glovackio byla teismą pasiekė tik 1921 metais. Vasario 21 d. Armijos teismas, pirmininkaujamas plk. Petro Šniukštos, plk. V. Grigaliūną-Glovackį pripažino kaltu ir skyrė du mėnesius arešto, bet kadangi tiek jis jau buvo atsėdėjęs, paleido iš teismo salės. Kaltinimuose dėl neteisėto karo lauko teismo sudarymo ir dėl įsakymo visus pagautus spekuliantus plakti 25 rykštėmis išteisino²⁰².

Gegužės 7 d. laikinai einantis pulko vado pareigas krn. K. Šalkauskas gavo krašto apsaugos ministro K. Merkio pasirašytą raštą, kuriame buvo nurodoma tą pačią dieną pulką perduoti krn. V. Glovackiui, o krn. V. Glovackis gavo A. Merkio pasirašytą įsakymą perimti iš K. Šalkausko pulką. Atsiųstame rašte buvo paaikškinta, kad krn. P. Liatukas yra skiriamas pradėto formuoti Trečiojo pėst. pulko vadu²⁰³.

PULKO KOVOS FRONTE PRIEŠ RAUDONARMIEČIUS

Į pulką sugrįžus krn. V. Glovackiui, kartu su juo sugrįžo ir įprastinės iki

Paliepimas
nr. 1015 - 19 m.
Kauno igulos atskirų dalių vadams
Sulig įsakymu Vyriausio Karo vado
paradėjų priesaikų ryt. 11 geg. 5 m.
daliams pareiviai turėjęti
uniformoje kitiems priesaika
bus ne liau. Gamaldos prasidės
10/20 v. ryto, dahiems prubuti ant
Viesojo placiamaus prieš Katusė
ne abėltan 10 v. ryto.
d. e. p. Karo igulos Virstimin-
ko
1. pasirašėy. kar. nastopko
originalui atakimpa
Stabo Virstimingo
Karmin. J. J. J.

tol buvusios nuotaikos. Nebebuvo bereikalingos įtampos ir priešpriešos, sumažėjo įvairių gandų. Pulkas toliau ruošėsi būsimoms kovoms.

1919 m. gegužės 11 d. pulko dalys, dislokuotos Kaune, Rotušės aikštėje prisiekė. Priesaikos ceremonijoje dalyvavo tik 2-asis ir 4-asis pulko batalionai, nes 1-asis ir 3-iasis jau buvo išvykę iš Kauno. Priesaikos tekstas Ministrų Kabineto patvirtintas 1919 m. gegužės 4 d. Jis skelbė:

„Aš... prisiekiu Aukščiausiam Viešpačiui Dievui teisingai tarnauti Lie-

Paliepimas dėl priesaikos. (LCVA, f 514, ap. 1, b. 16 l. 85.)

201 Krašto apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 74. 1919 m. gegužės 4 d.

202 Nusprendimas // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 97, l. 17.

203 Ten pat, b. 96, l. 20, 21.

*tuvos kariuomenėje, būti ištikimu mūsų krašto konstitucijai, klausyti savo vyresnybės, griežtai jos įsakymus pildyti ir šventai laikyti man įteiktą paslap-
tį. Prisiekiu, nesigailėdamas savo sveikatos nei gyvasties, ligi paskutiniam kraujo lašui ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, o taip pat mūsų žmones ir visą mūsų žemę nuo kokių nors užsienio ar vidaus priešų užpuolimo ir nuo visų tų, kurie mūsų krašte kels riausių, ardys žmonių darbą ir ramumą ar kitaip kaip skriaus žmones. Prisiekiu su priešu griežčiausiai kovoti, neidamas su juo į jokias pažintis, sutartis ar šiaip susižinojimą raštu ar žodžiu, visą gi tai, ką apie priešą sužinosiu ar išgirsiu, tuojau savo vyresnybei pranešti. Kad šią priesaiką darau tvirta širdimi ir gryna sąžine, iškeliu ranką prie Viešpaties Dievo.“*

Po priesaikos pulko vadas išvyko į fronte dislokuotas pulko dalis, kur gegužės 13 d. priėmė 2-ojo bataliono būrio ir ryšių skyriaus karių priesaiką. Gegužės 14 d. davė priesaiką Žiežmariuose dislokuoti husarų eskadronas ir Neilės kuopos kariai, gegužės 15 d. – Kėdainiuose dislokuotas 3-iasis batalionas²⁰⁴.

Gegužės 18 d. Aukštosios Panemunės gyventojai pulkui įteikė vėliavą. Tą dieną Aukštosios Panemunės bažnyčioje buvo atlaikytos iškilmingos Mišios. Pačios vėliavos įteikimas įvyko aikštėje su tam skirtomis iškilmėmis²⁰⁵.

Kariuomenės priesaika Kaune. 1919 m. gegužės 11 d.

Kariuomenės priesaika Kaune. 1919 m. gegužės 11 d.

²⁰⁴ 2 p. p. vado 1919-05-17 raštas Atskirosios brigados vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 52.

²⁰⁵ 2-ojo pėst. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbesniųjų įvykių chronologija // Ten pat, b. 18, l. 26.

1919 m. gegužės 18 d. A. Panemunės piliečiai įteikia pulkui vėliavą // Karys, 1928, Nr. 26, p. 526.

Beveik iš karto po priesaikos pulko 3-iasis batalionas, susidedantis iš 6-osios, 7-osios, 8-osios ir 9-osios kuopų bei kulkosvaidininkų būrio, vadovaujamas krn. J. Motiejūno-Valevičiaus, gegužės 11 d. išvyko iš Kauno ir atvyko į Kėdainius. Iš ten gegužės 14 d. buvo perdislokuotas į Ramygalą. Batalionas buvo įtrauktas į Panevėžio rinktinės, vadovaujamas krn. Jono Variakojo, sudėtį. Tačiau reikia pažymėti, kad batalionas į frontą buvo išsiųstas blogai aprūpintas. Batalionas išžygiavo neturėdamas durtuvų, dauguma kareivių buvo blogai aprenkti, turėjo mažai šovinių. Maisto buvo išduota tik 2 dienoms²⁰⁶.

Gegužės 18 d. apie 18 val. Panevėžio rinktinės vadas rinktinėje esantiems dalinių vadams nurodė, kad kitos dienos rytą Panevėžio rinktinė pradeda puolimą turėdama tikslą atsiimti iš bolševikų Panevėžį. Krn. J. Motiejūno-Valevičiaus viduriniajai vorai buvo įsakyta iki gegužės 18 d. 2.30 val. užimti Rimaisų–Papiškių rajoną ir 4 val. ryto pradėti puolimą ir užimti Užkalnių ir Barklainių kaimus²⁰⁷.

Nustatytu laiku prasidėjęs puolimas buvo sėkmingas. Krn. J. Motiejūno-Valevičiaus kariai 3 val. pradėjo puolimą Užkalnių kaimo link. Netoli Ėriškėlių pastebėjus priešą, ta kryptimi buvo pasiųstas krn. E. Noreikos vadovaujamas karių būrys. Apie 9 val. Antrojo pėst. pulko kariai užėmė Užkalnių kaimą, kiek vėliau Ėriškėlius. Priešas stipriai gynėsi Barklainių rajone. Tada buvo nutarta Barklainius apsupti. Viena kuopa puolė iš rytų, nuo Pumpėnų

²⁰⁶ 2 p. p. vado 1919-05-12 raštas Atskirosios brigados vadui // Ten pat, b. 20, l. 50.

²⁰⁷ Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 223.

kaimo, kita – iš pietų, o krn. E. Noreikos vadovaujami kariai – iš vakarų pusės. Į kovą įsitraukė ir lietuvių artilerija. Raudonieji, pastebėję kad yra supami iš trijų pusių, nors ir po stipraus pasipriešinimo, iš Barklainių pasitraukė²⁰⁸.

Tuo metu Panevėžį buvo užėmę raudonarmiečių XV armijos II šaulių divizija. Divizija nuolatinų kovų buvo išvarginta, joje buvo likę tik apie 60 proc. karių. Dėl nuolatinio traukimosi kariai buvo prislėgtos nuotaikos, be to, divizija laikė apie 50 km fronto barą, todėl galėjo tik gintis.

Pumpėnų–Panevėžio–Ramygalos poziciją gynė divizijos I brigada, kurią sudarė du pėst. pulkai, kavalerijos eskadronas, artilerijos baterija, keturių kuopų atskiroji rinktinė²⁰⁹.

Sėkmingas gegužės 18 d. puolimas paskatino lietuvių rinktinės vadą puolimą tęsti ir kitą dieną. Gegužės 19 d. Antrojo pėst. pulko batalionui buvo įsakyta puolimą pradėjus 3 val. ryto pulti išilgai kelio Barklainiai–Šilagalai ir 12 val. užimti Šilagalą²¹⁰. Puolimui vykstant sėkmingai, Panevėžio rinktinės vadas apie vidurdienį visoms voroms išsiuntė įsakymą nesustoti pulti ir užimti Panevėžį. Krn. J. Motiejūno–Valevičiaus vadovaujamai vorai įsakyta per Šilagalą, Pabalius atakuoti Panevėžį iš pietų pusės. Voros kariai be kliūčių žygiavo į Panevėžį²¹¹. Apie 19 val. Panevėžys buvo užimtas.

Tuo tarpu raudonarmiečių daliniai traukėsi ir, sprendžiant iš Lietuvių divizijos štabo viršininko Makulovičiaus telegramos divizijos vadui, tam, kad juos sustabdytų, teko statyti užtvėriamuosius būrius²¹².

Užėmus Panevėžį, buvo sudaryti du apsaugos barai. Dešinysis baras pavestas krn. J. Motiejūnui–Valevičiui. Jam su trimis kuopomis, trimis sunkiaisiais kulkosvaidžiais ir 5 raitais žvalgiais įsakyta gegužės 20 d., 14 val., užimti barą Liūdynės dvaras–Pakalniai–Kurgulai. Rezervą įsakyta palikti Velžio kaime. Batalionas barą užėmė sklandžiai, tačiau vos jį užėmus, bolševikai naudodami artileriją ėmė pulti Velžio kaimo kryptimi, tačiau puolimą bataliono kariai sėkmingai atrėmė²¹³.

Tačiau tą pačią dieną rinktinės vadas krn. J. Variakojis gavo žinią, kad vokiečių saksų savanorių rinktinė, vadovaujama kpt. Sprangerio, iš Ramygalos išvyko Traupio link. Tarp Ukmergės ir Panevėžio rinktinių susidarė apie 50 km nepridengtas tarpas. J. Variakojis apie tai skubiai informavo vyriausiąjį kariuomenės vadą, kuris pažadėjo atsiųsti pastiprinimą.

208 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 111.

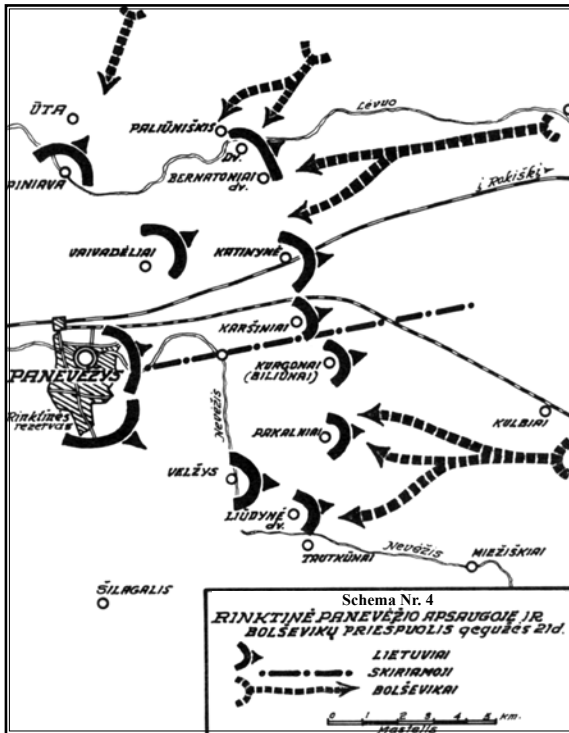
209 Steponaitis V. Epizodas iš Panevėžio operacijos 1919 m. // Mūsų žinynas, 1925, Nr. 23, p. 285.

210 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 228.

211 Ten pat, p. 230, 231.

212 Телеграмма. 19 мая 1919 г. // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 212, l. 79.

213 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 232–233.

1919-05-21 raudonarmiečių kontrpuolimas (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918-1920, t. 1, p. 235)

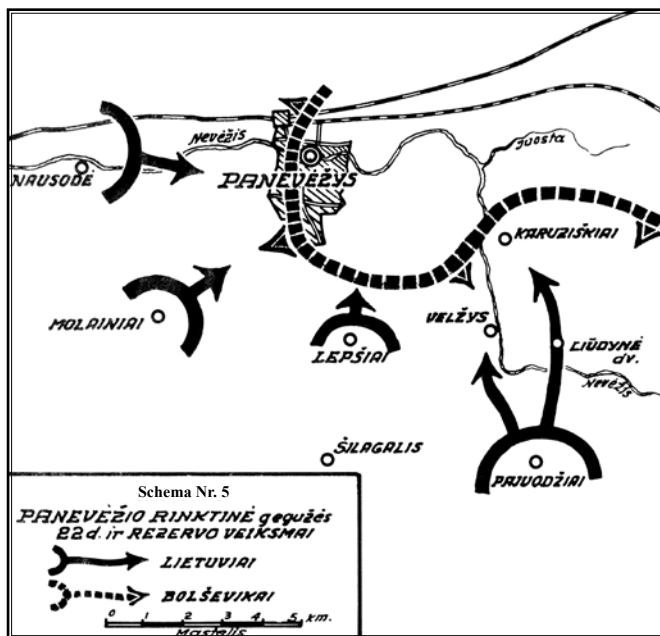
kuopa užtvaramis užėmė ribą Liūdynės dv.–Pakalniai–Kurgulai. Kuopa išsidėstė penkių kilometrų bare įrengdama užtvaras ir išstatydama lauko sargybą. Pozicija buvo labai nepatogi, nes miškas ir krūmai kliudė sekti priešą. 8-oji ir 9-oji kuopos ir kulkosvaidžių būrys apsisusto Velžio kaime. Su rinktinės štabu ir artilerija bataliono vadas turėjo telefono ryšį²¹⁴.

Vos tik bataliono vadas su kuopų vadais spėjo atlikti pozicijų žvalgymą, 6-asis latvių bolševikų pulkas pradėjo puolimą. Vidudienį raudonarmiečiai puolė ir užėmė Liūdynės dvarą ir Pakalnių kaimą. Ten buvusieji atkakliai gynėsi, bet užtvaros negalėjo atlaikyti. Kuopa, patyrusi nuostolių, atsisaukdama pasitraukė į Nevėžio pozicijas. Kuopa kovodama neteko keleto savanorių. Žuvo Antanas Mykolaitis, Vincas Sniečkus, Pranas Marčiulionis, Antanas Karevičius, Jonas Kilikevičius, Bronius Sidabras, Vincas Sukaitis ir Kazys Bieliauskas. Nemaža buvo sužeistų. Žuvusieji buvo palaidoti prie Liūdynės dvaro²¹⁵.

²¹⁴ Ten pat, p. 234.

²¹⁵ Ten pat, p. 234.

Užėmęs Liūdynę ir Pakalnius, 6-asis latvių bolševikų pulkas puolė Velžio kaimą, kur pulko 8-oji ir 9-oji kuopos jau buvo užėmusios pozicijas kairiajame Nevėžio krante. Atkaklios kautynės užsitęsė iki sutemų. Iš abiejų pusių šaudė artilerija. Naktį iš gegužės 21 į 22 d. 7-oji ir 9-oji kuopos pasitraukė iš užimamųjų pozicijų. Prie Nevėžio liko tik 8-oji kuopa, vadovaujama krn. J. Petruičio. Kai gegužės 22 d. latvių

Rietavo užėmimas (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 236)

bolševikai perėjo Nevėžio upę ir pradėjo kuopą supti, krn. J. Petruitis įsakė kuopai pasitraukti į Pažagienių kaimą ir įsitvirtinti.

Tuo pat metu latvių bolševikai puolė ir kairįjį apsaugos barą. Krn. J. Vidugirio vadovaujami kariai buvo priversti pasitraukti nuo Lėvens krantų į Molainių–Nausodės ribą ir čia sustojo gintis. Panevėžio rinktinės vadavietė persikėlė iš Panevėžio į Šilagalius, vėliau į Molainius²¹⁶. (Žr. 5 schema)

Raudonarmiečiai, puldami Panevėžį, tuo pat metu suaktyvino savo veiklą prieš Ukmergės rinktinę ir Joniškėlio partizanų batalioną. Spaudžiami sparnuose nors ir nedidelių lietuvių jėgų, raudonarmiečiai iš gegužės 22 į 23 dienos naktį pasitraukė iš Panevėžio ir artimesnių apylinkių.

Raudonarmiečių pasitraukimo priežastis buvo ta, kad ėmė komplikuootis raudonarmiečių pozicijos prie Rygos. Latvių divizijos daliniams buvo įsakyta atsitraukti į naują liniją ir dislokuotis arčiau Rygos. Visą gegužės 24 d. raudonųjų latvių daliniai traukėsi į nurodytas pozicijas ir jose tvirtinosi²¹⁷.

Pasitraukę daliniai vėl užėmė iki bolševikų puolimo turėtas pozicijas. Krn. J. Motiejūno-Valevičiaus žinion iš rezervo buvo perduota 8-oji Antrojo pėst. pulko kuopa²¹⁸.

216 Ten pat, p. 234–236.

217 Журнал боевых действий армии Советской Латвии // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 219, l. 215, 220.

218 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 238.

Kariuomenės vadui įsakius, į frontą turėjo išvykti ir Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas, Kaune turėjo pasiliko tik Atsargos batalionas ir pulko mokykla. Atsargos batalionas turėjo apie 300 karių, kuriems buvo likę tik 140 šautuvų. Tuo tarpu pulkas buvo įpareigotas eiti daugybę sargybų Kaune. Vien pasikeičiančiai sargybų pamainai reikėjo 256 šautuvų. Susidarė situacija, kad sargybas keičiantys kareiviai paimdavo šautuvus iki tol stovėjusių sargyboje. Be to, Atsargos bataliono karius reikėjo mokyti ir rengti frontui, o ginklų visiškai nebuvo, todėl gegužės 21 d. pulko vadas krn. V. Glovackis kreipėsi į Atskirosios brigados vadą prašydamas pulkui papildomai skirti bent 500 vokiškų šautuvų ir sumažinti pulko einamų sargybų skaičių, kad būtų galimybė apmokyti Atsargos bataliono karius²¹⁹. Ar jų buvo gauta, sužinoti nepavyko, tačiau gegužės 22 d. iš Kauno į Kėdainius išvyko Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas²²⁰. Su batalionu išvyko ir pulko vadas bei pulko štabas. Tačiau, dar nespėjęs atvykti į Kėdainius, pulko vadas gavo KAM Generalinio štabo Operatyvinio skyriaus viršininko krn. E. Adamkavičiaus pasirašytą telefonogramą, kurioje buvo nurodyta, kad vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė gegužės 23 d. anksti rytą 2-ąjį batalioną išsiųsti į Krekenavą²²¹.

Iš Kėdainių pro Ramygalą batalionas nužygiavo į Raguvą ir Pajuodžių kaimą (10 km į pietus nuo Panevėžio), kuriuos užėmė gegužės 25 d. Tuo metu į Raguvą iš Traupio atėjo ir saksų kpt. Sprangerio vadovaujamas batalionas drauge su lietuvių husarų būriu. Prie Raguvos raudonarmiečiai mažai tesipriešino ir greitai pasitraukė Troškūnų link. Husarų būrys drauge su Antrojo pėst. pulko pėstininkais buvo pasiūstas žvalgyti Troškūnų kryptimi²²².

Tad Raguvos apylinkėje susitelkė dviejų batalionų rinktinė (1 lietuvių ir 1 saksų su artilerija), kuri įsakymus gaudavo iš vyriausiojo kariuomenės vado. Gegužės 26 d. jai buvo įsakyta užimti Troškūnų–Raguvėlės ribą.

Tuo tarpu iš Rumšiškių ir Kaišiadorių apylinkių į Raguvą skubėjo Antrojo pėst. pulko 1-asis batalionas, vadovaujamas krn. J. Butkaus, kuriam gegužės 26 d. buvo įsakyta būti Ramygaloje²²³.

Gegužės 24 d. vyriausiasis kariuomenės vadas Panevėžio rinktinei įsakė užimti Subačių ir Kupiškį. Puolimą turėjo pradėti gegužės 28 d., žygiuojant abipus geležinkelio Panevėžio–Rokiškio linijos.

Tuo laiku Panevėžio rinktinės vadovybė pasikeitė. Gegužės 24 d. į Panevėžį atvyko Antrojo pėst. pulko vadas krn. V. Glovackis, kuris, kaip vyresnysis ir

219 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l.61.

220 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p.525.

221 Telefonograma Nr. 296 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 99, l. 5.

222 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 246.

223 Ten pat.

didesnio dalinio vadas, perėmė Panevėžio rinktinės vadovavimą, krn. J. Variakojis pasiliko Panevėžio atskirojo bataliono vadu²²⁴.

Tarp Panevėžio rinktinės ir bolševikų apsaugos linijų buvo 12–14 km atstumas „niekieno žemės“. Krn. V. Glovackis nusprendė užimti šią „laisvą“ žemę. Todėl gegužės 25 d. vakarą įsakė Panevėžio rinktinei gegužės 26 d. užimti Bajoriškių–Karsakiškio liniją. Antrojo pėst. pulko 3-iajam batalionui buvo įsakyta užimti Nibragalį–Bajoriškius²²⁵.

Davęs įsakymą vorų vadams, nakties iš gegužės 25 į 26-ąją metu krn. V. Glovackis susisieki su Raguvoje buvusiais daliniais, kad išsiaiškintų jų sumanymą gegužės 26 d. pulti Troškūnų ir Surdegio–Subačiaus kryptimi. Sužinojęs padėtį, krn. V. Glovackis gegužės 26 d. anksti rytą dar papildomai įsakė Antrojo pėst. pulko 3-iajam batalionui užimti Subačiaus geležinkelio stotį, o Panevėžio atskirajam batalionui Akmenių–Žiliškių kaimų ribą²²⁶.

Prasidėjęs puolimas vyko sėkmingai. Dešinioji vora – Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas, vadovaujamas krn. J. Motiejūno-Valevičiaus, – žygiuodama per Miežiškius užėmė Bajorus. Po trumpo poilsio tęsė žygį per Surviliškį ir Ilčiūnus ir užėmė Subačiaus geležinkelio stotį. Subačiaus geležinkelio stotyje paėmė 2 garvežius, 60 vagonų, 3 kulkosvaidžius ir daug šovinių²²⁷.

Tą pačią gegužės 26 d. krn. J. Laurinaičio vadovaujamas Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas kartu su saksų savanorių batalionu iš Raguvos išžygiavo Subačiaus link. Ties Raguvėlės palivarku ir Žviliūnų kaimu nesunkiai įveikė priešininko žvalgus. Iš paimtų belaisvių sužinojo, kad Subačiuje sutelktos didelės bolševikų pajėgos, kurios buvo įsitvirtinusios pietvakarinėje miestelio dalyje.

Surdegio ir Troškūnų kryptimis buvo pasiūstos viena lietuvių ir viena saksų kuopos, kurios per Ilčiūnus ir Radutiškį puolė Subačių iš šiaurės vakarų pusės. Likusios krn. J. Laurinaičio voros pajėgos puolė priešą Žviliūnų–Subačiaus vieškeliu. Į puolančiuosius pro namų langus ir nuo bažnyčios bokšto buvo pradėta šaudyti iš šautuvų ir kulkosvaidžių. Ugniai nuslopinti į priešą grandines pietinėje miestelio pusėje ir į patį jo centrą buvo paleista artilerijos ugnis iš visų voros turimų 7 patrankų. Užsidegė nemažai miestelio pastatų, prieš pasipriešinimas ėmė silpti. Pasiūstoms dviem kuopoms netikėtai užpuolus bolševikus nuo Radutiškio pusės, pastarieji pakriko ir ėmė trauktis. Apie 18 val. Subačius buvo užimtas. Po poros valandų nuo Akmenių kaimo pusės į miestelį atvyko ir krn. V. Glovackio vadovaujama Antrojo pėst. pulko vora. Išstatęs apsaugą, pulkas apsinakvojo Subačiuje²²⁸.

224 Ten pat, p. 245.

225 Ten pat, p. 246.

226 Ten pat, p. 246-247.

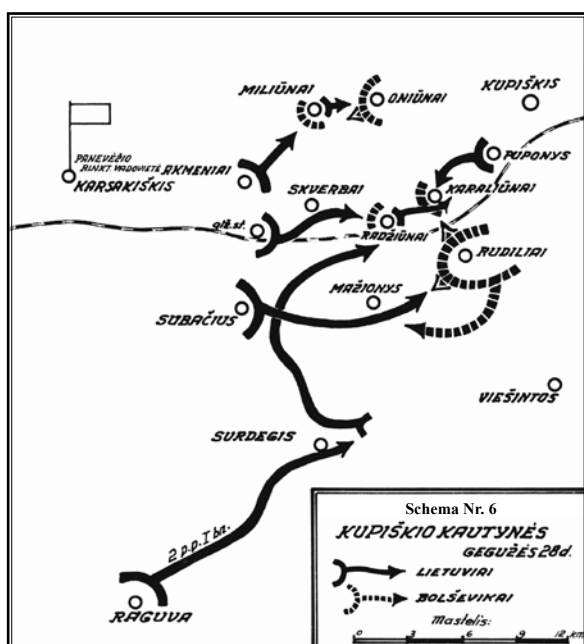
227 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 247; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 126.

228 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 126.

Užimti Troškūnus tą pačią dieną buvo pasiūsta pulko 5-oji kuopa, vadovaujama krn. K. Ramanausko, kartu su saksais. Tačiau priešas atkakliai pasipriešino ir užimti miestelį nepavyko. Tačiau naktį priešas iš Troškūnų pasitraukė ir gegužės 27 d. rytą pulko kariai jį užėmė²²⁹.

Kairiajam rinktinės sparnui saugoti ir priešą žvalgyti buvo sujungtos Antrojo pėst. pulko ir Panevėžio atskirojo bataliono raitųjų žvalgų komandos. Šis dalinys, karo vald. B. Draugelio vadovaujamas, užėmė Geležius ir Stumbriškių kaimą.

Taigi gegužės 26 d. vakarą buvo pasiekta linija Troškūnai–Surdegis–Subačius–Akmeniai–Geležiai–Stumbriškis. Tą pačią dieną Joniškėlio partizanai užėmė Biržus²³⁰.

Kupiškio kautynės (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 251)

Naktis iš gegužės 26 į 27-ąją praėjo ramiai. Gegužės 27 d. rinktinė tvarkėsi užimtoje riboje ir ruošėsi pulkti Kupiškį.

Gegužės 27 d. saksų savanorių daliniai pasitraukė iš Troškūnų ir Subačiaus, norėdami vykti į Kėdainius. Saksams pasitraukus, Raguvos rinktinė buvo likviduota. Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas perėjo į Panevėžio rinktinės pavaldumą²³¹.

Tą pačią gegužės 27 d. vyr. kariuomenės vado gen. S. Žukausko įsakymu vadovavimą Panevėžio rinktinėi iš krn. V. Glovackio perėmė krn. Stasys Nastopka.

Krn. V. Glovackis liko Antrojo pėst. pulko vadu²³².

Gegužės 27 d. vakarą Panevėžio rinktinėi priklausęs Antrasis pėstininkų pulkas buvo išsidėstęs šitaip: 1-asis batalionas su husarų būriu apsaugos bare Troškūnai–Subačius, 2-asis batalionas apsaugos bare prie Subačiaus geležinkelio stoties, 1-asis batalionas, pasiekęs Raguva, ten sustojo nakvynei²³³.

229 Ten pat, p. 127.

230 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 247.

231 Ten pat, p. 247–248.

232 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 127.

233 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 248.

Gegužės 27 d., 22 val., Panevėžio rinktinės vadas krn. S. Nastopka įsakė jo žinioje esantiems daliniams gegužės 28 d., 4 val., pradėti Kupiškio puolimą dviem voromis:

Dešinioji vora, vadovaujama krn. V. Glovackio, susidedanti iš Antrojo pėst. pulko 2-ojo ir 3-iojo batalionų (be 4-osios kuopos); Panevėžio atskirojo bataliono 1-oji, 3-ioji ir 6-oji kuopos ir artilerijos būrys. Vorai iškeltas uždavinys pulti abipus Subačiaus–Kupiškio geležinkelio linijos.

Kairioji vora, vadovaujama krn. J. Reikalo, turėjo pulti Miliūnų, Matkūnų, Visginų kryptimi, saugoti rinktinės kairįjį sparną ir, drauge puolant, padėti užimti Kupiškį.

Antrojo pėst. pulko 1-ajam batalionui, vadovaujamam krn. J. Butkaus, buvo įsakyta gegužės 28 d., 6 val., iš Raguvos žygiuoti į Subačių per Surdegį ir atvykus į Subačių laukti naujo įsakymo²³⁴. (Žr. 6 schemą)

Vykdamt šį Panevėžio rinktinės vado įsakymą, Antrojo pėst. pulko vadas krn. V. Glovackis sudarė dvi voras. Dešiniąją vorą – iš Antrojo pėst. pulko 1-ojo ir 2-ojo batalionų ir artilerijos būrio. Vorai vadovauti pavedė krn. J. Motiejūnui-Valevičiui. Vorai įsakė susitelkti Subačiuje ir pulti Mažionių, Maksvyčių, Rudilių, Šalnakandžių, Kikonių kryptimi. Kairioji vora buvo sudaryta iš Panevėžio atskirojo bataliono karių. Jai pavesta pulti Skverbų, Palėvenės dv., Radžiūnų, Karaliūnų, Noriūnų, Kupiškio kryptimi. Puolimo ruožas tarp geležinkelio ir Lėvens upės.

Karo vald. B. Draugeliui su 10 raitųjų žvalgų pavedė saugoti dešinįjį sparną.

Puolimo pradžią krn. V. Glovackis paskyrė gegužės 28 d., 3 val. Pulko vadavietė buvo nustatyta prie krn. J. Motiejūno-Valevičiaus voros²³⁵.

Gegužės 28 d., 3 val., dešinioji krn. J. Motiejūno-Valevičiaus vadovaujama vora iš Subačiaus pradėjo žygį. Be kliūčių buvo užimtas Maksvyčių kaimas. Rudilių kaimo kryptimi buvo pasiūsta 6-oji kuopa, vadovaujama krn. A. Zubrio. Tačiau kuopa Maksvyčių kaimo pamiškėje buvo stipriai apšaudyta. Mūšis truko apie valandą. Raudonarmiečiai ėmė trauktis.

Kur kas atkakliau raudonarmiečiai kuopai pasipriešino ties Rudiliais. Sutelkę smarkią kulkosvaidžių ir granatsvaidžių ugnį, jie privertė kuopą sustoti. Neturėdama artilerijos paramos, 6-oji kuopa buvo priversta trauktis. Raudonarmiečiams kuopą pradėjus supti iš sparnų, ji sugrįžo į Maksvyčius. Prie Rudilių kaimo kovojančiai 6-ajai kuopai pavakary į pagalbą atvyko krn. J. Petruitis su savo kuopa. Tačiau kuopą rado jau pasitraukusią. Tada abi kuopos sugrįžo į Subačių.

²³⁴ Ten pat.

²³⁵ Ališauskas Kazys, *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, t. 1, p. 248–249; Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920*, p. 127–128.

Tuo tarpu krn. J. Motiejūno-Valevičiaus vadovaujama vora laiku nepradėjo puolimo, nes nustatytu laiku neatvyko artilerijos būrys su 9-ąja kuopa. Laiku nepradėjus puolimo ir kairiajai krn. J. Vidugirio vadovaujamai vora, be to, esant atviriems savosios voros sparnams, krn. J. Motiejūnas-Valevičius puolimą sustabdė ir ėmė tvirtintis esamose pozicijose.

Krn. J. Vidugiris, pavėluotai gavęs Antrojo pėst. pulko vado krn. V. Glovackio įsakymą, neįstengė laiku sutelkti voros ir žygį pradėjo tik apie 11 val. Nesutikusi bolševikų pasipriešinimo, vora užėmė Radžiūnus ir išsiskleidusi toliau žygiavo Karaliūnų kaimo link. Tačiau vos 1-ajai kuopai įžengus į šį kaimą, raudonarmiečiai nuo Akmenių kaimo pusės puolė dešinią voros sparną. 1-oji kuopa neatlaikė ir pakrikusi traukėsi Radžiūnų link. Raudonarmiečiams pradėjus šaudyti iš artilerijos ir sunkių kulkosvaidžių, voroje kilo suirutė. Voros vadui krn. J. Vidugiriui pavyko bėgančiuosius sulaikyti tik ties Bajoriškių kaimu, prie geležinkelio pamiškėje užimti naują poziciją ir sulaikyti tolesnį prieš puolimą. Raudonarmiečių puolimo metu vora patyrė nemaža nuostolių, prarado dalį kulkosvaidžių.

Apie 20 val. į Radžiūnų kaimą atvyko viena Antrojo pėst. pulko kuopa, kuri pakeitė krn. J. Vidugirio karius ir užėmė poziciją į rytus nuo Bajoriškių kaimo. Krn. J. Vidugiris su voros likučiais pasitraukė į Palėvenės dvarą, kur tvarkė pakrikusią vorą²³⁶.

Gegužės 28 d., 21 val., Panevėžio rinktinės vadas įsakė rinktinei gintis Subačiaus–Subačiaus geležinkelio stotis–Akmenių–Žiliškių riboje, užimant kai kurias naujas pozicijas. Jis įsakė Antrojo pėst. pulko pusanro bataliono vienetui, vadovaujamam krn. V. Glovackio, užimti Subačių. Pulko 1-ajam batalionui, vadovaujamam krn. J. Butkaus, užimti Žvirblionių–Skverbų ribą. Panevėžio atskirajam batalionui užimti Akmenių–Žiliškių ribą. Įsakymas buvo įvykdytas be jokių kliūčių²³⁷.

Gegužės 29 d. į Subačių atvyko saksų savanorių 18-ojo pulko mjr. Sprangerio 1-asis batalionas su viena baterija.

Gegužės 29–30 d. Panevėžio rinktinės daliniai stovėjo vietoje. Pirmyn pasistūmėjo tik priešakiniai apsaugos daliniai. Aktyviai veikė abiejų pusių žvalgai.

Tikrai padėčiai išaiškinti su saksais buvo susitarta įvykdyti bendrą didelę žvalgomąją operaciją. Buvo sudaryta rinktinė iš Antrojo pėst. pulko dviejų kuopų ir dviejų kuopų saksų bataliono. Rinktinė užėmė Rudilių k., bet priartėjusi prie Puponių k. buvo sutikta stiprios artilerijos ir kulkosvaidžių ugnies. Netekusi dviejų užmuštų karių ir keleto sužeistų, rinktinė pasitraukė į Rudilių kaimą²³⁸.

²³⁶ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 128.

²³⁷ Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 252.

²³⁸ Ten pat.

Gegužės 30 d. anksti rytą įvairiausiomis kryptimis pasiūsti žvalgai išaiškino, kad priešas traukiasi. Antrojo pėst. pulko žvalgai pasiekė Viešintas, kurias vakare užėmė. Priešas traukėsi visu frontu. 17 val. Panevėžio rinktinės vadas įsakė pulti ir persekioti priešą, neduodant jam progos išitvirtinti naujose pozicijose. Tam tikslui buvo sudarytos trys voros:

Dešinioji krn. V. Glovackio vora: 2-ojo pėst. pulko keturios kuopos, 4 kulkosvaidžiai, būrys artilerijos. Jai įsakyta gegužės 31 d. iki 4 val. užimti Šimonių–Butkūnų ribą.

Vidurinioji krn. J. Butkaus vora: 2-ojo pėst. pulko trys kuopos, Panevėžio atsk. bataliono viena kuopa, saksų 18-ojo pėst. pulko trys kuopos, artilerijos būrys ir lietuvių artilerijos būrys. Jai įsakyta gegužės 31 d. 4 val. pulti Kupiškį.

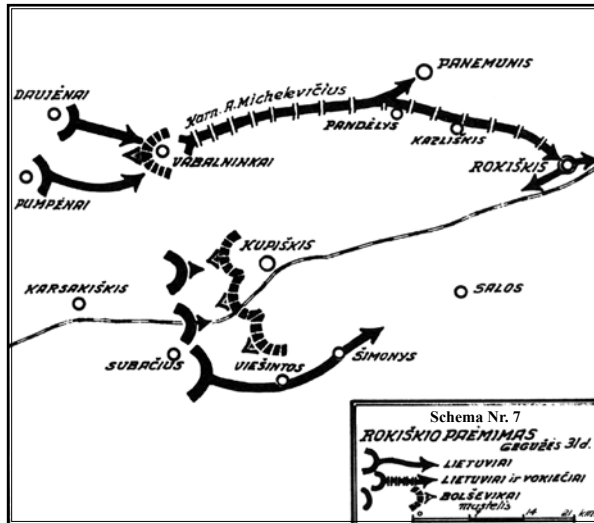
Kairioji mjr. Sprangerio vora: saksų 18-ojo pulko viena kuopa su sunkiaisiais kulkosvaidžiais, Panevėžio atsk. bataliono trys kuopos, saksų artilerijos būrys ir lietuvių artilerijos būrys. Jai įsakyta gegužės 31 d., 4 val., pulti Kupiškį iš šiaurės vakarų.

Rezervas, vadovaujamas krn. J. Variakojo: Panevėžio atskirojo bataliono trys kuopos, Antrojo pėst. pulko viena kuopa. Buvo įsakyta gegužės 31 d., 3.30 val., būti Palėvenės miestelyje²³⁹. (Žr. 7 schemą)

Puolimas buvo suplanuotas taip, kad apeitų priešo sparnus dešinėje ir kairėje. Rinktinės vadas paliko stiprų rezervą, kad nepasikartotų gegužės 28 d. klaidos.

Kadangi Kupiškio puolimas turėjo prasidėti gegužės 31 d., 4 val., tai voros naktį atliko žygį ir be kliūčių užėmė joms nurodytas pradines ribas.

Tačiau mūšis neįvyko, nes priešas dar gegužės 30 d. vakarą ir naktį į gegužės 31 d. pasitraukė iš Kupiškio ir jo apylinkių šiaurės rytų kryptimi²⁴⁰.

Rokiškio užėmimas (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 253)

239 Ten pat, p. 253.

240 Ten pat, p. 254.

Užėmus Kupiškį, saksų savanorių batalionas susirinko miestelyje, pailsėjęs pasitraukė Panevėžio link. Vėliau išvyko į Vokietiją. Daugiau kovose su bolševikais saksų daliniai nedalyvavo. Pasitraukė ir vokiečių kariuomenės daliniai iš Pandėlio ir Biržų apylinkių. Pastarieji talkininkavo Joniškėlio partizanams.

Nepaisant gegužės mėn. vykusių kovų ir patirtų nuostolių, Antrasis pėst. pulkas buvo gana stipri jėga kovojant su raudonaisiais. Gegužės mėn. pabaigoje pulke tarnavo 63 karininkai, 15 karo valdininkų ir 1934 kareiviai. Jis buvo ginkluotas 20 kulkosvaidžių, 1774 šautuvais, turėjo 141 revolverį, 445 000 šovinių. Pulkas turėjo 231 arklių, 23 lauko telefono aparatus, 10 km telefono kabelio, 75 vežimus, 86 žiūronus ir kt. turto. 1-ajam batalionui vadovavo krn. J. Motiejūnas-Valevičius, 2-ajam – krn. J. Laurinaitis, 3-iajam – krn. J. Petruitis. Pulko adjutantu buvo krn. A. Gricius²⁴¹.

Gegužės 31 d., 9 val., Panevėžio rinktinės vadas įsakė:

Antrojo pėst. pulko vadui krn. V. Glovackiui su dviem pulko batalionais ir dviem patrankomis užimti Šimonių ir Butkūnų kaimus. Tolesnis uždavinys – žvalgyti Vaitkūnų kryptimi ir susisiekti su Pirmuoju pėst. pulku.

Antrojo pėst. pulko krn. J. Butkui su pulko 1-uoju batalionu ir vienu artilerijos būriu užimti Papilių–Skodinių–Kuosėnų kaimų ribą abipus geležinkelio. Žvalgyti Šetekšnių kryptimi.

Nurodytus barus voros užėmė tą pačią dieną. Pasiųstieji žvalgai niekur su priešu nesusidūrė, todėl Panevėžio rinktinės vadas įsakė besitraukiantį priešą persekioti:

Krn. V. Glovackio vorai žygiuoti Šimonių, Salų, Kamajų, Kriaunų, Aleksandravėlės, Suvieko kryptimi.

Krn. J. Butkaus vorai žygiuoti prisilaikant Panevėžio–Rokiškio–Kaukonių geležinkelio linijos.

Krn. J. Variakojo vorai žygiuoti kryptimi: Salamiestis, Palėvenėlė, Pandėlys, Kazliškiai, Lukštai, Subatė, Bebrenė, Alūksta, Dvietė²⁴².

Pradėjus vykdyti nurodytą užduotį paaiškėjo, kad atstumai tarp vorų yra dideli, todėl voros žygiavo išsiskleidusios, atsargiai, kad išvengtų netikėtumų.

Birželio 2 d. rinktinė užėmė Kamajų, Panemunėlio ir Pandėlio miestelius. Panemunėlio geležinkelio stotyje buvo paimti 8 vagonai su daugybe artilerijos sviedinių ir lauko virtuvė.

Birželio 4 d. rinktinės žvalgai susidūrė su raudonarmiečiais Kriaunų–Obelių–Čedasų riboje. Nuo šios ribos priešas pradėjo daugiau priešintis ir gintis²⁴³.

241 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 239.

242 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 254–255.

243 Ten pat, p. 255.

Priešas traukėsi į rytus ir šiaurę. Jo gurguolės ėmė telktis Eglainės rajone, iš kur traukėsi Daugpilio link. Pulko žvalgų surinktomis žiniomis, prie Eglainės buvo susitelkę Šeštasis, Dvyliktasis ir Penkioliktasis raudonųjų latvių pulkai²⁴⁴. Tuo tarpu raudonųjų 32-asis pulkas persikėlė per Dauguvą, o 31-asis ir 33-iasis pulkai išsidėstė ginti įtvirtinto Daugpilio rajono priegose²⁴⁵.

Kovos su priešais buvo iš ties varginančios, todėl krinta į akis 1919 m. birželio 2 d. pulko vado plk. V. Glovackio įsakymas pulkui. Pacituosime šį įsakymą. Pulko vadas rašė: „*Negirdžiu ant vietos, kur stovi Lietuvos kariuomenė, dainų ir kitų pasilinksminimų. Senovės lietuviai mūsų protėviai į mūsų ėjo su dainomis. Šitos vietos mato da pirmą kart mūsų narsią kariuomenę, priešas nuo mūsų bėga taip, kad ir sugauti negalima. Tai šalin nusiminimai, parodykim vietiniam gyventojams, kad mes visi Lietuvos tikri vaikai ne tik kalbam lietuviškai, bet mokam ir linksmintis tikrai lietuviškai.*“²⁴⁶

Tačiau situacija buvo tokia, kad, matyt, linksmybėms nebuvo laiko. Deja, nors pulkas gana sėkmingai puolė pirmyn, tačiau pulko tiek kareiviams, tiek karininkams dar reikia ir daug ko mokytis. Apibendrinamas paskutiniąsias pulko kautynes pulko vadas pastebėjo, kad pulkas gerai sugeba pulti priešą, tačiau visai nėra pasirengęs užimtų teritorijų ginti, nesugeba tinkamai įsirengti įtvirtinimų, todėl labai bijo apsupimo, o esant tokiai grėsmei pasimeta ir nežino, kaip reaguoti. Tokių dalykų pulko kariai turėjo išmokti kovos sąlygomis²⁴⁷. Buvo ir kitų rimtų problemų pulke. Kareiviai vis dar nebuvo išmokyti tinkamai elgtis su šautuvais ir nuolat kartodavosi netyčiniai šūviai, kartais turėdami ir rimtų pasekmių. Ypač nelaimingų atsitikimų padaugėjo fronte, todėl pulko vadas, siekdamas priversti karius atsargiai elgtis su ginklu, birželio 5 d. paskelbė įsakymą, kad jei bet kuris kareivis, neatsargiai elgdamasis su ginklu, sužeis ar nušaus savo draugus, bus atiduotas į karo lauko teismą ir viešai sušaudytas²⁴⁸. Tačiau, užbėgant į priekį, reikia pažymėti, kad šis įsakymas turėjo mažai naudos. Jauni kareiviai ir toliau nemokėjo atsargiai elgtis su ginklu.

Pulkui užimant naujas teritorijas, pulko vadas iš pulko karininkų skirdavo komendantus ir paskirdavo kareivių komendantūros būriams. Taigi birželio 4 d. krn. Vytautas Urnevičius buvo paskirtas Šimonių komendantu. Jam priskirtas 16 kareivių būrys. Krn. Juozas Puodžius paskirtas Svėdasų komendantu. Jam priskirtas 15 kareivių būrys ir t. t.²⁴⁹ Tačiau pulko vadas krn. V. Glovackis neapsiribojo užimtose teritorijose tik karinės valdžios steigimu. Jis aktyviai kišosi į vietos civilės valdžios reikalus, už ką jau 1919 m. pavasarį buvo labai kritikuotas.

244 Operatyvinis įsakymas 2 p. p. 1919-06-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 25, l. 26.

245 Журнал боевых действий армии Советской Латвии // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 219, l. 251.

246 Įsakymas 2 p. p. Nr. 162. 1919-06-02 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 140.

247 Ten pat.

248 Įsakymas 2 p. p. Nr. 165. 1919-06-05 // Ten pat, l. 144.

249 Įsakymas 2 p. p. Nr. 164. 1919-06-04 // Ten pat, l. 141.

Jis ir toliau leido įsakymus civilės valdžios atstovams, reguliavo turtinius klausimus, prekybą ir pan. (Žr. 1 priedą)

Birželio 6 d. rinktinė tęsė puolamąjį žygį. Vyriausiasis kariuomenės vadas Antrojo pėst. pulko 2-ajam ir 3-iajam batalionams ir 1-osios artilerijos baterijos būriui įsakė birželio 6 d. pereiti į Meilūnų–Kuklių kaimų rajoną ir išstatyti sargybas nuo šiaurinio Sartų ežero kranto iki Obelių miestelio. Nurodytoms dalims buvo įsakyta pradėti žygį ankstyvą birželio 7 d. rytą. Kadangi pulkas neturėjo vietovės žemėlapių, tai pulko vadas savo ruožtu pulko dalių vadams įsakė turėti prie savęs vietinius gyventojus, kurie gerai pažįsta vietoves²⁵⁰.

Birželio 7–10 d. Antrojo pėst. pulko 2-asis ir 3-iasis batalionai po keleto susirėmimų su bolševikais užėmė Kriaunas, Aleksandravėlę, Zirnajus, Antazavę ir įsitvirtino Kuklių (tarp Avilių ir Čičirio ež.)–Suvieko–Raudinės riboje. Šio puolimo metu pasižymėjo karo valdininko B. Draugelio vadovaujami žvalgai. Birželio 8 d. jie, pasiūsti išžvalgyti kelią į Zarasus, ties Sadūnais sutiko keliskart didesnes raudonųjų pajėgas, užėjo jiems iš užnugario ir taip privertė juos pasitraukti iš Sadūnų. Be to, jie surinko tikslus duomenis apie priešą. Birželio 10 d. pulkas laikinai įsitvirtino turimose pozicijose. Tomis dienomis pulko vadas krn. V. Glovackis apžiūrėjo 4-osios ir 5-osios kuopų pozicijas. Vadas su liūdesiu konstatavo, kad pastatytos lauko sargybos nežinojo savo pareigų, be to, sargybos buvo sustatytos taip, kad jos stebėjo savo užnugarį o ne priešą. Pulko vadui tai atrodė neleistinas dalykas. Jis griežtai pareikalavo iš pulko karininkų, kad prieš statant sargybas, kareiviams išaiškintų, kur yra priešas ir kur kaimynai. Be to, pulko vadas iš karininkų pareikalavo su kareiviais kalbėtis kuo dažniau ir kuo įvairesnėmis temomis, kad karininkai suartėtų su kareiviais ir jiems būtų tarsi vyresni broliai, tuo tarpu kai kurie karininkai pulke, vado nuomone, buvo labai nutolę nuo kareivių²⁵¹.

4-oji kuopa, vadovaujama krn. K. Ramanausko, birželio 10 d. puolė didesnes priešų pajėgas, įsitvirtinusias Suvieke. Kariai narsiai perėjo į puolimą ir priešas pasitraukė. 6 raudonarmiečiai buvo nukauti, apie 20 sužietų, 7 paimti į nelaisvę. Kuopa nuostolių neturėjo²⁵².

Krn. J. Butkaus voros 1-asis batalionas, tęsdamas puolamąjį žygį, užėmė Obelius, Eglainės geležinkelio stotį, Lašų (Lasmužė) ir Viesytės dv., kur birželio 10 d. įsitvirtino gintis. Pulkas apsistojo Kriaunų, Keležerių, Aleksandravėlės ruože.

Sėkmingai puolė ir krn. J. Variakojo vora²⁵³.

250 Įsakymas 2 p. p. Nr. 169. 1919-06-06 // Ten pat, l. 147.

251 Įsakymas 2 p. p. Nr. 168. 1919-06-08 // Ten pat, l. 152.

252 Įsakymas 2 p. p. Nr. 171. 1919-06-11 // Ten pat, l. 156.

253 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 255.

Tolesnis rinktinės puolimas nebuvo toks sėkmingas. Priešas, gavęs pastiprinimą, persitvarkė ir birželio 11–14 d. pradėjo kontrpuolimą. Birželio 11 d. puolė Eglainės geležinkelio stotį, birželio 12 d. – Kuklių–Suvieko–Raudinės ribos pozicijas. Pulko 9-osios kuopos vadas krn. E. Noreika, gavęs įsakymą žvalgyti Imbrado link, puolė raudonarmiečius, esančius Kukliuose. Kadangi nebuvo atlikta žvalgyba, nežinodami priešo skaičiaus ir neįvertinę savo pajėgumų, skaudžiai pralaimėjo. Žuvo keletas kareivių, buvo prarastas kariškas turtas, be to, buvo atidengtas pulko pozicijų dešinysis sparnas.

Tą pačią dieną netikėtai buvo užpulta 4-oji kuopa, buvusi Suvieke. Matyt, sargyba buvo netinkamai sustatyta, kad artėjantis priešas nebuvo pastebėtas. Priešo puolimo metu žuvo kareiviai Vytautas Radzevičius, Motiejus Gudaitis, Pranas Kulvaitis, buvo sužeisti 8, be žinios dingo 9 kareiviai. Antrasis pėst. pulkas buvo priverstas atsitraukti²⁵⁴.

Birželio 13 d. raudonarmiečiai puolė Panevėžio atskirojo bataliono pozicijas.

Susidarius tokiai nepalankiai padėčiai, vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė pasitraukti į Sartų–Keležerių–Apeikiškio–Junkūnų–Antakriaunės–Trumponių ežerų ribą ir gintis. Iki birželio 15 d. rinktinė pasitraukė į nurodytas pozicijas ir įsitvirtino. Priekyje 2–3 km nuo pagrindinės pozicijos įsitvirtino stiprios sargybos. Raudonųjų kontrpuolimas buvo sustabdytas.

Priešas įsitvirtino riboje: Kukliai–Suviekas–Vaidminiai–Gudai–Kovenka–Eglainės geležinkelio stotis–Lašai (Lasmužė)–Kalnaberžiai (Kaln Behrse)–Bebrenė²⁵⁵.

Apibendrinamas birželio pradžios įvykius fronte ir ypač skaudų 9-osios kuopos pralaimėjimą, pulko vadas padarė tam tikrus apibendrinimus ir įsakymu pulkui išsakė mintis, kurios ateityje turėtų apsaugoti pulko dalis nuo panašių atvejų. Jau gal trečią kartą įsakymuose pulkui jis atkreipė dėmesį į lauko sargybų svarbą. „*Reikia išaiškinti kareiviams, – rašo jis įsakyme, – kad dėl pražiopsojimo dviejų trijų kvailių, gali žūti ne vienas jų brolis.*“ Pirmosios linijos kulkosvaidininkams uždraudė laikyti kulkosvaidžius namuose. Kulkosvaidžiai ir kulkosvaidininkai dieną ir naktį turėjo būti pozicijose ir visada pasirengę šauti. Kuopų kareivius uždraudė išsklaidyti po namus mažesnėmis nei 10 kareivių grupėmis ir jiems įsakė būti pasiruošusiems bet kuriuo metu stoti į kovą. Priešakinėse pozicijose esantiems kariams įsakė visada turėti iškastus apkasus ir visada turėti budintį padalinį. Pulko vadas įsakė, užėmus naujas pozicijas, pirmiausia išsikasti naujus apkasus, o tik po to eiti ilsėtis.

Per paskutiniuosius mūšius pulko vadas pastebėjo, kad kareiviai iš baimės pameta šautuvus ir šovinius. Už tai ateityje vadas tokius kareivius pažadėjo atiduoti

254 Įsakymai 2 p. p. Nr. 172. 1919-06-12; Nr. 176. 1919-06-16 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 157, 159.

255 Ališauskas Kazys, Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 256.

į karo lauko teismą. Be to, įsakė tausoti šovinius kaip vieną iš brangiausių karių turtų²⁵⁶. Tačiau į šį įsakymą, matyt, nebuvo tinkamai sureaguota, nes liepos 3 d. pulko vadas išleido naują įsakymą, kuriame pabrėžė, kad bereikalingi šaudymai vyksta ir toliau. Vadas visiems karininkams apie kiekvieną nereikalingą šūvį įsakė jam pranešti raštu ir prasižengusius pažadėjo bausti labai griežtai²⁵⁷.

Tikrindamas, kaip vykdomas jo įsakymas dėl apkasų, birželio 18, 20, 24, liepos 1 dienomis pulko vadas tikrino priešakinių pozicijų karių apkasus. 4-osios kuopos apkasai tebuvo tik duobelės, kuriose galima atsigulti. Be to, jos buvo iškastos kalvos pusėje, kuri buvo į pulko pozicijas. Todėl faktiškai jų panaudoti nebuvo galima, nebent jei priešas kuopą būtų apsupęs. Daugiau ar mažiau pastabų vadas turėjo ir kitų kuopų įtvirtinimams. Be to, pulko vadas tikrinimo metu surado, kad rezervinėse kuopose nevyksta jokie užsiėmimai su kareiviais, ką įsakė skubiai pataisyti, ir su kareiviais, jei leidžia aplinkybės, vesti užsiėmimus nuo 7 iki 11 val. ir nuo 14 iki 18 val. Liepos 1 d. tikrinimo metu vadas liko nepatenkintas 2-ojo bataliono apkasais, be to, pastebėjo, kad kareiviai liūdni. Jiems neorganizuojami jokie pasilinksminimai, neskaitomos knygos, paskaitos. Batalionų vadams padėti įsakė skubiai ištaisyti, pabrėždamas, kad „2 pulke nuliūdusių neprivalo būti“²⁵⁸.

Nuo birželio 10 d. Antrasis pėst. pulkas apsisitojo Kriaunų ežerų linijoje, įsitvirtinęs tarp ežerų: Miliūnų kaimas, toliau palei upelį į Sartų ežerą su Ratuokliškiu viensėdžiu, esančiu prie ežero, ir toliau prie Plikiškių kaimo ežerų iki Doriškių kaimo imtinai. Tokiose pozicijose pulkas išstovėjo iki liepos 6 d. Birželio 14 d. pulko vadas kulkosvaidžių komandos kareivius su kulkosvaidžiais išskirstė į būrius, tuo sustiprindamas būrių ugnies galią²⁵⁹.

Šiuo laikotarpiu pulkas gerokai „nukentėjo“ ne nuo priešų, bet nuo saviškių. Birželio 12 d. iš pulko į 2-ąjį atsargos batalioną buvo perkelta net 16 karininkų. Tai: Laurynas Stankevičius, Antanas Užupis, Pranas Kaunas, Vladas Staniulis, Mykolas Lankšaitis, Jurgis Astupėnas, Stasys Keturakis, Albinas Minkevičius, Vincas Daniliauskas, Juozas Gutauskas, Juozas Barzda-Bradauskas, Jonas Statkevičius, Augustas Grubertas, Edvardas Štangenbergas, Jonas Nenorta ir Edvardas Reichertas²⁶⁰. Be to, į atsargą dar gegužės mėn. pabaigoje buvo išleisti karininkai J. Zolotorius, J. Skorulis, A. Gruzdis ir L. Augustauskas²⁶¹. Taigi pulke susidarė sudėtinga situacija dėl karininkų trūkumo. Negana to, iš pulko nuo birželio 15 d. buvo atskirtas 1-asis batalionas ir pavadintas Marijampolės batalionu. Kartu su batalionu pulką paliko 12 karininkų, 1 karo valdininkas

256 Įsakymas 2 p. p. Nr. 172. 1919-06-12 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 157.

257 Įsakymas 2 p. p. Nr. 193. 1919-07-03 // Ten pat, l. 190.

258 Įsakymas 2 p. p. Nr. 180. 1919-06-20; Nr. 184. 1919-06-24; Nr. 191, 1919-07-01 // Ten pat, l. 169, 174, 186.

259 Įsakymas 2 p. p. Nr. 174. 1919-06-14 // Ten pat, l. 159.

260 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 162. 1919 m. spalio 7 d.

261 Įsakymas 2 p. p. Nr. 181. 1919-06-21 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 170

ir gydytojas bei 592 kareiviai. Nėgana to, Marijampolės bataliono vadu buvo paskirtas pulko vado padėjėjas krn. K. Šalkauskas²⁶². Viena vertus, tai buvo tarsi pulko nuopelnų pripažinimas, kita vertus, kadangi Pirmasis batalionas buvo pulke pradėtas formuoti pirmiausia, jis buvo ir pats geriausias pulko batalionas. Jame buvo sutelkti geriausieji pulko karininkai, geriausiai apmokyti kareiviai, jis buvo geriausiai aprengtas, jis turėjo net pusę visų pulko kulkosvaidžių. Jis geriausiai pasirodydavo visuose iki tol buvusiuose mūšiuose. Taigi bataliono išskyrimas iš pulko buvo didžiulė netektis pulkui²⁶³. Vietoj buvusio pulko bataliono teko formuoti naują 1-ąją batalioną. Kadangi pulkas naujokų negavo, todėl formuojamam batalionui kareivius teko skirti iš 2-ojo ir 3-iojo batalionų²⁶⁴. Naujo 1-ojo bataliono vadu nuo liepos 1 d. buvo paskirtas krn. Jonas Petraitis. Štabo viršininku nuo gegužės 31 d. paskirtas krn. S. Dabulevičius²⁶⁵.

Birželio mėn. antrojoje pusėje pulke tebuvo likę tik apie 300 karių. Į pulką dažniausiai buvo siunčiami neapmokyti, blogai aprūpinti, dar nedalyvavę kovose naujokai. Kad šiek tiek kompensuotų pulko praradimus, 1919 m. birželio 21 d. iš Kauno m. ir apskr. komendantūros į pulką buvo atsiųsta viena kuopa. Ji buvo apginkluota įvairiausių rūšių šautuvais, turėjo po 20 šovinių kiekvienam kareiviui, kareiviai buvo blogai aprengti, be tinkamos avalynės, neturėjo nei vieno arklio, nei vežimo, nei virtuvės²⁶⁶.

Birželio 26-oji diena buvo šventinė diena pulke. Į pulko priešakines pozicijas atvyko vyriausiasis kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas ir pasižymėjusiems mūšiuose pulko kariams įteikė Kryžiaus „Už tėvynę“ juosteles. Tai buvo pirmasis pulko karių apdovanojimas. Buvo padovanoti 9 karininkai ir 36 kareiviai²⁶⁷.

Birželio 29 d. pulko vadas krn. V. Glovackis pulko Atsargos bataliono vadui įsakė skubiai iš Kauno į Rokiškį išsiųsti likusią Kaune pulko štabo dalį, valdininkus, orkestrą, pulko gydytoją, karių mokyklos kareivius. Naujai karių mokyklai formuoti Atsargos batalione paliko krn. S. Keturakį ir 4 kareivius²⁶⁸. Tačiau vado įsakymas nebuvo vykdomas. Atsirado visokių trukdžių ir, kaip matyti iš 1919 m. liepos 18 d. pulko vado pareiškimo brigados vadui, pulko vado įsakymas dar nebuvo įvykdytas, o Atsargos batalionas tebebuvo Kaune. Krn. V. Glovackis darė išvadą, kad pulko Atsargos batalionui vadovauja kažkas kitas, o ne pulko vadas²⁶⁹. Tačiau padėtis nepasikeitė. Rugpjūčio 2 d. krn. V. Glo-

262 Įsakymai 2 p. p. Nr. 209. 1919-07-19; Nr. 232. 1919-08-11 // Ten pat, l. 211–215, b. 14, l. 25.

263 Įsakymas 2 p. p. Nr. 187. 1919-06-27 // Ten pat, l. 181.

264 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 526; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 133.

265 Įsakymas 2 p. p. Nr. 188. 1919-06-28 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 182.

266 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 138.

267 Įsakymas 2 p. p. Nr. 187. 1919-06-27 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 178–180.

268 Skubus slapstas nurodymas Atsargos bataliono vadui // Ten pat, b. 20, l. 62.

269 Ten pat, l. 66.

vackis tuo pačiu klausimu vėl kreipėsi į II brigados vadą²⁷⁰. Tačiau vietoj laukto teigiamo atsakymo pulko vadas gavo važtaraščius daiktų, kurie neva buvo išduoti pulkui, bet pulkas jų nebuvo gavęs. Tai: 3 motociklai, 30 varstų kabelio, 11 pūdų 37 svarai tepalo ir kt.²⁷¹ Rugsėjo 10 d. per II brigados vadą krn. V. Glovackis šiuo klausimu kreipėsi į Generalinio štabo viršininką prašydamas leisti pulkui iš Kauno į frontą atsigabenti pulko orkestrą, Karių mokyklą, turimą ir pulkui fronte labai reikalingą inventorių²⁷². Po visų šių prašymų pagaliau rugsėjo 13 d. iš Atsargos bataliono buvo atsiųsta 22 muzikantų komanda, vadovaujama Juozo Gužo²⁷³.

Nors liepos pradžioje pulkas ir stovėjo įtvirtintose pozicijose, tačiau vienas ar kitas pulko dalinys atliko žvalgybą, didesnius ar mažesnius išpuolius prieš raudonarmiečius. Vienas iš žymesnių to laikotarpio išpuolių įvyko naktį iš liepos 2-osios į 3-iąją. Pulko 7-osios ir 8-osios kuopos kariai, vadovaujami karininkų J. Petruičio, E. Noreikos, J. Samasionkos ir J. Andriūno, užpuolė Kriovinių palivarke buvusią 14-ojo latvių raudonųjų šaulių pulko 3-iąją kuopą ir ją išvaikė²⁷⁴.

40 karių būrys liepos 2 d., 22 val., pajudėjo iš Zirnajų. Per Maniuliškes, Paliūniškį pajudėjo Kriovinių link. Prieš Melničką (?) būrys sustojo poilsiui taip pat tam, kad nurimtų šunys, nes šunų lojimas lydėjo būrį visą jo judėjimo laikotarpį.

Kai viskas nurimo, būrys 23 val. 30 min. kairiuoju sparnu užėmė vieškelį, einantį nuo Suvieko, o dešiniuoju būrio sparnu – kelią nuo Vaidminių į Kriovinius. Tokiu būdu Krioviniai buvo visiškai atkirsti. Be to, būriui pavyko nukirpti telefono kabelį, jungiantį Vaidminius su Krioviniais. Būrys tikėjosi apsupti priešus bemiegančius, tačiau lūkesčiai nepasitvirtino, nes priartėjus prie Kriovinių, raudonarmiečiai prieš karius, kuriems vadovavo krn. J. Petruitis ir J. Andriūnas, maždaug iš 50 metrų paleido ugnį. J. Petruitis, matydamas, kad pirminis planas žlugo, su savo karių grupe perėjo į puolimą. Karininkai E. Noreika ir J. Samasionka, eidami Vaidminių keliu, išgirdę šaudymą irgi perėjo į puolimą. Šį mūšį krn. J. Petruitis taip aprašė: „Antpuolis tęsėsi ne ilgiau 5 minučių, bet buvo labai gražu – vieni šaukė „valio“, kiti – „ura“, kiti – vokiškai ir t. t. Be to, dar prisidėjo aplinkinių kaimų šunys, tai tiesiog buvo lyg ir „sūdna“ diena.“ Apie 24 val. kariai patraukė atgal. Tuo metu pradėjo šaudyti bolševikų artilerija ir šaudė iki 7 val. ryto.

Krioviniuose buvo Keturioliktojo bolševikų pulko 3-iosios kuopos 24 karių grupė, turėjusi 5 kulkosvaidžius. Jie buvo gerai įsitvirtinę, gerai įrengę apkasus. Iš jų du pateko į nelaisvę, kiti išsibėgiojo ir išsislapstė

270 Slaptas skubus 1919-08-02 2 p. p. vado prašymas II brigados vadui // Ten pat, l. 83.

271 Salpatas skubus 1919-08-10 2 p. p. vado raštas Generalinio štabo viršininkui // Ten pat, b. 8, l. 84.

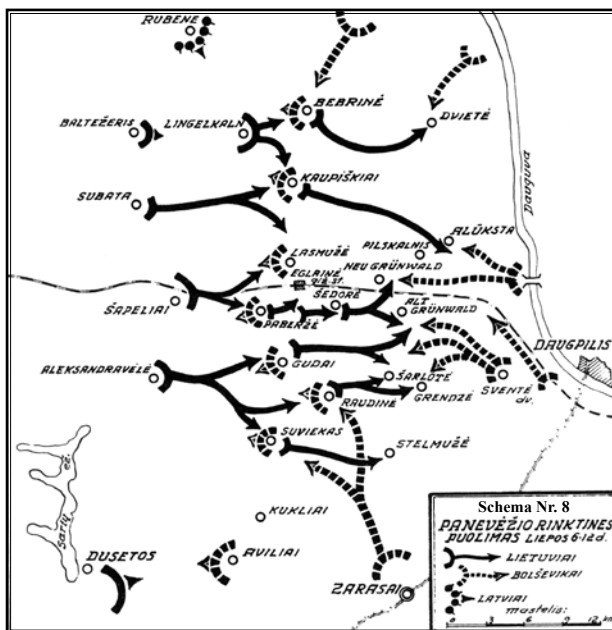
272 Ten pat.

273 Įsakymas 2 p. p. Nr. 234. 1919-08-13 // Ten pat, b. 14, l. 28.

274 Įsakymas 2 p. p. Nr. 194. 1919-07-04 // Ten pat, b. 8, l. 191.

rugiuose ir po krūmus, tačiau jų nepavyko surasti, nes buvo tamsu. Lietuviams atiteko vienas kulkosvaidis ir vienas telefono aparatas. Būrys nuostolių neturėjo²⁷⁵. Pulko vadas už tai jiems pareiškė padėką.

Liepos mėn. pradžioje vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė Panevėžio rinktinėi užimti Alūkštą ir Dvietę ir prieiti prie Dauguvos krantų. Puolimui vadovavo Panevėžio rinktinės vadas krn. S. Nastopka. Rinktinės veiksmus stebėjo vyriausiasis kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas.

Liepos 6–12 kautynės. (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p.)

Liepos 5 d. vakarą ir naktį į 6 d. Panevėžio rinktinės daliniai susitelkė nurodytose pozicijose. Antrasis pėst. pulkas susikongregavo Aleksandravėlėje ir jos apylinkėse. Liepos 6 d. buvo įsakyta atlikti sustiprintą žvalgymą, kad būtų patikrintos prieš pagrindinės pozicijos. Antrasis pėst. pulkas žvalgė Bradesių–Kuklių, Maniuliškių–Suvieko, Vaidminių–Raudinės ir Savėnų–Šarlotės kryptimis.

Panevėžio rinktinės vadas liepos 6 d. vakarą įsakė rinktinėi pulti. Įsakymą dalių vadai gavo naktį į liepos 7 d. pradinėse puolimo pozicijose. Antrajam pėst. pulkui nurodyta pulti Aleksandravėlės, Vaidminių, Raudinės, Šarlotės dv., Grendzeno dv. kryptimi. Puolimą įsakyta pradėti 19 val. (Žr. 8 schemą)

Vykdydamas gautą įsakymą Antrojo pėst. pulko vadas krn. V. Glovackis išleido atitinkamus savo įsakymus. Kad išsaugotų puolimo slaptumą, lauko virtuvių remonto pretekstu kareiviams buvo išduotas sausasis maisto davinys 2 dienoms. Liepos 7 d. rytą vadas įsakė išžvalgyti prieš pozicijas keliais: 1) Bradesiai, Antazavė, Kukliai, 2) Melėnai, Zirnajai, Sviliškiai, 3) Aleksandravėlė, Kumpuoliai, Vaidminiai, Rautenežeriai, 4) Šalunė, Ajočiai, Savėnai, Gudai, Šarlotės dvaras. Žvalgybai įsakyta grįžti iki 20 valandos. 16 val. padidinta užtvara Aleksandravėlės link. Užtvara su pulko štabu sujungta telefono ryšiu. 20 val. prasidėjo jėgų koncentracija. 2-ajam batalionui įsakyta susitelkti tarp ežerų prieš Maniuliškes, 3-iajam batalionui – miške ties Zirnajais. Į nurodytas

275 Mūšio aprašymas 2–3 liepos 1919 m. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 98, l. 11.

vietas kiekvienai kuopai įsakyta eiti atskirai miškais ir šunkeliais, kad nebūtų pastebėta priešo. Koncentracija buvo baigta 1 val.

Liepos 7 d. visi liko savo vietose, išskyrus užtvaramą Zirnajuose, kuri buvo perkelta į Maniuliškes, iš Lukštiniuose – į Sviliškius. Užtvarama, buvusi Selinincuose, buvo pakeista raitelių užtvarama. Kita raitelių užtvarama 24 val. buvo išsiųsta į Antazavę keliu, vedančiu į Antazavę apsaugai. Pulko štabas 24 val. persikėlė į Alaksandravėlę. Visi stovėjo savo užimtose vietose, jokio judėjimo nebuvo, išskyrus raitosios žvalgybos²⁷⁶.

Priešais pulko barą raudonarmiečiai buvo sutelkę palyginti nemažas pajėgas. Tai Šeštasis, Dvyliktasis, Keturioliktasis, Penkioliktasis ir Trečiasis raudonarmiečių pulkai. Dvyliktasis ir Penkioliktasis raudonarmiečių pulkai buvo rezerve²⁷⁷. Iš to, kas pateikta, atrodytų, kad raudonarmiečiai turėjo labai didžiulę jėgų persvarą. Iš tikrųjų buvo ne taip. Kai kurie raudonarmiečių pulkai tik vadinosi pulkais, kai tuo tarpu juose buvo mažiau kovotojų, nei viename lietuvių pulko batalione. Dauguma pulkų neturėjo ir 500 kovotojų, o Penkioliktasis pulkas turėjo tik 311 karių²⁷⁸. Gal kiek stipresnis buvo Trečiasis raudonarmiečių pulkas. Užbėgant į priekį, norėtuši pasakyti, kad po liepos kautynių su Lietuvos kariuomene Trečiasis, Dvyliktasis, Keturioliktasis ir Penkioliktasis pulkai dėl patirtų didžiulių nuostolių buvo likviduoti²⁷⁹.

Krn. J. Laurinaičio vadovaujamas 2-asis batalionas apie 21 val. pradėjo žygi per Maniuliškes, Paliūniškį ir Balčiūniškius Rautenežerių link. Už jo, laikydamas pusantrą km atstumą, iš paskos tuo pačiu maršrutu sekė krn. J. Motiejūno-Valevičiaus 3-iasis batalionas. Rezerve buvo palikta krn. J. Petruičio vadovaujamo bataliono dvi kuopos. Kairiajam kuopos sparnui apsaugoti Kumpuolių, Vaidminių kryptimi buvo pasiųsta Pušaloto partizanų vadinamoji Mirties kuopa. Be to, ji buvo laikoma pulko rezervu²⁸⁰.

Pasiekus Balčiūniškius sužinota, jog Vaidminiuose yra raudonųjų su artilerija. Prieš puolant Vaidminius, krn. J. Laurinaitis nutarė su savo pajėgomis prislinkti mišku prie raudonarmiečių ir atimti iš jų patrankas. Tačiau sumanymo įvykdyti nepavyko. Krn. J. Laurinaičio vadovaujama kuopa, slinkdama mišku, susidūrė su pasiųsta į priekį savo bataliono 6-ąja kuopa. Neatpažinusios viena kitos, jos kurį laiką susišaudė. Tuo tarpu priešas spėjo su patrankomis pasitraukti. Į nelaisvę pateko tik bolševikų komisarai, buvo paimta keletas arklių bei gurguolės vežimų.

276 Reliacija veikimo 2 pėstininkų pulko 7 liepos 1919 m. // Ten pat, b. 37, l. 150.

277 Paliėpimas 2 pėst. pulkui. 1919-07-02 // Ten pat, b. 98, l. 10.

278 Количество штыков и людей в латишских I и II дивизиях // RVKA, f. 200, ap. 1, b. 18, l. 53.

279 Журнал военных действий XV-ой армии // Ten pat, ap. 3, b. 725, l. 73.

280 Reliacija veikimo 2 pėstininkų pulko 7 liepos 1919 m. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 150–150 a.p.

Liepos 8 d. 2-asis pulko batalionas toliau žygiavo 167 aukštumos link. Raudonarmiečiai batalioną pasitiko šautuvų, kulkosvaidžių ir artilerijos ugnimi. Išstumti juos iš aukštumos J. Laurinaitis pasiuntė krn. A. Zubrį su 6-ąja kuopa. Tačiau kuopa, puldama atvira vietoje, prieš ugnies buvo sustabdyta. Tada krn. J. Laurinaitis dalį kuopos pasiuntė apeiti aukštumą mišku iš šiaurinės pusės. Kuopos kariams pradėjus supti bolševikus, šie pasitraukė. 4 val. 30 min. 2-asis batalionas užėmė 167 aukštumą, o gan greitai ir Rautenežerių dvarą. Čia netrukus atvyko ir pulko rezervas. Po kurio laiko jis pasuko Stelmužės kryptimi, o krn. J. Laurinaičio vadovaujamas 2-asis batalionas, žygiuodamas toliau, užėmė Šarlotės ir Senojo Griunvaldo dvarus. Išstatęs apsaugą ir pasiuntęs žvalgybas į šiaurę bei rytus, sustojo poilsio. 9-oji kuopa buvo palikta rezerve Rautenežeriuose.

Tačiau batalionui pailsėti neteko, nes apie 12 val. batalioną puolė raudonarmiečiai. Žvalgybai priešą laiku pastebėjus, batalionas spėjo pasiruošti jį sutikti ir pats perėjo į kontrpuolimą. Neatlaikę ryžtingų bataliono veiksmų, dalis raudonarmiečių pasidavė nelaisvėn, o kiti atsitraukė į mišką. Neturėdamas informacijos apie kaimynus, krn. J. Laurinaitis nerizikavo persekioti priešą ir nutarė pasilikti Senojo Griunvaldo dvare.

Nežinojo tikrosios padėties fronte ir raudonarmiečiai, nes liepos 9 d. auštant nuo Daugpilio pusės į Senojo Griunvaldo dvarą atvyko bolševikų Dvyliktojo pėst. pulko gurguolė, kurioje buvo 5 lauko virtuvės su karštu maistu ir 2 tuščios, 2 vežimai su duona bei tabaku ir 2 vežimai su apranga. Netrukus tuo pačiu keliu dar atvyko 2 vežimai su patrankų sviediniais. Lietuviams atiteko 250 šautuvų, 500 000 šovinių, net 47 arkliai. Visas šis turtas batalionui atiteko „taikiu būdu“. Vėliau, jau rugpjūčio mėn. bataliono vadas krn. J. Laurinaitis ir dar 7 kariai už šį žygį buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi²⁸¹.

Nors ir neturėdamas žinių apie padėtį iš dešinės pusės, bataliono vadas krn. J. Laurinaitis, palikęs vieną kuopą Senojo Griunvaldo dvare, išžygiavo į Šėderę kad padėtų Marijampolės batalionui

281 Įsakymas 2 p. p. Nr. 256. 19189-08-04 // Ten pat, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 61.

sisisiekti su šio bataliono žvalgais. Žygis buvo sėkmingas, tačiau batalionui ruošiantis grįžti atgal į Senojo Griunvaldo dvarą, buvo gautas pulko vado krn. V. Glovackio įsakymas 2-ajam batalionui grįžti į Rautenežerių dvarą. Tos pat dienos vakarą šis įsakymas buvo įvykdytas²⁸².

Tuo tarpu krn. J. Motiejūno-Valevičiaus vadovaujamas 3-iasis batalionas liepos 7 d., nesutikdamas raudonarmiečių pasipriešinimo, užėmė Pajadunką, Žalynę, Tiltinę, Šarlotę. Tačiau pavakary raudonarmiečiai pradėjo puolimą Pajadunkos ir Meiriškių dvaro kryptimi. Prasidėjo atkaklios kautynės, kurios aprimo tik temstant.

Per šias operacijas pulkas iš raudonarmiečių paėmė nemaža turto. Vien šovinių rusiškiems šautuvams buvo paimta 180 000. Tiesa, jie pulkui netiko, nes pulkas buvo ginkluotas vokiškais šautuvais. Juos rugpjūčio viduryje perdavė kariuomenės aprūpinimu besirūpinančioms tarnybos²⁸³.

Liepos 8 d. rytą raudonarmiečiai, remiami artilerijos, tęsė puolimą minėta kryptimi. Įnirtingos kovos tęsėsi visą dieną. Batalionui turėtas pozicijas pavyko apginti. Lietuvių 6 kariai buvo nukauti, 27 sužeisti. Vakare į Rautenežerius atvykęs pulko vadas krn. V. Glovackis, supažindinęs batalionų vadus su sudėtinga padėtimi fronte, įsakė visiems pulko daliniams kovojant pamažu trauktis į savo senąsias pozicijas Subatės–Sartų ež. linijoje²⁸⁴.

Liepos 11 d., 3 val., priešas pradėjo gan stiprų kontrpuolimą 4 kuopos ribose. Pulko vadas jai į pagalbą pasiuntė 6-ąją kuopą, tačiau 4-oji kuopa dar iki pribūnant 6-ajai kuopai raudonarmiečių kontrpuolimą atrėmė. 8 val. raudonarmiečiai puolė Tiltėnus ir Marinovką. 7-osios kuopos būrys išsisklaidė, dalis Marijampolės bataliono, buvęs Marinovkoje, irgi pasitraukė. Gelbėti padėties buvo pasiūsta 9-oji kuopa, kuri išmušė priešą iš Marinovkos ir (apie 100 karių ir du kulkosvaidžiai) sodžių išlaikė visą dieną ir naktį, nors raudonarmiečiai, remiami artilerijos, ją puolė 4 kartus²⁸⁵.

Apie 19 val. pulko vadas sužinojo, kad Pušaloto partizanų Mirties kuopa, nieko neįspėjusi, paliko Šarlotės dvarą. Pulko vadas įsakė 8-ajai kuopai užimti Šarlotės dvarą, o 7-ajai kuopai – pakeisti 5-ąją kuopą, kuri buvo išvarginta 3 dienas besitęsiančių mūšių. Apie 20 val. 8-oji kuopa, nepriėjusi Šarlotės dvaro, buvo sutikta stipria šautuvų ugnimi iš Senojo Griunvaldo dvaro pusės, tačiau kuopa Šarlotę užėmė. 5-oji kuopa pakeisti 7-osios kuopos nespėjo. Ji kartu su 5-ąja kuopa buvo atakuotos ir drauge atrėmusios priešų puolimą apie 22 val. perėjo į Antušą–Viekliniškį.

282 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920 m., p. 144–145.

283 Slaptas 2 p. p. vado 1919-08-16 raštas II brigados vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 94.

284 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920 m., p. 144; Reliacija veikimo 2-jo pėstininkų pulko 10 liepos 1919 m. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 37.

285 Reliacija veikimo 2-jo pėstininkų pulko 11 liepos 1919 m. // Ten pat, l. 157.

Apie 17 val. pulko vadui krn. V. Glovackiui buvo pranešta, kad Marijampolės batalionas pasitraukė iš Eglainės. Tuo netikėdamas, apie 19 val. jis išsiuntė 5 raitus žvalgus, kad išsiaiškintų Marijampolės bataliono padėtį. Apie 20 val. 30 min. pulko vadui pavyko susisiekti su grupės štabu ir iš pokalbio paaiškėjo, kad Šėderė užimta. Apie 22 val. ryšys su štabu nutrūko. Buvo pasiūsti ryšininkai, tačiau jiems ryšio atkurti nepavyko. Apie 22 val. į pulko pozicijas atėjo 11 Marijampolės bataliono karių, kurie ir pranešė apie bataliono atsitraukimą. Apie 23 val. raudonarmiečiai pasirodė prie Milgedžių. Priešas pradėjo pulti nuo Senojo Griunvaldo dvaro. Šėderė jau nuo 18 val. buvo užimta prieš. Pulku grėsė apsupimo pavojus. Įvertinęs susidariusią padėtį, pulko vadas krn. V. Glovackis 23 val. 15 min. davė įsakymą trauktis į Aleksandravėlę. Atsitraukimą pulko vadas įsakė pradėti 24 val. 23 val. 20 min. pulko vadas gavo Marijampolės bataliono vado raštelį, kad batalionas traukiasi. Tai visiškai patvirtino pulko vado sprendimą atsitraukti.

Pulkas į nurodytas pozicijas be nuostolių atsitraukė liepos 12 d., 8 val.²⁸⁶

Už pasižymėjimą kautynėse liepos 21 d. vyriausiasis kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas oficialiai savo įsakyme padėkojo pulko 2-ajam batalionui, bataliono vadui krn. J. Laurinaičiui, bataliono vedėjui plk. Benjaševičiui ir 6-osios kuopos vadui krn. A. Zubriui²⁸⁷.

Puolimas nepavyko dėl nepakankamo lietuvių pajėgumo. Priešas rodė didesnę negu iki šiol pasipriešinimą, gretimi daliniai nevykdė jokių kovos veiksmų, todėl priešininkas iš dešiniojo Dauguvos kranto perkėlė naujus kariuomenės dalinius ir nukreipė prieš Panevėžio rinktinę. Tai buvo objektyvios priežastys, bet buvo ir subjektyvių. Išanalizavęs pulko veiksmus, pulko vadas priėjo prie išvados, kad pulko 3-iasis batalionas veikė labai pasyviai. Už neveiklumą mūšio metu krn. V. Glovackis 3-iojo bataliono vadą krn. J. Motiejūną-Valevičių atleido iš vado pareigų ir paskyrė 2-osios kuopos vadu. 3-iojo bataliono vadu paskyrė 1-ojo bataliono vadą krn. J. Petruiti. Tiesa, rugpjūčio 4 d. krn. J. Motiejūnas-Valevičius vėl buvo gražintas į bataliono vado pareigas, bet paskirtas 1-ojo bataliono vadu. Be to, minimų dienų mūšiuose pasireiškė iki tol beveik nebuvęs reiškinys – pulko kareiviai pradėjo patys save susižeisti, kad išvengtų dalyvavimo tolesniuose mūšiuose. Tokių buvo net 12²⁸⁸.

Po 1919 m. liepos 6–12 d. karinės operacijos padėtis pulke buvo nelengva. Daugelis kareivių nesuprato tikrų pulko pasitraukimo priežasčių. Be to, užsitęsęs lietingiems orams ir pažliugus keliams, daugelis kareivių liko be batų. Puolimo metu, įveikiant įvairius spygliuotų vielų raudonųjų įtvirtinimus,

286 Reliacija veikimo 2-jo pėstininkų pulko 11 liepos 1919 m. // Ten pat, l. 157 a.p.

287 Vyriausiojo karo vado įsakymas Nr. 18. 1919-07-21 // LCVA, f. 517, ap. 1, b. 1, l. 271.

288 Įsakymai 2 p. p. Nr. 200. 1919-07-10; Nr. 202. 1919-07-12; Nr. 226. 1919-08-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 199, 202; b. 14, l. 9.

suplyšo apranga. Kaip slaptame 1919 m. liepos 15 d. raporte Panevėžio grupės vadui rašė krn. V. Glovackis, „*nuo mundurų ir kelnų liko tik viena atmintis*“. Trūko maisto, prasidėjo ligos. Kai kuriose kuopose sergančiųjų skaičius viršijo 30 karių, kai kuriose kuopose tebuvo tik po 50 kareivių. Kitose kuopose nebeliko nė vieno puskarininkio. Nesant puskarininkių, pulko vadas ėmė būkštauti, kad kareiviai gali pradėti broliautis su lietuviais bolševikais. Tokioms išvadoms pagrindo buvo. 6-oji pulko kuopa, vadovaujama krn. A. Zubrio, buvo laikoma geriausia pulke, tačiau kovų metu ties Senojo Griunvaldo dvaru du kareiviai šovė į karininkus Benjaševičių ir J. Samasionką. Laimei, šūviai buvo netaiklūs, tačiau kaltųjų surasti nepavyko. Kareivius labai neigiamai paveikė ir karininko Jono Chaleckio pabėgimas. Tai buvo per porą savaičių pabėgęs jau antras karininkas. Birželio 30 d. iš pulko pabėgo karininkas Stasys Mikalauskas²⁸⁹.

Nors pulko vadas jau daugiau kaip mėnesį reikalavo į pulką atsiųsti naujokų – jų nebuvo. Labai šlubavo ir tiekimas. Ypač buvo prasta situacija su ginklais. Fronte nebuvo sąlygų sutaisyti sugedusius ginklus, o naujų ar sutaisytų pulkas gaudavo nepakankamai. Esant blogam aprūpinimui, pulke klestėjo vagystės. Visa tai smukdė kareivių nuotaiką. Karininkai ir kareiviai negalėjo suprasti, kodėl jie buvo priversti trauktis, nors pulko vadovybė jiems aiškino, kad bolševikai yra silpni ir nesugeba priešintis. Padėtį kaitino ir stiprėjanti bolševikų agitacija. Jie, kiek įmanydami, stiprinosi, telkė naujas pajėgas. Kadangi už pabėgimus sugautus kareivius pradėta griežtai bausti, tai pabėgimų sumažėjo, bet prasidėjo, kaip jau buvo minėta, nauja tendencija – patiems save sužeisti. Labai krito karių, ypač esančių rezerve, drausmė.

Savo raportą pulko vadas užbaigė siūlymais, kaip galima pagerinti pulko padėtį. Jo nuomone, pulkas turi būti geriau aprūpinamas: į pulką prašė atsiųsti kareivių ir karininkų, aprangos ir avalynės, pulko ligoninei vaistų, atsiųsti kilnojamas dirbtuves, kad būtų galima skubiai taisyti sugedusius ginklus²⁹⁰.

Pulko vadas ir štabo karininkai bandė, kiek įmanoma, gerinti karių padėtį, tvarką. Jie nuolat tikrindavo kuopas, bausdavo kareivius ir karininkus, tačiau padėtis mažai teigerėjo²⁹¹. Kaip jau buvo minėta, ypač daug dėmesio pulko vadas skyrė apkasų ir įtvirtinimų įrengimui, tačiau sprendžiant iš įsakymų pulkui, jam tai nelabai sekėsi pasiekti. Įrengti apkasai ir įtvirtinimai vis neatitikdavo vado reikalavimų²⁹².

1919 m. liepos 18 d. II pėst. pulkas buvo įtrauktas į sudarytos II brigados

289 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 196. 1919 m. gruodžio 2 d.

290 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 64-65.

291 Įsakymai 2 p. p. Nr. 205. 1919-07-15; Nr. 208. 1919-07-18 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 205, 209; Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 239–240.

292 Įsakymai 2 p. p. Nr. 230. 1919-08-12, 263. 1919-08-11 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 9, 93.

sudėtį. Be jo, į brigados sudėtį dar buvo įtraukti Panevėžio, Marijampolės, Šiaulių ir Joniškėlio batalionai²⁹³.

Pulkui stovint vietoje, o jo štabui – Pakruojo dvare, buvo patvirtinti nauji pulko etatai. Visų pirma pulkas buvo sustiprintas kulkosvaidžiais. Vietoj vienos kulkosvaidžių kuopos buvo įsteigtos trys po vieną kiekviename batalione. Taip pat prie pulko buvo priskirta artilerijos baterija, vadovaujama krn. V. Geigos. Tvarkyti naujus etatus, parenkant ir mokant žmones, gaunant ginklų, arklių ir vežimų, užėmė daug laiko ir darbo. Stovėdamas vietoje, pulkas persiorganizavo, šalino trūkumus, gavo žmonių ir ginklų²⁹⁴. Liepos 25 d. į pulką atvyko pirmieji Lietuvos karo mokyklą baigę karininkai M. Kareiva ir Vladas Gražulis, o rugpjūčio 1 d. – Jonas Bobilius²⁹⁵. Tačiau paaiškėjus, kad J. Bobilius į pulką atvyko su padirbtais dokumentais, rugpjūčio 12 d. buvo areštuotas ir išsiųstas į Kauno etapo komendantūrą²⁹⁶. Vietoje paskirto Marijampolės bataliono vadu K. Šalkausko, Ūkio skyriaus viršininku rugpjūčio 18 d. buvo paskirtas krn. Alfredas Vimeris. Nuo rugpjūčio 1 d. vado padėjėju rikiuotei paskirtas 2-ojo bataliono vadas J. Laurinaitis²⁹⁷.

Pulkui nevykdant aktyvių kovos veiksmų, pulko vadas krn. V. Glovackis rūpinosi ne tik pulko reikalais, bet, senu įpratimu, atidžiai sekė ir kas vyksta vietovėse, kurioje pulkas dislokuotas. Gavęs žinių apie vietos dvarininkų Pšezdeckių, Komarovskių, Romerių nežmonišką elgesį su dvarų darbininkais, oficialiu raštu atkreipė į tai civilinės ir kariškos valdžios atstovų dėmesį. (Žr. 2 priedą)

Nors liepos antrojoje pusėje pulko aprūpinimas buvo truputį pagerėjęs, tačiau rugpjūčio pradžioje jis vėl ėmė blogėti, todėl kareivius kasdien teko maitinti prastos kokybės žirniais, o dėl kruopų ir kitų produktų trūkumų sriuba buvo labai skysta. Pusė kareivių ir toliau neturėjo milinių ir kitos ekipuotės²⁹⁸. Be to, Ministras Pirmininkas pulko vadui buvo pažadėjęs, kad iki rugpjūčio 15 d. kareiviams bus išmokėta alga, o jų šeimoms – pašalpos. Vadas apie tai informavo kareivius, tačiau pažadai nebuvo įvykdyti, dėl to rugpjūčio 22 d. grupelė kareivių pradėjo sukilimą. Tačiau jis nebuvo palaikytas kitų kareivių, ir organizatoriai tų pačių kareivių buvo greitai suimti ir atiduoti teismui²⁹⁹.

Iki 1919 m. rugpjūčio mėn. pabaigos didesnių mūšių su raudonarmiečiais nebuvo. Vyko tik žvalgų susirėmimai. Rugpjūčio 5 d. pulko vadas, brigados vadovybės leidimu, pradėjo derybas su raudonarmiečiais dėl jų perėjimo į mūsų

293 Slaptas vyriausiojo karo vado įsakymas Nr. 3. 1919-07-18 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 106, l. 243.

294 Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 239–240.

295 Įsakymai 2 p. p. Nr. 215. 1919-07-25; Nr. 222. 1919-08-01 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 8, l. 224; b. 14, l. 1.

296 Įsakymas 2 p. p. Nr. 233. 1919-08-12 // Ten pat, b. 14, l. 27.

297 Įsakymai 2 p. p. Nr. 124. 1919-08-13; Nr. 239. 1919-08-18 // Ten pat, l. 28, 38

298 2 p. p. vado 1919-08-12 pareiškimas II brigados vadui // Ten pat, b. 20, l. 90.

299 Slaptas 2 p. p. vado 1919-08-26 pareiškimas II brigados vadui // Ten pat, l. 96.

pusę³⁰⁰. Ar buvo pasiekti kokie nors konkretesni rezultatai, duomenų surasti nepavyko.

Pažymėtina rugpjūčio 16 d., kai sustiprinta pulko žvalgyba užėmė Savėnus. Lietuviams apšaudžius iš šautuvinių granatų, raudonieji pasitraukė. Žvalgyba priėjo iki Gudų. Iš Atskirojo raudonarmiečių bataliono pavyko paimiti vežimą šoviniams vežti su arkliais, vieną jojamą arklių ir kito smulkesnio grobio³⁰¹.

Rugpjūčio 25 d. prasidėjo paskutinė operacija prieš bolševikus.

Vyriausiasis kariuomenės vadas I ir II brigados dalių vadams rugpjūčio 22 d. atsiųstoje telefonogramoje įsakė nuo rugpjūčio 23 d. visu frontu atnaujinti puolimą ir užimti Daugpilį³⁰². II brigada turėjo užimti: Šventos dv., Alūkštą, Dvietę, pasiekti Dauguvos upę ir persikelti per ją Kazimieriškių dv. rajone. Brigada, vykdydama vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą, puolamąjį žygį pradėjo dviem dienomis vėliau. Antrasis pėst. pulkas ir pusė baterijos buvo įsitvirtinę Aleksandravėlėje.

Rugpjūčio 24 ir 25 d. raudonarmiečiai rodė didelį aktyvumą brigados kairiajame sparne. Žvalgybos žiniomis, priešas telkėsi Bebrenės apylinkėje.

Trečias iš kairės V. Glovackis

Nepaisydamas priešų vykdomų mūsų sargybų puolimų kairiajame II brigados sparne, vyriausiasis kariuomenės vadas nusprendė, vykdant puolimą, smogti dešiniajame brigados sparne Senojo Grunvaldo, Naujosios Sventės dvaro kryptimi. Antrajam pėst. pulkui buvo susiaurintas užimamas fronto baras. Buvo įsakyta puolimą pradėti rugpjūčio 26 d., 3 val.³⁰³

Rugpjūčio 25 d. vidudienį buvo aišku, kad I brigadai pavyks užimti Zarasus. Vyriausiasis kariuomenės vadas, norėdamas pridengti I brigados kairįjį sparną, įsakė Antrajam pėst. pulko vadui pasiųsti ne mažesnę kaip dviejų kuopų rinktinę užimti Kuklių

300 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 10.

301 Ten pat, l. 10 a.p.

302 LCVA, f. 384, ap. 3, b. 346, l. 126.

303 Реяция о действиях 2 пехотного полка в бою от 25 августа по 6 сентября 1919 г. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 6; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 287–288.

kaimą ir nesustojant žygiuoti į Imbradą.

Antrojo pėst. pulko vadas krn. V. Glovackis kelias dienas prieš puolimo pradžią išvyko atostogų, laikinai vadovavimą pulkui perdavęs pulko vado padėjėjui krn. J. Laurinaičiui, kuris ir paskyrė 1-ąją ir 8-ąją kuopas Kuklių k. ir Imbradui užimti. Voros vadu paskyrė 8-osios kuopos vadą krn. E. Noreiką. 8-oji kuopa buvo parinkta todėl, kad joje buvo daug savanorių kareivių iš Kuklių apylinkių. Drauge su krn. E. Noreika voros žygyje dalyvavo ir 1-osios kuopos vadas St. Puzinas, J. Andriūnas, kilęs iš Antazavės, ir P. Urbakonis³⁰⁴. L. e. pulko vado pareigas krn. J. Laurinaičio slaptu įsakymu 3-iasis pulko batalionas iki rugpjūčio 25 d., 24 val., turėjo susitelkti Aleksandravėlėje, gurguolę palikti Mičiūnuose. Antrasis pulko batalionas tuo pat metu turėjo būti sutelktas Žaliūnuose. Su savimi įsakyta pasiimti tik ginklus ir šovinius. Gurguolę įsakyta palikti Vojeječiuose³⁰⁵.

Vyriausiasis kariuomenės vadas norėjo skubiai užimti Kuklius. Kadangi Kukliai yra Avilių ir Čičirio ež. tarpeklyje, manevras buvo sunkiai įmanomas, todėl užduotis gan sudėtinga. Buvo pasitikėta krn. E. Noreikos ir jo kareivių drąsa ir sumanumu.

Krn. E. Noreikos vora žygį pradėjo 13 val. Jai pavyko nepastebėtai prislinkti Kuklių k. arti raudonųjų pozicijų. Saulei leidžiantis, ji atakavo Kuklius tuo laiku, kai raudonarmiečiai vakarieniavo. Apie 21 val. Kukliai per trumpą laiką buvo užimti, paimta belaisvių, kulkosvaidis, keliolika šautuvų bei lauko virtuvė. Vora toliau tęsė puolimą Imbrado link, kurį užėmė naktį³⁰⁶.

Raitieji žvalgai tuoj buvo pasiūsti pas pulko vadą, kuris apie tai pranešė vyriausiajam kariuomenės vadui. Iš jo buvo gauta nauja užduotis: krn. E. Noreikos vorai pasukti Stelmužės kryptimi, ją užėmus, pulti Raudinės kryptimi, bolševikų pozicijų užnugaryje.

Krn. E. Noreika, gavęs šį įsakymą, po trumpo poilsio, Imbrado apsaugą perdavęs husarų eskadronui, nakties metu išžygiavo į Stelmužę, pakelėje sutikdamas vien smulkius priešo raitelių ir pėsčiųjų dalinėlius. Voros ryšys su pulko vadaviete laikinai nutrūko. Užėmus Stelmužę ir paskui ją apleidus, pastaroji liko be apsaugos, bet vėliau į ją atėjo husarai³⁰⁷.

Rugpjūčio 26 d., 3 val., II brigados dalys pradėjo puolimą. Oro sąlygos buvo geros. Pradėti žygį kliūčių nebuvo.

Antrasis pėst. pulkas dar prieš saulės patekėjimą iš Aleksandravėlės išžygiavo dviem voromis. Artimiausias tikslas buvo užimti Raudinės ir Gudų ruožą.

304 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 2, p. 288.

305 Slapti įsakymai 3-iojo ir 2-ojo batalionų vadams Nr. 21. 1919-08-19 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 5, 6.

306 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 2, p. 288.

307 Реляция о действиях 2 пехотного полка в бою от 25 августа по 6 сентября 1919 г. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 6; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 2, p. 288, 290.

Krn. Antanas Sinickis (LCVA)

Dešiniąją vorą sudarė 3-iojo bataliono 7-oji ir 9-oji kuopos, vadovaujamos krn. A. Butkevičiaus. Jų uždavinys – užimti Raudinės dvarą.

Kairiąją vorą sudarė 2-asis batalionas (4-oji, 5-oji, 6-oji ir kulkosvaidžių kuopa), vadovaujamas krn. K. Ramanausko. Uždavinys – užimti Gudų kaimą³⁰⁸.

2-ojo ir 3-iojo batalionų puolimą rėmė 3-iosios baterijos būrys. 3-iasis batalionas, bežygiuodamas Raudinės link, susitiko su priešo sargybomis Vaidminiuose, kuriuos užėmė. Apie 9 val. buvo puolamos Raudinės pozicijos. Priešas pasitiko stipria artilerijos, kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi. Batalionui puolant 167 aukštumą, prie Gaidiškių k. žuvo 9-osios kuopos vadas krn. Antanas Sinickis, 1 puskarininkis,

2 kareiviai ir 6 kareiviai buvo sužeisti. Bataliono puolimas sustojo, iš Gaidiškių vienkiemio bataliono vadas paprašė artilerijos paramos³⁰⁹.

Tuo pat metu 2-asis batalionas be pasipriešinimo užėmė Savėnus, bet raudonarmiečiai stipriai pasipriešino prie Gudų k., tačiau jo pasipriešinimas įveiktas ir apie 9 val. Gudų kaimas buvo užimtas. Kuopos ruošėsi tolesniam puolimui, planavo apėjimą, kad padėtų 3-iajam batalionui užimti Raudinės dvarą. Tačiau kairiajame bataliono sparne Kovenkos kryptimi bolševikų puolimo neatlaikė ir pasitraukė Marijampolės batalionas. Kartu priešas puolė ir Antrojo pėst pulko 2-ojo bataliono 6-ąją kuopą, esančią prie Gudų k. Kuopa truputį atsitraukė, bet Gudus išlaikė. Atviras bataliono sparnas buvo pavestas saugoti buvusiai rezerve krn. K. Butlerio vadovaujamai 4-ajai kuopai. Krn. K. Butlerio 4-oji kuopa kontratakavo priešą ir užėmė 197 aukštumą prie Savėnų. Priešo puolimas buvo sustabdytas, tačiau mūšis tęsėsi³¹⁰.

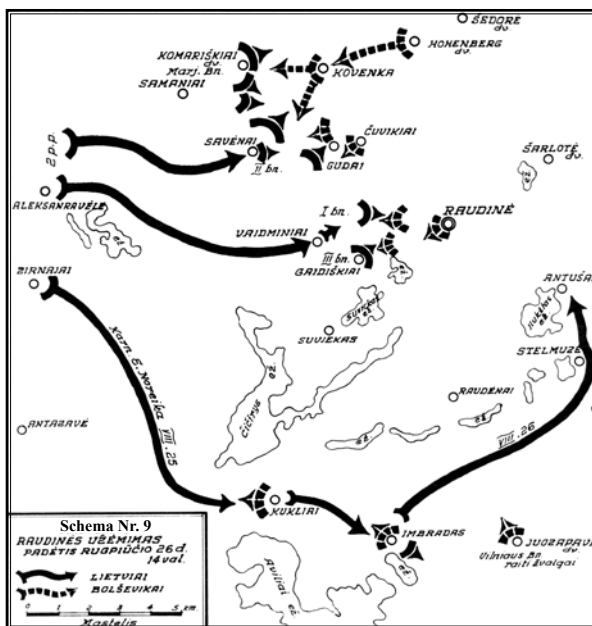
Tuo laiku pulko vadas gavo pranešimą iš 3-iojo bataliono vado, kad be artilerijos paramos batalionas Raudinės dv. neužims. Tuo tarpu pulkui priskirtas artilerijos būrys rėmė 2-ąjį batalioną, bet pritrūko šovinių. Susidarė kebli padėtis, juo labiau kad pulko vadas iš krn. E. Noreikos jau ilgą laiką neturėjo jokių pranešimų.

308 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 2, p. 290.

309 Įsakymas 2 p. p. Nr. 260. 1919-09-08 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 68; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 162.

310 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 290; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 162.

Karininkai, esantys pulko štabe, pulko vadą įkalbinėjo pasitraukti, tačiau krn. J. Laurinaitis nesutiko. Turėtas rezerve 2-ąją ir 3-iąją kuopas pasiuntė 3-iojo bataliono vado valdžion ir įsakė dar kartą pulti ir užimti Raudinės dvarą. Krn. A. Butkūnas, sulaukęs pastiprinimo, sutelktomis jėgomis pakartojo Raudinės dvaro puolimą. 15 val. buvo užimta 167 aukštuma; kitu puolimu buvo užimtas ir Raudinės dvaras. (Žr. 9 schema) Šio puolimo metu labiausiai nukentėjo 2-oji kuopa, kuriai teko vykdyti vieną pagrindinių uždavinių.

Raudinės užėmimas. (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 293)

Saulei leidžiantis, apie 18–19 val. į Raudinės dv. vieškeliu nuo Stelmužės atvyko krn. E. Noreika su 1-ąja ir 8-ąja kuopomis. Pulko vadas naktį į rugpjūčio 27 d. 1-ąją ir 2-ąją batalionus paliko Raudinės apylinkėje, 3-iąją batalioną – Gudų apylinkėse, kur batalionai įsitvirtino³¹¹.

Rugpjūčio 27 d. raudonarmiečių IV divizijos daliniai pasitraukė iš Raudinės–Kovenkos pozicijų, užėmė Grendzeno–Kozlovkos–Šarlotės dv.–Steinburgo dv. ribą ir įsitvirtino gintis, vykusiai parinko pozicijas, panaudodamos gamtos kliūtis ir vietovės patogumus. Rugpjūčio 27 d. anksti rytą brigados vadas Antrajam pėst. pulkui įsakė užimti Šarlotės dv.–Papliškių ribą³¹².

Pulko vadas savo vadavietę buvo perkėlęs į Raudinės dv. ir rugpjūčio 27 d. rytą, gavęs brigados vado nurodymus, batalionų vadams įsakė:

3-iajam batalionui užimti Kozlovkos k.–Šarlotės dvaro ribą;

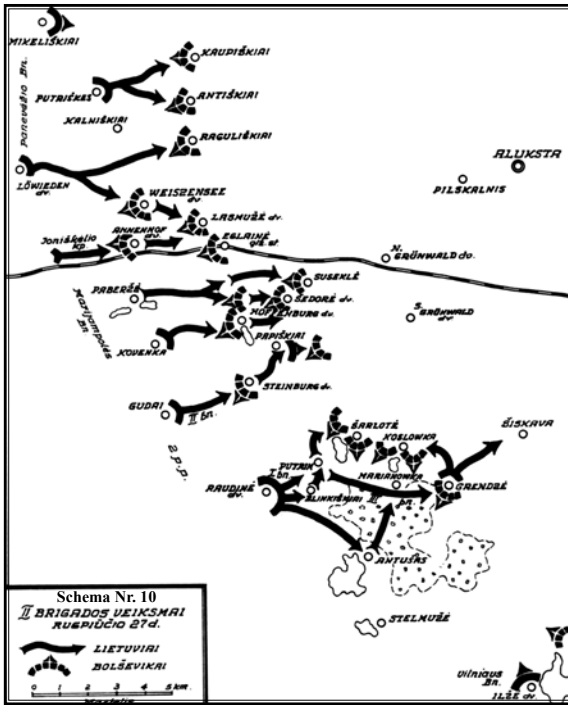
2-ajam batalionui užimti Steinburgo dv.–Papliškių k. ribą;

1-ajam batalionui laikinai likti pulko rezerve Raudinės dv. Pulko veiksmus rėmė vienas 3-iosios baterijos būrys³¹³. (Žr. 10 schema)

311 Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 291; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 162–163.

312 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 25 a.p.

313 Реляция о действиях 2 пехотного полка в бою от 25 августа по 6 сентября 1919 г. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 6; Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 295.

II brigados kovos veiksmai 1919-08-27.
(Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos
nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 297)

metu apeiti priešo poziciją ir užimti Grendzės dv. Apėjimui buvo du keliai: vienas – pro Antušą – tolimas, nes buvo keliolikos kilometrų lankstas; antras – pro Marianovką – tik 5–6 km, bet pavojingas. Dienos metu, kai prie šio kelio pasirodydavo bataliono žvalgai, jis buvo stipriai apšaudomas. Krn. A. Butkūnas, pasitaręs su kuopų vadais, surizikavo žygiuoti naktį tiesiu keliu pro Marianovką³¹⁴.

Temstant atvyko 1-oji ir 2-oji kuopos ir pakeitė 3-įjį batalioną pozicijose prie Šarlotės dv. Batalionas išsirikiavo ir pasirošė žygiui. Į žygį vežimai ir arkliai nebuvo imami, kulkosvaidžius nešė kareiviai. Kareiviai buvo įspėti laikytis tyliai, nesikalbėti ir nerūkyti. Sutemus vora patylomis pradėjo žygį. Priekyje žygiavo krn. E. Noreika su 8-ąja kuopa. Vidurnaktį vora atvyko į Grendzės dv. ir patylomis jį užėmė. Dvarą saugojo raudonarmiečių sargybos, kurios buvo pašalintos, nepalaidus nė vieno šūvio. Batalionas išsidėstė pozicijoje aplink dvarą ir laukė rugpjūčio 28 d. aušros.

Pulko 2-asis batalionas, krn. K. Ramanausko vadovaujamas, tuoj puolė Steinkurgės dv., kurį užėmė raudonarmiečiams mažai besipriešinant. Vėliau, susisiekę su Marijampolės atskiruoju batalionu ir sutartinai veikdami, puolė Papliškių

Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas be pasipriešinimo užėmė Antušo ir Blyniškių gyvenvietes. Užimant Marianovkos ir Putrimo gyvenvietes, raudonieji pasipriešino iš Kozlovkos ir Šarlotės dv. pozicijų. Čia raudonarmiečiai turėjo patogias stebėjimo pozicijas ir gynybai naudojo artileriją. Vieškėlis pro Marianovką į Grendzės dvarą buvo apšaudomas kulkosvaidžių ir artilerijos. Apeiti šią priešo poziciją buvo gan sunku, o pulti tiesiai iš priekio krn. A. Butkūnas nesiryžo. Batalionas buvo pasislėpęs pamiškėje, krūmuose, ir laukė nakties. Krn. J. Laurinaitis pasiūlė krn. A. Butkūnui nakties

³¹⁴ Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 296.

gyvenvietę, kurią po sunkių kautynių paėmė ir joje įsitvirtino. Priešas laikėsi 159 aukštumoje ir į rytus nuo Papliškių k. bataliono kairėje vyko kautynės prie Hohenburgo ir Šėderės dvaro³¹⁵.

II brigados vadas rugpjūčio 28 d. įsakė visiems brigados daliniams energingai plėtoti puolimą anksčiau nurodytomis kryptimis.

Antrojo pėst. pulko 3-iojo bataliono vadas vos tik spėjo pranešti pulko vadui, kad Grendzės dvarą batalionas užėmė, nutrūko ryšys su pulko vadaviete. Prašvitus vieškeliu ir gretutiniais keliais žygiavimas buvo neįmanomas, nes kelias, kuriuo batalionas naktį žygiavo, prieš buvo sekamas ir apšaudomas, todėl, ryšiams nutrūkus, bataliono vadui teko veikti savarankiškai³¹⁶.

Rugpjūčio 28 d. švintant žvalgai pranešė, kad netoli yra raudonųjų uždvara. Pasiųstas krn. E. Noreika su kariais uždvarą likvidavo, paimdamas į nelaisvę 46 Trisdešimt antrojo raudonarmiečių šaulių pulko kareivius. Uždvarą imant, buvo sužeisti trys 8-osios kuopos kareiviai. Sužeistieji ir belaisviai buvo laikomi Grendzės dv., nes juos išgabenti nebuvo galimybių, keliai buvo apšaudomi. Trisdešimt antrasis raudonarmiečių pulkas pasitraukė į senus apkasus³¹⁷.

Prašvitus 7-oji kuopa buvo pasiųsta Šarlotės dvaro kryptimi į priešą užnugarį. Kuopai puolant, priešas traukėsi; pasipriešinimą jis parodė tik užimant Kozlovkos gyvenvietę. Aršesnės kautynės įvyko prie Šarlotės dvaro. Kai 7-oji kuopa atvyko į dvarą, ten rado krn. St. Puzino 1-ąją kuopą. 7-oji kuopa grįžo į Grendzės dvarą.

Krn. J. Andriūnas išžvalgė, kad rusų-vokiečių apkasai, kurių pagrindinė linija ėjo pro Šiškovo gyvenvietę, bolševikų neužimti. Jis paragino bataliono vadą pasinaudoti proga ir tuoj tuos apkasus užimti. Bataliono vadas, sužinojęs, kad Šarlotės dv. jau užimtas, su 8-ąja ir 9-ąja kuopomis užėmė įtvirtinimus prie Šiškovo gyvenvietės. Iš čia 8-oji kuopa buvo pasiųsta Naujosios Sventės dvaro kryptimi apsaugoti užimtas pozicijas. 7-oji kuopa prisijungė prie bataliono, jau užėmusio Šiškovo gyvenvietę.

1-ajai kuopai užėmus Šarlotės dvarą, vėl pavyko užmegzti ryšius su pulko vadaviete. Sužeistieji ir belaisviai buvo pasiųsti į Raudinės dvarą.

Užėmęs Šiškovo gyvenvietę, batalionas rugpjūčio 29 d. ten pasiliko nakčiai, laukdamas tolesnių įsakymų³¹⁸.

Į Šarlotės dvarą atvyko 2-oji ir 3-ioji kuopos ir 3-iosios baterijos būrys, kurie čia sudarė pulko rezervą. 1-oji kuopa iš Šarlotės dvaro buvo pasiųsta 2-ojo bataliono vado žinion.

315 Ten pat.

316 Ten pat, p. 299.

317 Журнал военных действий 15-ой армии // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 725, l. 149.

318 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 299

2-asis batalionas veikė pulko kairiajame sparne, visą laiką derindamas savo veiksmus su Marijampolės atskiruoju batalionu. Priešas tvirtai laikėsi abipus Alūkstos upelio pozicijose prie Šėderės dvaro ir Suseklių kaimo. Čia veikė 69-asis latvių raudonarmiečių pulkas ir ypatingosios paskirties raudonarmiečių batalionas.

2-ajam batalionui buvo duotas uždavinys užimti Senojo Grunvaldo dvarą. Puolimą raudonieji pradėjo anksti rytą iš Papliškių kaimo. Bataliono kariams buvo pasipriešinta prie 159 aukštumos, kur buvo Šėderės dvaro sparno apsauga. Bataliono kariai šią aukštumą apėjo, o priešas pasitraukė. Marijampolės atsk. bataliono kuopai sėkmingai vykdant puolimą Šėderės dvaro kryptimi, Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas pasuko į Senąjį Grunvaldą, kurį po sėkmingų kautynių užėmė. Išstatęs priešakinę apsaugą Ginaukos k. riboje batalionas sustojo nakvynei³¹⁹.

II brigados štabo turimomis žiniomis, rugpjūčio 28 d. vakare raudonarmiečiai traukėsi į dešinįjį Dauguvos krantą per medinį tiltą prie Gurnos ir Ribakių vietovių.

Vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė II brigadai, užėmus Alūkstą, išstumti likusias raudonųjų jėgas į dešinįjį Dauguvos krantą, kairiajame krante sustoti ir gintis, išnaudojant natūralią Dauguvos kliūtį.

Antrajam pėst. pulkui buvo įsakyta užimti Sventės dvarą, jame susitelkus, žygiuoti išilgai Dauguvos į rytus, pulti prieš sparną ir užnugarį. L. e. pulko vado pareigas krn. J. Laurinaitis, telefonu pasitaręs su brigados štabu, nusprendė su 3-uoju batalionu užimti Sventės dvarą, ten įsitvirtinti ir laukti, kol 2-asis batalionas užbaigs kovas su bolševikais kairiajame pulko sparne. Tuomet sutelkti pulką ir vykdyti vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą³²⁰.

2-asis batalionas, sustiprintas 1-ąja ir 2-ąja kuopomis, iš Senojo Grunvaldo ir Ginaukos puolė ir 9 val. užėmė Šilupkos kaimo vandens malūną, ir priėjo Dauguvą. Bataliono kelyje pasitaikė tik nedideli raudonarmiečių daliniai, kurie traukėsi Gurnos–Ribakių tilto kryptimi. Apie 11 val. bataliono vadas gavo žinią, kad Alūksta užimta, ir laukė tolesnio įsakymo.

3-iojo bataliono vadas nakčia gavo įsakymą užimti Sventės dvarą. Dar prieš aušrą pradėjo žygį ir rugpjūčio 29 d. 6 val. be pasipriešinimo užėmė Sventės dv. Bataliono 9-ąją kuopą išdėstė Rataniškių kaime, 8-ąją kuopą – Kakiškių ir 7-ąją kuopą – Burokiškių kaimo riboje, bataliono kairiajame sparne. Kuopos turėjo žvalgyti pozicijų priešakyje, kad apsisaugotų nuo netikėto priešo puolimo. Rezerve Sventės dvare buvo paliktas kulkosvaidininkų būrys.

319 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 300; Журнал военных действий 15-ой армии // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 725, l. 81.

320 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 302.

Apie 9 val. 7-osios kuopos žvalgai pranešė, kad pastebėtas bolševikų pėsčiųjų, raitųjų ir važiuotų judėjimas prie Dauguvos ir prie Sventės geležinkelio stoties. Bataliono vadas tuojau pakeitė sprendimą 8-ąją kuopą nukreipdamas į kairįjį sparną, o 9-ajai kuopai pavesdamas dešiniojo sparno apsaugą. 7-ajai kuopai įsakė pulti raudonarmiečius, esančius Buntiškių kaime ir prie Sventės geležinkelio stoties, tikėdamas išblaškyti priešą. 7-oji kuopa prie Buntiškių buvo prieš kontratakuota kairėje iš miško ir priekyje nuo Sventės geležinkelio stoties. Priešo jėgos buvo gerokai didesnės, o smūgis stiprus. 7-oji kuopa iš pradžių traukėsi, paskui leidosi bėgti. Kuopos pasitraukimą pridengė 8-oji kuopa ir sunkieji kulkosvaidžiai savo ugnimi nuo Sventės dvaro.

Paaikškėjo, kad Šešiasdešimtasis latvių bolševikų pulkas, kuris rugpjūčio 28 d. buvo priverstas pasitraukti nuo Šėderės dv. pozicijų, traukėsi Daugpilio link ir prie Sventės geležinkelio stoties buvo sustojęs pailsėti. Netikėtai užkluptas 7-osios kuopos, Šešiasdešimtasis latvių bolševikų pulkas tuoj pradėjo kontrpuolimą, apeidamas pamiške į šiaurę nuo Sventės dvaro. Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas buvo priverstas pasitraukti iš Sventės dvaro. Bolševikai nesusotojo puolę, vyko arši kova³²¹.

Tuo metu l. e. pulko vado pareigas mjr. J. Laurinaitis įsakė 2-ojo bataliono vadui vieną dalį savo žinioje turimų kuopų pasiųsti Rubaniškių–Sventės geležinkelio stoties link į priešą užnugarį, o su kitomis kuopomis vykti prie Sventės dvaro paremti 3-įjį batalioną. Kol šis įsakymas buvo įvykdytas, 3-iojo bataliono padėtis labai pasunkėjo. Priešas vis puolė, batalionas atkakliai gynėsi. Kautynių metu į šį barą buvo atvykęs ir pulko vadas su 3-iosios baterijos būriu. Artilerijai pradėjus šaudyti, priešas puolimą sustabdė. Batalionas perėjo į puolimą, ir priešas pamažu pradėjo trauktis. Pavakare Sventės dvarą 3-iasis batalionas vėl užėmė. Kautynės užsitęsė iki vėlyvos nakties. Temstant į Sventės dvarą atvyko 2-asis, o kiek vėliau ir 1-asis batalionas. 2 pėst. pulkas susitelkė prie Sventės dvaro ir apsinakvojo. Pasitraukęs priešas sustojo prie Kryžovkos–Litovskajos³²².

Rugpjūčio 30 d. Antrasis pėst. pulkas iš Sventės dv. turėjo pulti Kryžovką, Dauguvos geležinkelio tilto kryptimi³²³. Pulkas puolimą pradėjo rugpjūčio 30 d. anksti rytą, pagrindinį smūgį kreipdamas į Romaniškius. Dešinįjį pulko sparną saugojo raitieji žvalgai. Auštant priešas buvo sutiktas prie Litovskajos ir Kryžovkos sodybų, bet greitai pasitraukė Daugpilio link. Užėmus Kryžovką, pulko vadas 3-iajam batalionui įsakė pulti iš Kryžovkos į plento kryžkelę su vieškeliu, einančiu į Kaukonis. 2-ajam batalionui pulti iš kairės 3-iojo bataliono, pagal Rokiškio–Kaukonių geležinkelį. 1-ajam batalionui pulti Purniekių.

321 Ten pat, p. 302–303.

322 Ten pat, p. 303.

323 Reliacija mūsų Ukmergės grupės tarp rugpjūčio m. 23–31 d. 1919 m. // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 87 a.

Pulko kariai apkasuose Daugpilio fronte. (LCVA)

Sužeisti pulko kariai prie Kalkūnų. 1919 m. rugsėjis. (LCVA)

rią šautuvų, kulkosvaidžių bei artilerijos ugnį. Pirmiausia buvo užimta Vitebska ir jos apylinkės gyvenvietės, ir čia prie geležinkelio 2-asis batalionas užėmė pozicijas. 1-asis batalionas užėmė Purniekių vietovę ir ištvirtino. 3-iasis batalionas užėmė pozicijas į vakarus nuo Vilniaus atskirojo bataliono prie Kaukonių vieškelio ir plento kryžkelės. Priešas laikėsi pozicijose: Liginiškiai–Gryva ir prie geležinkelio tilto, šiapus upės esančiame senajame forte, kur tvirtinosi. Saulei leidžiantis, šaudymas pamažu trumpam laikui aptilo.

Rugpjūčio 31 d. žymesnių pasikeitimų neįvyko. Antrojo pėst. pulko 1-ąjį batalioną (2-ąją ir 3-iąją kuopas) pulko vadas perkėlė iš Purniekių vietovės į

Pulkui pradėjus puolimą, vieškeliu iš Sventės dv. atvyko vyriausiasis kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas su keletu raitų žvalgų. Trumpai pasikalbėjęs su pulko vadu, prajojo pro priekyje žygiuojančią saugą ir nujojo Kaukonių link, į I brigados veiksmų rajoną. Jis trumpą laiką žvalgė Daugpilį ir apylinkes, o grįžęs išakė „neiti per upę“³²⁴.

Pulkas prie Bajoriškių, Romaniškių, Vitebskos gyvenviečių priėjo be kliūčių, tačiau vos priartėjus prie Dauguvos slėnio, bolševikai paleido stip-

324 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 13 a. p.; Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 310.

Antrojo pėst. Algirdo pulko paradas Daugpilio uŖfrontėje. 1919 m. (LCVA)

pozicijas Bajoriškiuose abipus vieŖkelio ir pagal Zarasų–Daugpilio plentą. IŖtisa dieną buvo tvirtinamos pozicijos³²⁵.

Rugsėjo 3 d. bolŖevikai mėgino pulti pulko saugomas pozicijas, bet puolimas buvo atremtas. Rugsėjo 8 d. pulko pozicijos buvo artilerijos apŖšaudomos³²⁶. Visą rugsėjo 13 d. raudonarmiečiai puolė pulko pozicijas. Kasdien aidėjo artilerijos ir Ŗautuvų Ŗūviai. Nuo artilerijos ugnies uŖsidegė Kalkūnai, 12 pulko karių buvo suŖeista, pastebėtas judėjimas geleŖžinkeliu. Rugsėjo 16 d. pulkas pervestas į fronto rezervą³²⁷.

Rugsėjo 23 d. pulko vadas krn. V. Glovackis darė pulko apŖžiūrą. Viskas vyko iŖskilmingai. 11 val. prasidėjo pamaldos. Po pamaldų įvyko paradas, po jo buvo klausoma skundų ir vyko bendri pasikalbėjimai. Po pietų buvo organizuoti Ŗaidimai ir Ŗokiai. Pulko vadas pulku liko patenkintas. Ypač išsiskyrė 3-iasis batalionas, kurio „išvaizda, dvasia, ūpas kuo geriausi, pietūs skanūs“. 3-iojo bataliono vadui ir bataliono karininkams pulko vadas pareiŖškė padėką³²⁸.

Jau kitą, t. y. rugsėjo 24 d., pulko 2-asis batalionas, vadovaujamas l. e. bataliono vado pareigas krn. K. Ramanausko, susidedantis iš 10 karininkų, 351 kareivio, su 51 arkliu, 14 veŖimų, 3 virtuvėmis, 6 kulkosvaidžiais, buvo išŖiustas Ukmergės grupės vado Ŗinion. Į pulko dislokacijos vietą batalionas sugriŖžo

325 AliŖsauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 310, 312; Журнал военных действий 15-ой армии // RVKA, f. 200, ap. 3, b. 725, l. 157.

326 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 14, 14 a. p.

327 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // Ten pat, l. 15 a. p.

328 Įsakymas 2 p. p. Nr. 274. 1919-09-22 // Ten pat, l. 93.

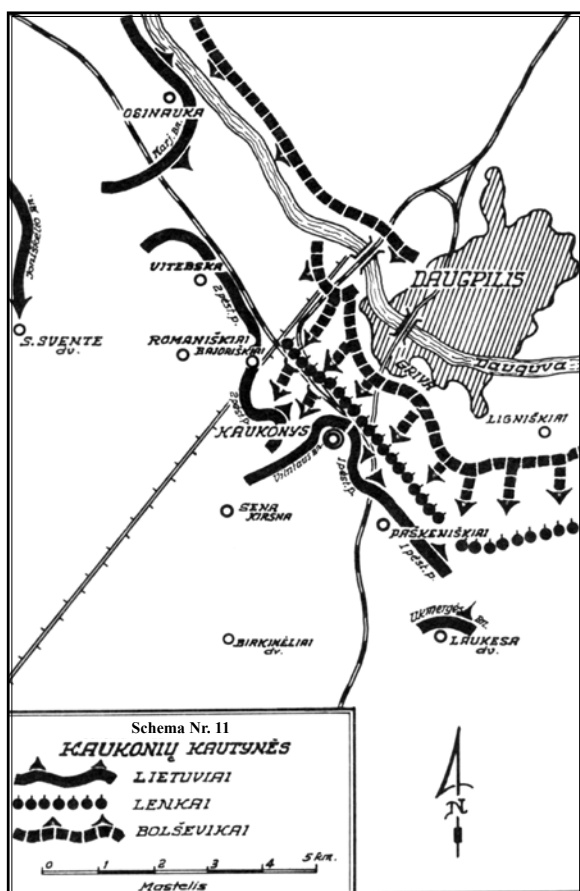
spalio 4 d.³²⁹

Spalio 1 d. pavakary buvo pastebėtas aktyvus judėjimas kairiajame Dauguvos krante: pasirodė daug raudonarmiečių, prie upės privažiavo šarvuotasis traukinys, nuo pat ryto padangėje kabėjo aerostatas. Pulko štabas įspėjo pulko dalinius būti pasiruošusiems. Saulei leidžiantis, iš Daugpilio priemiesčio Grivos ir palei geležinkelio pylimą pasirodė grupės puolančių raudonarmiečių. Prieš pulko pozicijas buvę lenkai ir pulko turima artilerija paleido ugnį. Lenkams paprašius pagalbos, buvo pasiūstas kulkosvaidžių būrys. Visai temstant lenkų pasipriešinimas buvo palaužtas ir raudonarmiečiai, manydami, kad už lenkų buvusių pozicijų nieko nėra, drąsiai ėjo į priekį. Jiems iki pulko karių užimtų pozicijų likus maždaug 100 metrų, puolantiems netikėtai buvo paleista sutartinė ugnis. Raudonarmiečiams pradėjus trauktis, 3-iojo bataliono

kariai šaukdami „valio“ pakilo į kontrataką. Tačiau puolantieji buvo sustabdyti raudonarmiečių šarvuotojo traukinio ugnies³³⁰.

Temstant kuopos pasitraukė į savo turėtas pozicijas. Antrojo pėst. pulko 8-oji ir 9-oji kuopos, bataliono vadui įsakius, pasiliko prie geležinkelio buvusiose lenkų pozicijose. 7-oji kuopa grįžo į savo pozicijas

Naktis praėjo ramiai. Pasitraukę lenkų daliniai grįžo ir vėl užėmė ankstesnes pozicijas. Pasitraukdami lenkai buvo palikę savo pozicijose ginklų: kulkosvaidžių ir šautuvų. Bolševikai nesuskubo jų paimti. Visi rasti lenkų pozicijose ginklai buvo jiems gražinti. Spalio 2 d. 8-oji ir 9-oji kuopos grįžo į savo pozicijas³³¹.

Kaukonių kautynės. (Iš knygos: Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1. p. 315)

329 Įsakymai 2 p. p. Nr. 276. 1919-09-24; Nr. 286. 1919-10-04 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 97, 113.

330 Inž. kap. Gražulis. Prie Dauguvos krantų // Karys, 1928, Nr. 26, p. 518–519.

331 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 312, 314.

Čia buvo paskutinės didesnės kautynės su raudonaisiais. Frontas pasidarė pozicinis (Žr. 11 schemą). Pulkui buvo pavesta saugoti fronto barą prieš raudonuosius nuo Nichnovkos iki Kalkūnų geležinkelio stoties³³². Priešakines pozicijas saugojo vieno bataliono jėgomis. Batalionai pozicijose vienas kitą keisdavo.

Per rugpjūčio–rugsėjo mėn. kautynes pasižymėjo karininkai Jonas Laurinaitis, Andrius Butkevičius, Jonas Motiejūnas-Valevičius, Konstantinas Butleris, Eduardas Noreika, Antanas Sinickis, Juozas Andriūnas, Vladas Žutautas, Martynas Jakobsonas³³³.

Spalio 4 d. pulke įvyko labai nemalonus dalykas. Tą dieną iš pulko pabėgo krn. Antanas Ciprisevičius³³⁴. Jo pabėgimas labai neigiamai paveikė ir taip pulke buvusias gan pašlijusias nuotaikas, ypač tarp kareivių.

Spalio 5 d. pulkas, vykdydamas Antrosios brigados vado nurodymus, ėmė ruoštis persikelti į Ežerėnus (dabar Zarasai)³³⁵. Pulkui buvo užsakyti traukiniai. Buvo pervežta 1300 kareivių, 250 arklių, 17 kulkosvaidžių, 55 vežimai³³⁶.

Spalio 9 d. Respublikos Prezidentas pulko vadą krn. Vinčą Glovackį už narsumą apdovanojo I laipsnio kryžiumi „Už Tėvynę“³³⁷.

Spalio 10 d. po pulką pasklido liūdna žinia – nuo dėmėtosios šiltinės mirė pulko karo kapelionas kunigas Juozas Ramanauskas. Jis buvo palaidotas Smilgių parapijos kapinėse³³⁸.

Spalio mėn. pradžioje pulkas buvo aprengtas amerikietiškais drabužiais ir to paties mėnesio 10, 11 ir 12 dienomis buvo perkeltas į Panevėžį. Spalio 17 d. paskutiniai pulko likučiai – 2-asis batalionas – iš bolševikų fronto išvyko į Panevėžį³³⁹. Panevėžyje sąlygos pulko kareiviams įsikurti nebuvo geros. Dėl aprūpinimo problemų kareiviams teko miegoti ant plikų lentų, kai kuriems ant grindų. Nebuvo net šiaudų guoliams įrengti. Kai kuriose patalpose kareivių buvo apgyvendinta per daug, todėl patalpose buvo netvarka. Nelabai sklandžiai vyko ir kareivių mokymas. Pulko vadas pastebėjo, kad jaunesnieji karininkai, užuot mokę kareivius, mokymą pavesdavo skyrininkams ir būrininkams. Buvo ir kai kurių kitų bėdų³⁴⁰, tarp kurių tas pats nepakankamas pulko aprūpinimas, ypač algų karininkams ir kareiviai nemokėjimas. Pulko vado pastebėjimu, nuotaikos buvo labai prastos ne tik tarp kareivių, bet ir tarp karininkų. Kadangi jie,

332 Įsakymas 2 p. p. Nr. 289. 1919-10-07 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 117.

333 2 pėst. D. L. Kun. Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga // Karys, 1927, Nr. 30, p. 6.; Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920. t. 1, p. 316.

334 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 196. 1919 m. gruodžio 2 d.

335 Įsakymas 2 p. p. Nr. 288. 1919-10-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 116.

336 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 18.

337 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 175. 1919 m. spalio 25 d.

338 Įsakymas 2 p. p. Nr. 298. 1919-10-16 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 130.

339 Įsakymas 2-ajai brigadai Nr. 33. 1919-10-19 // LCVA, f. 510, ap. 1., b. 2, l. 18.

340 Įsakymas 2 p. p. Nr. 304. 1919-10-22 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 137.

Daugpilio frontas. Pulko 1-ojo bataliono karininkai ruošiasi mūšiai. 1919 m. (LCVA)

negaudami algų, savo šeimoms niekuo padėti negalėjo, tai jos pradėjo badauti. Dėl sunkios materialinės padėties ne vienas karininkas buvo prasiskolinęs, o kai kurie kareiviai netgi buvo pradėję organizuotis į plėšikų gaujas, kurios vogė valdišką pulko turtą ir pardavinėjo. Pulko vadovybė stengėsi kaip galima operatyviau užkirsti kelią, tačiau be galo sunki pulko materialinė padėtis nebuvo naudinga ir pulko vadovybei. Pulko vadas vieną po kito siuntinėjo raštus aukštesnei karinei vadovybei, prašydamas išmokėti algas, tačiau valstybė tam neturėjo pinigų³⁴¹.

Kad pakeltų gan prastas karių nuotaikas, pulko vadas siūlė kiekvienoje kuopoje sudaryti artistų kuopeles, įkurti chorus, laisvalaikiu išmokyti kareivius įvairių žaidimų. Artėjančioms pulko metinėms paminėti pulko vadas siūlė įsteigti prizus kuopai, turinčiai daugiausia pasižymėjusių kareivių, kuopai, turinčiai mažiausiai pabėgusių kareivių, kuopai, turinčiai geriausią chorą ir artistų būrelį³⁴².

Atkūrus Lietuvos kariuomenėje laipsnius, spalio 18 d. pulko vadui krn. V. Glovackiui buvo suteiktas pulkininko, karininkams J. Motiejūnui-Valevičiui, J. Laurinaičiui, A. Vimeriui, P. Mačiuliui, K. Ramanauskui, K. Volaišo – majoro laipsniai.

³⁴¹ Ten pat, b. 20, l.108, 111.

³⁴² Įsakymas 2 p. p. Nr. 305. 1919-10-22 // Ten pat, b. 14, l. 139

Karininkams J. Samasionkai, K. Butleriui, J. Petruičiui, A. Garmui, S. Marcelenui, A. Kynui, S. Dabulevičiui – kapitono.

Karininkams A. Budriui, E. Noreikai, V. Gričiui, M. Gaideliui, B. Ivanauskui, A. Vorzbickui, S. Krasnevičiui, V. Žutautui, E. Gincui, S. Laucevičiui – vyr. leitenantų.

Karininkams J. Sinkevičiui, A. Butkevičiui ir J. Andriūnui – leitenantų³⁴³.

Spalio antrojoje pusėje pulkas buvo gerokai papildytas – iš 2-ojo atsargos bataliono buvo atsiųsti 372 kareiviai³⁴⁴.

KOVOS SU BERMONTININKAIS

Spalio 21 d. 3-iasis pulko batalionas buvo perkeltas į Šeduvą, nes grėsė pavojus iš bermontininkų pusės. 2-asis ir 3-iasis batalionai liko Panevėžyje³⁴⁵. Naktį iš spalio 23 į 24-ąją 3-iasis batalionas pakeitė Marijampolės batalioną, stovintį Pavartyčių, Puipių kaimų pozicijose.

Spalio 27 d. iš Panevėžio į Šeduvą atvyko 2-asis pulko batalionas. Jis lapkričio 1 d.

pakeitė fronto barą laikantį 3-iąjį batalioną. 3-iasis batalionas sugrįžo į Šeduvą.

Spalio 31 d. į Šeduvą persikėlė pulko štabas, atvyko pulko vadas plk. V. Glovackis³⁴⁶. Vos tik atvykęs, pulko vadas iš karto apžiūrėjo fronte esančių pulko dalinių pozicijas. Rastais įtvirtinimais vadas, kaip dažniausiai būdavo, liko nepatenkintas. 7-ajai kuopai nurodė užmaskuoti apkasus, 8-osios kuopos apkasus įvertino kaip niekam tikusius, 9-ajai kuopai nurodė apkasus sutvirtinti. 4-osios kuopos naujokai dar buvo visai neapmokyti ir negalėjo atsakyti nei į vieną pulko vado užduotą klausimą. Kuopos karininkams nurodė skubiai padėti taisyti ir skirti ypatingą dėmesį naujokų apmokymui³⁴⁷.

Centre V. Glovackis. (VDKM)

343 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 170. 1919 m. spalio 18 d.

344 Įsakymas 2 p. p. Nr.170. 1919-10-28 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 149–151.

345 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 526–527.

346 Ten pat, p. 527.

347 Įsakymas 2 p. p. Nr. 313. 1919-10-31 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 153.

Kovų su bermontininkais išvakarėse pulkas turėjo 39 karininkus, 2 gydytojus, 10 karo valdininkų ir 2192 kareivius. Pulkas turėjo 17 kulkosvaidžių, 1782 šautuvus, 1700 granatų³⁴⁸.

Lapkričio 2 d. pulkas gavo įsakymą užimti ir saugoti pozicijas linijoje: Ilguočiai–Karčemos–Sadūnai. Pulkui įsakyta per šią liniją nepraleisti nė vieno bermontininko, o įsiveržusius atremti ir išstumti atgal. 3-iajam batalionui įsakyta išeiti iš Šeduvos ir dislokuotis Pavartyčių–Velžio rajone. Batalionas paskirtas į rezervą. 2-ajam batalionui užėmus nurodytą liniją, 3-iajam batalionui įsakyta grįžti atgal į Šeduvą³⁴⁹.

Barą nuo bermontininkų saugančiuose batalionuose nieko ypatinga neįvyko. Kasdieną būdavo žvalgų susirėmimai tarpufrontės zonoje. Tačiau atmosfera pulke buvo sudėtinga. Pulko karininkas K. Ališauskas ją apibūdina šitaip: „*Karininkų ūpas buvo geras, nors kalbų su abejojimais apie pergalėjimą bermontininkų būdavo girdėti. Kareiviai iš pradžios turėjo blogą ūpą. Tuojaus atvykus Šeduvon, prasidėjo gausingas laiškų rašymas į namus. Nors nieko nekalbėdavo, bet ir pasitikėjimo nugalėti priešą neturėjo. Informacijų apie priešą sunku buvo kur nors gauti. Susisiekimo geležinkeliu su Kaunu nebuvo. Korespondencija retai atėdavo. Pragarsėjęs karo metu vokiečių karingumas baugino mūsų kareivį. Buvo jaučiama, atidžiai sekant, ar nesusirgs pulkas pabėgimo liga. Pavojus buvo. Maža pasitikėjimo savimi. Karininkai suprato ir pradėjo veikti į kareivio psichiką per pasikalbėjimus.*

Kaipo antras vaistas pasitikėjimui įgyti, buvo pavartotas toks dalykas. Stovinčios bare dalys darydavo žvalgybą. Laimėjimai duodavo kareiviams pasitikėjimo savimi, kad galima ir vokiečius nugalėti.“³⁵⁰

Apskritai pulkas jau buvo ganėtinai stiprus, neblogai ginkluotas. Kiekviename batalione buvo po tris rikiuotės ir vieną kulkosvaidžių kuopą. Kiekviename batalione buvo nuo 7 iki 9 kulkosvaidžių, o iš viso pulke – 27. Lapkričio 2 d. vėl buvo suformuota Puskarininkų mokykla. Be to, buvo 40-ties karių raitų žvalgų komanda³⁵¹. Kulkosvaidžiai buvo rusiški, tik vienas ar du lengvieji kulkosvaidžiai buvo vokiški.

Prie pulko buvo paskirtas 3-iosios baterijos 1-asis būrys, vadovaujamas karininkų J. Giedraičio ir V. Landsbergio.

Lapkričio 5 d. į pulką iš 2-ojo atsargos bataliono vėl buvo atsiųsta 330 mobilizuotų naujokų³⁵². Į pulką įsiliejus naujokams, atsargoje stovinčiuose batalionuose vyko intensyvus kareivių mokymas. Pulkui priskirtą barą saugodavo po vieną batalioną, kurie keisdavosi kas 5–6 dienas.

³⁴⁸ Rakutis V., Vaičėnionis J. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 61.

³⁴⁹ Slaptas įsakymas 2 p. p. Nr. 31. 1919-11-01 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 8.

³⁵⁰ Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 527.

³⁵¹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 223.

³⁵² Įsakymas 2 p. p. Nr. 318.1919-11-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 161-163.

Lapkričio 2 dieną kariuomenės daliniai, esantys bermontininkų fronte, pasistūmėjo pirmyn. Baro apsaugoje buvęs 2-asis batalionas užėmė naują ruožą Sadūnai–Karčemos–Ilguočiai³⁵³. Šiose pozicijose pulkas išbuvo beveik tris savaites.

Lapkričio 6 d. pulko vadas įsakė 3-iojo bataliono vadui batalione sudaryti apie 120 karių žvalgų komandą, į ją įtraukiant patikimus, narsumu ir pasišventimu pasižymėjusius karius. Kadangi tokie dariniai pagal pulko etatus nebuvo numatyti, atrinktus į žvalgų komandą karius įsakė palikti sąrašuose tų kuopų, į kurias jie buvo įrašyti. Žvalgų komandos vadu paskyrė lt. P. Telksnį, oficialiai jį palikdamas 1-osios kuopos jaunesniuju karininku³⁵⁴.

Tuo metu į pulką buvo užsukęs kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas. Jis įvertino, kad pulko pozicijos gerai įrengtos ir kareiviai žino, kaip ją užimti pavojui atsitikus. Tačiau ketvirtadalis kareivių neturėjo milinių, trūko diržų, skundėsi blogu ir vienodu valgiu³⁵⁵. Kad kariuomenės vadas liko patenkintas pulko kareivių įrengtomis pozicijomis, buvo tik pulko vado plk. V. Glovackio nuopelnas, nes jis beveik kas antrą dieną tikrindavo apsaugoje esančio bataliono pozicijas ir kiekvieną kartą rasdavo ką nors negera, kai ką pagirdavo, kai ką nubausdavo³⁵⁶.

Be to, pulke buvo dar viena problema – nemažai pulko karininkų kalbėjo rusiškai. Nors buvo reikalavimas: kas nemoka, turi išmokti lietuvių kalbą. Tačiau karininkai didelio uolumo nerodė, todėl plk. V. Glovackis pažadėjo, kad tų karininkų, kurie nuo gruodžio 1 d. su kareiviais nekalbės lietuviškai, žemins pareigas³⁵⁷.

Lapkričio 14 d. į pulką buvo paskirtas naujas karo kapelionas kunigas Povilas Jasienskis³⁵⁸.

Lapkričio 18 d. krn. K. Ladiga, vadovavęs kariuomenei prieš bermontininkus, davė įsakymą išvyti bermontininkus iš Lietuvos. Antrajam pėst. pulkui buvo įsakyta koncentruotis Verduliuose, žygiuoti Gudelių kryptimi ir užimti Šiaulius, puolant iš šiaurės. Iš kairės, palei geležinkelį, vesti sustiprintą žvalgybą iki linijos: Mockaičiai, Narinaičiai, Dočkiai, Subačius, Žeimiai. Išvijos priešą iš Šiaulių, sustoti linijoje Šapnagai, Sutkūnai, Valiai, Tolučiai, saugoti kelius iš vakarų ir šiaurės ir laukti tolesnių nurodymų³⁵⁹.

Sunkiausias uždavinys numatytose kautynėse teko Antrajam pėst. pulkui – užimti Šiaulius. Kadangi operacijos įsakymas buvo duotas lapkričio 18 d., o puolimas prasidėjo lapkričio 21 d., tai buvo pora dienų dalinių vadams pasiruošti ir pasvarstyti, kaip geriau įvykdyti uždavinį.

353 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 528.

354 Įsakymas 2 p. p. Nr. 319. 1919-11-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 165.

355 Įsakymas kariuomenei Nr. 486. 1920 m. lapkričio 19.

356 Įsakymai 2 p. p. Nr. 323. 1919-11-11; Nr. 327. 1919-11-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 173, 180.

357 Įsakymas 2 p. p. Nr. 319. 1919-11-06 // Ten pat, l. 168.

358 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 190. 1919 m. lapkričio 26 d.

359 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 528.

Per pasitarimą atsirado skirtingų nuomonių dėl Radviliškio paėmimo, kur buvo gan didelės bermontininkų pajėgos. Lapkričio 16 d., pulko žvalgų duomenimis, Radviliškyje buvo 400 vokiečių ir 3 artilerijos baterijos. Radviliškio dvare buvo karo lėktuvų angaras, kurį saugojo artilerijos baterija. Kutiškiuose stovėjo 20 bermontininkų, Mankiškiuose – 50, Aukštrelkiuose – 60, Gražioniuose – apie 100. Lapkričio 17 d. žvalgyba papildomai informavo, kad Jaugėliuose yra 37 bermontininkai, turintys 2 kulkosvaidžius, Daugėlaičiuose – 30, Nirtaičiuose – 50. Jų turėta dar ir 3 kulkosvaidžiai³⁶⁰.

Kpt. J. Petraitis, 3-iojo bataliono vadas, siūlėsi su batalionu paimti Radviliškį. Šį pasiūlymą jis motyvavo ir aiškino šitaip: jis ir jo bataliono karininkai vyr. ltn. A. Butkevičius ir ltn. M. Jakobsonas yra kilę iš Radviliškio, gerai pažįsta vietovę, todėl jiems greičiau ir lengviau pasiseks paimti Radviliškį. Mjr. J. Laurinaitis, pulko vado padėjėjas, siūlė atsargesnį planą: nepaėmus Radviliškio, nebandyti pulti Šiaulių, kad būtų išvengta netikėtumų. Tačiau pulko vadas tikėjosi, kad bermontininkai pasitrauks, nes jau buvo pasitraukę iš apylinkės kaimų, todėl Radviliškiui užimti paskyrė 1-ąjį batalioną, kaip silpniausią, nes jame buvo daug jaunų kareivių. Stipresnius batalionus paskyrė Šiauliams užimti.

Užduočiai vykdyti įsakė:

„I bataliono vadui mjr. J. Motiejūnui-Valevičiui pulti ir užimti Radviliškį, kuri užėmus, žygiuoti per Mankiškius, Šilėnus į Šaulius ir ten apsistoti.

II bataliono vadui mjr. K. Ramanauskui iš Sadūnų žygiuoti iki Žironų be kelių – per laukus; toliau Jukniškių–Jankūnų–Becionių–Lepšių kryptimi pulti Šiaulius, kuriuos užėmus, išstatyti užtvartas Vijolių, Toliocių kaimuose, saugoti kelius iš šiaurės ir vakarų.

III bataliono vadui kpt. J. Petruičiui žygiuoti kryptimi: Gražioniai, Birjočiai, Šniuraičiai, Gudeliai, Aleksandrija, Gubernijos dv., kuri užėmus, išstatyti užtvartas Šapnagių, Sutkūnų kaimuose, saugoti kelius iš šiaurės.

Skiriamoji su 4 pėst. pulku: Mažaičiai, Gendviliai, Siubaičiai, Žeimiai. Visos vietovės III batalionui.

Pulko rezervo mokomajai kuopai, mjr. Pr. Mačiulio vadovaujamai, žygiuoti nurodytu I batalionui keliu: Karčiamos, Radviliškis, Šilėnai. Šiauliuose apsistoti prie geležinkelio stoties.

3 baterijos būriui lapkričio 21 d. 3 val. pradėti šaudyti į Radviliškio bermontininkų pozicijas.

2 eskadrono husarų būriui saugoti pulko dešinią sparną, žygiuojant kryptimi: Aukštelkai, Mažaičiai, Gendviliai, Žeimiai. Apsistoti Domantų k.

Pulko raitųjų žvalgų komandai paskirti po 4 žvalgus į batalionus, ryšiam palai-kyti.

³⁶⁰ LCVA, f. 514, ap. 1, b. 26, l. 209.

*Pulko vadavietė Verdulių dv., bet vėliau, kautynių metu perėjo į Karčiamos.*³⁶¹

2 pėst. pulke tuo laiku buvo 1600 kareivių ir 39 karininkai. Pulko vado nuomone, sunkiausias uždavinys teko 2-ajam batalionui, todėl jo veiksmams prižiūrėti paskyrė savo padėjėją mjr. J. Laurinaitį.

Vykdydami įsakymą, 1-asis batalionas susitelkė Karčiamos kaime, 2-asis batalionas – Dvaro ir Sadūnų kaimuose, 3-asis batalionas – Gražionių dvare³⁶².

Prieš pulkui pradėdant puolimą, pulko vadas plk. V. Glovackis tokiais žodžiais kreipėsi į pulko karius:

*„Kariškiai pulko!!! Išmušė paskutinė valanda, dideli plotai mūsų žemės aima-
nuoja nuo plėšimų, nuo teriojimo priešų. Moterys, seserys mūsų ištiesia rankas
maldaudamos mūsų pagalbos. Visi, kas gyvas, stveriasi už ginklą, kirvių, dalgių
kantrybės netekę. Kraujais ir ašaromis pavirto vanduo mūsų šaltinių, upelių ir
upių. Žalios girios mūsų nutilo nuo tų dainų, kurios skambėjo kadaise ant viso
pasaulio. Žmonės išsklaidyti, slapstosi po miškus palikę viską. Ne jau mes dva-
sios netekom, ne jau mes ne lietuviais esame, kad galim kantriai žiūrėti ant vargų
mūsų brolių, ne jau daleisim toliau visokiems svetimtaučiams šeimininkauti mūsų
žemėje, kaip pas save namie, ne jau mes esam nustoję pilietišku teisių. Ne, gana. Visi
kaip vienas stokim į eiles, gana priešui rodyti nugarą. Niekados nė vienas priešas
senovėj nematė mūsų nugaros. Lietuviai visados sutikdavo krūtine. Visi kas gyvas
privalo prisidėti prie išliuosavimo nuo jungo. Atmint, Amžina gėda tiems, kas apimtas
baimės parodys nugarą.“³⁶³ Prieš puolimą šis įsakymas buvo perskaitytas visose kuopose ir komandose.*

Pulkas lapkričio mėn. 21 d., 3 val. nak- ties, pradėjo žygį prieš bermontininkus. Prieš pat žygio pradžią pulko žvalgyba informavo pulko vadą, kad iš aplinkinių kaimų bermontininkai traukiasi į Radviliškį. 3-ioji baterija paleido pirmuosius šūvius į Radviliškį. Oras buvo ramus, bet tarp 4–5 val. pakilo debesys ir pradėjo smarkiai snigti, pūtė stiprus vėjas, nešantis sniegą tiesiai puolantiesiems į akis.

1-ojo bataliono vadas Karčemos kaime sutelktam batalionui, 1-ajai kuopai įsakė pulti palei vieškelį, vedantį į Radviliškį, 2-ajai kuopai – per Vienkeliškį, 3-iajai kuopai pulti

Ltn. Serafinas Oželis (LCVA)

361 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 399–400.

362 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 529.

363 Įsakymas 2 p. p. Nr. 332. 1919-11-19 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 188.

kairėje palei geležinkelį. Kai batalionas priartėjo prie Radviliškio, jį pasitiko bermontininkų kulkosvaidžių ugnis.

3-ioji kuopa įsiveržė pirmyn. Kuopos 1-asis būrys, vadovaujamas ltn. Sarafino Oželio, 4 val. 15 min. įžygiavo į Radviliškio priemiestį ir pradėjo kautynes su bermontininkų sargybiniais. Kadangi likusieji du būriai pakelyje užtruko, tai ltn. Oželio kariai buvo išstumti iš miestelio atgal. Šiame mūšyje ltn. S. Oželis buvo sužeistas ir vėliau mirė nuo žaizdų. Būrys sugrižo į kuopą, kuri netoliese esančiame miškelyje užėmė pozicijas ir ten prabuvo visą dieną, neduodama apie save jokios žinios³⁶⁴.

2-oji kuopa, priėjusi Radviliškį, pradėjo pulti 4 val. 30 min., tačiau stipresnių bermontininkų pajėgų įveikti negalėjo ir buvo priversta pasitraukti į Valeikiškį, kur išbuvo iki vakaro. 1-oji kuopa 4 val. 30 min. užėmė Radviliškio rusų kapines, tačiau buvo sutikta smarkia ugnimi. Puolimo metu kuopa neteko savo vadų (bataliono, kuopos, kulkosvaidžių kuopos) ir su dideliais nuostoliai buvo priversta atsitraukti į Karčemas. Jos vietą 15 val. užėmė pulko karių mokykla, o batalionui vadovauti pradėjo mjr. P. Mačiulis. Pozicijos buvo laikomos Karčiamų, Sadūnų kryptimi, nes bermontininkai net du kartus bandė kontratakuoti. Abu bermontininkų puolimai buvo atremti³⁶⁵.

Nors Antrasis pėst. pulkas turėjo daugiau kovotojų, nei Radviliškyje buvo bermontininkų (lapkričio 21 d. pulke buvo 51 karininkas ir 2192 kareiviai, ginkluoti 17 kulkosvaidžių, 1782 šautuvais ir 1700 granatų), tačiau bermontininkai buvo gerai ginkluoti, jų kulkosvaidžiai buvo pastatyti įrengtose pozicijose. Gausi kulkosvaidžių ugnis baugino bataliono kareivius naujokus, kurie sudarė daugiau kaip pusę bataliono karių. Naktis buvo tamsi, orientuotis sunku.

1-osios ir 2-osios kuopų nakties atakos buvo nesėkmingos. Vadai nusprendė laukti aušros.

Išaušus 1-oji ir 2-oji kuopos pakartojo puolimą, bet vėl nesėkmingai.

Per šias atakas 1-asis batalionas labai nukentėjo: buvo nukautas 1-osios kuopos ltn. Petras Urbakonis ir 14 kareivių. Bataliono vadas krn. J. Motiejūnas-Valevičius, karininkai Stasys Puzinas ir K. Matulaitis sužeisti. Taip pat sužeista 20 kareivių³⁶⁶.

Lapkričio 22 d. 1-ojo bataliono 1-oji ir 3-ioji kuopos buvo perdislokuotos į Kaulinių ir Aukštelkų kaimus. Tuo šio bataliono veiksmai prie Radviliškio baigėsi³⁶⁷.

Tą pačią lapkričio 21 dieną 2-asis pulko batalionas, vadovaujamas mjr. K. Ramausko, iš vakarų pusės apėjęs Radviliškį ir nesutikęs priešų užėmė Radviliškio

³⁶⁴ 2-jo pėstininkų pulko reliacija mūšio nuo 20 iki 24 lapkričio 1919 m. // Ten pat, b. 18, l. 20.

³⁶⁵ Ten pat.

³⁶⁶ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 211.

³⁶⁷ Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 529.

dvarą. Čia palikę vieną būrį, užuot padėję sunkiai kovojantiems Radviliškyje pulko daliniams, nužygiavo nurodyta kryptimi per Kaulinius, Žironus, Kutiškius ir Mankiškius ir pasiekė Šilėnų kaimą³⁶⁸.

Nežinodamas tikros padėties ties Radviliškiu, bataliono vadas tolesnį žygiavimą sustabdė. Kpt. J. Petruičio vadovaujamas 3-iasis batalionas iš Sadūnų kaimo, žygiuodamas per Birjočius, Gudelius, priėjo Aleksandrijos kaimą ir Kairių bažnytkaimį, kur, susidūręs su priešu, sustojo³⁶⁹.

Doc. dr. V. Lesčiaus nuomone, pagrindinės nepasisekimo priežastys buvo šios: a) nemokėjimas veikti nakties metu, b) karių pakrikimas netekus savo vadų, kaip tai atsitiko 1-ojoje kuopoje, c) nesugebėjimas manevruoti kovos lauke, d) puolimo metu menkas veiksmų suderinamumas, e) silpni ryšiai tarp atskirų dalių ir kt.³⁷⁰

Lapkričio 21-osios vakarą buvo aišku, kad Antrasis pėst. pulkas nesugebės užimti Radviliškio, todėl lapkričio 22 d. grupės vadas Radviliškį užimti įsakė Pirmajam pėst. pulkui, esančiam rezerve. Susitikę Pirmojo ir Antrojo pėst. pulkų vadai aptarė bendrus kovos veiksmus. Radviliškyje įsitvirtinusius bermontininkus atakavo Pirmojo pėst. pulko 1-asis ir 3-iasis batalionai. Radviliškis buvo užimtas.

Antrojo pėst. pulko Mokomajai kuopai irgi buvo įsakyta dalyvauti Radviliškio puolime, tačiau po 1-ojo bataliono nesėkmės, ėmė veikti atsargiai. Lapkričio 22 d. gavo uždavinį užimti Radviliškio dvarą ir jame apsistoti. Kuopa įsakymą įvykdė sklandžiai³⁷¹.

2-asis pulko batalionas lapkričio 21 d. 3 val. nakties išėjo iš Sadūnų vieškeliu Radviliškis–Gražonys. Batalionas pradėjęs žygi, paleido tris raketas, kad apie tai informuotų 1-ąjį ir 3-įjį batalionus. Batalionui atvykus į Zaronių kaimą, pasigirdo mūšio garsai nuo Radviliškio pusės, todėl bataliono vadas pasiuntė 4-ąją kuopą Radviliškio kryptimi. Likusi bataliono dalis nužygiavo į Jukniškius, kur ir apsisusto.

4-oji kuopa, žygiuodama Radviliškio kryptimi, užėmė Radviliškio dvarą, kuriame rado daug bermontininkų palikto kariško turto. Palikęs 1-ąjį būrį saugoti turtą, kuopos vadas su likusia kuopos dalimi nuėjo į Kutiškių kaimą ir ten liko iki kautynių pabaigos.

5-oji kuopa iš Jukniškių buvo nuėjusi į Mankiškius, kur rado keletą vokiečių, kuriuos išvaikiusi ir palikusi kaime užtvartą, grįžo į Jukniškius.

6-oji kuopa užėmė Jankūnus, žvalgė Šilėnus ir Bačionių kryptimi. Žvalgai susidūrė su vokiečiais, ėjusiais iš Šiaulių Radviliškio kryptimi.

368 2-jo pėstininkų pulko reliacija mūšio nuo 20 iki 24 lapkričio 1919 m. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 20.

369 Lesčius V. Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 225

370 Ten pat.

371 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 529-530.

Tokia buvo 2-ojo bataliono, laukiančio tolesnių nurodymų, situacija iki lapkričio 22 d. vakaro³⁷².

3-iasis batalionas lapkričio 21 d., 3 val., išėjo iš Gražionių dvaro. Numatytu žygio maršrutu prieš nesutiko. Priėjęs Gudelių kaimą, batalionas sustojo, nes nebuvo aišku, kas darosi ties Radviliškiu.

Žvalgantys bataliono daliniai priėjo Aleksandrijos dvarą, kuriame buvo bermontininkai. Susirėmimo metu bataliono žvalgai paėmė belaisvių, arklių, gurguolę ir grįžo į Gudelius.

Batalionui atvykus į Gudelių kaimą, bataliono vadas 7-ąją kuopą nusiuntė užimti Mumaičių kaimą. Kaime bermontininkų nebuvo, tačiau bataliono veiksmai sukėlė bermontininkų susirūpinimą, todėl iš Šiaulių buvo pasiųsti bermontininkų kariai. 7-osios kuopos kariams su jais teko kautis lapkričio 21 d. temstant ir lapkričio 22 d. rytą. Kuopai pavyko išsilaikyti savo pozicijose³⁷³.

Lapkričio 22 d. iš Šiaulių į Radviliškį šarvuotu traukiniu vyko gen. Niselio (Niessel) misija, kurios tikslas buvo sustabdyti lietuvių puolimą ir įsakyti jiems pasitraukti. Ties Šilėnais traukinį sutiko Antrojo pėst. pulko 6-osios kuopos 3–4 žvalgai ir pradėjo šaudyti į traukinį. Traukinys iš lėto pradėjo važiuoti atgal ir iškėlė baltą vėliavą. Sužinoję, kas važiuoja traukiniu, žvalgai jį praleido, o lapkričio 22 d. pavakarį karo veiksmai buvo sustabdyti. Bermontininkams buvo leista pasitraukti³⁷⁴.

Antrojo pėst. pulko batalionams buvo įsakyta trauktis per Radviliškį ir drauge paimti paliktą vokiečių karo turtą: lėktuvus, kulkosvaidžius, bombosvaidžius. Nors pulkui buvo įsakyta į turėtas pozicijas linijoje Užuožeriai–Samaniai–Karčemos–Ilguočiai grįžti iki 18 val., tačiau pulkas jas pasiekė tik lapkričio 24 d. rytą³⁷⁵. Įsakymas atsitraukti kareivių buvo sutiktas kaip išdavystė. Reliacijoje apie mūšį pulko vadas plk. V. Glovackis rašė: *„Atsitraukimas po tokių pasekmių kariuomenei nesuprantamas ir ateityje gali privesti prie demoralizacijos ir neužsitikėjimo savo vadais, kurie yra apskūsti kaip išdavikai Tėvynės, leidžiant vokiečius, kuriuos buvo galima paėmus už pakarpos išmesti iš Lietuvos, toliau plėšti ir susiorganizuoti. Morališkas įspūdis ko blogiausias.*“³⁷⁶

Lapkričio 25 d., 9 val., Šeduvos kapinėse buvo iškilmingai palaidoti kovose dėl Radviliškio žuvę pulko kariai: karininkas Petras Urbakonis ir keturi kareiviai. Iškilmėms vadovavo mjr. P. Mačiulis³⁷⁷. Kautynėse dėl Radviliškio žuvo

372 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 530; 2-jo pėstininkų pulko reliacija mūšio nuo 20 iki 24 lapkričio 1919 m. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 20 a. p.

373 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 530.

374 Ten pat.

375 Slaptas įsakymas 2 p. p. 1919-11-19, 20 val. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 10; Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 530.

376 2-jo pėstininkų pulko reliacija mūšio nuo 20 iki 24 lapkričio 1919 m. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 20 a. p.

377 Įsakymai 2 p. p. Nr. 338. 1919-11-25; Nr. 339. 1919-11-26 // Ten pat, b. 14, l. 197, 201, 202.

pulko leitenantai Petras Urbakonis ir Sarafinas Oželis. Jaunesnieji puskarininkiai Balys Butkus ir Antanas Šešlauskas. Eiliniai Jonas Kalanta, Juozas Mickevičius, Juozas Valiukonis, Vincas Jablonskis, Petras Puodžiukas, Feliksas Šimanskis, Antanas Kerys, Juozas Leika, Juozas Kazlauskas, Jonas Katilius. Sužeisti 1-ojo bataliono vadas J. Motiejūnas-Valevičius, 1-osios kuopos vadas kpt. S. Puzinas, 1-osios kulkosvaidžių kuopos vadas ltn. K. Matulaitis, 5 puskarininkiai ir 39 kareiviai³⁷⁸.

Pasibaigus kovoms, pulko vadas plk. V. Glovackis padarė tam tikras vykusių mūšių išvadas, išanalizavo nesėkmes, kurios pagrandinės, jo nuomone, buvo šios:

1-asis batalionas, gavęs tokią svarbią užduotį – pulti Radviliškį, nepakankamai įsigilino į užduoties įsakymą, todėl kuopų vadai nepalaikė tarpusavyje ryšio. 2-osios ir 3-iosios kuopų vadai nepasirūpino patikrinti kulkosvaidžių ir blogai veikiančių pakeisti gerais. 3-iosios kuopos vadas nesugebėjo laiku paremti savo kuopos, jaunesniojo karininko vadovaujamos, kai karių grupė, įsiveržusi į Radviliškį, buvo iš jo išstumta. 2-osios kuopos viršila su kuopa pasiklydo ir laiku nepradėjo Radviliškio puolimo.

2-asis batalionas, nepastebėjęs, kad 1-asis batalionas susidūrė su sunkumais prie Radviliškio, užėmė Radviliškio dvarą, užuot puolęs Radviliškį nuo Šiaulių pusės, ir išsisklaidė mažais būreliais 15 varstų³⁷⁹ atstumu ir prarado sutelktos grupuotės pranašumą.

Pulko vado nuomone, buvo daug ir be reikalo šaudyta. Visų batalionų gurguolės buvo paliktos be priežiūros ir stovėjo ne ten, kur buvo nurodyta, o kur joms atrodė patogiau. Paaiškėjo, kad pulko telefonistai buvo visai neapmokyti, todėl neįmanoma palaikyti ryšį³⁸⁰.

Lapkričio 26 d. pulko vadas apžiūrėjo 1-ąjį ir 3-įjį batalionus. Iš pokalbių su kareiviais jam susidarė nuomonė, kad batalionų karininkai mažai bendrauja su kareiviais, mažai jiems aiškina apie Lietuvos vidaus ir išorės padėtį³⁸¹, o lapkričio 27 d., 8 val. ryto, pulkas paliko Šeduvos rajoną ir pradėjo bermontininkų

Ltn. Petras Urbakonis (LCVA)

378 Žuvusieji 2 pėstininkų pulko kariai Radviliškio kautynėse // Ten pat, b. 18, l. 2.

379 Varstas – senovinis ilgio matas lygus 1,067 km.

380 Įsakymas 2 p. p. Nr. 338. 1919-11-25 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 14, l. 196.

381 Įsakymas 2 p. p. Nr. 339. 1919-11-26 // Ten pat, l. 200.

ištūmimo iš Lietuvos žygi. 1-asis batalionas susikcentravęs Pavartyčiuose perėjo per Šeduvą į Rozalimą. 3-iasis batalionas kartu su pulko štabu iš Šeduvos perėjo į Klovainius.

Lapkričio 28 d. 1-asis ir 3-iasis batalionas atžygiavo į Linkuvą. 2-asis batalionas, perdavęs turėtas pozicijas, atvyko į Klovainius. Linkuvoje pulkas gavo vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą išsiųsti vieną kuopą į Žeimelį, o visam pulkui žygiuoti į Joniškį. Į Žeimelį buvo pasiųsta pulko Karių mokykla (taip pulke tada buvo vadinama Mokomoji komanda, vėliau gavusi Mokomosios kuopos pavadinimą – G.S.).

Lapkričio 29 d. Linkuvoje buvusi pulko dalis nuėjo į Joniškį, 2-asis batalionas atvyko į Šauklus. Lapkričio 30 d. į Joniškį atvyko ir 2-asis batalionas.

Tuo metu Lietuvos šiaurėje buvo ir Latvijos kariuomenė. Nors santykiečiai buvo geri, tačiau plk. V. Glovackis pareikalavo, kad jie apleistų Žeimelį ir Kriukus. Kad latviams nekiltų noro likti Lietuvos teritorijoje, vyriausiojo kariuomenės vado nurodymu gruodžio 1 d. pulko 1-asis batalionas buvo išsiųstas į Žagarę. Batalionui buvo duotas įsakymas, bermontininkams paliekant Lietuvos teritoriją, eiti palei Latvijos sieną ir užimti Lietuvos žemes³⁸².

Nuo gruodžio 1 d. į pulką buvo paskirtas naujas karo kapelionas. Neveiklus kunigas Povilas Jasienskis, paskirtas pulko karo kapelionu lapkričio 11 d., buvo atleistas ir pakeistas kunigu J. Mališausku³⁸³.

Gruodžio 2 d. Joniškiui apsaugoti, Šiaulių apylinkėms žvalgyti ir žmonėms apsaugoti nuo bermontininkų plėšikavimo pulko 2-asis batalionas buvo perkeltas į Meškuičius.

Gruodžio 3 d., siekiant padėti latviams, kovojantiems su bermontininkų ariergardu, 1-asis batalionas buvo pasiųstas į Akmenę. Akmenę teko užimti stojant į mūšį³⁸⁴.

Gruodžio 4 d. pulkas kukliai paminėjo pirmųjų metinių sukaktuves. Kadangi pulkas buvo išmėtytas po kelias apylinkes, tai šventės vyko nevienodai visuose daliniuose. Gruodžio 4 d. šventė vyko 2-ajame batalione. Meškuičių bažnyčioje pulko karo kapelionas laikė Mišias, po kurių įvyko kariškos iškilmės. Neprisiekę kareiviai davė priesaiką. Bataliono kariai, kurie nestovėjo užtvarese, buvo išrikiuoti miestelio aikštėje, kulkosvaidininkų kuopa išrikiuota su arkliais. Pulko vadovybė pasveikino karius su pirmąja sukaktimi, po to vyko paradas, o po pietų batalione buvo surengtas pasilinksminimas.

382 2-jo pėstininkų Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko reliacija žygiavimo iš Šeduvos iki vokiečių rubežiaus // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 169.

383 Įsakymas 2 p. p. Nr. 6. 1920-01-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 6.

384 2-jo pėstininkų Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko reliacija žygiavimo iš Šeduvos iki vokiečių rubežiaus // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 169.

Gruodžio 5 d. įvyko iškilmės 3-iajame batalione, kuris buvo dislokuotas Joniškyje. Iškilmės prasidėjo Mišiomis Jonišchio bažnyčioje. Vėliau scenarijus buvo panašus kaip ir 2-ajame batalione.

Pirmajame batalione ir Žvalgų komandoje šventės buvo atidėtos, nes nebuvo sąlygų jas atšvęsti³⁸⁵.

Gruodžio 5 d. pulko vadas gavo vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą, kuriame buvo nurodyta, kad Šiauliuose sutelkta apie 600 bermontininkų su dviem baterijomis, Aleksandrijoje – 110, Gubernijoje – 20. Iš Mažeikių bermontininkai jau buvo išėję. Vyriausiasis kariuomenės vadas Antrajam pėst. pulkui įsakė užimti Gruzdžių–Šakynos rajoną. Gavęs šį įsakymą, pulko vadas 1-ajam batalionui įsakė iš Akmenės žvalgyti į Vieksnius. 2-asis batalionas perėjo iš Meškuičių į Gruzdžius ir išsiuntė žvalgybą iki Šiauliai–Meškuičiai geležinkelio. 6-oji bataliono kuopa užėmė Kužius ir išsiuntė žvalgybą į Šiaulius. 3-iasis batalionas pasiliko Joniškyje, o Karių mokykla buvo perkelta į Kriukus.

Tą pačią gruodžio 5 d. Valstybės Prezidento įsakymu Antrajam pėst. pulkui buvo leista vadintis „*II-ju pėst. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulku*“. Be to, ši diena, kaip pulko įkūrimo diena, buvo paskelbta ir pulko švente³⁸⁶.

Gruodžio 6 d. ankstų rytą 1-asis batalionas užėmė Mažeikius, nes latviai tik ir laukė progos juos užimti. Pulko vadui net teko įspėti latvius nesijudinti iš vietų.

Gruodžio 8 d. pulko 3-iasis batalionas perėjo į Papelionis, pulko štabas persikėlė į Gruzdžius.

Gruodžio 9 d. 2-asis batalionas persikėlė į Kuršėnus. Tą pačią dieną buvo gautas vyriausiojo kariuomenės vado nurodymas, kad pulkas perduodamas I brigados vado žinion³⁸⁷.

Gruodžio 10 d. pulkas tvarkėsi, tik Karių mokykla buvo perkelta į Joniškį.

Gruodžio 11 d. pulko 1-asis batalionas perdislokuotas į Tirkšlius, 2-asis batalionas ir pulko štabas – į Luokę, 3-iasis batalionas – į Tryškius.

Gruodžio 12 d. 1-asis batalionas atžygiavo į Sedą, likusi pulko dalis – į Telšius.

Gruodžio 13 d. 1-asis batalionas perėjo į Bortsčizę (?), Karių mokykla – iš Jonišchio į Šapnagius.

Gruodžio 14 d. 2-asis, 3-iasis batalionas ir pulko štabas atvyko į Plungę. Karių mokykla – į Telšius.

Gruodžio 15 d. 1-asis batalionas perėjo į Notėnus, 2-asis batalionas – į Karteną, 3-iasis batalionas, pulko štabas ir artilerijos baterija – į Kulus. Čia sužinota, kad Rosbacho 2-ojo batalionų būrys labai apiplėšė Rietavo dvarą ir

385 Įsakymas 2 p. p. Nr. 347. 1919-12-04 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 13, l. 233.

386 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 211. 1919 m. gruodžio 24 d.

387 2-jo pėstininkų Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko reliacija žygiavimo iš Šeduvos iki vokiečių rubežiaus // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 169 a.p.

miestelį. Jam įkandin skubiai buvo pasiūstas 3-iasis batalionas ir artilerijos baterija Andriejavo ir Veiviržėnų kryptimi. Rosbacho būrys paspruko, tačiau lietuviai nukovė 14 jo karių. Lietuviams atiteko kulkosvaidis, du vežmai, lauko virtuvė, 6 arkliai.

Gruodžio 16 d. 1-asis batalionas atvyko į Kretingą, 2-asis batalionas – į Jokūbavą, 3-iasis batalionas perėjo į Veiviržėnus, štabas atvyko į Vėžaičius, Karių mokykla – į Plungę.

Gruodžio 17 d. 1-asis ir 2-asis batalionai Lietuvos pasienyje išstatė lauko sargybas. Kadangi atvyko Penktasis pėst. pulkas, tai pulko vadas 3-įjį batalioną perkėlė į Vėžaičius.

Gruodžio 18 d. pulko štabas ir Karių mokykla persikėlė į Kretingą.

Taigi, susumavus šį žygį, 1-asis pulko batalionas nužygiavo 244 varstus³⁸⁸. 2-asis batalionas – 289 varstus, 3-iasis batalionas – 240 varstų, Karių mokykla – 160 varstų

Daugelio rajonų gyventojai dar nebuvo matę Lietuvos kariuomenės ir džiaugsmingai sutikdavo žygiuojantį pulką. Pulkas žygiavo ne viena vora, bet kiekvienas batalionas atskirai. 1-asis batalionas ėjo į Kretingą per Žagarę, Akmenę, Viekšnius, Mažeikius, Tirkšlius, Sedą, Barstyčius, Notėnus, Salantus. Ten atvyko gruodžio 16 d.

2-asis batalionas per Meškuičius, Gruzdžius, Kuršėnus, Luokę, Telšius, Plungę į Jakūbavo dvarą, į kurią atvyko gruodžio 17 d.

3-iasis batalionas – per Šakyną, Papilę, Tryškius, Telšius, Plungę, Kulius, Endrijavą, Veiviržėnus, Vėžaičius į Gargždus. Atvyko gruodžio 17 d.³⁸⁹

Taigi gruodžio 16–17 d. pulkas priėjo prie buvusios Rusijos–Vokietijos sienos ir sustojo. Pulkas išstovėjo prie sienos 2 savaites. Gruodžio 27 d. pulko vadas gavo vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą, kad pulkas pereina jo žinion ir turi būti dislokuotas Šiauliuose ir Mažeikiuose. Tą pačią dieną vadovaujantis pulkui mjr. J. Laurinaitis išleido slaptą operatyvinį įsakymą dėl pulko dalinių žygiavimo į nurodytas dislokacijos vietas. 1-ajam batalionui ir Mokomajai komandai įsakė išvykti gruodžio 30 d. ir per Karčiamas, Plungę, Telšius, Tryškius, Kuršėnus sausio 5 d. atvykti į Šiaulius. 2-ajam batalionui išžygiuoti gruodžio 29 ir žygiuojant tuo pačiu keliu Šiauliuose būti sausio 4 d. 3-ajam batalionui pradėti žygį gruodžio 28 d. ir per Kulius, Plungę vykti į Mažeikius³⁹⁰.

388 2-jo pėstininkų Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko reliacija žygiavimo iš Šeduvos iki vokiečių rubežiaus // Ten pat, l. 169 a.p. 170.

389 2 pėst. D. L. Kun. Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga // Karys, 1927, Nr. 30, p. 7.

390 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 41. 1919-12-27 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 18.

Pulkas Šiauliuose

1920 metų sausio 3 d. pulko 1-asis ir 2-asis batalionai atvyko į Šiaulius, 3-iasis batalionas – į Mažeikius. Šiauliuose ir Mažeikiuose pulkas išstovėjo iki liepos mėnesio³⁹¹. Pulkui buvo įsakyta saugoti barą nuo Palangos iki Šiūparių³⁹². Tiesa, vasario viduryje, paaštrėjus kovoms su lenkais, pulkas buvo gavęs nurodymą vasario 18 d. išvykti iš Šiaulių ir ne vėliau kaip vasario 20 d. susikongreguoti Kėdainių rajone. Vasario 13 d. pulko vadas gavo su žyma „*Visiška slaptai ir ypatingai į rankas*“ pažymėtą II brigados vado raštą, kuriame buvo nurodyta, kad politinė situacija reikalauja sustiprinti Kauno gynimą iš Daugpilio–Vievio–Suvalkų pusės, todėl II brigados Antrajam ir Penktajam pulkams teks skubiai vykti paremti kariuomenę, ginančią Kauną. Gautoje vykdyti „*Taktikos užduotyje*“ buvo pranešama, kad, pagal iš Kauno gautas žinias, vasario 15 d. du lenkų šarvuoti traukiniai nuo Vievio bando prasigauti Kaišiadorių link. Traukiniai buvo sustabdyti ties Ausieniškiais. Be to, vyko aršios kovos su lenkais prie Vievio, Ukmergės ir Alytaus. Lietuvos kariuomenė atkakliai gindamasi traukiasi Kauno link. Esant tokiai padėčiai II brigadai buvo įsakyta susitelkti Kėdainiuose ir jo apylinkėse.

Brigados vadas įsakė pulkui susirinkti vienoje vietoje ir žygio tvarka, su atitinkama apsauga atvykti į Kėdainius vasario 20 d. Brigados vadas įsakė pulko vadui ne vėliau kaip vasario 17 d. pateikti:

1. Operatyvinį žygio įsakymą.
2. Reikalavimus atitinkamiems intendantūros sandėliams ir įstaigoms apie pulko karių ir arklių maitinimą žygio metu ir atvykus į Kėdainius.
3. Duomenis apie turimus šaudmenis ir pareikalavimą dėl jų papildymo.
4. Samprotavimus, kaip planuojama elgtis su susirgusiais ir sužeistaisiais žygio metu kariais.
5. Žygio rikiuotės išdėstymą, kiekvienos dienos žygio trukmę, didžiausias poilsio vietas ir laiką, nakvynės vietas³⁹³.

Pulkas skubiai rengėsi persikelti, buvo užsakyti traukinio vagonai. 3-iajam batalionui buvo įsakyta skubiai iš Mažeikių vykti į Šiaulius³⁹⁴. Tačiau Lietuvos karinei vadovybei įvertinus, kad lenkų grėsmė dar nėra tokia didelė, įsakymas buvo atšauktas.

Pulkas vėl grįžo į įprastą gyvenimo ritmą ir toliau sprendė tas pačias, atrodo, niekada neišsprendžiamas problemas. Jau minėtų kovų su bermontininkais

³⁹¹ Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 531.

³⁹² Operatyvinis slaptas įsakymas 2 p. p. 1919-12-19 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 17.

³⁹³ LCVA, f. 929, ap. 3, b. 14, l. 40-41.

³⁹⁴ Slaptas įsakymas 2 p. p. 1920-02-15; Slapta telefonograma Nr. 382. 1920-02-15; 1920 m. Vasario 15 d. Raštas Šiaulių komendantui; Labai skubi telefonograma 3-iojo bataliono vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 18, 21, 25, 33.

metu labai susidėvėjo pulko kareivių batai. Žiemą tai buvo didelė problema pulko vadovybei. Batalionų vadai prašė pulko vado parūpinti pusbačių³⁹⁵, vadas – aukštesnės vadovybės, tačiau kariuomenės intendantūra negalėjo patenkinti pulko vado prašymų.

Įsikūrus naujose vietose ir kiek susitvarkius, pulko vadovybė vėl didžiausią dėmesį ėmė skirti kareivių mokymui. Deja, čia nebuvo viskas gerai, nes jaunesnieji karininkai ne visada sugebėjo tinkamai parengti kareivių mokymo programas, kai kurios kuopos netausėjo šovinių per šaudymo pratybas. Naujokai buvo mokomi elgtis su šautuvu, tačiau tokių įgūdžių trūko ir vyresniems kareiviams³⁹⁶.

Blogiausios gyvenimo sąlygos buvo Mažeikiuose dislokuoto bataliono. Trūkstant tinkamų patalpų, kareiviai buvo apgyvendinti labai ankštai, tačiau bataliono karininkų dėka, batalionas tvarkėsi labai gerai. Sausio 22 d. pulko vadas plk. V. Glovackis, patikrinęs batalioną, buvo maloniai nustebintas: kareiviai, nors ir prastomis uniformomis, atrodė tvarkingi, puikios dvasios, kupini entuziazmo. Už tai pulko vadas bataliono karininkams pareiškė padėką³⁹⁷.

Kadangi pulke labai trūko karininkų ir pulko vadas kariuomenės vadovybės nuolat prašė jų atsiųsti į pulką, 1920 m. sausio 7–8 dienomis į pulką buvo atsiųsti net 14 Karo mokyklą baigusiu leitenantų: Antanas Mačiokas, Julius Paliukas, Balys Mikaila, Viktoras Juozapavičius, Stasys Ancevičius, Povilas Kaladė, Jonas Mačiukas, Jurgis Musteikis, Pranas Srabutėnas, Vladas Olšauskas, Antanas Adamonis, Jonas Viliušis, Pranas Valaitis ir Alfonsas Tilvikas³⁹⁸. Tačiau pulką paliko vienas iš pirmųjų pulko karininkų Jonas Motiejūnas-Valevičius, pripažinus jį netinkamu tarnybai dėl patirtų sužeidimų kovose su berrontininkais. Tai buvo karininkas, labai gerbiamas kareivių, vertinamas pulko vadovybės. Už narsą apdovanotas Kryžiumi „Už Tėvynę“. Pulką taip pat paliko ir pulko štabo viršininkas kpt. Stasys Dabulevičius. Jis buvo paskirtas Tauragės komendantu³⁹⁹. Vasario 6–7 dienomis į pulką atvyko paskirti mjr. Večeslavas Zlotoravičius ir vyr. ltn. Liudas Tomkevičius, tačiau vasario 21-ąją į kitus dalinius buvo perkelti mjr. Pranas Mačiulis ir kpt. Stasys Puzinas⁴⁰⁰. Mjr. P. Mačiuliui išvykus, pulko Karių mokyklos viršininku buvo paskirtas kpt. A. Kynas⁴⁰¹.

1920 m. sausio 13 d. veikiančioji kariuomenė buvo suskirstyta į brigadas. Antaris pėst. pulkas buvo įtrauktas į II brigados sudėtį. Vasario 10 d. šios brigados

395 1-ojo bataliono vado pareiškimas 2 p. p. vadui // Ten pat, b. 41, l. 40.

396 Įsakymas 2 p. p. Nr. 15. 1920-01-15 // Ten pat, b. 33, l. 30.

397 Įsakymas 2 p. p. Nr. 25. 1920-01-25 // Ten pat, l. 61-62.

398 Įsakymai 2 p. p. Nr. 7, 8, 9. 1920-01-07, 08, 09 // Ten pat, l. 9, 11, 13.

399 Įsakymas 2 p. p. Nr. 24. 1920-01-24 // Ten pat, l. 57-58.

400 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 246. 1920 m. vasario 21 d.

401 Įsakymas 2 p. p. Nr. 64. 1920-03-04 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 190

buvo performuotos į atitinkamo numerio divizijas.

Sausio 25 d. Šiauliuose po pamaldų buvo įteiktos gen. H. Niesselio skirtos dovanos pulko kariams už pasižymėjimą kovojant su bermontininkais, o eilinį Petrą Kontrovdvudskį apdovanojo Prancūzijos pasižymėjimo ženklu⁴⁰².

Pasibaigus kovoms su bermontininkais ir pulkui pradėjus gyvenimą sąlyginės taikos sąlygomis, pulko vadas plk. V. Glovackis vėl ėmėsi priemonių atkurti pulke kovų laikotarpiu pašlijusią drausmę. Kaip ir nuo pat pirmųjų pulko kūrimo dienų, didžiausių reikalavimų ir bausmių iš jo sulaukdavo karininkai, o užuojautos ir supratimo – paprasti kareiviai. Tas kai kuriems karininkams, be abejo, nepatiko ir jie, naudodamiesi tuo, kad santykiai tarp vyriausiojo kariuomenės vado gen. ltn. P. Liatuko ir plk. V. Glovackio buvo įtempti, griebėsi išmėginto ginklo – skundų. Gen. ltn. P. Liatukas sureagavo taip, kaip ir tikėjosi kai kurie pulko karininkai. Vasario 4 d. P. Liatukas II brigados vadui išsiuntė raštą su žyma „*Visiškai slaptai ir ypatingai į rankas*“. Kadangi raštas įdomus, pateiksime jį netrumpinę:

„Gautos žinios, kad ANTRAME pulke susidėjo tokia padėtis, kuri reikalauja neatidėliotino išaiškinimo ir priėmimo atitinkamų priemonių.

Žinios sekancios:

1) *Paniekinimas ir užgauliojimas karininkų prie kareivių ir prisigerinimas prie jų.*

2) *Už mažiausią, o kai kada ir be jokio prasikaltimo, areštuojami karininkai, kareiviai gi areštuoti karininkais paleidžiami.*

3) *Pulko vadas, būdamas įgulos viršininku, savinasi teises jam neprigulinčias kuomi trukdydamas darbą Apskrities Viršininko ir Komendanto tose srityse kur nieko bendro nėra su teisėmis ir pareigomis įgulos viršininko. Vienu žodžiu, pulko vadas įsivaizdina save ne tik pulko vadu, bet ir Apskrities viršininku. Jo gi teisės ir pareigos, kaip pulko vado ir įgulos viršininko, pilnai nurodytos Įgulos statute.*

4) *Drausmės pulke visiškai nėra. Šiaulių gatvėse visuomet galima sutikti be tam tikro leidimo vaikščiojančius kareivius. Įsakymai vietinio komendanto kareiviais visai nepildomi, elgimasis gi kareivių su vietiniais gyventojais nepakenčiamas.*

5) *Pulko vadas į negeistinus pasielgimus kareivių žiūri per piršus.*

*Pranešdamas ypatingai TAMSTAI apie virš minėtą, įsakau atkreipti dėmesį ir pertikrinus pranešti man, tuo pačiu laiku stengtis sulaukyti negeistinus apsireiškimus ir priversti pulko vadą elgtis taip, kaip nurodyta įstatuose.*⁴⁰³

402 Įsakymai 2 p. p. Nr. 24. 1920-01-24; Nr. 27. 1920-01-27 // Ten pat, l. 58, 70.

403 LCVA, f. 929, ap. 3, b. 205, l. 2.

Be abejo, rašte kai kurie faktai išdėstyti teisingai. Nuo pat pirmųjų Lietuvos kariuomenės kūrimosi dienų visi žinojo, kad V. Glovackis bando kištis į vietinės valdžios reikalus, ne kartą kariuomenės vadovybės buvo raginamas to nedaryti. Jo pulko teritorijoje esančius karo komendantus visada stengėsi priversti paklusti savo valiai, o pasitaikius atkaklesniam komendantui, kaip, matyt, buvo Šiauliuose, prasidėdavo konfliktai.

Koks buvo divizijos vado atsakymas dėl šio vyriausiojo kariuomenės vado rašto ir ar jis turėjo kokių nors pasekmių, atsakyti negalime, nes apie tai nepavyko rasti jokios informacijos.

Vasario 16 d. pulkas paminėjo Vasario 16-osios metines. Tą dieną nevyko užsiėmimai, Šiaulių įgulai buvo skirtos Mišios, vyko paradas. Paradui vadovavo plk. V. Glovackis. Vakare kareiviams buvo organizuotas pasilinksminimas⁴⁰⁴.

Vasario 19-ąją iš kariuomenės vadovybės buvo gautas nurodymas pagerinti kareivių švietimo darbą ir valstybinę propagandą, šiam darbui paskirti po vieną specialų karininkų⁴⁰⁵. Plk. V. Glovackis į šią problemą pažiūrėjo daug plačiau. Jis būtinumą auklėti kareivius susiejo ir su artėjančiais rinkimais į Steigiamąjį Seimą, todėl kariuomenės vadovybės įpareigojimą išplėtė. Kadangi prieš Steigiamojo Seimo rinkimus turėjo neišvengiamai vykti rinkimų agitacija ir propaganda, tai švietimo reikalų priežiūrai jis paskyrė atsakingais po vieną karininką kiekviename batalione. Atsakingu už 1-ojo bataliono ir pulko komandų kareivių švietimą buvo paskirtas ltn. K. Matulaitis, 2-ajame batalione – vyr. ltn. M. Gaidelis ir 3-iajame – ltn. K. Ališauskas. Jis įsakė skaityti įvairiomis temomis paskaitas visose kuopose ir komandose ne rečiau kaip du kartus per mėnesį, temą, laiką ir vietą iš anksto pranešus pulko vadui⁴⁰⁶.

Pulkui stovint Šiauliuose, Kaune 1920 m. vasario mėn. įvyko kareivių sukilimas, kurio aidas pasiekė ir Antrąjį pėst. pulką. II kuopos kareivio K. Narutavičiaus vadovaujamos probolševikinės orientacijos jėgos, pasinaudojusios susidariusiais pulke sunkumais dėl aprūpinimo maistu bei kt. reikmenimis, išprovokavo neramumus, išaugusius į sukilimą. Buvo pasinaudota tuo, kad pulke ypač trūko batų. Sausio viduryje pulkas buvo gavęs 300 porų batų, tačiau pusė jų buvo tokie maži, kad netiko nė vienam kareiviui, kita pusė gautos siuntos batų suiro po pirmojo sušlapinimo, todėl dalis pulko kareivių vėl liko be batų⁴⁰⁷. Tas faktas, be abejo, kėlė didžiulį kareivių nepasitenkinimą.

Per vakarinį vasario 23 d. patikrinimą 2-ojoje kuopoje po himno visa kuopa sušuko „*Valio, lai gyvuoja darbininkai*“. Karininkų bandymas aiškinti, kad jie ne taip supranta įvykius, nepadėjo. Kitą, t. y. vasario 24 d., ta pati kuopa neatsakė

404 Įsakymas 2 p. p. Nr. 46. 1920-02-15 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 140.

405 II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // Ten pat, b. 9, l. 39.

406 Įsakymas 2 p. p. Nr. 52. 1920-02-21 // Ten pat, b. 33, l. 158.

407 Mjr. J. Laurinaičio 1920-01-24 pareiškimas II divizijos vadui // Ten pat, b. 20, l. 164.

į pasveikinimą, o išėjusi į miestą atsisakė žygiuoti ir pradėjo dainuoti įvairias nelietuviškas dainas. Kai kpt. K. Butleris pamėgino įvesti kuopoje tvarką ir išvesti trukdančiuosius, kai kurie kareiviai užtaisę šautuvus to padaryti neleido. Atvykus pulko vado padėjėjui, kuopą pavyko nuraminti ir atlikti numatytus taktikos uždavinius.

Apie 10 val. prasidėjo šaudymas 1-ojoje kuopoje, kur išlaužus ginklų sandėlio duris kuopa apsiginklavo. Kuopa buvo išvesta į gatvę. Sužinojęs apie įvykius skubiai į vietą atvyko pulko vadas plk. V. Glovackis. Jam pavyko užkirsti kelią planuojamai demonstracijai. Apie 24 val. sukilimo užuomazga buvo numalšinta, kareiviai suguldyti miegoti.

Vasario 25 d. prasidėjo bruzdėjimas 5-ojoje kuopoje. Dalis kareivių ėmė plėsti nuo uniformų kokardas ir ženklus ir mesti juos ant žemės, tačiau skubiai atvykus pulko vyresniesiems karininkams kuopa buvo nuraminta.

Ypač aktyviai veikė pulko vadas plk. V. Glovackis, bandydamas užkirsti kelią gresiančiam sukilimui. Jis vasario 24, 25, 26 dienomis apsilankė visose kuopose ir komandose. Vasario 27-ąją pulko vadas pats atliko įvykio tyrimą. 1-ojoje kuopoje buvo suimti 5 kareiviai, 2-ojoje – 6, 5-ojoje – 10. 4-ojoje, 6-ojoje, 7-ojoje, 8-ojoje, 9-ojoje, visose trijose kulkosvaidžių kuopose patys kareiviai areštavo kareivius, mėginusius kuopas įtraukti į maištą⁴⁰⁸.

Malšinant sukilimą daug prisidėjo ištikimiausia pulko dalis – Mokomoji kuopa. Kai dalis kareivių nepaklusę išėjo į miestą, Mokomosios kuopos kareiviai ir karininkai užėmė svarbiausius postus ir gatves ir areštavo nepaklusnius⁴⁰⁹.

Po atlikto tyrimo pulko vadas padarė išvadą, kad sukilimas buvo rengtas iš šalies, panaudojant kai kuriuos pulko karininkus. Paaiškėjo, kad bandžiusiose sukilti kuopose kareiviai buvo specialiai maitinami vienodu ir prastu maistu, todėl pulko vadas divizijos vadui siūlė sukilusias kuopas ne išformuoti, o jose pagerinti maistą, aprangą⁴¹⁰.

Vasario 27 d. tardymas buvo baigtas ir riaušių kaltininkai perduoti į teismą⁴¹¹.

1920 m. kovo 3 d. karo lauko teismas, pirmininkaujamas kpt. J. Petruičio ir narių: vyr. ltn. E. Ginco, ltn. D. Paurio, viršilos Kučiausko ir vyr. psk. Liutkaičio, nagrinėjo kaltinamųjų priešvalstybine agitacija ir dalyvavimu viešame sukilime byla. Teismas eilinius Kazį Narutavičių, Aleksą Alkovitą, Artiomą Simoną, Petrą Aleknevičių, Juozą Jurevičių, Vincą Tekorį ir Kazį Naujoką pripažino kaltais dėl priešvalstybinės agitacijos bolševikų naudai ir riaušių kėlimo. Pirmąjį nubaudė 6 metams sunkiųjų darbų kalėjimo, kitus šešis – po 2 metus sunkiųjų darbų kalėjimo, jiems taip pat buvo atimtos visos karinės ir pilietinės teisės.

408 2 p. p. vado 1920-02-28 paaiškinimas II divizijos vadui // Ten pat, l. 136.

409 II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 39 a.p.

410 2 p. p. vado 1920-02-28 paaiškinimas II divizijos vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 136.

411 II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 40.

Konstantiną Ladauską už savo viršininko garbės įžeidimą, už ginklo prieš jį pakėlimą nuteisė 4 metams sunkiųjų darbo kalėjimo panaikinat visas jo karines ir pilietines teises.

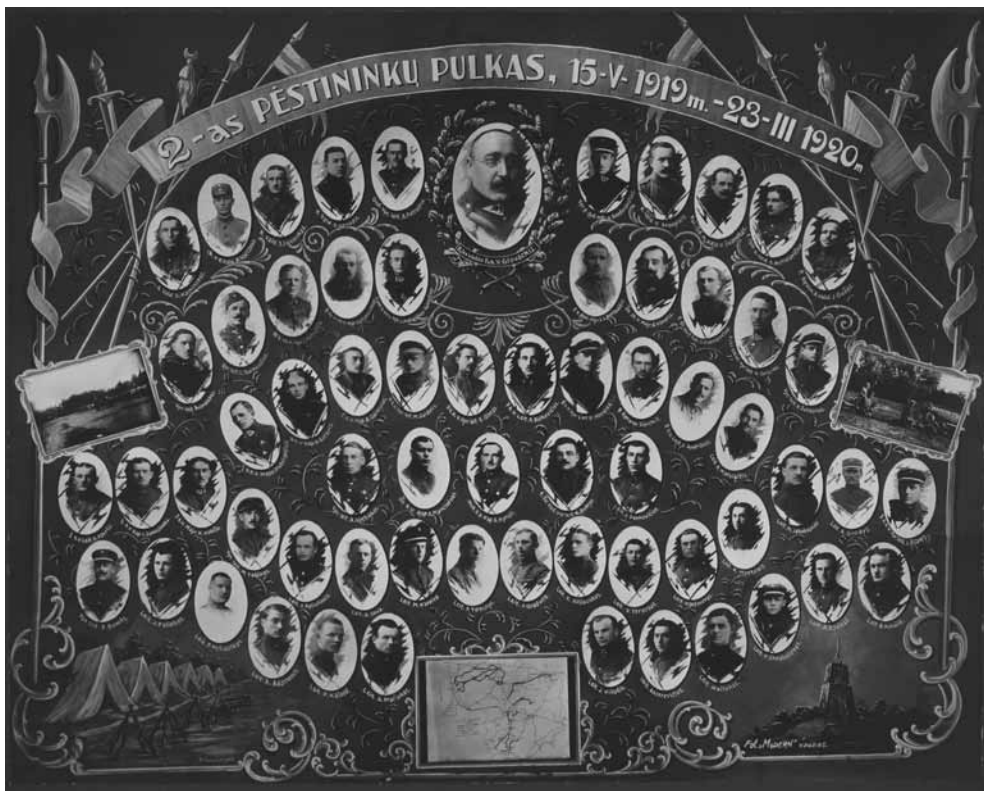
Petrą Maskaliūną ir Viktorą Mikalauską už pagarbos savo viršininkui neatidavimą ir nedorą elgesį nuteisė 3 mėn. karo kalėjimo.

Juožą Gecevičių už tai, kad eidamas sargybą, leido kareiviams gerti alkoholinius gėrimus ir pats juos vartojo, nuteisė 6 mėn. karinės areštinės.

Praną Mažionį ir Joną Rauką už tai, kad savavališkai pasišalino iš kuopos ir sugrižo girti, nubaudė mėnesiu karo kalėjimo.

Kiti patraukti į teismą kareiviai: Pranas Jankauskas, Petras Petkūnas, Jonas Inta, Zigmas Janukevičius, Petras Adomavičius, Juozas Laugaitis, Jonas Adomaitis, Juozas Bendoraitis ir Tichonas Kasteckis, neradus jų veiksmuose nusi- kalstamos veikos, buvo išteisinti⁴¹².

Kovo 16 d. 1-asis pulko batalionas iš Šiaulių, vykdant KAM Generalinio štabo kovo 15 d. nurodymą, buvo išsiųstas į Eglainę III pėst. divizijos vado

Pulko karininkų vinjetė 1920 (LCVA).

⁴¹² Pilnas nusprendimas // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 203–206.

žinion. Atgal į pulką, į Šiaulius, jis sugrįžo gegužės 29 dieną. Kovo 17-ąją divizijos vadas 6-ąją pulko kuopą iš Radviliškio perkėlė į Šiaulius⁴¹³.

1920 m. kovo viduryje vyriausiasis kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas tikrino karinius dalinius, esančius fronte. Grįžęs po patikrinimo jis įsakyme kariuomenei apie Antrąjį pėst. pulką rašė:

„Apžiūrėjęs pulkus radau sekantį:

2-as pulkas:

Inspektorinei parodai buvo išrikiuoti ne visi žmonės – priežastis – neturėjimas apavo. Apsišarvavimą turėjo tik kai kurie; apsišarvavimas netikusiai pritaikintas, susidėti visiškai nemoka, durtuvų nieks neturėjo, būk tai dėlto, kad nebuvo kriaunų (rankenų). Pavienio ir eilinio mokymo, matyt, nebuvo vedama: skyrininkai nežinojo komandos. Iš viso aš sprendžiu, kad kuopų vadai visiškai netikrino kuopose turto; už valdiškų paliktų bei apsišarvavimo prapuldymą kareiviai nebuvo traukiami atsakomybėn. Tik tuo būdu pulkas galėjo atsidurti tokiaame vargingame stovyje.

6-os kuopos vadas išvedė žmones visiškai neapšarvuotus; be to, šioje kuopoje, kiek man teko patirti, buvo varoma degtinė (samogonka). 6-os kuopos vadą vyr. leit. Gaidelį atstatau nuo komandavimo kuopai.

*Arkliai pulke labai gražiai išrodo, bet pašaras išduodamas virš nustatytos normos. Ėdžių nėra. Ūkio vedėjas, žinodamas, kad aš atvažiuoju žiūrėti pulką, neskaitė reikalingu būti parodos laike ir išvažiavo būk tai pulko reikalais. Tuojaus jį atstatyti nuo vietos. Valgis pulke ir apskritai divizijoje labai vienodas. Kaune, Panevėžyje ir Eglaitėje skundžiamasi, kad neduoda kopūstų. Tuom tarpu Šiauliuose yra keli tūkstančiai pūdų kopūstų.*⁴¹⁴

Kaip matyti iš šios pateiktos medžiagos, kariuomenės vadas buvo neteisisus. Sunki kariuomenės materialinė padėtis, o gal ir centrinių aprūpinimo tarnybų kai kurį apsileidimą jis netiesiogiai vertė pulko vado atsakomybei, nors plk. V. Glovackis dėjo visas įmanomas pastangas dėl jam pavesto pulko karių aprūpinimo. Be abejo, tokia kariuomenės vado išvada buvo skaudi.

Po šio patikrinimo pulko vadas plk. Vincas Glovackis padavė prašymą atleisti iš pulko vado pareigų. Prašymą jis parašė dėl įvairių priežasčių. Viena iš jų buvo ta, kad Pirmajame pasauliniame kare patirtos žaizdos ėmė kelti įvairių komplikacijų ir plk. V. Glovackiui pasidarė sunku atlikti sudėtingas pulko vado pareigas. Kovo 17 d. Valstybės Prezidentas savo įsakymu plk. V. Glovackį atleido iš Antrojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko vado pareigų. Kariuomenės vadas jį nuo tos pačios dienos paskyrė karininku ypatingos rūšies reikalams prie vyriausiojo kariuomenės vado. Einančiu Antrojo Didžiojo

413 II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 41, 41 a.p., 44.; Telefonograma Nr. 522 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 86, l. 70.

414 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 273, 1920 m. kovo 17.

Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko vado pareigas paskyrė mjr. Joną Laurinaitį⁴¹⁵. Plk. V. Glovackis pulką paliko kovo 22 d. Kovo 23 d. savo pareigas pradėjo eiti mjr. J. Laurinaitis⁴¹⁶.

Perėmęs pulką mjr. J. Laurinaitis kovo 29 d. parašė pareiškimą divizijos vadui, kuriame skundėsi, kad pulkas išblaškytas beveik po visą Lietuvą, todėl jis neturi jokios galimybės daryti didesnę įtaką tiek kareiviams, tiek pulko karininkams. Be to, pulkas dėl to susiduria su didelėmis aprūpinimo ir kareivių mokymo problemomis. Pulko vadas prašė divizijos vadą gražinti pulkui nors 1-ąją batalioną arba sutelkti pulką daug maž į vieną vietą⁴¹⁷. Tačiau tada pulko vado prašymas nebuvo patenkintas.

Balandžio 23 d. naujas pulko vadas darė pirmąją savo pulko apžiūrą. Tą dieną jis patikrino 1-ąją batalioną, dislokuotą Rautenežerių dvare. Už gerą bataliono sutvarkymą bataliono vadui mjr. K. Valeišai pareiškė padėką⁴¹⁸.

Kovų su bermontininkais metu nemažai pulko karių buvo sunkiau ar lengviau sužeisti, todėl 1919 m. kovo 19 d. buvo sudaryta medikų komisija, kuri pradėjo tikrinti karių sveikatą. Komsija 39 kareivius dėl sveikatos būklės pripažino netinkamus karo tarnybai⁴¹⁹. Jie iš kariuomenės buvo paleisti.

1920 m. gegužės pradžioje pulką tikrino armijos inspektorius. Jis konstatavo, kad pulko kareivinės labai apleistos ir nejaukios – ankštos, daug išdaužytų langų stiklų (jų vietos užkaltos lentomis ar šiaip kuo užkimštos). Krosnys apgriuvusios, nėra jokių baldų (yra tik keletas staliukų), vietomis gultai sukalti keliais aukštais, beveik visi be čiužinių ir pagalvių, trūksta antklodžių.

Kareivių išvaizda bloga. Kuopa išrikiuojama per lėtai, nelygiuojama, žmonės rikiuojami ne pagal ūgį. Kareivių judesiai ir veiksmai su šautuvu atliekami nevienodai ir nesutartinai (netgi puskarininkių). Kareiviai galvas stovėdami rikiuote laiko per žemai, nemoka lydėti akimis, į klausimus atsako tyliai ir nedrąsiai. Inspektorius pastebėjo, kad daug kareivių ilgais plaukais. Iš viso pulko išsiskyrė Mokomoji komanda, Nerikiuotės ir 2-oji kuopos.

Kai kurie pulko karininkai prastai išmano Rikiuotės statutą arba juo nesivadovauja.

Inspektorius pažymėjo, kad pulko drausmė bloga, kareiviai prastai aprengti ir apšarvuoti, daug nudriskusiomis kelnėmis, trūksta: uniformos kepurių, milinių, baltinių, ekipuotės reikmenų (ypač diržų ir krepšelių)⁴²⁰. Armijos inspektoriaus išvada nebuvo jokia naujiena. Tai puikiai žinojo pulko vadovybė. Tiek plk. V. Glovackis, tiek perėmęs vadovavimą pulkui mjr. J. Laurinaitis šias

415 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 275. 1920 m. kovo 18 d.

416 Įsakymas 2 p. p. Nr. 82. 1920-03-22; Nr. 83. 1920-03-23 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 341, 345.

417 2 p. p. vado 1920-03-29 pareiškimas divizijos vadui // Ten pat, b. 16, l. 129.

418 Įsakymas 2 p. p. Nr. 118. 1920-04-27 // Ten pat, b. 33, l. 432.

419 Įsakymai 2 p. p. Nr. 71. 1919-03-11; Nr. 105. 1919-04-14 // Ten pat, l. 213, 403.

420 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 328. 1920 m. gegužės 11 d.

problemas kėlė visais įmanomais būdais ir visomis įmanomomis priemonėmis, tačiau padėtis pulke buvo tokia, kokią užfiksavo inspektorius.

Tačiau pulke buvo ne tik problemų, buvo ir šventinių dienų. Taigi gegužės 15 d. pradėjo darbą Lietuvos Steigiamasis Seimas. Ta proga pulke, kaip ir visoje Lietuvoje, vyko iškilmės. Bažnyčioje – pamaldos, po pamaldų – pulko karių paradas. Paradui vadovavo mjr. K. Ramanauskas⁴²¹.

Birželio 12 d. pulko vadui mjr. J. Laurinaičiui buvo pavesta eiti II pėst. divizijos vado pareigas. Pulkui laikinai vadovauti pavesta mjr. K. Valeišai⁴²².

KOVOS SU LENKAIS

Liepos pradžioje pulkas gavo nurodymą išvykti į Jonavą. Liepos 8 d. pulkas susitelkė Šiauliuose. Pulkas perdislokavimą pradėjo liepos 10 d. Tą dieną 10 val. į Jonavą traukiniu išvyko 2-asis batalionas, Žvalgų ir Ryšių komandos, 12 val. išvyko 1-asis batalionas, Puskarininkių mokykla (iki tol vadinta Karių mokykla – G. S.) ir ligoninė. Likusi pulko dalis į Jonavą atvyko liepos 11 d.⁴²³ Štai kaip kelionę 1920 m. liepos mėn. prisimena buvęs pulko karininkas Jonas Petraitis: „*Mūsų 2-sis pėst. pulkas gavo įsakymą skubiai parvažiuoti iš Šiaulių ir Mažeikių į Jonavą. /.../ Taigi, liepos 11 d. anksti rytą gauname traukinį ir skubiai kraunamės į vagonus. Mažeikių apsaugai lieka tik 9 kuopa su leit. Andriūnu. Traukinys sujuda. Suskamba dainos. Traukinys žalumynuose paskendęs, nes jį mūsų malonios Mažeikių mergaitės labai gražiai papuošė Ventos ievomis ir berželiais; stoty paliekame tik plevėsuojančias baltas skepetaites. Graudu ir malonu. Visų didžiausias noras greičiau pasizymėti kautynėse, neapvilti tų, kurie mus taip gražiai išlydėjo. Netiesa, kad kariuomenė gyventojams įgrįsta. Mums Mažeikiuose bestovint taip gyventojai pamilo mūsų kareivius ir kareiviai gyventojus, kad visi pasidarė labai artimi, vieni kitiems savi. Ypač malonu, kad aukštaičiai su žemaičiais susidraugavo. Pradžioj, mums atėjus į Mažeikius, buvo ir nesusipratimų, bet vėliau viskas išnyko: gyventojai mus pažino, mes juos.*

*Atvykę į Jonavą pulko dalis sutalpinome pačiame miestelyje ir kaimuose. Pulko štabas sustojo klebonijoje.*⁴²⁴

Liepos 13 d. paaiškėjus, kad raudonarmiečių spaudžiami lenkai paliko Daugpilį ir geležinkelio liniją į pietus nuo Daugpilio Švenčionių link, pulkui buvo įsakyta pasirengti žygiui, kad gavę įsakymą, galėtų jį skubiai įvykdyti. Kuopų vadams buvo įsakyta paimti iš sandėlių viską, kas reikalinga žygiui,

421 Įsakymas 2 p. p. Nr. 135. 1919-05-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 33, l. 469.

422 Ten pat, b. 18, l. 25.

423 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 45; Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 43. 1920-07-09 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 229, l. 2.

424 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 42–43.

papildyti šovinių atsargas. Žvalgų komandos viršininkui buvo įsakyta kiekvienam batalionui priskirti po du žvalgus. Ligoninei nurodyta kiekvienai kuopai, išskyrus kulkosvaidžių kuopas, paskirti po 4 sanitarus⁴²⁵.

Tačiau liepos 17 d. pulkas gavo nurodymą ne vykti užimti Lietuvos teritorijų, kurias paskubomis paliko lenkai, bet iš Jonavos pereiti į Kaišiadoris, vieną batalioną dislokuojant Vievyje. Pulkas buvo paliktas atsargoje. Jam iškelta užduotis nuginkluoti pasitaikančias lenkų pajėgas. Kaišiadoryse pulkas rado baisų chaosą. Susimaišė ir lenkai, ir rusai. Dienos pabaigoje lenkų daliniai, bėgdami nuo rusų, pradėjo pasidavinėti lietuviams ir nelaisvę. Tuo metu Kaišiadorių rajone buvo dislokuota visa Antroji divizija. Divizijos vadas gen. ltn. M. Katchė buvo iškviestas į Generalinį štabą, paskirtas naujas divizijos vadas plk. K. Kleščinskis dar nebuvo atvykęs, todėl pulko vadui mjr. J. Laurinaičiui teko laikinai vadovauti ir divizijai⁴²⁶.

Tuo metu Vievio rajone prasiveržusi pro bolševikų frontą į Kaišiadorių rajoną užklydo visa lenkų kariuomenės brigada ir dingo. Brigada apie savaitę laiko klaidžiojo Kėdainių apylinkėse, tačiau Lietuvos karinė vadovybė jos nuginkluoti kol kas neleido ir tik tada, kai brigada perėjo per Kruonį ir rengėsi persikelti per Nemuną Kauno link, Kauno įgulos viršininkui plk. V. Glovackiui buvo duotas įsakymas imtis priemonių, kad užkirstų lenkų brigadai kelią į Kauną⁴²⁷.

Liepos 18 d. anksti rytą Antrojo pėstininkų pulko 3-iojo bataliono vadas kpt. J. Petraitis telefonu gavo įsakymą su savo batalionu skubiai išvykti iš Kaišiadorių, lenkų brigadą nuginkluoti ir ją pristatyti į Kaišiadoris. Iš vietos gyventojų pateiktų žinių buvo žinoma, kad lenkų brigada yra Kruonio rajone ir, žygiuodama Darsūniškio kryptimi, artinasi prie Nemuno⁴²⁸.

Kadangi bataliono vadas jau seniai laukė tokio įsakymo, batalionas į žygį susirengė greitai, ir, kiek pavyko gauti vežimų, skubiai išvyko Kruonio link, nes nuo Kaišiadorių iki Kruonio buvo daugiau kaip dvidešimt penki kilometrai. Žiezmaruose prie bataliono dar prisidėjo pulko Mokomoji kuopa. Prie Vekonių kaimo batalionas sustojo ir išsiuntė žvalgus surasti lenkų brigados buvimo vietą. Vekonių kaimo gyventojai pranešė, kad prieš keletą minučių lenkų brigada perėjo per Vekonis. Lietuviai lenkus pamatė netoli Vekonių už miško apsisostojusius pailsėti į dešinę nuo plento didelėje pievoje. Lenkų šautuvai buvo sudėti ant žemės, lauko virtuvėse buvo gaminami pietūs, o kariai sugulę ilsėjosi. Netoliese buvo įsikūrusi artilerijos stovykla. Ant aukštumų išstatyti sargybiniai. Lietuvių žvalgai įvertino, kad turėtų būti apie 3000–3500 karių, tuo tarpu

425 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 44. 1920-07-13 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 229, l. 3.

426 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbesniųjų įvykių chronologija // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 27; Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 44.

427 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 44-46.

428 Ten pat, p. 46.

J. Petruičio vadovaujamas batalionas neturėjo nė 300 karių⁴²⁹.

Bataliono vadas, įvertinęs situaciją, priėjo prie išvados, kad lenkų grupę bus sunku nuginkluoti, ir nusprendė veikti pasinaudojęs netikėtumo momentu. Nusprendė besiilsinčią grupę apsupti, sudarant įspūdį, kad lenkai apsupti didelės karinės grupuotės, ir staigiai pulti išstatytus sargybinius, kad jie negalėtų susisiekti su savo vadovybe. Jei užėmus aukštumas, kur išstatyta sargyba, priešinimasis ir nesiliautų, buvo nuspręsta panaudoti kulkosvaidžius, bet tikėtasi, kad to neprireiks. Susitarę dėl puolimo plano, kpt. E. Noreika su kuopa buvo pasiūstas į svarbiausią vietą iš Kruonio pusės, kur buvo pastebėta stipriausia lenkų apsauga. Mokomąją kuopą – ant 153 aukštumos. Kitas kuopas – iš kitų pusių. Bataliono vadas J. Petruitis su vyr. ltn. A. Butkevičiumi pasiliko ant plento, iš kur galėjo stebėti visą operacijos eigą.

Kai kurios kuopos labai greitai pašalino lenkų sargybas. Ltn. M. Jakobsonas su Mokomąja kuopa ties 153 aukštuma patyrė nestiprų lenkų pasipriešinimą, tuo tarpu kpt. E. Noreikos kuopai teko rimtai susikauti. Jis užklupo artileristų sargybas. Jų sargybos viršininku buvo lenkų karininkas, kautynėse netekęs kairės rankos. Jis raitas įsiveržė į sargybos priekį ir puolė kpt. E. Noreiką. Lenkų karininkas, arklio pavardį laikydamas dantimis, iš revolverio šaudė į Noreiką, tačiau jo pasipriešinimas buvo palaužtas⁴³⁰.

Planas sėkmingai pavyko. Lenkai iš tikrųjų pamanė, kad iš visų pusių yra apsupti didelės karinės grupės. Pradžioje jie lyg ir atrodė galintys priešintis, tačiau, matyt, gavę vadovybės nurodymą, ginklus nuleido. Kpt. J. Petruičio vadovaujami bataliono kariai užėmė aplinkui visas aukštumas ir demonstratyviai sustatė nukreiptus į lenkus kulkosvaidžius. J. Petruitis su A. Butkevičiumi ir keliais kareiviais atvirai atsistojo ant kalnelio, kad iš tolo būtų matomi, jog jie vadovauja šiai operacijai. Po kiek laiko iš lenkų voros išsiskyrė trys karininkai ir atvyko pas bataliono vadovybę. Parlamentarai pranešė, kad juos siuntė brigados vadas sužinoti, ką tai reiškia ir kodėl juos užpuolė? Kpt. J. Petruitis atsakė jiems, kad praneštų savo vadui, jog jis turi įsakymą juos internuoti.

Netrukus kelių karininkų lydimas atjojo ir pats IV lenkų brigados vadas plk. V. Paslavskis. Šį susitikimą J. Petruitis prisimena šitaip: „*Brigados vadas, senyvas žmogus, vidutinio ūgio, liesas, pailgo veido, įdegusiam ir dulkių apneštam veide matyti nemaža charakteringų raukšlių, tačiau aiškiai matyti, kad ne senatvė yra jo veidą išraižiusi, bet kariško gyvenimo vargai. Kalba lėtai, negarsiai, bet įtikinančiai. Lenkiškai kalba su vokišku akcentu. Pasirodo, kad jis buvęs D. karo metu vokiečių kariuomenės pulko vadas. Kadangi aš lenkiškai kalbėjau silpnai, tai kap. Butkevičius* [J. Petruitis visur rašo kpt. A. Butkevičius. Turėtų būti

429 Ten pat, p. 47.

430 Ten pat, p. 47–48.

vyr. ltn. A. Butkevičius. A. Butkevičiui kapitono laipsnis suteiktas 1923 metais – G. S.] turėjo mūsų pasikalbėjimą versti.

- *Man mano karininkai pranešė, kad tamsta turite įsakymą internuoti mus, – sako man pulkininkas (jo pavardės nebeatsimenu).*

- *Taip, ponas pulkininke, – atsakiau.*

- *Ar Lietuva jau kariauja su mumis? – toliau klausia pulkininkas.*

Tiesa, man telefonu buvo pasakyta, kad aš turiu lenkų brigadą nuginkluoti ir paimti į nelaisvę. Bet aš sušvelninau, sakydamas, kad turiu „internuoti“.

- *Ne, ponas pulkininke, jei kariautų, tai turėčiau jus imti į nelaisvę.*

- *Bet aš turiu pakankamai jėgų ir galiu nepasiduoti. Sykį jau buvau bolševikų apsuptas ir juos sumušiau. Dabar mano tikslas žūt būt prasimušti ir grįžti į Lenkiją.*

- *Man labai gaila, ponas pulkininke, bet jums to tikslo pasiekti nepavyks.*

- *Ar tai jūsų galutinis atsakymas? Ar jūsų vadovybė negali pakeisti šio nusistatymo.*

- *Ne, ponas pulkininke.*

- *Tai turiu imtis ginklo?*

- *Prašau, ponas pulkininke. Tik išpėju poną pulkininką, ar nebus bergždžias ir žalingas darbas. Nenoriu ponui pulkininkui aiškinti, tik noriu atkreipti jūsų dėmesį. Jūs matot, ponas pulkininke, šias aukštumas, kurias neseniai jūsų sargybos buvo užėmę. Ten stovi mūsų kulkosvydžiai, visi jie nukreipti į jūsų nepasirengusių vorą. Užtenka mano vieno mostelėjimo, kai apie desėtkas kaspinių bus paleista į jūsų žmonių masę. Manau, ponas pulkininke, judinti iš vietos jūsų žmones ir, be to, gana nuvargintus, būtų per daug žiauru.*⁴³¹

Po šių kpt. J. Petruičio argumentų pulkininkas sutiko būti internuojamas. J. Peruitis įsakė ginklus palikti ten, kur jie buvo sudėti, karininkams leido ginklus pasilikti, be to, pulkininko prašymu leido brigadai papietauti, nes buvo jau 16 val. Kartu su grįžtančiais lenkų karininkais buvo pasiūstas A. Butkevičius, o J. Petruitis pasiliko toje pačioje vietoje, kad prirėkus galėtų duoti atitinkamas komandas.

Plk. V. Paslavskis grįžęs pas savo karius išrikiavo visą savo brigadą, išskyrus artileristus, nes jie toliau stovėjo, pasakė keletą žodžių, paskui įsakė sudėti į vieną vietą šovinius, rankines granatas, puskarininkiams – revolverius. Po to pradėjo pietauti. Kai A. Butkevičius pranešė, kad jau visi ginklai sudėti, J. Petruitis tuojau pasiuntė vežimus, ginklai buvo sukrauti į juos ir skubiai pasiūsti į Kaišiadoris.

Sudėtingiau buvo nuginkluoti artileristus. Jie turėjo pilnus vežimus įvairių ginklų, o batalionas neturėjo tiek žmonių, kad galėtų juos atimti, nes beveik visi bataliono kariai buvo išstatyti ant aukštumų ir jų iš ten paimti nebuvo galima, nes tai buvo vienintelis bataliono pranašumas prieš lenkus. Situacija buvo sudėtinga,

⁴³¹ Ten pat, p. 49–51.

o bataliono vadas nežinojo, ką daryti. Laimei, tuo metu atėjo ir artileristai – karininkai su kareiviais. J. Petraitis juos visus skubiai nusiuntė paimti lenkų artileristų pabūklus, ginklus ir visą gurguolę su arkliais, įsakydamas arklius palikti tik karininkams. Artileristai jiems duotą užduotį įvykdė operatyviai, ginklai ir gurguolė buvo išgabenti į Kaišiadoris. Beliko tik vieni žmonės, be ginklų⁴³². Iš nuginkluotos lenkų brigados pulko kariai paėmė 16 75 mm patrankų, 2258 sviedinius, 8 bombosvaidžius ir 365 bombas. Iš 16 paimtų patrankų 11 buvo sugadintų, kaip ir dauguma kitų paimtų ginklų⁴³³. Iš viso buvo nuginkluoti 54 karininkai ir 1050 kareivių⁴³⁴.

Jau artėjo vakaras, reikėjo skubiai gabenti internuotus lenkų karius. Kpt. J. Petraitis nuėjo pas pievoje sugulusius lenkus ir pulkininko V. Paslavskio paprašė išrikiuoti karius ir žygio tvarka išvesti juos į plentą. Nurodymas buvo nepriekaištingai įvykdytas. Plente sustatytos voros ilgis siekė apie du kilometrus. Kpt. J. Petraitis į voros priekį pasiuntė tris sunkiuosius kulkosvaidžius, gale buvo trys, iš šonų ėjo bataliono kariai su šautuvais. Pats bataliono vadas su A. Butkevičiumi jojo voros viduryje kartu su plk. V. Paslavskiu. Vora į Kaišiadoris atvyko apie 2 val. ryto. Čia iš divizijos vadovybės buvo gautas įsakymas atimti iš karininkų revolverius ir žiūronus. Kol atvažiavo iš Kauno traukiniai, karininkams buvo leista įsikurti geležinkelio stoties pastate, o kareiviai ilsėjosi lauke prie stoties. Liepos 19 d. apie 6 val. ryto iš Kauno atvažiavo du traukiniai, į kuriuos ir buvo susodinta visa ši brigada. A. Butkevičius su kuopa buvo pasiūstas palydėti juos. Kaune jie buvo perduoti Kauno miesto komendantui.

Iš Kauno ši lenkų brigada buvo nugabenta į Vilkaviškį ir, kai prasidėjo atviri karo veiksmai su Lenkija, jie ten buvo laikoma nelaisvėje⁴³⁵.

Liepos 24 d. pulko vadas, vykdydamas karinės vadovybės įsakymą, pulkui įsakė susitelkti Kaišiadorių–Žiežmarių rajone. 1-ajam batalionui buvo įsakyta apsistoti Kaišiadorių dvare, Kremelce ir Žabina⁴³⁶ palivarkuose. 2-ajam batalionui – netoli Žiežmarių, Triliškių ir Žiežmarių dvaruose. 3-ajam batalionui – Gudienos ir Kalniškės kaimuose⁴³⁷.

Rugpjūčio 11 d. pulke atsitiko apmaudi nelaimė. 17 val. maudydamasis Strėvos upėje nuskendo vienas iš pirmųjų pulko karininkų Jonas Samasionka⁴³⁸.

Rugpjūčio 12 d. armijos vadas plk. ltn. K. Ladiga vieną pulko batalioną įsakė perkelti į Kauną. Vykdydamas įsakymą pulko vadas įsakė 3-iojo bataliono vadui kpt. J. Petruičiui su trimis kulkosvaidžių kuopomis: 7-ąja, 8-ąja

432 Ten pat, p. 52–53.

433 Sąrašas turto, paimto iš lenkų internuotos brigados, 1920 m. // LCVA, f. 3, ap. 1, b. 10, l. 164.

434 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 46

435 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 54–55.

436 Dabar Kaišiadorių miesto teritorija.

437 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. 1920-07-24 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 37.

438 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 46 a. p.

ir 3-iaja rugpjūčio 13 d., 7 val., iš Kaišiadorių geležinkelio stoties išvykti į Kauną armijos vado žinion. Į Kauną išvyko 7 karininkai, 288 kareiviai, 43 arkliai, 11 vežimų, 3 lauko virtuvės⁴³⁹. Antrajam batalionui įsakyta susitelkti Kaišiadorių–Žiežmarių rajone⁴⁴⁰. Kita, t. y. rugpjūčio 13 d. armijos vadas mjr. J. Laurinaičiui įsakė grįžti į savo pulko vado pareigas. Mjr. K. Valeiša irgi grįžo prie savo tiesioginių pareigų⁴⁴¹.

Rugpjūčio 20 d. į pulką atvyko divizijos vadas, kuris kartu su pulko vadu apžiūrėjo 4-ąją pulko kuopą. Kuopos karius rado besiilsinčius po pietų gyvenamuosiuose būstuose. Tai, ką jie pamatė, pacituosime iš įsakymo pulkui: *„Kambariai baisiausias mėšlynas, pribarstyti ne tik šiaudų, bet ant aslos pribarstyta obuolių lupenų, duonos plutų ir kt. /.../ Ant stalų, langų priblaškyta silkių, kas daro labai blogą išpūdį ir nedaleistina higienos žvilgsniu. Šautuvai išblaškyti po visus kambarius be jokios tvarkos, yra net tokių, kurie laiko savo lovose /.../ Abelnas išpūdis kuo baisiausias, niekuomet negalima pamanyti, kad ten gyvena kareiviai.“* Be abejo, pirmiausia tai buvo kuopos vado apsileidimas, dėl to pulko vadas jam pareiškė papeikimą, o bataliono vadui įsakė kontroliuoti, kad padėtis kuopoje pasikeistų⁴⁴².

1920 m. rugpjūčio 24 d. Antrasis pėstininkų pulkas iš Kaišiadorių rajono išvyko į lenkų frontą ir rugpjūčio 26 d. atvyko į Seirijus. Pulkas buvo įtrauktas į Marijampolės grupę. Pulkui įžengiant į Seirijus jį iškilmingai pasitiko didelė minia vietos gyventojų, kurie pulką džiaugsmingai sveikino. Tai labai pakėlė karių nuotaiką⁴⁴³.

Tuo tarpu 3-iasis pulko batalionas, vadovaujamas kpt. J. Petruičio, ir toliau liko Kaune vykdyti įgulos tarnybos. Į Kauną taip pat buvo perkelta ir ltn. J. Andriūno vadovaujama 9-oji kuopa iš Mažeikių. 7-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. A. Butkevičiaus, buvo pasiūsta į Vilkaviškį saugoti belaisvių stovyklą⁴⁴⁴.

Tačiau 3-iasis pulko batalionas įgulų tarnybą Kaune ėjo neilgai. Rugpjūčio 26 d. bataliono vadas kpt. J. Petruitis buvo iškvieštas į Generalinį štabą, kur armijos vadas plk. ltn. K. Ladiga jam įsakė skubiai išvykti į Gardiną, sudaryti Gardino įgulą ir užimti pozicijas nuo Lašišinės (Lososnos) upės ties Kuznica, per Lūžą Indūros upeliu iki Svisločio įtakos į Nemuną ir dešiniuuoju Nemuno krantu iki Ružanovcų. Traukinio sąstatas batalionui buvo sudarytas tik rugpjūčio 27 d. vakarą ir batalionas, pasikrovęs turimą mantą, 28 d. rytą išvažiavo į Gardiną.

439 Operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 47. 1920-08-12 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 39.

440 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 46 a.p.

441 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 25.

442 Įsakymas 2 p. p. Nr. 234. 1919-08-21 // Ten pat, b. 37, l. 121.

443 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbesniųjų įvykių chronologija // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 27; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 302.

444 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 62.

Tačiau ties Marcinkonimis teko sustoti, nes priekyje buvo išardyti geležinkelio bėgiai ir gulėjo nuo bėgių nuvirtę du bolševikų traukiniai su prisiplėštu Lietuvoje turtu. Marcinkonyse stovėjusio Pirmojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko vadas leido iš nuvirtusių bolševikų traukinių batalionui pasipildyti trūkstantų atsargų ir batalionas pėsčias patraukė Gardino link, nes toliau važiuoti buvo neįmanoma. Pariečėje batalionas sustojo pailsėti ir papietavęs rengėsi žygiuoti toliau, tačiau to teko atsisakyti, nes buvo gautos žinios, kad Ežeronyse ir Gardine dar tebestovi bolševikų kariuomenė. Batalionas rugpjūčio 26 d. apsisusto Pariečėje⁴⁴⁵.

Tuo tarpu Antrojo pėst. pulko vadui mjr. J. Laurinaičiui su pulko 1-uoju batalionu įsakyta rugpjūčio 27 d. apsisusti Kapčiamiestyje, o kitą dieną Sopockine ir saugoti tiltą per Nemuną ties Goža, palaikyti ryšius su Šeštojo pėst. pulko 1-uoju batalionu⁴⁴⁶.

Mjr. K. Ramanauskui su pulko 2-uoju batalionu ir žvalgų komanda įsakyta likti grupės atsargoje ir būti Seinų raj. ne vėliau kaip rugpjūčio 27 d., 20 val.⁴⁴⁷

Triuškinami lenkų, raudonarmiečiai traukėsi. Dalis jų perėjo Lietuvos kariuomenės kontroliuojamus punktus ir buvo internuoti. Šitaip pulkas rugpjūčio 28 d. internavo 184 raudonarmiečius, rugpjūčio 29 d. – 824, rugpjūčio 30 d. – 59 raudonarmiečius⁴⁴⁸. Internuotieji Raudonosios armijos kariai pulke buvo nuginkluojami, pavalgydinami ir su apsauga išsiunčiami į internuotųjų stovyklas.

Rugpjūčio antrojoje pusėje pulko vadas gavo II pėst. divizijos operatyvinį įsakymą Nr. 9, kuriuo pulkui buvo įsakyta laikotarpiu nuo rugpjūčio 24 iki 27 d. su dviem batalionais persidislokuoti į Seinus, o 3-iajam pulko batalionui – iš Kaišiadorių atvykti į Kauną vykdyti įgulos sargybų. Pulkas nurodytą įsakymą įvykdė laiku. Tik pakeliui į Seirijus rugpjūčio 26 d. gavo įsakymą 2-ąjį batalioną, vadovaujamą mjr. K. Ramanausko, ir raitųjų žvalgų komandą išsiųsti į Seinus, o pulko štabui su 1-uoju batalionu vykti į Kapčiamiestį. Į Kapčiamiestį štabas su 1-uoju batalionu atvyko rugpjūčio 27 d., 17 val. Nespėjęs susitvarkyti, apie 20 val. pulko vadas gavo naują divizijos vado įsakymą: 1-ąjį batalioną išsiųsti į Sapockiną, o pulko štabui likti Kapčiamiestyje. Be to, mjr. J. Laurinaičio pavaldumui buvo perduotas vienas Šeštojo pulko batalionas, kuris buvo užėmęs pozicijas prieš raudonarmiečius Kurenkų rajone.

Rugpjūčio 28 d. pulko vadas gavo Antrosios pėst. divizijos vado telefonogramą, kad jis skiriamas Gardino grupės vadu. Į grupę, be Antrojo pėst. pulko, buvo dar paskirtas vienas Šeštojo pėst. pulko batalionas ir 9-oji artilerijos

⁴⁴⁵ Ten pat, p. 65–68, 72.

⁴⁴⁶ Reliacija mūšių nuo 1 iki 15 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 25.

⁴⁴⁷ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 303.

⁴⁴⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 247. 1919-09-03 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 37, l. 137.

baterija. Grupės vadui įsakyta pasiekti Lietuvos sienas ir pasistengti pirma lenkų užimti Gardiną. Grupei įsakyta žygiuoti pirmyn ir pasiekti liniją, kurioje nebėra raudonarmiečių, sueiti į sąlytį su raudonarmiečiais ir pasistengti, kad jie pasitrauktų iš teritorijų į rytus nuo Gardino. Jeigu susiklostytų palanki situacija, reikalauti, kad raudonarmiečiai užleistų kelius Lipskas–Rigalauka–Dombrava ir Licha–Kuznica⁴⁴⁹.

1-ajam pulko batalionui buvo įsakyta persikelti per Nemuną ir užimti Gožę, o 6-oji pulko kuopa, kuri stovėjo Gožėje, turėjo užimti Skebliovo. Antrąjį pulko batalioną buvo įsakyta skubiai, naudojant pastotes, iš Seinų perkelti į Sapockiną ir likti ten rezerve⁴⁵⁰.

Rugpjūčio 30 d. lenkai, puldami nuo Augustavo, prisiartino prie Seinų. Lenkai žygiavo dviem voromis: viena plentu Suvalkų link, kita plentu Gibai–Seinai. Divizijos vadas Antrajam pulkui įsakė skubiai Seinų apsaugai iš Sopeckynės išsiųsti vieną batalioną ir užimti Gibus ir Krasnopolį. Mokomajai komandai įsakyta pastatyti užtvaras⁴⁵¹.

Kol 2-asis batalionas pasiekė Beržininkus ir Gibus, lenkų kavalerija užėmė Suvalkus ir iš Suvalkų žygiavo į Seinus. Mokomoji Antrojo pulko komanda tuo metu stovėjo Seinuose ir, kad atkirstų lenkams kelią Gibų link, divizijos vadas įsakė nelaukiant ateinančio 2-ojo bataliono Mokomajai pulko komandai užimti barą Gibuose. Mokomoji komanda barą užėmė. Tačiau padėtis su lenkais buvo dviprasmiška. Niekas tiksliai negalėjo atsakyti, ar su lenkais karas, ar taika, ar jiems priešintis, ar ne, todėl kai prie Gibų priartėjo lenkai, Mokomoji komanda, paleidusi keletą šūvių, atsitraukė į Beržininkus, o lenkai užėmė Seinus⁴⁵².

Rugpjūčio 31 d. pulkas iš divizijos vado vėl gavo naujų nurodymų. Atsižvelgiant į lenkų puolimą, pulko 3-ajam batalionui įsakyta pereiti iš Gožės į Sopockiną, 2-ajam batalionui – iš Sopockino į Beržininkus⁴⁵³.

Taigi, kaip matyti iš pateiktos medžiagos, divizijos vadovybė chaotiškai kilnojo pulko dalinius iš vienos vietos į kitą, kas, be abejo, labai vargino karijus. Rugsėjo 1 d. buvo gautas Suvalkų grupės vado operatyvinis įsakymas, kuriame buvo nurodyta žygiuoti pirmyn ir užimti Suvalkus ir Augustavą. Vadovaudamasis šiuo įsakymu, pulko vadas mjr. J. Laurinaitis jam pavestas karines dalis padalijo į dvi voras. 2-asis mjr. K. Ramanausko vadovaujamas batalionas sudarė vieną grupę. Tuo tarpu 1-asis batalionas buvo pakeistas 3-uoju, ką tik atvykusiu iš Kauno. 1-ajam batalionui buvo įsakyta persikelti į Sapockiną. Tuo pačiu metu atvyko ir Aštuntasis pulkas, kurio 1-asis batalionas buvo perkeltas

449 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 49. 1920-08-28 // Ten pat, b. 12, l. 40.

450 Reliacija mūsų nuo 1 iki 15 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 25.

451 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 50.

452 Reliacija mūsų nuo 1 iki 15 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 25.

453 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 51.

mjr. Laurinaičio pavaldumui. Taigi šis batalionas, mjr. K. Valeišo raitų žvalgų komanda, 1-asis Šeštojo pulko batalionas, 9-oji ir 1-oji haubicų baterijos sudarė antrąją grupę. Šios grupės vadu buvo paskirtas mjr. J. Čaplikas, o mjr. J. Laurinaitis jo pirmuoju pavaduotoju⁴⁵⁴.

Rugsėjo 1 d. mjr. K. Ramanauskas gavo įsakymą jo vadovaujamam batalionui kartu su Penktojo pėst. pulko batalionu ir 7-ąja baterija susitelkus Beržininkuose pulti Seinų–Suvalkų kryptimi ir užimti Suvalkus. Tuo tarpu kitiems tame rajone esantiems daliniams įsakyta vykdyti sustiprintą žvalgybą, kad atitrauktų lenkų dėmesį ir apie juos surinktų kiek įmanoma daugiau žinių. Vakare apie 17 val. į divizijos štabą atvykęs armijos vadas plk. ltn. K. Ladiga šiek tiek pakeitė mjr. K. Ramanausko vadovaujamos grupės planuojamo puolimo kryptį, nurodęs pulti Seinų–Augustavo kryptimi⁴⁵⁵. Pagal naują įsakymą Nr. 16 mjr. K. Ramanausko vorai buvo pakeista žygiavimo kryptis. Vietoje Seinų–Suvalkų, nurodyta Seinų–Augustavo kryptis. Aišku, gerai išstudijuoti situacijos nebeliko laiko.

Rugsėjo 2 d. 9 val. ryto, kaip ir buvo įsakyta, pulko daliniai pradėjo žygiuoti pirmyn. 1-oji mjr. K. Ramanausko grupė (2-asis Antrojo pėst. pulko batalionas, susidedantis iš 4 kuopų) žygiavo Beržininkai–Gibai–Serskilas. Iš dešinės kaimynai buvo Penktasis ir Dešimtasis pulkai. Kaip ir buvo nurodyta, 9 val. pirmoji vora pradėjo žygiuoti. 5-oji kuopa buvo priešakinė, kitos kuopos ėjo žygio tvarka kaip rezervas. Pirmas susidūrimas su lenkais įvyko apie 15 val. ties Gibais. Ten stovėjusi lenkų sargyba buvo išvaikyta, o batalionas užėmė Gibus. Batalionas buvo priverstas sustoti, nes dešinioji vora dar nebuvo užėmusi Seinų. Rugsėjo 3 d. batalionas žygiavo per Fronckus ir Serskilo mišką Augustavo kryptimi ir pasiekė tarpuežerį tarp Vygrių ir Perto ežerų.

Rugsėjo 4 d. auštant pirmoji vora toliau tęsė žygį. Priešakinė kuopa buvo 6-oji, kuri sėkmingai atbloškė lenkus nuo Juodosios Ančios upės ir žygiuodama pasiekė Serskilą. Ties Serskilu sutiko didesnę lenkų pasipriešinimą ir kova tęsėsi apie 3 val. Šiame mūšyje pasižymėjo 5-oji ir 6-oji kuopos. Išmušęs lenkus iš Serskilo,

Kazys Ramanauskas (LCVA)

⁴⁵⁴ Reliacija mūšių nuo 1 iki 15 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 25.

⁴⁵⁵ II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 52, 52 a.p.

batalionas su mūšiais žygiavo pirmyn ir pasiekė ežerų Mėtos ir Baltasis tarpuežerį, kuris buvo gerai įtvirtintas, įtvirtinimai sustiprinti vielų užtvaramis. Batalionas buvo sustabdytas. Lenkai turėjo artilerijos ir keletą bombosvaidžių. Batalionui teko kasti apkalus.

Rugsėjo 5 d. rytą lenkų 17-asis ulonų pulkas pralaužė Penktojo pėst. pulko užtvaramą ir jos kavalerija užpuolė Antrojo pėst. pulko bataliono štabo gurguolę, buvusią Sarskile. Kadangi visos kuopos stovėjo užėmusios barą, jokio rezervo nebuvo, gurguolė pasipriešinti negalėjo ir buvo apsupta ir paimta. Kartu su gurguole į nelaisvę pateko bataliono vadas mjr. K. Ramanauskas, 2-osios kulkosvaidininkų kuopos vadas vyr. ltn. E. Gincas, pulko vyr. gydytojas mjr. J. Bendorius, pulko jaunesnysis gydytojas A. Matiaško ir pulko kapelionas kunigas J. Mališauskas. Kuopos, kurios saugojo jiems pavestą barą, pajuto, kad lenkai jas supa, ir išsiblaškė po Augustavo miškus. Jos po poros dienų pradėjo rinktis Seinuose. Nuostoliai pulko buvo nemaži: 10 karių žuvo, 98 pateko į nelaisvę, buvo prarastas vienas kulkosvaidis, bataliono gurguolė⁴⁵⁶. Šis pralaimėjimas demoralizavo ir kitus voros karius ir atvėrė lenkams kelią į lietuvių užnugarį.

Antroji vora tą pačią rugsėjo 3 d. dieną gavo įsakymą užimti Lipską, Jastžembną, Štabiną ir Augustavą, kur, susivienijusi su pirmąja vora, turėjo užimti barą palei Augustavo kanalą.

Šestojo ir Antrojo pėst. pulkų batalionai lengvai užėmė Lipską ir ten apsi-
stojo. Rugsėjo 4-ąją Šestojo pulko 1-asis batalionas vykdė toliau savo užduotį ir be mūšio užėmė Jastžembną, kur buvo įsakyta palikti vieną kuopą saugoti geležinkelio tiltą, kitoms dviem kuopoms žygiuoti į Štabiną, kuri beveik be mūšio užėmė.

Rugsėjo 5 d. Aštuntojo pėst. pulko 1-asis batalionas prie Studenyčio ežero sutiko stiprų pasipriešinimą ir buvo priversti sustoti. Kad palengvintų tarpuežerio paėmimą, vieną kuopą pasiuntė aplink Studenyčio ežerą, lenkams iš užnugario užėiti, bet bežygiuojant sutiko lenkų vorą, kuri vykdė tokį pat manevrą. Tarp abiejų kuopų prasidėjo mūšis.

Tuo tarpu lenkai, ankstų rugsėjo 5 d. rytą atakavo tiltą per Bebro upę ties Jastžembna. 1-ojo bataliono Šestojo pulko užtvaramas išbėgiojo ir lenkai užėmė Jastžembną. Šestojo pulko 2-oji kuopa liko atskirta. Lenkai puolė toliau Gruškus, siekdami atkirsti lietuvių dalis, atakuojančias prie Studenyčio. Kad užkirstų kelią gresiančiai katastrofai, mjr. J. Laurinaitis įsakė 1-ajai ir 2-ajai Antrojo pulko kuopoms ir 8-ajai Aštuntojo pėst. pulko kuopai, vadovaujamoms mjr. K. Valeišos, atakuoti Jastžembną, kad būtų atkirstas kelias lenkų daliniams, atakuojantiems Gruškus. Stipriu puolimu Antrojo pulko 1-oji kuopa ir 8-oji Aštuntojo pulko kuopa lenkus iš Jastžembnos išmušė, bet mūšis tuo nesibaigė.

⁴⁵⁶ Reliacija mūšių nuo 1 iki 15 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 25 a. p.

Lenkai perėjo į kontrpuolimą, ir kaimas ėjo iš rankų į rankas, kol galų gale liko lenkams, bet lietuvių kuopos įsitvirtino netoliese ir užkirto kelią lenkams užimti Gruškus. Rugsėjo 6 d. iš divizijos štabo gautas naujas operatyvinis įsakymas, kuriame buvo įsakyta Aštuntajam pulkui užimti barą nuo Raškų Juodosios Ančios krantu iki Augustavo perkaso, kurio krantu ginti barą iki Nemuno. Antrajam pulkui įsakyta likti Lipske ir ginti Lipsko barą.

Kadangi lenkai atakavo bolševikus ir jie atsitraukė prie Gardino fortų linijos, iškilo pavojus Antrojo pėst. pulko 1-ajam batalionui, buvusiam kairėje. Mjr. J. Laurinaitis jam įsakė šiek tiek atsitraukti. Užimtose pozicijose pulkas stovėjo parą. Po to buvo gautas įsakymas su batalionu ir Šeštojo pėst. pulko bataliono likučiais pereiti į Kapčiamiestį ir likti su Suvalkų grupe rezerve.

Atvykus į Kapčiamiestį, iš divizijos štabo buvo gautas įsakymas su pulko štabu ir batalionu pereiti į Seirijus, nes lenkai iš Seinų išmušė Penktąjį pėst. pulką. Antrojo pėst. pulko kariai, atvykę į Seirijus, surado čia susirinkusius išblaškytus 2-ojo bataliono likučius. Jie, vadovaujami vyr. ltn. A. Butkevičiaus, pasiūsti į Beržininkus kaip grupės rezervas⁴⁵⁷.

Seirijuose pulkas išbuvo vieną parą, po to gavo įsakymą 1-ąjį batalioną išsiūsti pakeisti Šeštąjį pėst. pulko batalioną, kuris stovėjo dešinėje nuo Užukalnių, jį pakeitus, žygiuoti Užukalnių–Packūnų link, susitikti su Penktuoju pėst. pulku ir žygiuoti užimti Seinų. Užėmus Seinus, Antrajam pėst. pulkui užimti barą nuo Kaleitų ežero iki Baltojo, kuris buvo į šiaurę nuo plento Seinai–Krasnapolis, ir ten įsitvirtinti.

Pirmasis batalionas, vadovaujamas mjr. K. Valeišos, 1-ąją kuopą iš Užukalnių pasiuntė į Seinus, kitą – pulti Klevų dvarą. Seinai buvo užimti beveik be pasipriešinimo, ir batalionas įsitvirtino nurodytame bare. Pulko 2-asis batalionas ir artilerijos būrys iš Beržininkų išžygiavo dviem grupėmis. Antrojo pėst. pulko 2-asis batalionas turėjo užimti Gibus ir žygiuoti Serskilo kryptimi. Batalionas apie 15 val. po nedidelio lenkų užtvaros pasipriešinimo užėmė Gibus.

Rugsėjo 5 d. Antantės misijos atstovai pareikalavo, kad Lietuvos Vyriausybė sustabdytų puolamuosius veiksmus prieš lenkus, todėl Marijampolės grupės štabas išleido įsakymą, kuriuo įsakė įsitvirtinti esamose pozicijose ir gintis. Antrajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta ginti liniją Lipskas–Rygalaukiai⁴⁵⁸. Palyginti su kitų pulkų barais, pulkui duotas ginti baras buvo gana trumpas – apie 10 km. Ilgas ir labai patogus gintis. Baras buvo apie 20 km į vakarus nuo Gardino. Nuo Rygalaukių fronto barą gynė raudonarmiečiai. Pulko 3-iasis batalionas ir toliau liko stovėti Gožėje, esant palankiam momentui turėjęs užimti Gardiną⁴⁵⁹.

457 Reliacija mūsų nuo 1 iki 15 rugsėjo // Ten pat, l. 25 a.p. – 26.

458 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 95, 97.

459 Ten pat, p. 96.

Rugsėjo 7 d. pulkas gavo įsakymą trauktis. Rugsėjo 7–8 d. pulko 1-asis ir 2-asis batalionai traukėsi Kapčiamiesčio, Seirijų kryptimi. Nuo rugsėjo 13 iki rugsėjo 22 d. pulkas stovėjo pozicijoje ir užėmė ežerų liniją tarp Klevų ir Baltupės (Beloriečės) imtinai. Jam buvo priskirtos trys artilerijos baterijos ir du šarvuotieji automobiliai „Šarūnas“ ir „Aras“⁴⁶⁰.

Pulke dėl vykusių sunkių kovų labai trūko kareivių, todėl rugsėjo 13 d. pulkas iš Kauno etapo skirstymo punkto gavo 167 naujokus, rugsėjo 22 d. – dar 80 naujokų⁴⁶¹, kas buvo labai žymi paspartis jau nukraujavusiam pulkui. Be to, pulkui patiriant pralaimėjimus, pasitaikius progai kareiviai pradėjo bėgti. Taigi vien tik 2-ajame pulko batalione per rugsėjo 3–7 d. 36 kareiviai dingo be žinios, net 25 pabėgo⁴⁶².

Po nevaisingų derybų su lenkais Kalvarijoje rugsėjo 19 d. Marijampolės grupei buvo duotas įsakymas gintis. II divizijos vadas plk. V. Gloveris rugsėjo 20 d. Antrojo pėst. pulko dviem batalionams ir pulkui priskirtoms 7-osios baterijos 4 patrankoms, 9-osios baterijos 4 patrankoms ir haubicų baterijos irgi 4 patrankoms bei dviem šarvuotiesiems automobiliams įsakė užimti barą ir atkakliai gintis linijoje nuo Klevo ež. iki Baltupės. 7-oji baterija buvo dislokuota Konstantinavka–Mara, 1-oji haubicų baterija stovėjo Konstantinavkos–Posejankos rajone, 9-oji baterija Seinų–Lumbių rajone. Pulkui priskirti šarvuočiai „Šarūnas“ buvo Seinuose, „Aras“ – prieš Gibus. Pulko štabas buvo Seinuose. Ten stovėjo ir viena rezervinė kuopa⁴⁶³.

1920 m. rugsėjo 22 d. Antroji lenkų armija pradėjo vykdyti puolimą. Lenkai pradėjo pulti iš pat ryto trimis voromis. Anksčiausiai pasirodė antroji vora, kuri puolė Gibų–Beržininkų kryptimi. Apie 9 val. ryto lenkai pradėjo pulti Gibus ir Želvą, kur stovėjo Antrojo ir Aštuntojo pėst. pulkų uztvaros. Apie 10 val. šios uztvaros buvo sumuštos, Gibus ir Želvą užėmė lenkai, tačiau dėl blogų ryšių apie tai gan ilgai nieko nežinojo nei Antrojo, nei Aštuntojo pulkų vadai.

Rugsėjo 22 d. rytą pulkas, vykdydamas divizijos vado įsakymą, buvo užėmęs barą už Seinų nuo Klevo ežero iki Baltupės. Iš kairės buvo Aštuntasis pėst. pulkas, iš dešinės – Šeštasis pulkas. Bare buvo dislokuoti du Antrojo pėst. pulko batalionai – 1-asis ir 2-asis, 3-iasis batalionas buvo paliktas Gožėje divizijos vado žinioje. Apie 12 val. mjr. J. Laurinaitis gavo Penktojo pulko vado pranešimą, kad pagal nepatikrintą informaciją lenkų kolona eina nuo Gibų. Tuo pačiu metu buvo gautas haubicų baterijos vado pranešimas, kad lenkų kolona

460 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbesniųjų įvykių chronologija // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 27; Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918-1920 m., p. 243; II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 56.

461 Įsakymai 2 p. p. Nr. 257. 1920-09-13; Nr. 266. 1920-09-22 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 37, l. 148-149, 168.

462 Įsakymas 2 p. p. Nr. 258. 1920-09-14 // Ten pat, l. 150-151.

463 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 119; Rukša A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, t. 3, p. 140.

eina Gibų link. Mjr. J. Laurinaitis davė įsakymą šaudyti. Prasidėjo mūšis kairiajame pulko sparne. J. Laurinaitis taip pat davė įsakymą 1-ojo bataliono 1-osios kuopos vadui, kuris palaikė ryšį su Aštuntuoju pėst. pulku, kad atkreiptų pulko vado dėmesį į susidariusią padėtį. Tačiau paaiškėjo, kad 1-oji Aštuntojo pulko kuopa, kuri buvo užėmusi Gibus, lenkams puolant niekam nepranešusi pasitraukė ir lenkai užėmė Gibus. Lenkai pradėjo supti Antrojo pėst. pulko 1-ąją batalioną. Kadangi vienas bataliono būrys, kuris buvo užėmęs Bialožečką, buvo apsuptas, mjr. J. Laurinaitis kuopai įsakė trauktis Seinų link ir paprašė Penktojo pėst. pulko vado likviduoti pralaužimą. 3-iajai kuopai įsakė susisiekti su Penktojo pėst. pulko batalionu, kuris turėjo žygiuoti į Gibus ir kartu su juo atakuoti lenkus. Kuopa išžygiavo, tačiau Penktasis pulkas ne tik kad neatakavo lenkų nurodytoje vietoje, bet neperspėjęs mjr. J. Laurinaičio, pasitraukė iš Beržininkų⁴⁶⁴.

Lenkai, užėmė Beržininkus, vieną koloną pasiuntė atkirsti kelią Devintajam pulkui, kuris iš Beržininkų atsitraukė Packūnų link, kitą koloną – Seinų link. Kolona, kuri puolė Seinų kryptimi, apsupo pulko 3-iąją kuopą, kuri kovėsi mūšiuose su lenkų kolona, žygiuojančia Gibai–Seinai keliu. Tuo pačiu metu pulko vadas gavo 2-ojo bataliono vado pranešimą, kad lenkai pradėjo pulti 4-ąją kuopą, buvusią dešiniajame baro sparne. Jai padėti buvo nusiųsta 6-oji kuopa. Lenkų puolimas buvo atremtas, o 4-oji kuopa vėl užėmė turėtas pozicijas. Pulko vadas, matydamas, kad pulkas lenkų supamas tik iš kairės pusės, ir turėdamas laisvus kelius atsitraukti Žagariai–Kalvarija ir Seinai–Burbiškės–Lazdijai, supdamas kairinį sparną traukėsi kaudamasis į dešinę. Gurguolei buvo įsakyta iš Seinų pereiti į Žagarius ir ten laukti nurodymų. Mūšių metu nutrūko visi ryšiai su visais kaimynais bei divizijos štabu, todėl pulko vadas veikė savarankiškai, faktiškai neturėdamas išsamesnės, nei galėjo surinkti pulko kariai, informacijos⁴⁶⁵.

Kadangi visą laiką mūšiai vyko kairiajame pulko sparne, buvo manoma, kad lenkai puola Želvos–Gibų kryptimi, turėdami tikslą užimti Kapčiamiestį, ir per Sapackinę žygiuoti į Gožę, bet pasirodė, kad tuo pačiu metu lenkai atakavo ir Šeštąjį pėst. pulką, kuris buvo priverstas pasitraukti, taip pat nespėjęs įspėti Antrojo pėst. pulko vadą. Puolė lenkų kavalerijos pulkas ir pėstininkų pulkas. Kavalerija užėmė Žagarius, taip atkirsdama pulkui atsitraukimo kelią, o pėstininkai apsupo pulko dešinįjį sparną. 4-oji ir 6-oji kuopos pateko į nelaisvę. Likusi pulko dalis susitelkė Seinuose, laukdama pastiprinimo, nes pulko vadas su jais tikėjosi atsitraukti į Žagarius, nežinodamas, kad lenkai Žagarius užėmė jau 9 val.

Su 1-ojo ir 2-ojo batalionų likučiais ir artilerijos baterijomis pulkas apie 15 val. pajudėjo Žagarių link, tačiau greitai pulko vadas iš raitųjų žvalgų gavo pranešimą,

464 Reliacija mūšio 22 rugsėjo // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 101, l. 30.

465 Ten pat.

Ltn. Jurgis Musteikis (LCVA)

kad Žagariai lenkų užimti, tuomet pasuko palei Galadusio ežerą į kelią Smalėnai–Lazdijai, tačiau tuo metu keliu žygiavo visa lenkų legionų divizija, puolusi pulko likučius, kurie po trumpo mūšio sudėjo ginklus. Į nelaisvę pateko 1-ojo ir 2-ojo batalionų likučiai, Žvalgų ir Ryšių komandos, II pėst. divizijos artilerijos grupė. Į nelaisvę pateko ir pulko vadas mjr. J. Laurinaitis⁴⁶⁶. Žuvo ltn. Jurgis Musteikis. Iš viso į nelaisvę pateko 750 pulko kareivių⁴⁶⁷. 124 kareiviai dingo be žinios. Vėliau paaiškėjo, kad kai kurie iš jų pabėgo iš kariuomenės⁴⁶⁸. Į nelaisvę taip pat pateko pulko karininkai: ltn. J. Gražulis, ltn. P. Miliauskas, ltn. D. Pauryš, ltn. A. Mačiokas, ltn. M. Gaidelis, ltn. S. Ancevičius, vyr. ltn. B. Ivanauskas, ltn. J. Paliukas, ltn. J. Viliušis, kpt. A. Budrys,

ltn. P. Skrabutėnas, kpt. A. Garmus, ltn. B. Mikaila, vyr. ltn. L. Tomkevičius, ltn. J. Paliukonis⁴⁶⁹. Tik dalis mjr. J. Petruičio vadovaujamo III bataliono grįžo iš kautynių ties Druskininkais. Kapitoniui Alfredui Garmui ir karo kapelionui Juozui Mališauskui iš nelaisvės pavyko pabėgti⁴⁷⁰.

Šio negarbingo pralaimėjimo pulkas, artilerijos kapitono Vytauto Landsbergio nuomone, galėjo išvengti, o dėl pralaimėjimo buvo kalta pulko ir aukštesnioji karinė vadovybė, kuri atsisakė siūlomos raudonarmiečių pagalbos bei „nusikalstamas jos aplaidumas“. V. Landsbergis savo atsiminimuose rašo:

„Atsimenu, kai būnant man Sapachinėje, antrojo pėstininkų pulko štabe, plk. Laurinaitis (tada J. Laurinaitis turėjo majoro laipsnį – G. S.) kalbėjosi su Gardinu. Paėmiau antrą ragelį ir klausiausi. Raudonarmiečiai klausė, kokia yra padėtis Krasnopolyj. Plk. Laurinaitis atsakė, kad esame tenai stipriai įsitvirtinę ir prieš lenkus atsilaukysime. Įtikinėjo, kad Krosnoje mūsų daliniai tvirtai laikosi, kai tuo tarpu jau prieš dieną tie daliniai pasitraukė ir Krosnoje jau buvo lenkų eskadronas. Aš nustebežs (klausiau kitu rageliu) norėjau atitaisyti plk. Laurinaičio klaidingą informaciją, tačiau Laurinaitis, padėjęs ragelį juokdamasis tarė: „Tę jų velniai griebtų ir gerai tegauna nuo lenkų į kailį“. „Ar tokia apgaulė pateisina mūsų

⁴⁶⁶ Ten pat, l. 30 a.p.

⁴⁶⁷ Įsakymai 2 p. p. Nr. 273. 1920-09-29, Nr. 275. 1920-10-01 // LCVA, f. 514, ap.1, b. 37, l. 173, 174, 178.

⁴⁶⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 283. 1920-10-10 // Ten pat, l. 188.

⁴⁶⁹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 269. 1920-09-25 // LCVA, f. 514, ap.1, b. 37, l. 168; Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 132–133.

⁴⁷⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 5. 1921 m. sausio 8 d.

strategijos planus“ – pasipiktinęs paklausiai? „Darome taip, kad visam pasauliui būtų geriau“ – atsakė Laurinaitis.⁴⁷¹

O štai kokią padėtį pulko štabe pamatė kpt. V. Landsbergis. Jis rašo:

„Atjojęs į Seinus pririšau savo bėrį prie štabo buveinės tvoros (jojau be žvalgo) ir įėjau į štabo buveinę. Prie stalo radau kuo ramiausiai bekortuojančius plk. Bytautą, plk. Laurinaitį ir 5 pėstininkų pulko gydytoją (neatmenu pavardės), lošiančius proferansą. „O, kapitone“, – sušuko Bytautas, – „sėsk, užimsi ketvirto lošiko vietą. Papietausime drauge“. „Ačiū, – atsakiau, – ne, negaliu palikti vienos batarėjos ir dar su neprityrusiu jaunu karininku, o ir „šluba“ batarėja. Labai prašau tuojau su manim nuvykti į poziciją ir mums paaiškinti neaiškumus.“ – „Na, ką darysi, sluzba – sluzboi, jokite atgal ir laukite manęs po pietų.“ „Klausau“, – išėjau į kiemą, nosispjojau ir į balną. Tik išjojęs iš kiemo išgirdau „bliaujant“ visu pafrončiu, na, žinoma, ir į Toliušio būrį. Zovada. Kautynės prasidėjo ... štabui belošiant proferansą. Gražu, nēr ką sakyti. O kur žvalgyba? Štabo panosėn atslinko net visa lenkų divizija ir ... nieks nieko nežinojo, rymojo prie ... proferanso stalo.“⁴⁷²

Gal jauno karininko įspūdžiai buvo kiek perdėti, tačiau, kad pulko vadovybės veiksmuose buvo daug aplaidumo ir neatsakingumo, nuneigti negalima.

Lietuvai ir Lenkijai pasikeitus belaisviais, kovų dėl Giedraičių įkarštyje iš lenkų nelaisvės grįžo dalis pulko karių. Lapkričio 15 d. sugrįžo 113 karių, lapkričio 18 d. – 54. Iš jų 102 kariai dėl pablogėjusios sveikatos buvo paleisti 10–12 dienų atostogų⁴⁷³.

Pulko 9-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. J. Andriūno, traukdama nuo Druskininkų, susitiko su Septintojo pėst. pulko 3-uoju batalionu, vadovaujamu kpt. Vinco Vitkausko, per 7 dienas pražygiavusiu 310 km, išėjusiu iš apsupties ir sugrįžusiu į savo pulką⁴⁷⁴.

Mjr. J. Laurinaičiui rugsėjo 22 d. patekus į lenkų nelaisvę, pulko vado pareigas eiti nuo rugsėjo 24 d. paskirtas mjr. Konstantinas Valeiša⁴⁷⁵. Mjr. K. Valeiša likusius pulko karininkus paskyrė į pareigas.

Pulke po rugsėjo 22 d. katastrofos, neskaitant Alytuje buvusių 300 naujokų, liko 290 kareivių. Tai mjr. J. Petruičio vadovaujamas 3-iasis batalionas ir 1-ojo ir 2-ojo bataliono 20 karių, laimingai išvengusių nelaisvės⁴⁷⁶.

Rugsėjo 27 d. II pėst. divizijos vadovybė gavo vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą pakeisti III pėst. diviziją. II pėst. divizijai buvo įsakyta užimti barą nuo

471 Berkevičius Algirdas. Seinų žygio tragedija. Seinų operacija 1920-ais metais (karas su Lenkija) // Lietuvos aidas, 2011, lapkričio 16.

472 Ten pat.

473 Įsakymai 2 p. p. Nr. 320. 1920-11-15; Nr. 323. 1920-11-18; Nr. 325. 1920-11-20, Nr. 329. 1920-11-24; Nr. 330. 1920-11-25 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 37, l. 247, 248, 254, 259, 260, 264, 265.

474 Rukša A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, p. 197–210.

475 Įsakymas 2 p. p. Nr. 269. 1920-09-25 // LCVA, f. 514, ap.1, b. 37, l. 168.

476 Rakutis V., Vaičėnonis J. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 66.

Vištyčio ežero iki Nemuno. Divizijos pulkams buvo duotas įsakymas pakeisti dislokacijos vietas. Rugsėjo 29 d., 21 val., Antrasis pėstininkų pulkas atvyko į Krosną ir apsistojo Tūriškių kaime ir Krasenkos dvare. Pulkas buvo paliktas divizijos atsargoje⁴⁷⁷. Spalio 1 d. divizijos vadas įsakė vieną pulko kuopą pasiūsti Mockavos link ir prireikus paremti Penktąjį pėst. pulką. 16 val. buvo įsakyta kitą kuopą pasiūsti į Miklaševą⁴⁷⁸.

Nuo spalio 3 d. eiti pulko vado pareigas paskirtas mjr. J. Petraitis, nors nurodymą perimti pulko vado pareigas mjr. J. Petraitis jau buvo gavęs rugsėjo 30 d., nes tą dieną einančiam pulko vado pareigas mjr. K. Valeišai, mjr. J. Zolotoriui ir kpt. K. Butleriui kariuomenės vadovybė nurodė atvykti į Generalinį štabą, Generalinio štabo viršininko žinion⁴⁷⁹. Spalio 3 d. kariuomenės vado įsakymu mjr. J. Petraitis oficialiai pradėjo laikinai eiti pulko vado pareigas⁴⁸⁰.

J. Petraitis taip prisimena perėmimą pulko likučių:

„Spalių 2 d., gavęs krašto apsaugos ministerio pulk. Žuko įsakymą priimti 2 pėst. pulką, iš Vilniaus išvykau į Krosną, kur tada stovėjo pavestas man pulkas. Pakeliui sustojau Vilkaviškyje apžiūrėti 7 kuopą, kuri saugojo lenkus belaisvius. Lenkai belaisviai, nei karininkai, nei kareiviai, nesiskundė man, kad jiems būtų bloga lietuvių nelaisvėje. Maistu, užlaikymu ir priežiūra buvo patenkinti. 7 kuopos vadas kap. Butkevičius, labai taktiškas ir rimtas karininkas, mokėjo gerai prižiūrėti ir savo karius, ir belaisvius.

Į Krosną atvažiuoju su kap. Butkevičium. Iš Vilniaus išvažiuojant krašto apsaugos ministeris įsakė man tučiuojau pašalinti iš pulko tris majorus ir atsiųsti juos į Vilnių generalinio štabo žinion. Atvykęs į pulką tą dieną nieko nepasakiau, kad esu paskirtas pulko vadu, nes norėjau ne viešai sužinoti, kas darosi pulke. Net laikinai ėjusiam pulko vado pareigas majorui V. atraportavau tik, jog atvykau į pulką. Jis man ir rankos nepadavęs vėl sėdo kortomis lošti su kitais majorais. Kalbėjosi tik rusiškai. Jie būtų galėję ir lenkiškai kalbėti, bet lenkiškai kalbėti prieš lenkus kariaujant būtų buvę per daug akiplėšiška. Gydytojas Jurgelionis nebeiškentęs, man girdint, kreipėsi į vieną iš minimų majorų, klausdamas:

– Ponas majore, kodėl čia vyresnieji karininkai nelietuviškai kalba?

– Tj, doktor, nevodi zdies svojich poriadkov, u nas tak priniato ... (Tu, daktare, neįvedžiok čia savo tvarkos, čia taip įprasta).

Pulko niekas netvarkė, nebuvo laiko: reikėjo preferansas lošti. Kai kuriose kuopose senų kareivių buvo po 10–15 žmonių, ir tie be jokios priežiūros – daro, kas ką nori. Keletas jaunesnių karininkų nusiminę pakampiais slankioja. Daugumas

477 II brigados karo dienynas 1919-1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 60.

478 Ten pat, l. 62, 62 a. p.

479 Įsakymas 2 p. p. Nr. 279. 1920-10-05 // LCVA, f. 514, ap.1, b. 37, l. 183; II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 61; LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 25.

480 Telefonograma Nr. 187 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 25.

pulko karininkų pateko lenkams į nelaisvę. Nuostabu tik, kad visi gryni lietuviai karininkai pateko nelaisvėn, o ne lietuviai – pasiliko. Pulke buvo apie 500 naujokų. Bet ir su naujokais niekas nieko nedaro – nei jų moko, nei rėdo. Iš viso ko matyti, kad tiems ponams Lietuvos likimas tiek ir terūpi. Jie netikėjo Lietuvos ateitimi ir nesivaržydami reiškė nuomonę, kad josios egzistencija esanti tik artimiausių dienų klausimas.

Kitą dieną kap. Butkevičius nebeiškentė ir parodė ponams majorams divizijos vado telefonogramą, kuria įsakoma perduoti pulką ir vykti į Vilnių. Net preferanso „pulka“ liko nebaigta.

Karininkai nepaprastai apsidžiaugė, o kap. Butkevičius ir gydytojas Jurgelionis tik rankas trynė: „O tai – gerai tiems lenkpalaikiams“.

Pulkas, nors dar nesutvarkytas, pasidarė grynas, lietuviškas. Tiesa, likom be aukšto laipsnio karininkų, bet apsiėjome ir su tais, kuriuos turėjome. Bet visiškai susitvarkyti mums nepavyko. Po trejetos dienų gavome įsakymą vykti pakeisti majorą Zubrį su 5-tu pulku, kuris buvo užėmęs barą nuo Vištyčio ežero, rodos, iki Beržinyko, gerai nebeatsimenu.⁴⁸¹

J. Petraitis gal kiek ir pagražino, tačiau padėtis pulke buvo iš tiesų labai bloga. Mjr. J. Petraičiui perimant pulką, pulke buvo 22 karininkai, 3 karo valdininkai, gydytojas ir tik 590 kareivių. Pulkas turėjo 14 kulkosvaidžių, 87 arklius, 33 vežimus, 5 lauko virtuves⁴⁸².

Spalio 6 d., 15 val. 30 min., naujas pulko vadas gavo divizijos vado įsakymą skubiai iki 21 val. su pulku iš Krosnos atvykti į Lazdijus, kur pernakvojus, rytą perimti Penktojo pėst. pulko barą. Pulkas skubiai susiruošė ir 19 val. iš Krosnos išvyko⁴⁸³. Įsakymas buvo įvykdytas.

Spalio 7 d. rytą tarp Lietuvos ir Lenkijos Suvalkuose buvo pasirašyta sutartis, pagal kurią buvo nustatyta nauja demarkacijos linija tarp Lenkijos ir Lietuvos. Lietuvos ir Lenkijos kariuomenės spalio 9 d. iki 12 val. turėjo nuo naujos demarkacijos linijos atsitraukti po 6 km. Pulkas gavo Antrosios divizijos vado operatyvinį įsakymą Nr. 5, pagal kurį pulkas turėjo atsitraukti ir saugoti barą Čižiškiai–Bambininkai–Aleksandravo palivarkas–Sangrūda–Mockavos kaimas. Kairiajame bare pulkas turėjo paeiti pirmyn ir užimti barą nuo Veisiejų ežero per Kapčiamiesčio palivarką iki Panaros.

Viduriniame pulko bare įsakyta užimti ir saugoti barą Mackava–Trakiškės–Dumbrė–Dieveniškis–Miškiniai–Klepočiai. Visiems batalionų ir kuopų vadams buvo įsakyta atidžiai sekti lenkų veiksmus, padedant šauliams ir vietos gyventojams, sekti, ar lenkai sąžiningai vykdo reikalavimą užimti demarkacijos liniją,

481 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 173–175.

482 Ten pat, p. 202.

483 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 64–64 a.p.

žinoti visus lenkų veiksmus⁴⁸⁴.

Nuo spalio 11 d. pulkui buvo įsakyta perimti ir Ketvirtojo pulko saugomą barą. Dabar pulko saugomas baras išsitęsė nuo Žemaitkiemio kaimo vakaruose iki Panaros⁴⁸⁵. Pulkas barą perėmė spalio 13 d. 00 val. 10 min⁴⁸⁶. Spalio 18 d. pulko saugomas baras buvo susiaurintas, kadangi baro prieš lenkų Septynioliktąją diviziją saugoti dar buvo atsiųstas Aštuntasis pėst. pulkas. Ant-rajam pėst. pulkui Antrosios divizijos vado įsakymu pavesta saugoti demarkacijos liniją nuo Čižiškių (prie Vokietijos sienos) iki Žemaitkiemio. Tarpuose tarp kuopų liniją saugojo pulko patruliai. Demarkacijos liniją saugoti padėjo šauliai ir vietos gyventojai. Pulke ypač buvo sustiprinta žvalgyba. Pulko vadas iš pulko padalinių reikalavo teikti žinias apie priešą kas valandą. Kad palengvintų informacijos apie priešą rinkimą, pulko vadas patvirtino klausimyną, pagal kurį apie lenkus buvo renkamos tokios žinios: kokius gyvenamuosius punktus užima priešas, jo skaičius, kokiam daliniui priklauso priešo padalinys, kur dislokuoti pulko, batalionų ir kuopų štabai, kur išstatyta priešo apsauga, kur sukonzentruotos pagrindinės pajėgos, kur ir kokios rūšies dislokuota artilerija, ką ji daro ir ką rengiasi daryti, kas ir kada pastebėta. Be to, pulko vadas reikalavo, kad būtų pažymėtas žinias pateikęs asmuo, nurodyta, ar žinios tikros, ar jis tik taip mano⁴⁸⁷.

Pulkas neutralią zoną nuo vokiečių sienos ties Vištyčio ežeru iki Lazdijų saugojo iki spalio 23 d. Pulko štabas stovėjo Kalvarijoje.

Pulke pirmosios keturios kuopos turėjo po 60 naujokų kiekvienoje; 7-ojoje kuopoje buvo 90 senų, tarnavusių kareivių; 8-ojoje ir 9-ojoje kuopose buvo po 60 kareivių, pusė jų buvo naujokai. 1-ojo bataliono vadovavimas buvo pavestas kpt. A. Kynui, 3-iojo bataliono – kpt. E. Noreikai. Spalio mėnesį iš naujo buvo suformuotos 1-oji ir 3-ioji kulkosvaidžių kuopos, į kurias kareiviai buvo perkelti iš rikiuotės kuopų.

Pulke nebuvo tos srities, kur nebūtų jaučiama trūkumų. Nors ypač trūko amunicijos ir drabužių, šautuvų pulkas turėjo pakankamai, bet daugeliui iš jų neturėjo durtuvų, dėtuvių tebuvo po vieną kiekvienam kareiviui. Diržų pulkas turėjo pakankamą skaičių, tačiau aprangos visai nebuvo. Pašaukti į pulką naujokai gavo tik kepures, ir tai ne visi. Kareiviai dėvėjo savus drabužius, pasitaikydavo ir labai apdriskusių, tarp kurių buvo ir basų. Dėl visų šių priežasčių pulkas buvo laikomas netinkamu kautis⁴⁸⁸.

Spalio 22 d. rytą pulko vadas gavo II pėst. divizijos štabo viršininko

484 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. 1920-10-09 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 42.

485 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 52. 1920-10-11 // Ten pat, l. 44.

486 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 66 a. p.

487 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 53. 1920-10-18 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 46.

488 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. L. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 492.

mjr. B. Giedraičio pasirašytą telefonogramą Nr. 258, kurioje buvo pranešama, kad pulko saugomą barą įsakyta perimti Aštuntojo pėst. pulko 1-ajam batalionui. Antrajam pėst. pulkui buvo įsakyta ne vėliau kaip iki spalio 23 d., 24 val., atvykti į Vilkaviškį Generalinio štabo žinion, kur bus duoti nauji nurodymai⁴⁸⁹.

Pulko vado išleistame slaptame operatyviniame įsakyme kpt. A. Kynui buvo įsakyta, perdavus saugoti sieną Aštuntojo pėst. pulko batalionui, susitelkti Bartninkuose ir su batalionu vykti į Vilkaviškį, kpt. E. Noreikai – Kalvarijoje ir vykti į Vilkaviškį. Vykti į Vilkaviškį buvo įsakyta ir kitiems pulko daliniams. 7-osios kuopos vadui, saugojusiam Vilkaviškio belaisvių stovyklą, irgi buvo įsakyta būti pasirengusiam žygiui⁴⁹⁰.

Saugomo baro perdavimas užtruko iki spalio 24 d. vakaro. 1-asis batalionas, vadovaujamas kpt. A. Kyno, drauge su Puskarininkių mokykla iš Bartninkų apylinkių atvyko į Vilkaviškį spalio 24 d., 20 valandą. 3-iasis batalionas, vadovaujamas kpt. E. Noreikos, iš Kalvarijos pozicijų atvyko į Vilkaviškį truputį anksčiau už 1-ąjį batalioną. Šovinių, pašaro ir maisto sandėliai buvo perkelti į Vilkaviškį spalio 23–24 d. Vilkaviškyje pulko ūkio dalis išdavė kareiviams šiltų apatinių drabužių. Nei trūkstumų drabužių, nei amunicijos pulko ūkio dalis kareiviams išduoti negalėjo, nes jų nebuvo⁴⁹¹.

Vilkaviškyje pulko vadas gavo armijos vado įsakymą, kad pulkas atskiriamas nuo II pėst. divizijos, pulkui nurodyta spalio 25 dieną persikelti į Jonavą ir pereiti į kariuomenės rezervą. Stotyje pulko jau laukė du traukiniai, kuriais turėjo važiuoti į Jonavą. Prieš išvykstant pulko vadas pakeitė belaisvius saugojusią 7-ąją kuopą silpnesne 4-ąja kuopa, ir be jokio poilsio iki auštant pasikrovė į vagonus. Pulke tuo metu buvo tik 22 karininkai ir 600 kareivių, tarp kurių 300 neapmokytų naujokų, 14 sunkiųjų kulkosvaidžių ir 80 arklių⁴⁹².

Spalio 25 d. auštant pulkas išvažiavo į Jonavą. Jonavoje pulką papildė dar porą šimtų naujokų, atsiųstų iš Žemaitijos. Vėlų spalio 28 d. vakarą į pulką atvyko II pėst. divizijos vadas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas su mjr. A. Šumskiu. Jie pulko vadui mjr. J. Petruičiui paaiškino susidariusią sudėtingą situaciją I pėst. divizijos bare ir įsakė pulkui skubiai vykti į Ukmergę I pėst. divizijos vado žinion.

Kadangi buvo įsakyta į Ukmergę persikelti kaip galima greičiau, 3-iasis pulko batalionas buvo išsiųstas traukiniu, kiti pulko daliniai spalio 29 dienos 6 valandą ryto išžygiavo pėsčiomis, tačiau visas pulkas į Ukmergę atvyko beveik tuo pačiu metu tarp 14–15 valandos.

489 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 54. 1920-10-22 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 48.

490 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 54. 1920-10-23 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 38.

491 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. L. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 492.

492 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 55. 1920-10-24 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 49; Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 202–203.

Pulkui atvykus į Ukmergę, pulko vadas mjr. J. Petraitis taip prisimena apsilankymą divizijos štabe:

„Štabo gurguolę radom parengtą, arklius pakinkytus, tereikėjo tik važiuoti. Įėjęs į divizijos štabą pranešiau pulk. Adamkavičiui, kuris tada ėjo divizijos vado pareigas vietoj į nelaisvę patekusio gen. Nastopkos, kad su 2 pėst. pulku jo žinion atvykau. Vyr. leit. Lonskaronskis buvo štabo viršininkas, o vyr. leit. Pundzevičius – adjutantas. Prie krosnies sėdėjo, krovė malkas į ją, žarijas žarstė ir pypkę rūkė senyvas žmogus latvių pulkininko uniformoj. Tai pulkininkas Vitolis, instruktorius iš Latvijos. Paprastai, atvykus štabo žinion su kariuomenės dalimi, štabas supažindina su kautynių aplinkybėmis ir duoda naujai daliai uždavinį. Dabar matau, kad visas štabo personalas, pasitiesęs ant stalo žemėlapi, žiūrinėja į jį ir nesusigauja: nei prieš, nei savo dalių – viskas sumišę. Žinios renkamos apie fronto padėtį iš atsitiktinai atvykstančių karių iš fronto. Dabar supratau, kam gurguolė pakinkyta. Įspūdis ko blogiausias. Mano batalijonų vadai, kurie sykiu su manim atvyko į štabą, nustebo ir nusiminė. Galų gale nebeiškenčiau ir paprašiau:

- Ponas vade, paaiškinkit man, kur prieš, ir kur mūsų dalys stovi ir duokit mums uždavinį.

- Da, da, nado orjentyrovat komandira polka. Nado (taip, reikia orientuoti pulko vadą), – atsiliepė krosnį kūrendamas ir pypkę rūkydamas pulk. Vitolis.

Iš visa buvo aišku, kad divizijos bare ties Širvintais ir Giedraičiais frontas yra pralaužtas ir kad prieš žvalgai yra pastebėti Želvos rajone. Iš 7 pulko, kuris stovėjo Širvintų–Giedraičių bare, šiokių tokių žinių yra, bet iš 9 pulko, kuris stovėjo Dubingių–Joniškio–Molėtų rajone, jokių žinių neturima. Štabas laukė žinių. Mums visiškai pasidarė baisu.⁴⁹³

Šiek tiek išsiaiškinus situaciją, divizijos vadas pulkui įsakė užimti pozicijas kairiajame Šventosios upės krante nuo Leonoro dv. iki Jogvilų kaimo ir dešiniajame Šventosios krante nuo Dukstynos iki Kurėnų ežero. Pulko vadui su štabu buvo įsakyta pasilikti pačioje Ukmergėje.

Nespėjus įvykdyti gautą įsakymą, pulko vadas spalio 29 iš divizijos štabo gavo dvi telefonogramas, kuriomis buvo nurodoma, kad lenkai gan žymiomis jėgomis, stumdami mūsų kairiojo sparno dalis, nuo Giedraičių šiaurės kryptimi pasiekė Paželių ir Videniškių rajonus. Mjr. J. Petraičiui buvo įsakyta išsiųsti į Želvos rajoną vieną batalioną, kurio uždavinys buvo sueiti į sąlytį su prieš, iš dešinės susisiekti su Septintojo pėst. pulko, o iš kairės – su Devintojo pėst. pulko dalimis. Kitą batalioną išsiųsti į Vidiškius, pulko vadui su štabu pasilikti Ukmergėje prie divizijos štabo⁴⁹⁴.

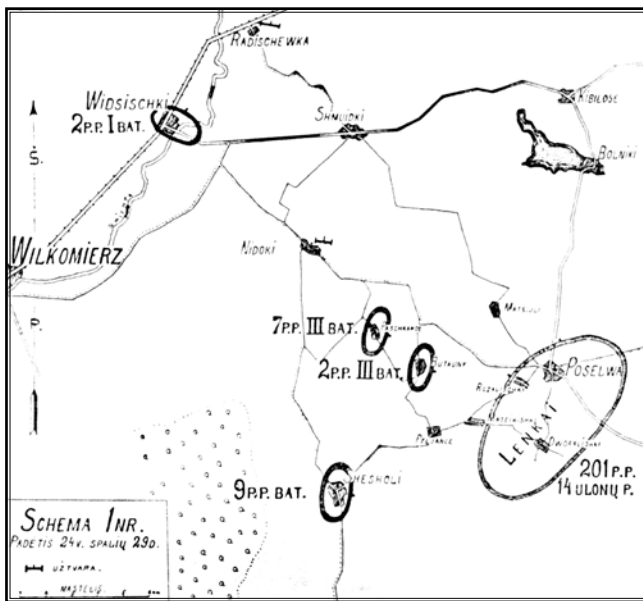
493 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 203–204.

494 Ten pat, p. 206–207.

Vykdydamas gautą įsakymą, pulko vadas 3-įjį batalioną, vadovaujamą vyr. ltn. E. Noreikos, kuriame buvo apie 200 kovotojų, 16 val. išsiuntė į Želvos rajoną. 1-ąjį batalioną kaip silpnesnį, susidedantį beveik vien iš naujokų, vadovaujamą kpt. A. Kyno, tuo pat metu pasiuntė į Vidiškių bažnytkaimį, kad apgintų Ukmergę nuo Utenos pusės, kadangi nebuvo jokio ryšio su Molėtų grupe⁴⁹⁵. 1-asis batalionas ir Puskarininkių mokykla 17 val. išvyko iš Ukmergės ir po 3 valandų žygio atvyko į Vidiškes. Čia pastatė apsaugą prie plento ties Radiškio ir Lyduokių dvarais. Batalionas apsisotojo Vidiškių miestelyje, Puskarininkių mokykla – Šventarečiaus dvare⁴⁹⁶.

3-asis batalionas 16 valandą išvyko iš Ukmergės keliu Ukmergė–Paprieniškiai–Megučių dv.–Pašešuolė⁴⁹⁷ ir apie 24 val. pasiekęs Butkūnų kaimą, sustojo nakvynės, nes Želva jau buvo užimta lenkų ir nebuvo aišku, kokius punktus yra užėmę kaimynai iš kairės ir dešinės. Spalio 30 d. švintant batalionas pasiuntė žvalgybą į kairę ir į dešinę prieš link, žvalgam įsakius susisiekti su tomis kryptimis veikiančiomis Lietuvos kariniais daliniais. (1 schema)

Kpt. E. Noreikos siūsti žvalgai susisiekė su Septintojo pėst. pulko 3-iojo bataliono sargybiniais. Keletas žvalgų buvo nuvykę į Paškonių kaimą, kur stovėjo Septintojo pėst. pulko batalionas. Septintojo pėst. pulko kariai ir vietos gyventojai pateikė žinių apie priešą ir Devintojo pėst. pulko dalis. Spalio 30 d. apie 8 val. ryto pulko vadas mjr. J. Petraitis gavo kpt. E. Noreikos pranešimą, kuriame jis nurodė, kad batalionas apsisotojo Butkūnų kaime, nes lenkai užėmė Želvą ir Skuolius. Informavo, kad susisiekta su Septintojo pėst. pulko batalionu, taip pat in-

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema, spalio 29 d. // Karys, 1928, Nr. 26, p. 429

495 Reliacija mūsų nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42.

496 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 493.

497 Ten pat.

formavo kur stovi Devintojo pėst. pulko dalys⁴⁹⁸.

Žvalgams surinktas žinias pateikus kpt. E. Noreikai, pastarasis spalio 30 dienos 1 valandą pasiuntė sustiprintą žvalgybą Želvos link ir Septintojo pėst. pulko 3-iojo bataliono vadui nusiuntė pranešimą, kad batalionas apsistojęs Butkūnuose ir išsiuntęs žvalgybą Želvos link. Taip pat kpt. E. Noreika prašė jį informuoti, kokias pozicijas užima batalionas, kokių turi žinių apie priešą.

Išsiųstoji žvalgyba kpt. E. Noreikai pranešė, kad priešo kavalerijos ir pėstininkų dalys užėmė: Mateikiškio km.–Skuolių k.–Želvos–Dvareliškių k. pozicijas. Žvalgyba neliko prieš nepastebėta, kautynių metu keletas žvalgų buvo sužeisti⁴⁹⁹.

Spalio 30 d. su pulko vadu telefonu susisiekus 1-ojo bataliono vadui kpt. A. Kynui, jam buvo įsakyta vieną kuopą išsiųsti į Balninkus apsaugoti 3-iojo bataliono kairįjį sparną⁵⁰⁰. Bataliono vadas tai padaryti pavedė 3-iajai kuopai, vadovaujamai ltn. V. Juozapavičiaus.

Spalio 30-iosios vakarą, divizijos vadui sutikus, pulko vadas mjr. J. Petruitis išjojo į 3-iąją batalioną. Į jį jis atvyko apie 20 val. 30 min. Čia pulko vadas sužinojo, kad bataliono vadas kpt. E. Noreika susitarė su Septintojo pėst. pulko 3-iojo bataliono vadu vyr. ltn. Teodoru Balnu pulti lenkus Giedraičių kryptimi. Kpt. E. Noreikos batalionas planavo žygiuoti iš Butkūnų per Mateikiškį, Dvareliškius, Karališkius ir Pusnę, o Septintojo pulko kpt. T. Balno batalionas iš Baškonių rengėsi žygiuoti per Želvą, Bastūnus, Giedraičių vieškelį iki Pusnės. Batalionų vadai sutarė užimti aukštumas Pusnės linijoje, iš kur būtų patogi pradinė pozicija tolesniam žygiui. Žygio pradžia buvo numatyta 20 val. Taigi batalionas išžygiavo net negavęs pulko vado įsakymo⁵⁰¹.

Iš Butkūnų pulko vadas mjr. J. Petruitis išjojo į 1-ąją batalioną. Pakeliui sutiko divizijos štabo pasiųstą mjr. J. Petruičio žinion vyr. ltn. T. Matulevičių su 5-ąja baterija (su keturiomis patrankomis). Tačiau jis ją gražino atgal į Ukmergę bijodamas, kad nakties metu patrankos netyčia nepatektų lenkams, be to, tiltas per Šventąją Vidiškiuose buvo per silpnas, kad išlaikytų vežamas patrankas. Vėliau dėl šio savo poelgio mjr. J. Petruitis labai gailėjosi⁵⁰².

Želvos rajone tada operavo lenkų Tryliktasis ulonų pulkas, Mateikiškio ir Dvareliškių rajone – 201-ojo lenkų Kauno pėst. pulko trys pėstininkų kuopos. Spalio 30 d. 201-asis Kauno pėst. pulkas pasitraukė į patogesnes pozicijas

498 Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 494.

499 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 494.

500 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 208–209.

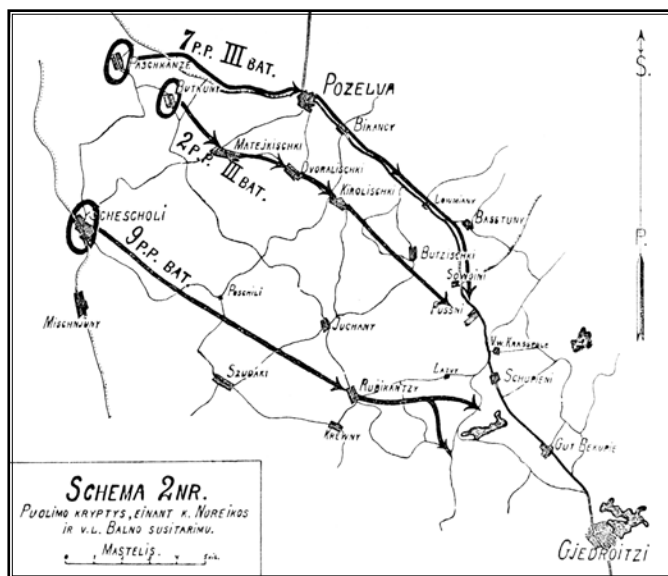
501 Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42; Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 209.

502 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 210.

Dudėnų rajone, o Tryliktasis ulonų pulkas susigrupavo Bartūnų, Sauginių ir Pusnės kaimų rajone⁵⁰³.

Pulkas kautynėse ties Giedraičiais

Pulko kautynes ties Giedraičiais yra išsamiai išnagrinėjęs šių kautynių dalyvis Kazys Ališauskas, todėl daug kur šiame skyriuje remsimės jo darbais, taip pat pasinaudosime jo nubraižytomis schemomis. Schemose vietovių pavadinimai paimiti tokie, kokie buvo Pirmojo pasaulinio karo metais vokiečių išleistuose žemėlapiuose, taigi jos padės žymiai geriau įsivaizduoti pulko kovų eigą.

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 2, // Karys, 1928, Nr. 26, p. 495.

Spalio 30 d. kpt. E. Noreika susitarė su vyr. ltn. T. Balnu dėl bendrų veiksmų puolant Giedraičių kryptimi. Pagal susitarimą Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas (7, 8 ir 9 kuopos) žygiavo iš Butkūnų per Mateikiškį, Dvareliškį, Karališkį į Pusnę. Septintojo pėst. pulko 3-iojo bataliono 8-oji ir 9-oji kuopos žygiavo iš Paškonių per Semeniškes, Paželvius į Pusnę. Buvo susitarta, kad susitikę Pusnės kaime batalionai toliau derins savo veiksmus (2 schema).

Želvos rajone veikė lenkų Tryliktasis ulonų pulkas. Mateikiškių, Dvareliškių rajone stovėjo lenkų 201-ojo pėst. pulko batalionas. Lenkai pastebėjo lietuvių kariuomenės persigrupavimą, dėl to ir jie spalio 30 dieną pergrupavo savo jėgas. Du šimtai pirmojo pėst. pulko dalinius lenkai perkėlė į Dudėnų rajoną, o Tryliktąjį ulonų pulką sutelkė Bartūnų, Sauginių, Pusnės kaimų rajone⁵⁰⁴.

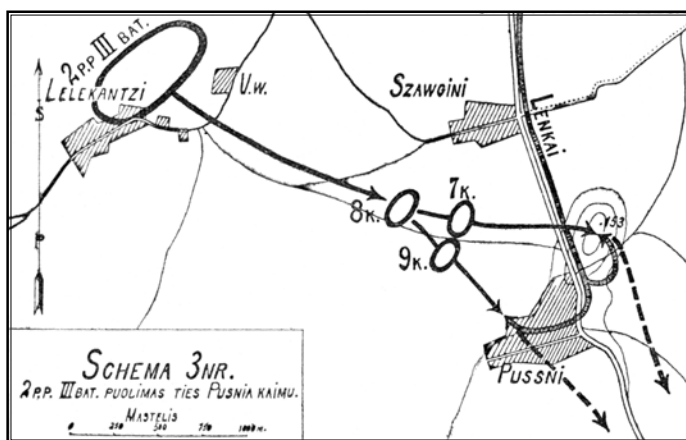
Spalio 30 d., 20 val., kpt. E. Noreikos vadovaujamas batalionas kaudamasis priėjo Mateikiškių kaimą ir jį užėmė, nes lenkai iš jo buvo pasitraukę.

503 Reliacija mūsų nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42; Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 210.

504 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 494.

Kpt. E. Noreikos įsakymu, 7-osios kuopos vadas ltn. M. Jakobsoną su grupe žvalgų pasiuntė išžvalgyti Rasališkių, Želvos, Laumėnų dvaro, Karališkių ir Dvareliškių rajoną. Pats batalionas apsisėjo Mateikiškio kaime. Pasiųstieji žvalgai prieš nurodytose pozicijose neužtiko. Batalionas spalio 31 dieną, 4 val., išėjo iš Mateikiškio kaimo per Dvareliškius, Karališkius, Pusnės kaimo kryptimi. Priešakyje kautynių tvarka žygiavo 7-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. A. Butkevičiaus. Atsilikusi nuo jos per pusę kilometro drauge su bataliono vadu kpt. E. Noreika žygiavo 9-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. J. Andriūno, ir 8-oji kuopa, vadovaujama ltn. J. Olšausko. Koloną užbaigė 9-oji kuopa. Buvo pasiųsti du pėsčiųjų žvalgų būreliai, vienas – išžvalgyti Butiškių ir Sauginių rajoną, antrasis, vadovaujamas vrš. Žadeikos, išžvalgyti Lelikonių dvarą⁵⁰⁵.

Spalio 31 d., auštant vrš. Žadeika pranešė kuopos vadui, kad sutiko raituosius lenkų žvalgus ties Lelikonių dvaru. Vyr. ltn. A. Butkevičius su kuopos kariais lenkus išvijavo iš Lelikonių dvaro ir toliau žygiavo Pusnės kaimo link. Iš kairėje

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 3, // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 495) [42]

veikiančio žvalgų būrelio 7-osios kuopos vadas gavo pranešimą, kad lenkų 2–3 raitelių eskadronai per Sauginius skubiai vyksta į Pusnės kaimą. Vyr. ltn. A. Butkevičius su kuopa greitai pasuko Pusnės kaimo kryptimi, iš kur besirtinanti kuopa buvo sutikta pavieniais šūviais.

Kuopa sustoja, prasidėjo retas susišaudymas. Tuo tarpu prie 7-osios kuopos priėjo likusios bataliono dalys, drauge su bataliono vadu kpt. Noreika (3 schema).

Kpt. E. Noreika įsakė 7-ajai kuopai pulti Pusnės kaimą iš kairės, iš šiaurės pusės, 9-ajai kuopai frontu ir iš dešinės, 8-oji kuopa buvo palikta bataliono atsargoje. Lenkai atidžiai sekė 7-osios kuopos veiksmus. Į šiaurę nuo Pusnės kaimo buvo 153 aukštuma, kurią abi pusės skubėjo užimti ir pasileido bėgti prie šios aukštumos. 7-osios kuopos būrys atbėgo pirmas ir lenkai pasitraukė. 7-osios kuopos kariai leidosi juos persekioti⁵⁰⁶.

⁵⁰⁵ Ten pat.

⁵⁰⁶ Ten pat.

Spalio 31 d., 8 val., kpt. E. Noreika Mokomosios kuopos vadui įsakė irgi vykti Pusnės kaimo link⁵⁰⁷.

Iš dešinės Pusnės kaimą, kuriame buvo 13-ojo ulonų pulko kariai, puolė 9-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. J. Andriūno. Su 9-ąja kuopa veikė ir ltn. A. Šovos vadovaujama 3-ioji kulkosvaidžių kuopa. Ltn. A. Šova, nelaukdamas įsakymo, su kulkosvaidžių kuopos būriu užbėgo lenkams iš sparno ir pradėjo šaudyti. Tuo laiku vyr. ltn. J. Andriūno kuopa atakavo Pusnės kaimą iš fronto. Susirėmimas įvyko prie pat Pusnės kaimo. Lenkai traukėsi. Ltn. A. Šova šiose kautynėse buvo sužeistas. Susirėmimas, įvykęs saulei tekant, truko ne ilgiau kaip valandą⁵⁰⁸.

Kad neleistų lenkams susitvarkyti, kpt. E. Noreika nusprendė tęsti puolimą. Žinių apie kaimynus – Septintojo ir Devintojo pėst. pulkų batalionus – neturėjo. 7-oji kuopa persekiojo lenkus kairėje nuo vieškelio Giedraičiu kryptimi, o 9-oji kuopa palei vieškelį Pusnės–Giedraičių kryptimi.

Lenkai traukėsi, tačiau apie 11 val. ties Seirūnų dvaru, sulaukę paramos iš keleto partizanų būrių, sustojo ir susitvarkė. Kpt. E. Noreikos bataliono puolimas, užėmus Šiupienių dvarą, buvo sustabdytas. Batalionas užėmė šias pozicijas: ant Pusnės–Giedraičių vieškelio ties Šiupienių dvaru stovėjo 9-oji kuopa, kairėje prieš Kalnų viensėdį – 7-oji kuopa, 8-oji kuopa buvo palikta atsargoje Šiupienių kaime⁵⁰⁹. Kadangi bataliono vadas kpt. E. Noreika neturėjo jokių žinių apie kaimynų veiksmus, pasiuntė žvalgus jų ieškoti. Du žvalgai buvo pasiūsti į Septintojo pėst. pulko batalioną su pranešimu. Vienas jų pateko į nelaisvę, kitas sužeistas sugrįžo ir pranešė, kad Septintojo pėst. pulko bataliono nurodytoje vietoje dar nėra⁵¹⁰.

Tuo metu atvykęs Devintojo pėst. pulko batalionas puolė Dudėnų kaimą, išvijo iš šio kaimo lenkus ir jame apsistojo. Priešas atsitraukė į Marcinkoniškius ir Zanėnus. Tai sužinojęs kpt. E. Noreika įsakė savo batalionui tęsti puolimą. 9-ajai kuopai įsakė pulti pagal vieškelį, Seirūnų dv., 184 aukštumą, Bekupės dv., Giedraičius. 7-ajai kuopai pulti į kairę nuo 9-osios kuopos: Kalnų viensėdis, Juozapavos palivarkas, Martyniškių dvaras⁵¹¹.

Tarp 12–13 val., vos pradėjusius puolimą, batalionus apšaudė lenkų artilerijų. Tuo tarpu lietuviai artilerijos neturėjo, buvo stoka ir kulkosvaidžių bei parengtų kulkosvaidininkų. Vyr. ltn. J. Andriūnui su 9-ąja kuopa pradėjus puolimą, į puolimą perėjo ir dešinėje buvęs Devintojo pėst. pulko batalionas. Greitai buvo užimta Seirūnų dv.–Kalnų viensėdžio riba. Netrukus buvo užimti Padvarių

507 Raštas Mokomosios kuopos vadui // LCVA, f. 529, ap. 3, b. 95, l. 8.

508 Leitenantas Šova Antanas // LCVA, f. 929, ap. 1, b. 95, l. 32; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 494–495.

509 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 495.

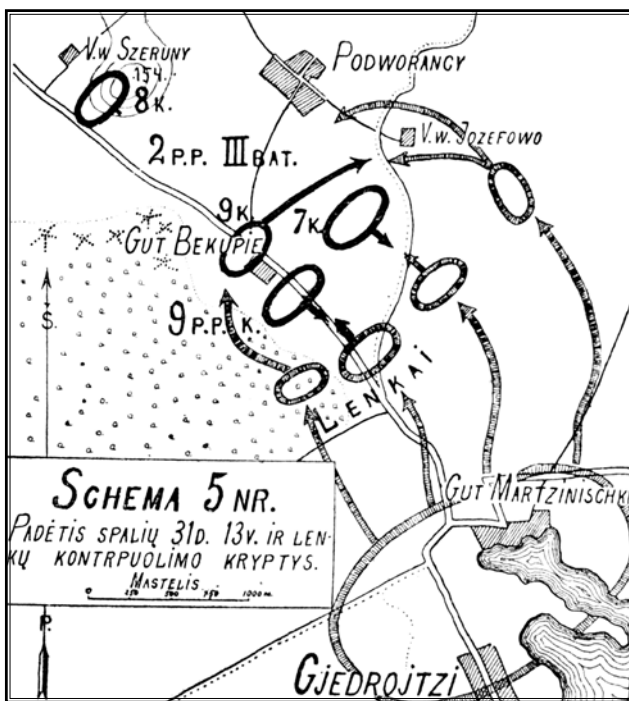
510 Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42.

511 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 495.

kaimas, Juozapavos palivarkas, Bekupės dvaras. Lenkai, supami iš dešinės ir kairės, traukėsi Giedraičių link⁵¹².

Užėmus Bekupės ir Juozapavos dvarus tarp 13 ir 14 val. pulko kariai sustojo. Kpt. E. Noreika, pasiuntęs žvalgus į priekį, planavo čia pernaktvoti. Susitaręs su Devintojo pėst. pulko bataliono vadu, barą prieš Bekupės dvarą atidavė Devintojo pėst. pulko kuopai.

Kairiojo sparno apsaugą ties Juozapavos dvaru pavedė vyr. ltn. A. Butkevičiui su 7-ąja kuopa. 9-osios kuopos vadui vyr. ltn. J. Andriūnui įsakė sutelkti kuopą Bekupės dvare. 8-osios kuopos vadui ltn. V. Olšauskui – būti atsargoje Seirūnų dvare.

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 5, // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 496)

pranešė bataliono vadui, kuris buvo Bekupės dvare. Tačiau kpt. E. Noreika neatkreipė reikiamo dėmesio į šį pranešimą. Po pusvalandžio kpt. E. Noreika iš vyr. ltn. A. Butkevičiaus gavo antrą pranešimą, kad į kairę nuo kuopos baro, į šiaurę nuo Daujočių kaimo, pastebėtas manevruojantis lenkų batalionas⁵¹³ (5 schema).

7-osios kuopos vadas vyr. ltn. A. Butkevičius, užėmęs aukštumas į kairę nuo Bekupės dvaro, kairiojo sparno apsaugą pavedė ltn. M. Jakobsonui su būriu kareivių ir lengvuju kulkosvaidžiu. Priešakinėse bataliono pozicijose vyko nuolatinis susišaudydavo su lenkais. Tokia padėtis buvo iki 15 valandos.

Lenkai grupavosi Giedraičių apylinkėse. Apie 14 val. vyr. ltn. A. Butkevičius iš žvalgų gavo pranešimą, kad kairėje pasirodė lenkų pėstininkai. Apie tai vyr. ltn. A. Butkevičius

⁵¹² Reliacija mūšiu nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 495–496.

⁵¹³ Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 496.

Apie 17 val. beveik 3 kuopos lenkų karių nuo Jaurų kaimo pradėjo pulti ltn. M. Jakobsono būrio ir 7-osios kuopos barus. Vyr. ltn. A. Butkevičius pasiuntė pranešimą kpt. E. Noreikai, kad lenkai puola iš kairės ir kad reikalinga skubi pagalba ltn. M. Jakobsono karių laikomam barui. Kpt. E. Noreika, siekdamas likviduoti galimą ltn. M. Jakobsono karių apsupimą, pasiuntė 9-ąją kuopą, vadovaujamą vyr. ltn. J. Andriūno, Karklynės, Jaurų kryptimi. Vyr. ltn. J. Andriūnas gerai žinojo padėtį, nes buvo kartu su bataliono vadu Bekupės dvare. Gavusi įsakymą jo vadovaujama kuopa skubiai išvyko iš Bekupės dvaro nurodyta kryptimi. Kuopa žygiavo žygio rikiuote 7-osios kuopos baro užnugaryje. Vyr. ltn. J. Andriūnas, neatsižvelgdamas į gautus vyr. ltn. A. Butkevičiaus įspėjimus, žygio rikiuote bežygiuojančią kuopą atvedė prie miškelio ties Juozapavos palivarku, kur į kuopą lenkai netikėtai paleido keletą salvių. Rikiuotėje krito keletas nukautų ir sužeistų kareivių. Kuopa pakriko, tačiau vyr. ltn. J. Andriūnui pavyko atkurti tvarką. Kuopa pasuko į dešinę prieš link. Atrodė, kad ataka baigsis laimėjimu, nes kai kurie lenkai jau buvo pradėję trauktis, tačiau atakos metu žuvo kuopos vadas vyr. ltn. J. Andriūnas. Lenkai, matyt, tai pastebėjo ir perėjo į puolimą. Kuopa sutriko. Metę keletą granatų į lenkų pusę, kuopos kariai ėmė bėgti. Kiek vėliau išbėgijusią kuopą surinko vyr. puskarininkis Kasperaitis, ir kpt. E. Noreikos įsakymu, kuopa užėmė poziciją ant 184 aukštumos, o kiek vėliau buvo perkelta ties Šiupienių dvaru. Sutemus kuopa buvo perkelta pailsėti į Okraspolio dvarą⁵¹⁴.

Tuo tarpu ltn. M. Jakobsono būrys gynė kairįjį sparną. Jis matė 9-osios kuopos katastrofą ir, stengdamasis pagelbėti, savo būrio ugnį nukreipė prieš 9-ąją kuopą puolančius lenkus. Tačiau lenkai užpuolė ir jo būrį. Būrys turėjo tik vieną lengvąjį kulkosvaidį. Užpultas lenkų ir matydamas 9-osios kuopos padėtį ltn. M. Jakobsonas apie tai pranešė 7-osios kuopos vadui. Tačiau 7-oji kuopa

Vyr. ltn. Juozas Andriūnas (LCVA)

⁵¹⁴ Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 496.

taip pat gynėsi nuo lenkų ir padėti ltn. Jakobsonui negalėjo. Ltn. M. Jakobsono kariai, spaudžiami didesnių lenkų jėgų iš priekio ir sparnų nuo Padvarių kaimo, traukėsi pro 7-ąją kuopą, kuri besitraukiančius parėmė ugnimi.

Lenkams sutriuškinus 9-ąją kuopą ir atstūmus ltn. M. Jakobsono būrį, 7-oji kuopa buvo suspausta iš abiejų pusių. Prasidėjo jos naikinimas. Bataliono vadas kpt. E. Noreika laiku pasiskubino organizuoti nuo 154 aukštumos ir Kalnų viensėdžio puolančių lenkų apšaudymą iš sunkiųjų kulkosvaidžių, sudarydamas sąlygas 7-ajai kuopai atsitraukti⁵¹⁵.

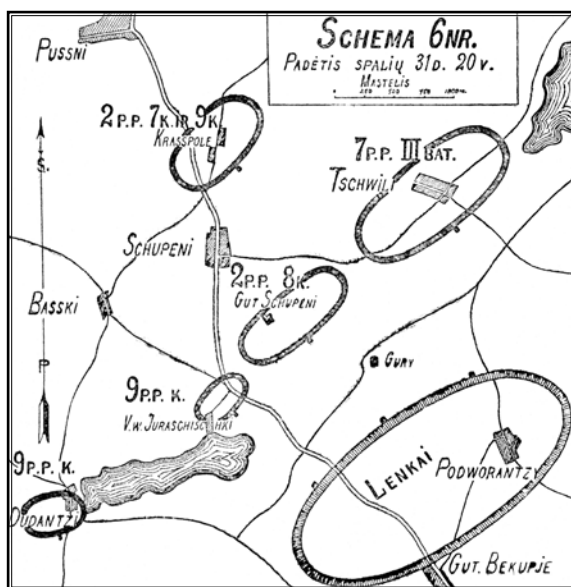
Iš šios ribos nepasitraukė tik vyr. psk. Stankevičius su lengvuju kulkosvaidžiu ir dviem kareiviais. Į pranešimą trauktis atsakė, kad lenkus sulaikys ir nesitrauks. Vyr. psk. Stankevičius arti prisileido bepuolančius lenkus ir paleidęs iš kulkosvaidžio ugnį, lenkų puolimą sustabdė. Pasibaigus šoviniams, pasiuntė vieną kareivį atnešti jų, tačiau jis negrižo, o vyr. psk. Stankevičius žuvo, su juo likęs kareivis buvo sužeistas⁵¹⁶.

Batalionas, patyręs daug netekčių, pasitraukė į Seirūnų palivarko–Kalnų viensėdžio liniją. Dauguma sužeistųjų pasiliko kautynių lauke. Nuostolių patyrė ir lenkai.

Batalionui pasitraukus į Seirūnų palivarko–Kalnų viensėdžio liniją, atvyko Septintojo pėst. pulko batalionas, vadovaujamas vyr. ltn. T. Balno, ir užėmęs pozicijas kairiajame Antrojo pėst. pulko bataliono sparne atakavo lenkus Jaurų–Padvarių kaimų kryptimi. Lenkai traukėsi. Po kiek laiko kautynės nurimo⁵¹⁷.

Lenkai užėmė Bekupės dvarą, tačiau apie 24 val. iš jo pasitraukė⁵¹⁸.

Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas temstant pasitraukė į Šiupienių dv. pozicijas. Netrukus kpt. E. Noreika įsakė

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 6, // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 497)

⁵¹⁵ Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 496–497.

⁵¹⁶ Ten pat, p. 497.

⁵¹⁷ Ten pat.

⁵¹⁸ Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42.

8-ajai kuopai, iki tol buvusiai rezerve, pakeisti 7-ąją ir 9-ąją kuopas. Pasikeitimas įvyko apie 20 val. 7-oji ir 9-oji kuopos buvo atvestos pailsėti į Okraspolio dvarą. Devintojo pėst. pulko batalionas užėmė barą dešinėje nuo Antrojo pėst. pulko bataliono palei vieškelį Želva–Giedraičiai ir Dudonių kaimą (6 schema).

Pasibaigus kautynėms kpt. E. Noreika pasiuntė pulko vadui tokį pranešimą:

*„31/X-20 m. 18 val.
V a d u i 2 p. pulko.*

Pranešu, kad po smarkaus mūšio priešas puolė antpuolin ir aš turėjau su dideliais nuostoliais atsitraukti atgal. Dabar užimu poziciją už Seirūnų kaimo ant 184 auk., žmonės visi baisiai privargę, nežinau ar išlaikysiu barą. Su kaimynais baisi netvarka, svarbiausia tas, kad per daug vadų – niekas nežino kas kam priklauso, o kur daug vadų, ten visada bus sunku.

Atsiųskite virtuves į kaimą Pusnią. Mūšiuose, laike prieš antpuolio ties dvaru Bekupie, užmuštas vadas 9 kuopos leit. Andriūnas. Dabar aš apsistojau dvare Kraspole su likučiais 7 ir 9 kuopų.

*Vadas 3 bat. Kap. Noreika.*⁵¹⁹

Lengviau sužeisti kareiviai, likę gulėti kautynių lauke, slapstėsi nuo lenkų akių, o naktį, kurie pajėgė, sugrįžo į Šiupienių dvarą. Grįžęs sužeistasis 7-osios kuopos vyr. psk. Petkevičius 8-osios kuopos vadui ltn. V. Olšauskui pranešė, kad lenkai yra pasitraukę. Ltn. V. Olšauskas pasiuntė į kautynių lauką kareivius surinkti sužeistuosius ir nukautuosius⁵²⁰.

Šiose kautynėse, kaip jau buvo minėta, žuvo 9-osios kuopos vadas ltn. Juozas Andriūnas ir 10 kareivių, sužeistas 3-iosios kulkosvaidžių kuopos vadas ltn. A. Šova ir 26 kareiviai, vienas kareivis pateko į nelaisvę, 6 dingo be žinios. Nuostolių patyrė ir lenkai. Pulko žvalgų surinktomis žiniomis žuvo lenkų brigados vadas generolas Paliulis ir 6 karininkai. Kiek žuvo kareivių, žvalgai duomenų negavo⁵²¹.

Kaip matyti iš kpt. E. Noreikos spalio 31 d. 21 val. 30 min. išsiųsto pranešimo pulko vadui, visi batalionai patyrė labai daug netekčių: buvo ir užmuštų, ir sužeistų. Vien E. Noreikos batalione buvo sužeista apie 50 kareivių. Batalionas nakčiai įsitvirtino Seirių dvaro rajone⁵²².

519 LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 5.

520 LCVA, f. 529, ap. 3, b. 95, l. 5 a. p.; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 497.

521 Reliacija mūšių nuo 29 spalio iki 1-mo lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 42.

522 LCVA, f. 529, ap. 3, b. 95, l. 7.

Lapkričio 1 d. auštant kpt. E. Noreika įsakė pradėti žvalgybą Giedraičių kryptimi. Paaiškėjo, kad lenkai pasitraukė. Kpt. E. Noreika pradėjo derėtis su kaimynais, batalionų vadais, dėl tolesnio puolimo. Nė vienas batalionas nenorėjo eiti priešakiniu palei vieškelį. Šį kelią teko apsiimti kpt. E. Noreikai.

Tarp 10–11 val. Antrojo pėst. pulko 3-iasis batalionas paliko Šiupienių dvarą ir išvyko Giedraičių link. Priekyje ėjo 8-oji kuopa, vadovaujama ltn. V. Olšausko. Batalionas žygiavo iš lėto, labai atsargiai. Tarp 13–14 valandos batalionas įėjo į Giedraičius. Giedraičiai buvo užimti. Kartu į Giedraičius įžengė ir Septintojo pėst. pulko batalionas, tačiau tą pačią dieną jis gavo įsakymą išvykti Širvintų link, savo pulko vado valdžion⁵²³.

Užėmęs Giedraičius kpt. Noreika tuojau perdavė žinias apie tai pulko vadui mjr. J. Petruičiui.

Pulko vadas naktį iš spalio 31 d. į lapkričio 1 d. buvo Ukmergėje, nes gavęs iš kpt. E. Noreikos pranešimą apie kautynes, spalio 31 dieną nuvyko su pranešimu pas I divizijos vadą. Divizijos vadas šį kartą leido pulko vadui paimti 1-ąjį batalioną bei kartu su juo buvusią Puskarininkų mokyklą iš Vidiškių ir vykti į frontą⁵²⁴.

3-ioji 1-ojo bataliono kuopa, vadovaujama ltn. Viktoro Juozapavičiaus, pulko vado įsakymu išvyko iš Vidiškių į Balninkus spalio 30 dienos vakare, o iš ten į Giedraičius.

Naktį iš spalio 31 d. į lapkričio 1 d. pulko vadas telefonu įsakė 1-ojo bataliono vadui kpt. A. Kynui su batalionu skubiai vykti į Želvą. Lapkričio 1 dieną tarp 7–8 valandos batalionas išvyko ir 12 val. atvyko į Želvą⁵²⁵.

Tuo tarpu pulko vadas mjr. J. Petruitis, vykdamas iš Ukmergės, Želvoje, pakeliui į Giedraičius, gavo iš kpt. E. Noreikos pranešimą, kad Giedraičiai užimti, ir tuomet 13 val. pulko daliniams įsakė:

1. Kpt. A. Kynui su 1-uju batalionu ir Puskarininkų mokykla išvykti iš Vidiškių, kad ne vėliau kaip lapkričio 2 dienos antrą val. atvyktų į frontą ir pakeistų pulko 3-įjį batalioną, taip pat Septintojo ir Devintojo pulkų dalinius ir užimtų barą: Giedraičiai imtinai, Juodiškiai, Pajuodžiai ir Šešuoliai. Lauko sargybas pastatyti Pustylkos, Akmenos, Alionių kaime.

2. Kpt. E. Noreikai su 3-uoju batalionu apsisotiti atsargoje Giedraičių rajone ir sutvarkyti batalioną.

523 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko svarbesniųjų įvykių chronologija // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 27; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 497-498.

524 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 227.

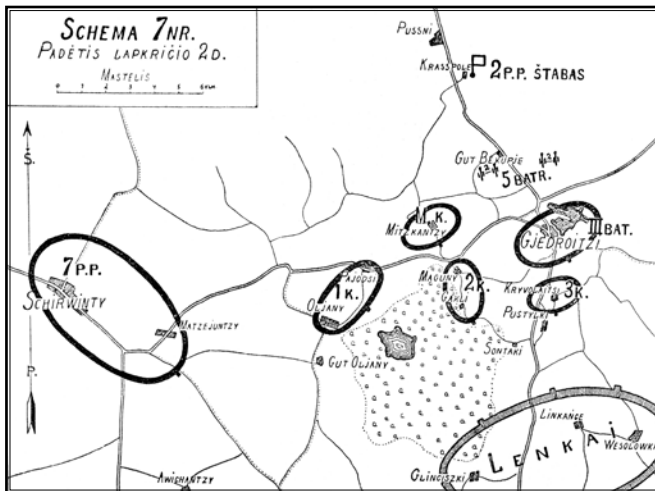
525 Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 74; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 498.

3. Vyr. ltn. T. Matulevičiui su 4 patrankomis iš Ukmergės žygiuoti per Vidiškes, Lyduokius, Želvą, Pusnę ir apsistoti Bekupės dvare ir išstatyti pozicijose patrankas.

4. Husarų eskadronui apsistoti Krospolyje ir laukti tolesnių nurodymų⁵²⁶.

Davęs įsakymus pulkui, pulko vadas mjr. J. Petruitis išvyko į Giedraičius. 1-asis batalionas, atvykęs į Želvą, ten palaukęs, kol iš Ukmergės atvyko 5-oji baterija, irgi išvyko į Giedraičius. Į Giedraičius jie atvyko lapkričio 2 dienos naktį tarp 2–3 val. Čia bataliono vadas kpt. A. Kynas drauge su kpt. E. Noreika supažindino kuopų vadus su esama padėtimi.

Kpt. A. Kynas įsakė 1-ajai kuopai, vadovaujamai ltn. V. Strazdo, apsistoti Pajuodžių kaime, išstačius užtvaramą Alionių kaime. 2-ajai kuopai, vadovaujamai ltn. Kazio Ališausko, apsistoti Magūnų kaime, išstačius užtvaramą Gakos viensėdyje. 3-iajai kuopai, vadovaujamai ltn. V. Juozapavičiaus, apsistoti Kraujaleidžių kaime, išstačius užtvaramą Pustyllkos kaime.

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 7, // Karys, 1928, Nr. 26, p. 498

Kuopų vadai, gavę užduotį, skubiai išvyko jos vykdyti ir jau auštant nurodyta riba buvo užimta.

3-iasis batalionas tą pačią lapkričio 2 dieną buvo surinktas į Giedraičius ir juose apsistojo⁵²⁷ (7 schema).

Lapkričio 2 diena praėjo ramiai. Nuo šios dienos Giedraičių raj. liko tik Antrojo pėst. pulko kariai. Lapkričio 3 dieną ltn. V. Juozapavičius su 3-iosios kuopos būriu išėjo į žvalgybą. Temstant prie Grinkliškių viensėdžiu žvalgai buvo lenkų apšaudyti iš kulkosvaidžių. Buvo sužeistas 1 kareivis. Iš fronto liniją perėjusių dviejų merginų 1-ojo bataliono vadovybė sužinojo, kad į Maišiagalą iš Čenstachavos atvyko trys nauji lenkų pulkai⁵²⁸.

526 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 57. 1920-11-01 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 50.

527 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 498; Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 74.

528 1-osios kuopos vado pranešimas 1-ojo bataliono vadui // LCVA, f. 529, ap. 3, b. 95, l. 22.

Lapkričio 4 dieną kpt. A. Kynas, apžiūrėjęs kuopų barus, įsakė 2-ajai kuopai išstatyti užtvarą Santakų viensėdyje ties Magazinų viensėdžiu. 1-ajai kuopai persikelti iš Pajuodžių kaimo į Alionių kaimą.

Pulko štabas buvo apsistojęs Krasnapolio dvare. 1-ojo ir 3-iojo batalionų vadai buvo Giedraičių miestelyje.

Lenkų priešakinės Kauno pulko dalys stovėjo Glitiškių rajone. Lenkų operacinės grupės štabas buvo Paberžės miestelyje. Atsarginės grupės dalys, apie 4 batalionus, buvo dislokuotos kaimuose Gasparai, Baronėliai, Spreiniai, Rudrai, Spygliai, Gegužiškis. Į rytus nuo šių punktų buvo dislokuoti lenkų raiteliai⁵²⁹.

Lapkričio 5 d. į pulką atvyko lt. Vincas Gvildys ir buvo paskirtas 1-osios kuopos vadu, nes kuopos vadas lt. V. Strazdas susirgo ir buvo evakuotas į Kauno karių ligoninę⁵³⁰.

Lapkričio 5 ir 6 dienos praėjo ramiai. Lapkričio 7 d. įvyko nemažas lietuvių ir lenkų žvalgų susirėmimas ties Taukelių kaimu. Lietuvių žvalgai pasirodė stipresni, ir lenkai pasitraukė.

Lapkričio 9 dieną auštant, lenkų batalionas, remiamas artilerijos, staigiai puolė Pustylkos ir Papiškių kaimus, kur stovėjo 3-iosios kuopos sargybos. Pustylkos kaime stovėjusi sargyba buvo apsupta ir paimta į nelaisvę.

Išgirdęs šaudymą gretimame bare, 2-osios kuopos vadas su būriu karių nuvyko į Santaką, kur neberado lietuvių sargybos. Ten buvęs lt. K. Matulaitis su 2-osios kuopos būriu kareivių, slėpdamiesi už krūmų prie Paraisčių kaimo, užėjo lenkams už sparno. Tuo pat metu į 3-iosios kuopos barą iš Giedraičių atvyko 3-iojo bataliono kuopa ir pradėjo kontrpuolimą. Lenkai pradėjo trauktis ir sustojo Burkilos kaimo aukštumose. Prie lenkų puolimo atrėmimo savo ugnimi prisidėjo ir 5-oji baterija. 11 valandą sargybos vėl buvo pastatytos. Tarp 13–14 valandų lt. K. Matulaitis su savo būriu ir 3-iojo bataliono kuopa sugrįžo į savo dislokacijos vietas.

Iš lenkų belaisvių parodymų buvo sužinota, kad lenkai šį puolimą vykdė turėdami tikslą atlikti rekognoskuotę. Taip pat buvo išaiškinta, kad lenkų Kauno pulkas yra papildytas naujais kariais iki 150-ties kuopoje. Puolimą vykdė naujas į šį barą atvykęs Lydos pulko batalionas⁵³¹.

Lapkričio 9 dienos pavakarį kpt. A. Kynas, vykdydamas pulko vado įsakymą, įsakė Puskarininkių mokyklai pakeisti 3-iąją kuopą, stovinčią Kraujaleidžių kaime, o 3-iajai kuopai užimti barą į kairę nuo Puskarininkių mokyklos baro, prie baltgudžių kuopos, esančios Smėlinkos kaime, tačiau greitai iš ten ji buvo perkelta į Giedraičius – į bataliono atsargą⁵³².

529 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 499.

530 Ten pat, p. 499.

531 Ten pat, p. 499–450.

532 Ten pat, p. 450.

Kraujaleidžių kaimą užėmusi Mokomoji kuopa, vadovaujama ltn. M. Kareivos, pradėjo tvirtinti savo barą.

Lapkričio 10 ir 11 dienos praėjo ramiai. Lapkričio 12 dieną, 16 val., pulko vadas vieną kuopą pasiuntė pagalbon baltgudžių kuopai, kurią puolė lenkai. Apie 17 val. bendromis pastangomis kuopos išmušė lenkus iš jų užimamų apkasų. Vakare pulko vado įsakymu 3-iasis batalionas vykdė žvalgybą Linkaičių kaimo kryptimi. Siekdamas padėti žvalgams, 5-osios baterijos būrys iš pozicijų ties Kupriškiais apšaudė Linkaičių, Baronėlių, Spyglių kaimus. Žvalgai paėmė 5 lenkų belaisvius, iš kurių buvo sužinota, kad priešais pulko pozicijas yra nedaug lenkų⁵³³. Lapkričio 13, 14 ir 15 dienomis vyko tik žvalgų susirėmimai. Kiek rimtesnis susirėmimas su puolančiais lenkų žvalgais įvyko lapkričio 14 d. apie 17 val. Santakių–Pustylkos kaimų rajone. Lenkų žvalgai buvo atmušti⁵³⁴.

Lapkričio 12 d. telefonograma pulko vadui buvo pranešta, kad želigovskininkams į pagalbą atvyko 3 poznaniečių pulkai. Lenkų jėgos imtos traukti į Maišiagalą, Širvintas ir Giedraičius⁵³⁵. Nors gen. L. Želigovskis ir sėkmingai užėmė Vilnių, tačiau jo kariuomenės padėtis nebuvo gera. Kareiviams trūko milinių ir atklodžių, kai kuriuose daliniuose iki 40 proc. karių sirgo, trūko gydytojų, apie 60 proc. sviedinių nesprogdavo, stigo pašaro arkliams. Visa tai, be abejo, neigiamai veikė karių moralę. Dėl to prasidėjo plėšikavimai, masinis dezertyravimas. Visa tai susidarė todėl, kad Lenkijai, aprūpinant Želigovskio grupuotę, tai daryti reikėjo slapstantis, apsimetinėjant, kad Želigovskio nepalaido, todėl tiekimas buvo nepakankamas.

Tuo tarpu Lietuvoje dar 1920 m. rugsėjo 29 d. buvo sudarytas Lietuvos gynimo komitetas, vadovaujamas M. Sleževičiaus. Daugelyje Lietuvos vietų kūrėsi vietiniai gynimo komitetai. Vyko masiniai mitingai, vėl į kariuomenę buvo pašaukti savanoriai. Amerikos lietuviai atsiuntė apie 1,3 mln. auksinų paramos. Nuo 1920 metų rugsėjo Lietuvos vyriausybė ėmė pirkti ginklus Vokietijoje. Buvo mobilizuoti visi kariniai rezervai. Lenkijos karinės žvalgybos duomenimis, pasienyje, kur nevyko karo veiksmai, Lietuvos karinė vadovybė paliko tik pasienio sargybas. Atitrukta kariuomenė nuo Prūsijos sienos. Rezervinės dalys pasiūstos į frontą. Pėstininkų pulkai buvo papildyti naujokais ir sustiprinti kavalerija⁵³⁶.

Nepaisydama patiriamų aprūpinimo sunkumų, L. Želigovskio kariuomenė toliau planavo puolamąsias operacijas. Apie lenkų pasiruošimą pulti lietuviai sužinojo iš belaisvių ir vietos gyventojų. Todėl lapkričio 16 d. atsinaujinęs lenkų puolimas lietuviams nebuvo netikėtas.

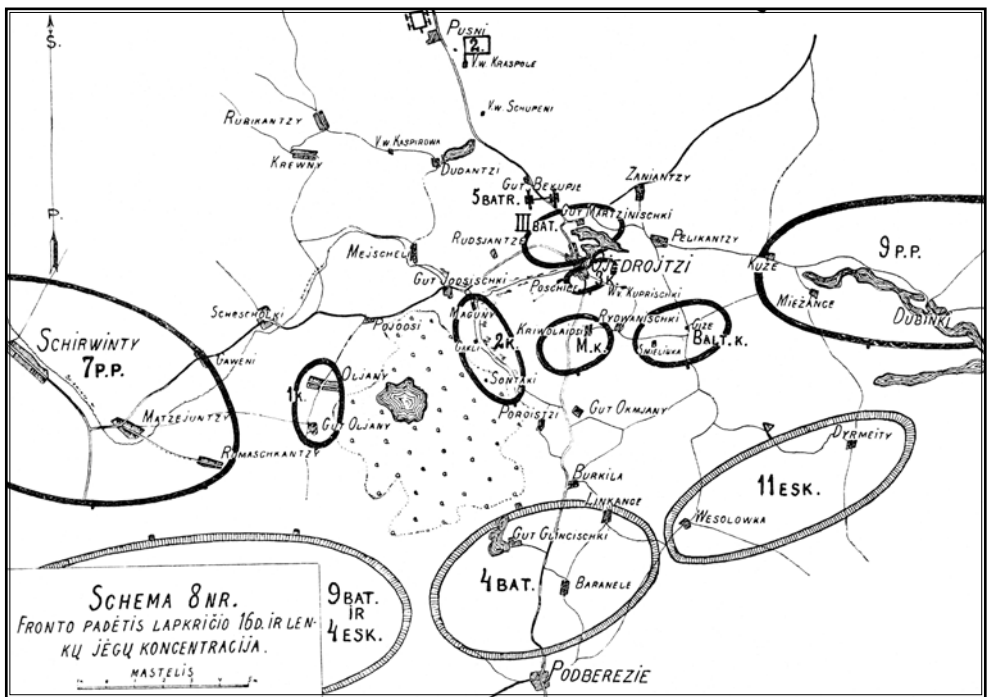
533 1920-11-12 mjr. J. Petruičio telefonograma Nr. 34 I divizijos vadui // LCVA., F. 929, ap. 3, b. 95, l. 65.

534 1920-11-14 mjr. Petruičio telefonograma Nr. 42 // Ten pat.

535 Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse // Karo archyvas, t. 13, p. 172.

536 Ten pat, p. 172–173.

Lapkričio 16 dieną, apie 8 val., lenkai pradėjo sustiprintą žvalgybinį puolimą, apie 10 val. 2 lenkų batalionai puolė pulko užtvaras Santakių, Pustylkos ir Papiškių kaimuose. Iš pradžių lenkams pavyko išstumti pulko užtvaras iš minėtų kaimų. Bataliono vadas kpt. A. Kynas kuopų vadams įsakė susigrąžinti prarastas pozicijas. Pulko vadas į pagalbą 1-ajam batalionui pasiuntė kpt. E. Noreikos vadovaujamą 3-įjį batalioną, savo pavaldume turėjusį 5-osios baterijos patranką. Patranka buvo pastatyta pozicijoje tarp Kraujaleidžių ir Pustylkos kaimų ir savo ugnimi rėmė bataliono puolimą. Lt. K. Matulaičiui su savo kariais užėjus puolantiems lenkams iš dešiniojo sparno, pastarieji puolimą sustabdė ir ėmė trauktis. Pulko kariai susigrąžino turėtas pozicijas. Lenkai vėl pasitraukė į

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 8 // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 499)

Burkilos kaimo aukštumas. Kpt. E. Noreika bandė šias aukštumas užimti, tačiau lenkams pasipriešinus, batalionas puolimą nutraukė ir grįžo į turėtas pozicijas⁵³⁷.

Tą pačią dieną lenkų batalionas puolė abipus kelio Giedraičiai–Vilnius prie Kraujaleidžių kaimo pozicijas ginančią lt. M. Kareivos vadovaujamą Mokomąją kuopą. Kuopoje buvo 9 puskarininkiai ir 100 neapmokytų ir neaprengtų naujokų, tačiau kuopai puolimą pavyko atremti ir lenkai su nuostoliais pasitraukė⁵³⁸.

⁵³⁷ 1920-11-16 mjr. J. Petruičio telefonograma Nr. 67 I divizijos vadui // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 65 a. p.; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 500.

⁵³⁸ Leitenantas Kareiva Mečislovas // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 31

Lapkričio 17 dieną prieš aušrą pulko vadas mjr. J. Petraitis Giedraičiuose surengė pasitarimą su batalionų vadais, po to telefonu kalbėjosi su visais kuopų vadais ir supažindino juos su turima apytiksle informacija apie galimą lenkų puolimą bei kareivių nuotaikas (8 schema).

Netrukus prasidėjo lenkų puolimas ir pulko bare. Lenkai į puolimą metė Kauno, Lydos ir Minsko pėstininkų pulkus, remiamus dviejų baterijų, turinčių 7 patrankas, artileriją. Grupuotei vadovavo gen. A. Baranovskis (A. Baranowski)⁵³⁹.

Auštant lenkų batalionas puolė 1-ąją kuopą, stovinčią dešiniajame pulko sparne, Alionių kaime ir dvare. Kuopos baro kairėje buvo klampi vietovė, nepatogi manevruoti, todėl lenkai apėjo kuopą iš dešinės. Kuopos dešinėje buvę Septintojo pėst. pulko daliniai irgi buvo užpulti, todėl kuopa 9 val. 30 min. pasitraukė iš Alionių kaimo. 1-osios kuopos vadas įsakė kuopos likučiams užimti prie Juodiškio dvaro esančią 142 aukštumą, kad užkirstų kelią lenkams apeiti pulką iš užnugario, ir viską pranešė 1-ojo bataliono vadui⁵⁴⁰.

Nustūmęs gudų kuopą, lenkų pėstininkų batalionas pasuko Giedraičių kryptimi, o kavalerijos brigada – Videniškių kryptimi⁵⁴¹.

2 kuopa, stovinti Magūnų, Santakos, Magazinų kaimuose, auštant taip pat buvo lenkų užpulta. Kuopos vadas laiku sustiprino sargybą Santakos vienkiamyje. Būrį kareivių, vadovaujamą vrš. Labučio, pasiuntė per Paraisčių kaimą iš dešinės apeiti lenkų sparną. Viršila Labutis uždavinį įvykdė: užėjo lenkams už sparno, ant vieškelio ties Paraisčių kaimu sutiko bevažiuojančią lenkų bateriją ir du lengvuosius automobilius. Apšaudyta baterija ir lengvieji automobiliai pasitraukė. Alionių miškas buvo puoliančių lenkų sparne. Kad nesusidarytų pavojaus puoliančioms dalims, lenkai su vienu batalionu užėmė Paraisčių kaimus (Paraisčiai I ir Paraisčiai II) ir stebėjo mišką.

Pakartotini lapkričio 17 d. pulko karių bandymai užėiti lenkams į užnugarį Akmenės dvaro ir Mamakalnio kryptimi nepavyko. Mokomoji kuopa išsilaikė Magazinų, Santakos vienkiamiuose iki 13 valandos ir pasitraukė iš Kraujaleidžių kaimo į Dudonių kaimą⁵⁴².

Mokomoji kuopa savo priekines sargybas iš Pustilkos kaimo linijos patraukė į Kraujaleidžių poziciją. Kiek buvo suspėta, kuopai buvo paruošti apkasai abipus vieškelio Giedraičiai–Vilnius. Lenkai, slinkdami pagal vieškelį, prisiartinė prie Mokomosios kuopos pozicijų ir buvo sutikti iš anksto apgalvota ugnimi. Gižių kaimo kairėje stovinti gudų kuopa buvo lenkų nustumta, tačiau jei ji ir būtų pasilikusi užimtose pozicijose, tarp šių kuopų pozicijų buvo 2–3 km

539 Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Dodžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

540 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 500.

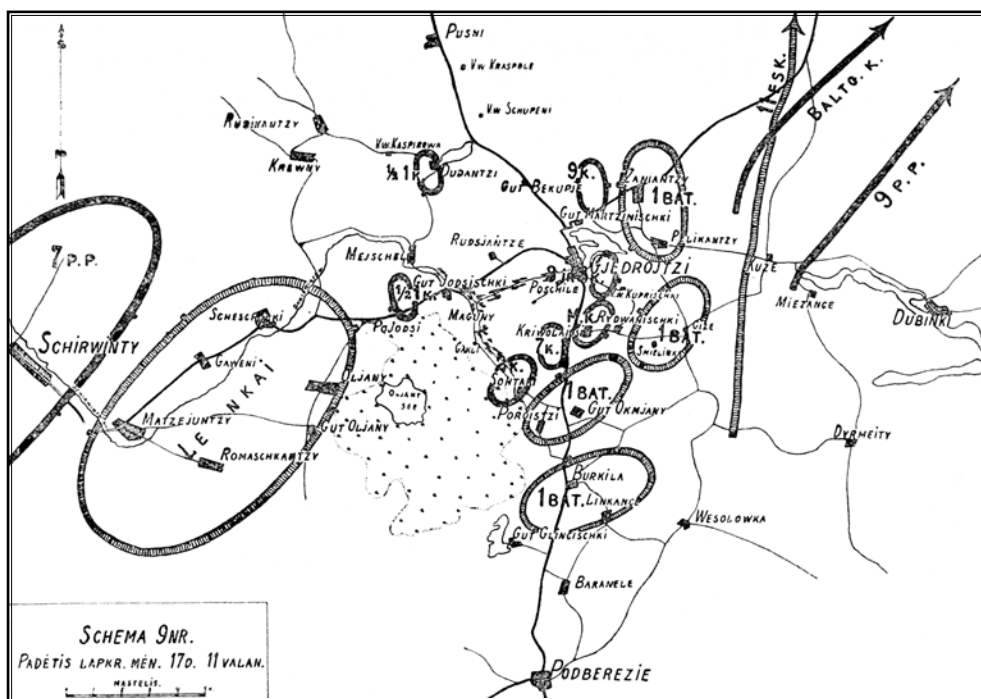
541 Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 75.

542 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 500.

niekieno nesaugomas tarpas, kuriuo lenkai sėkmingai pasinaudojo. Lenkams supant Mokomosios kuopos kairįjį sparną, ltn. M. Kareiva 1-ąjį būrį patraukė kiek kairėn į iš anksto numatytą ir tam tikslui paruoštą poziciją. Atakuojama iš fronto ir sparno kuopa gynėsi iki 13 val., tačiau baigėsi šoviniai ir, leidus bataliono vadui, kuopa pasitraukė⁵⁴³. Neatsilaikė ir Gižių kaime stovėjusi gudų kuopa ir pasitraukė Molėtų link, lenkų kavalerijos brigadai „Tatarska Jazda“ atsivėrė laisvas kelias Videniškių link.

Susidarius pavojui gudų kuopai, kpt. A. Kynas pasiuntė iš Giedraičių Gižių kryptimi 3-iąją kuopą, vadovaujamą ltn. V. Juozapavičiaus. Pastaroji sutiko lenkus ties Kupriškių viensėdžiu ir Mūravankos kaimu, nes gudų batalionas buvo sutriuškintas ir Gižių kaimas lenkų buvo užimtas 9 valandą. Netrukus šia kryptimi į pagalbą 3-iajai kuopai buvo pasiųsta 8-oji kuopa, vadovaujama ltn. V. Olšausko⁵⁴⁴.

Tuo tarpu pulko vado žinioje dar buvo pailsėjęs 3-iasis kpt. E. Noreikos vadovaujamas batalionas, susidedantis iš 180 šaulių, ir 1 husarų eskadronas. Mjr. J. Petrutis norėjo kontrpuolimu, kaip lapkričio 9, 12 ir 16 dienomis, paralyžiuoti lenkų puolimą. Bet lenkai 10 valandą jau buvo nustūmę sparnuose stovinčias kuopas ir grasino pulką apsupti. Turimų jėgų buvo per mažai, nes per

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 9 // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 501)

543 Leitenantas Kareiva Mečislovas // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 31.

544 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 500.

fronto liniją prasiveržusi lenkų kavalerija galėjo pulti pulką iš užnugario.

Pulko vadas skubiai iškvietė į Giedraičius husarų eskadroną ir davė užduotį sekti lenkų kavalerijos brigadą, prasiveržusią pro kairį pulko sparną⁵⁴⁵.

Kaip jau buvo minėta, 3-iasis batalionas stovėjo Giedraičiuose, kaip pulko atsarginis. Jam pulko vadas įsakė sustiprinti Mokomosios kuopos barą. Kpt. E. Noreika, pasiėmęs vyr. ltn. A. Butkevičiaus 7-ąją kuopą, išvyko Kraujaleidžių link. Bataliono 9-oji kuopa buvo palikta Giedraičiuose kpt. A. Kyno valdžioje. Kpt. E. Noreikai su 7-ąja kuopa išvykus iš Giedraičių, kpt. A. Kynui paaiškėjo, kad lenkų pėstininkų grupė apeina Giedraičių ežerą iš šiaurės. Kpt. A. Kynas, pasitaręs su pulko vadu, įsakė 9-ajai kuopai užimti aukštumą į šiaurę nuo Giedraičių ežero, prie Martyniškių dvaro. Tarp 11 ir 12 val. buvo gautas pranešimas iš Septintojo pėst. pulko, kad lenkai puolė pulką ir apeina pulko kairį sparną⁵⁴⁶ (9 schema).

Giedraičiuose liko kpt. A. Kynas su vyr. ltn. E. Gincu. Rezervo jau nebebuvo. Pulko vadas suprato, kad Giedraičius reikės apleisti. Jis ir davė kpt. A. Kynui atitinkamus įsakymus. Veikusios pulko sparnuose lenkų dalys nebuvo labai aktyvios. Aktyviausiai lenkai puolė ties Kraujaleidžių kaimu Mokomosios kuopos bare. Kad kautynės būtų užtęstos iki vakaro ir pulką būtų galima išvesti iš kautynių nakties metu, pulko vadas įsakė 5-ajai baterijai savo ugnimi palaikyti Mokomąją kuopą. Apie susidariusios padėties rimtumą buvo pranešta divizijos štabui. Kpt. A. Kynas drauge su vyr. ltn. E. Gincu iš Giedraičių išsiuntė visas gurguoles⁵⁴⁷.

7-oji kuopa su kpt. E. Noreika atvykusi į Kraujaleidžių kaimą rado Mokomosios kuopos užtvartą jau pasitraukusias. Lenkai buvo priėję prie Mokomosios kuopos apkasų. 5-osios baterijos ugnis neleido lenkams pulti. Lenkų artilerija nebeveikė, nes jai, kaip jau buvo minėta, šiame rajone buvo sukliudyta stoti į pozicijas. 7-oji kuopa peržengė Mokomosios kuopos apkasų liniją palei vieškelį Giedraičiai–Vilnius ir prisiartino prie puolančių lenkų. Ties Pustylkos kaimu tarp lenkų lydimų 2 šarvuotų automobilių ir 7-osios kuopos įvyko smarkus susirėmimas. Paskui šarvuočius einančios lenkų grandinės turėjo nuostolių dėl taikliai šaudančių 7-osios kuopos šaulių ir leidosi bėgti. Staiga kpt. E. Noreika su būriu kareivių prisiartino prie šarvuočių. Priekinis šarvuotis nepažino – savi ar svetimi, ir šarvuočio viršininkas, atidaręs duris, paklausė: „kas yra ponai?“, ir lietuvių šūvio buvo nukautas. Kitas kareivis įmetė į šarvuotį rankinę granatą. Kuopa tęsė puolimą. Antrasis šarvuotis, pamatęs pirmojo nelaimę, leidosi važiuoti atgal ir daugiau kautynėse nepasirodė. Šarvuočio netektis, matyt, paveikė lenkų kareivius ir lenkų kuopos leidosi bėgti. Tačiau 7-osios kuopos

545 Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 75.

546 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 500–501.

547 Ten pat, p. 501.

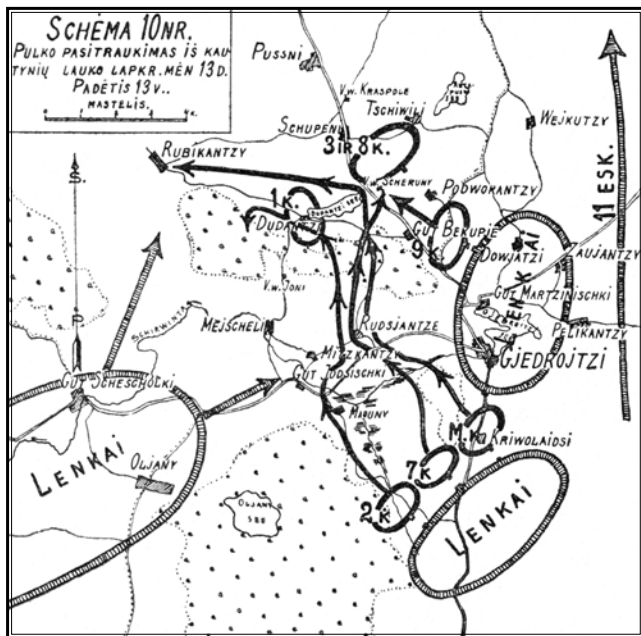
kontrpuolimas buvo sustabdytas lenkų rezervinių dalinių. Kuopa pasitraukė į Mokomosios kuopos apkasus⁵⁴⁸.

3-ioji ir 8-oji kuopos, pasižstos iš Giedraičių Kupriškių kryptimi lenkų puolimui Giedraičių kryptimi sulaukyti, to padaryti nepajėgė. Lenkai priartėjo prie Giedraičių. Kelias nuo Mokomosios kuopos Giedraičių link lenkų intensyviai buvo apšaudomas. Paskutines pastangas pasipriešinti lenkams 3-ioji ir 8-oji kuopos bandė prie Pašilių kaimo.

9-oji kuopa, pasižsta užimti aukštumas į šiaurę nuo Giedraičių ežero, prie Martyniškių dvaro buvo užpulta lenkų bataliono. Kuopa lenkų spaudimo neatlaikė⁵⁴⁹.

Lapkričio 17 d., 12 valandą, padėtis buvo tokia: 1-oji, 3-ioji ir 8-oji kuopos jau buvo pasitraukusios. 9-oji kuopa gynė kairį pulko sparną ties Martyniškių dvaru. Pulko baro centre savo pozicijose tebekovojo 7-oji, 2-oji ir Mokomoji kuopos. Pulku grėsė pavojus iš abiejų pusių. 12 valandą lenkai jau buvo užėmę Pajuodžių, Alionių, Akmenkos, Pustylkos, Ridvoniškių, Kupriškių, Piliakiemių, Zanėnų kaimus, lenkų kavalerijos brigada žygiavo Videniškių kryptimi. Ryšys su pulko daliniais buvo nutrūkęs.

Susidarius tokiai situacijai 13 val. kpt. A. Kynas įsakė trauktis. Vos davus šį įsakymą, ltn. M. Jakobsonas pranešė, kad lenkai greitai užims kelią Giedraičiai–Želva. Netrukus kpt. A. Kynas su vyr. ltn. E. Gincu išėjo iš Giedraičių. Giedraičiai buvo palikti, nors už Giedraičių dar buvo Mokomoji, 7-oji ir 2-oji kuopos⁵⁵⁰ (10 schema).

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 10, // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 502) [49]

⁵⁴⁸ Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26; Majoras Butkevičius. Ne skaičiumi bet dvasia galingi // Karys, 1928, Nr. 26, 513; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 501.

⁵⁴⁹ Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 501

⁵⁵⁰ Ten pat, p. 502.

Kpt. A. Kynas apsisotojo Okraspolio dvare, kur prieš tai buvo pulko štabas. Gurguolės ir ligoninė bazavosi Želvoje.

Tuo tarpu Mokomosios kuopos vadas ltn. M. Kareiva, gavęs įsakymą trauktis, apie tai įspėjo 7-osios kuopos vadą ir bataliono vadą kpt. E. Noreiką, kuris buvo su 7-ąja kuopa. Trauktis į Giedraičius nebuvo galima, nes vieškelis lenkų buvo apšaudomas, o vietomis ir užimtas. Todėl abi kuopos iš Kraujaleidžių pro Pašilius pasitraukė į Rudžionis. Atsitraukimo metu buvo sužeistas 3-iojo bataliono vadas kpt. E. Noreika. Kareivis Kučas, pakėlęs kpt. E. Noreiką, taip pat krito sužeistas. Juos abu išnešė 7-osios kuopos kareiviai. Pakelyje pro Pašilių kaimą ltn. J. Mačiukas buvo įspėtas dėl pulko traukimosi, bet pastarasis, gelbėdamas

Ltn. Jonas Mačiukas (LCVA)

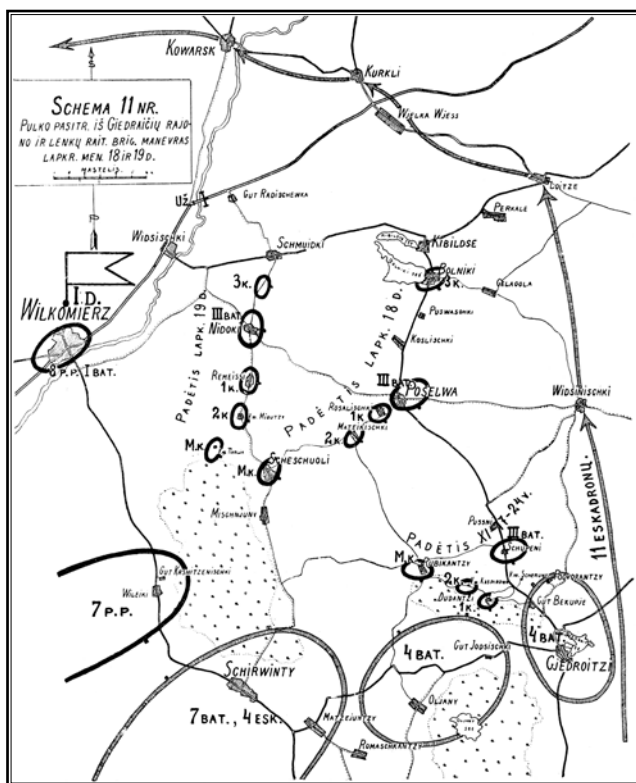
sužeistą kareivį ir savo kulkosvaidžius, buvo sužeistas ir pateko į nelaisvę, kur Vilniaus ligoninėje nuo sužeidimų mirė. Vadovavimą kautynėms perėmė vyr. ltn. A. Butkevičius.

2-oji kuopa, veikusi Santakos ir Magazinų kaimuose, įsakymą trauktis gavo kiek vėliau, nei 7-oji ir Mokomoji kuopos. Kuopa traukėsi į Magūnų kaimą, tačiau iš bataliono vado gavo pranešimą, kur buvo nurodyta trauktis į Giedraičius. Už Magūnų prie kuopos prisijungė ir 1-osios kuopos likučiai. Pastebėjęs virš Giedraičių paleistas 2 raketas ir turėdamas žinių, kad Mokomoji kuopa pasitraukė Rudžionių kaimo link, 2-osios kuopos vadas padarė teisingą išvadą, kad pasikeitė aplinkybės, ir taip pat pasuko į Rudžionis, iš kur kuopa nuvyko į Kasparavos kaimą. Lenkai ėjo lygiagrečiai su 2-ąja kuopa per Maišelių kaimą, Jonių palivarką ir pastarąją stebėjo⁵⁵¹.

Kpt. A. Kynas, vadovaudamasis pulko vado įsakymu, davė pulkui įsakymą sustoti Kreivinės viensėdžio–Rubikonių–Kasparavos–Dudonių–Šiupienių dvaro–Čivylių ruože. Vietoje sužeisto ktp. E. Noreikos, 3-iajam batalionui ėmė vadovauti vyr. ltn. A. Butkevičius, o 7-ajai kuopai vadovauti buvo paskirtas vyr. ltn. Sergejus Musatovas. Ir taip jau mažas karininkų skaičius sumažėjo tiek, kad kiekvienoje kuopoje buvo tik po vieną karininką.

551 Ten pat, p. 502.

3-iasis batalionas užėmė Čivylių–Šiupienių dvaro barą prie Dudonių ežero. 1-ojo bataliono 1-oji kuopa užėmė Dudonių kaimą, Mokomoji kuopa – Kreivinės ir Rubikonių kaimus. 3-ioji kuopa pulko vado įsakymu buvo pasiūsta į Balninkų miestelį. Pulko vadas nedavė jokių nurodymų tik 2-ajai kuopai, nes bataliono vadas apie ją neturėjo žinių. Sužinojęs, kad 2-oji kuopa apsistojo Kasparavos palivarke, pastarajai įsakė likti vietoje ir kuopos vadą supažindino su susidariusia situacija. Pulko štabas apsistojo Želvoje⁵⁵².

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 13 // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 506)

Taigi po lapkričio 17 dienos kautynių Antrasis pėst. pulkas buvo priverstas pasitraukti iš Giedraičių rajono.

Naktį į lapkričio 18 dieną kpt. A. Kynas drauge su 3-iojo bataliono vadu vyr. ltn. A. Butkevičiumi organizavo žvalgybą. 20 valandą buvo pasiūsti žvalgai, vadovaujami ltn. A. Tilviko, Šaltabarščių, Gailiūnų kryptimi. Ltn. A. Tilviko žvalgai palei vieškelį Giedraičiai–Videniškiai lenkų nesurado. Iš vietos gyventojų sužinojo, kad dienos metu Videniškio link prajojo lenkų kavalerija. Pakartotinai pasiūstos žvalgų grupės pranešė, kad du lenkų kavalerijos pulkai užėmė Videniškius ir net naktį joja Balninkų kryptimi.

Kpt. A. Kynas, pranešęs pulko vadui apie priešų judėjimą, davė įsakymą pulkui trauktis iš Rubikonių, Dudonių, Šiupienių dv. rajono į Šešuolių, Želvos rajoną. Su Molėtų grupe, veikusia kairėje, pulko ryšiai buvo nutrūkę. 7 valandą pulkas jau buvo užėmęs jam nurodytą ribą. Mokomoji kuopa apsistojo Šešuoliuose,

⁵⁵² Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 502; Reliacija mūšių nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

2-oji kuopa – Mateikiškiuose, 1-oji kuopa – Rasališkiuose, 3-ioji kuopa – Balninkuose⁵⁵³ (11 schema).

Vyr. ltn. A. Butkevičius, sutelkęs 3-įjį batalioną Šiupienių dvare, lapkričio 18 d., 2 valandą, išvyko į Želvą. Batalioną dislokavo Želvoje ir Želvos kaime. Vyr. ltn. A. Butkevičiui buvo priskirtas vienas 4-ojo husarų eskadrono būrys, kurį jis aktyviai panaudojo žvalgybai.

Lapkričio 18 d., 16 val., 3-iosios kuopos vadas ltn. V. Juozapavičius pranešė, kad pagrindinės lenkų kavalerijos pajėgos yra ties Perkalių kaimu kelyje Balninkai–Alanta. Iš pranešimo nebuvo aišku, kuria kryptimi lenkai žygiuoja. Atsargumo dėlei 3-ioji kuopa pavakarį pasitraukė iš Balninkų į Žemaitkiemį. Apie 21 val. pulko vadas gavo pranešimą, kad 2 lenkų kavalerijos pulkai užėmė Kurklius ir žygiuoja plentu Vidiškių, Ukmergės link⁵⁵⁴.

Lapkričio 18 d., 22 valandą, pulko vadas pulkui įsakė pasitraukti į Pašėsuolės, Rimeisių, Lyduokių rajoną. 3-iasis batalionas naktį iš lapkričio 18 į 19 dieną paliko Želvą ir auštant lapkričio 19 d. atvyko į Lyduokių kaimą, išstatęs užtvaras Skačiūnų dvare ir Žemaitkiemyje. Tą pačią dieną 1-ojo bataliono 2-oji kuopa įsitvirtino Mėgučių viensėdyje, 1-oji kuopa – Rimeisių kaime, Mokomoji kuopa – Tirolio viensėdyje. Pulko štabas apsistojo Lyduokių miestelyje. Pulko ligoninė persikėlė į Vidiškių miestelį⁵⁵⁵.

Pulko ligoninės gydytojas ltn. Segalis, būdamas Vidiškių miestelyje, sužinojęs, kad lenkų kavalerijos brigada artėja prie Vidiškių, telefonu apie tai pranešė pulko vadui ir prašė leisti ligoninę perkelti į Ukmergę. Dalinių, kurie saugotų Utenos kryptį, nebuvo, todėl pulko vadas gydytojui Segaliui pranešė, kad šios krypties apsaugai į Vidiškių rajoną siunčiamas Aštuntojo pėst. pulko batalionas. Pulko vadas gydytojui įsakė organizuoti tilto per Šventosios upę užėmimą. Gydytojas Segalis surinko sanitarus, lengvesnius ligonius ir turimus kareivius, iš viso 30 vyrų, ir su 1 kulkosvaidžiu išstatė sargybą ties Radiškio dvaru. Lenkų žvalgai, žvalgę teritoriją, tiltą rado tvirtai saugomą. Netrukus į Vidiškių miestelį atvyko Aštuntojo pėst. pulko batalionas⁵⁵⁶.

Lapkričio 19 d. 8 valandą ryto pulko vadas gavo I pėst. divizijos vado įsakymą 5-ąją bateriją išsiųsti į Vidiškius Aštuntojo pėst. pulko vado žinion.

Netrukus pulkas gavo divizijos vado operacinį įsakymą:

„Vadams 8 ir 2 pėst. pulkų.

19-XI-20 metų 8 val. 10 min.

Nr. 52 iš I Divizijos štabo.

553 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 503.

554 Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

555 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 504.

556 Ten pat.

Likvidavimui gilaus įsiveržimo žymių jėgų prieš link Kurklių ir toliaus, reikia jiems atkirsti kelią užpakaly, dėl ko įsakau: Vadui 8 pėst. pulko išsiųsti esantį Vidzischkiuose batalioną, kuriam veikti tarp upės Šventosios ir plento ir užimti Kurklius. Grupei priduoti būrį 5 batarejos. Batalioną esantį Ukmergėje išsiųsti į Vidzischki atsargon, prie kurio pasilieka kita pusė batarejos. Mokoma kuopa pasilieka Ukmergėje.

Vadui 2 pėst. pulko. Jūsų žinion pereina 7 pėst. pulko grupė susidedanti iš būrio batarejos, 2 kuopų ir pusės eskadrono.

Jums su savo grupe veikti, kryptimi Bolniki per Zmujdki iš ten susirišti su dalimis 9 pulko. kurios operuoja iš Vidzernischkių, Pozelvos ir Bolniki kryptimi.

Pulk. leit. Adomkevičius.

*Perdavė v. l. Lanskoronskis.*⁵⁵⁷

Netrukus armijos vadas gen. S. Žukauskas pakeitė šį įsakymą ir Antrajam pėst. pulkui įsakė susikoncentruoti Lyduokiuose, po to užimti barą Balninkai–Želva, turint aišką tikslą pulti Giedraičių kryptimi. Šis įsakymas buvo gautas lapkričio 19 dieną tarp 9–10 valandos.

Kadangi 3-iasis batalionas stovėjo Lyduokiuose, tai į Lyduokius buvo perkeltas tik 1-asis batalionas ir Mokomoji kuopa. Lapkričio 19 dieną apie 12 val. pulkas jau buvo susitelkęs Lyduokiuose. Tuo metu pasirodė lenkų lėktuvai, kurie ėmė mėtyti bombas. Į lėktuvus buvo paleista šautuvų ugnis. Vienas lėktuvas buvo pamuštas ir nukrito Ukmergės rajone⁵⁵⁸. Aplink miestelį buvo išstatytos lauko užtvartos ir sargybos. Kareiviai gavo maisto. Tarp jų pasklido gandai, kad į Ukmergę atvyko armijos vadas, ir trauktis daugiau nereikės, nes viskas bus gerai. Kareivių žinios buvo tikslios, nes gen. S. Žukauskas tuo metu iš tikrųjų buvo Ukmergėje.

Kai buvo pranešta, kad pulkas susikoncentravo Lyduokių miestelyje, armijos vadas gen. S. Žukauskas iš divizijos štabo Ukmergėje įsakė vykdyti anksčiau jo nurodytą užduotį ir užimti Želvos–Balninkų barą. Pulko vadas mjr. J. Petraitis išleido įsakymą vykdyti užduotį, nurodydamas, kuriems pulko daliniams kurias vietas užimti. Pulku, priskirtam Septintojo pėst. pulko batalionui ir 6-osios baterijos būriui, mjr. J. Petraitis įsakė likti pulko atsargoje. Savo pavaduotojais paskyrė kpt. A. Kyną ir vyr. ltn. A. Butkevičių⁵⁵⁹.

A. Butkevičiaus vadovaujamas 3-iasis batalionas 18 valandą išvyko iš Lyduokių per Žemaitkiemį į Balninkus. Lenkų Balninkų rajone nebuvo. Lenkai lapkričio

⁵⁵⁷ Ten pat.

⁵⁵⁸ Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

⁵⁵⁹ Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 504

18 dieną iš ten išvyko Kurklių–Kavarsko kryptimi. Balninkuose dar buvo užsilikę keli lenkų raiteliai, iš kurių vienas buvo paimtas į nelaisvę. Iš jo buvo sužinota, kad du ulonų pulkai – Gardino ir Tryliktasis, papildytas „Tatarskos Jazdos“ raiteliais, yra Kurklių ir Taujėnų rajone⁵⁶⁰. Batalionas, užėmęs Balninkus, išstatė sargybas Pusvaškių ir Karališkių kaimuose, o ryšiams su 9-uuju pėst. pulko batalionu užmegzti pasiuntė žvalgus į Videniškius.

1-asis batalionas, vadovaujamas kpt. A. Kyno, išvyko iš Lyduokių 18 valandą, 2-oji kuopa buvo pasiūsta į Želvos miestelį, 1-oji kuopa – į Mateikiškių kaimą. Mokomoji ir 3-ioji kuopos buvo paliktos atsargoje, su kuriomis kpt. A. Kynas apsistojo Semeniškių ir Slabados kaimuose.

24 val. pulkas jau buvo užėmęs jam nurodytas pozicijas. Lenkų šioje linijoje nebebuvo.

Lapkričio 20 d. su lenkais susirėmimų neįvyko. Pulko kariai pailsėjo. Pulko vadas mjr. J. Petraitis lapkričio 20 d., 4 val., išsiųstame rašte 1-ojo bataliono vadui taip apibūdino padėtį: „*Vidzeniškiai jau užimti 9 pėst. pulko. 9 pėst. pulko žvalgyba buvo atėjusi į Paželvą, bet nieko nerado, nei mūsų, nei lenkų. Žiūrėkit, nesusiremkit su 9 pėst. pulku. Povienui užimti 8 pėst. pulko batalionu, kur buvo keletas dešimčių lenkų. Padetis iš visų pusių gėrėja.*“

Tą pačią lapkričio 20 d. iš pulko pavaldumo buvo paimtas pulkui priskirtas Septintojo pėst. pulko batalionas bei raitelių eskadronas⁵⁶¹.

Lapkričio 20 d. apie 9 val. gautas divizijos vado įsakymas pulkui telktis Paželviuose, iš ten apie 18 val. su 6-osios baterijos būriu, kuris pakeitė 5-ąją bateriją, pradėti žygį su apsaugos užtvaramis ir užimti Giedraičius⁵⁶². Telkimasis užtruko. Pulkas susirinko Paželviuose tik apie 18 val. Kareiviai buvo apgyvendinti butuose. Apie 19 val. buvo gauta žinia, kad Septintasis pėst. pulkas užėmė Širvintas. Nors tai nebuvo tiesa, nes pulko vadas mjr. J. Petraitis, neabejodamas, kad Septintasis pėst. pulkas užims Širvintas, kad pakeltų kareivių nuotaikas, avansu apie tai paskelbė kariams⁵⁶³. Pulko vadas mjr. J. Petraitis surinko pulko karininkus ir davė užduotį užimti Giedraičius.

Tuo metu Paželviuose susirgęs Mokomosios kuopos vadas ltn. M. Kareiva buvo pakeistas pulko adjutantu ltn. Pranu Telksniu, nes kuopoje karininkų padėjėjų nebuvo.

Pulko vadas, pasiuntęs pranešimą Devintojo pėst. pulko batalionui į Videniškius, kad Antrasis pėst. pulkas išvyksta Giedraičių kryptimi, įsakė pulkui rikiuotis. 23 val. pulkas išsirikiavo ir išvyko Giedraičių link. Pulkas

560 Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

561 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 504-506.

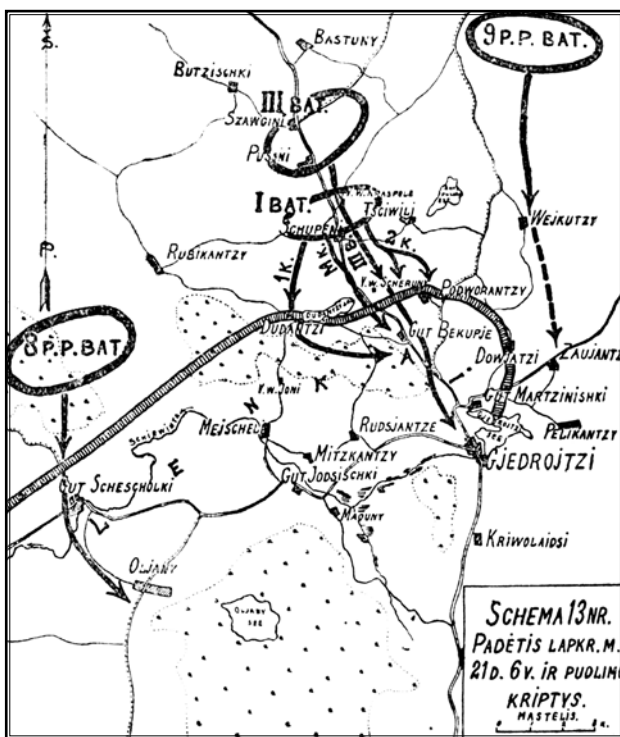
562 Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26.

563 Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 260.

žygiavo šia tvarka: 1-asis batalionas ir Mokomoji kuopa, per 1 km nuo 1-ojo bataliono žygiavo 3-iasis batalionas ir 6-osios baterijos būrys. Kaip žygio sauga ėjo 2-oji kuopa. Pulkas teturėjo 14 karininkų, 350 kareivių, 2 patrankas ir 12 kulkosvaidžių (sunkiųjų ir lengvųjų). Apsaugai iš užnugario pulko vadas Pažėlvos miestelyje paliko ltn. A. Tilviką su 30 naujokų⁵⁶⁴.

Pulkas sparčiai žygiavo. Žygio apsaugoje esantis 2-osios kuopos vadas iš žvalgų žinojo, kad iki Bastūnų kaimo lenkų nėra, bet priešę kaimą pradėjo žygiuoti atsargiau. Naktis iš lapkričio 20 į 21 d. buvo graži ir šviesi. 2 val. kaip pulko sauga žygiavusi 2-oji kuopa pasiekė Pusnės kaimą. Greitai atvykęs 1-asis batalionas čia ir apsistojo. 3-iasis batalionas su 6-osios baterijos būriu sustojo Srauginių kaime, 2-osios kuopos vadas išstatė sargybą Krasnapolėje ir grįžo į Pusnės kaimą. Kadangi buvo šaltoka, tai blogai aprengti 1-ojo bataliono kareiviai buvo tuojau išskirstyti po namus. 2-osios kuopos vado pasiūsta žvalgyba į Šiupienių dvarą grįžo ir pranešė, kad

Šiupieniuose priešų nėra. Lapkričio 21 d. apie 3–4 val. 1-ojo bataliono karininkams besikalbant su bataliono vadu, Pusnės kaime iš priešų pusės pasigirdo keletas šūvių. Karininkai pakilo ir išbėgo į gatvę. Tarp karininkų nebuvo 1-osios kuopos vado ltn. V. Gvildžio. Išbėgę į kelią karininkai rado bėgiojančius kareivius, kurie aiškino, kad „puola lenkai“. Kpt. A. Kynas pasiuntė 2-osios kuopos vadą išsiaiškinti padėtis. Išėjęs iš kaimo, 2-osios kuopos vadas pamatė keliu nuo Giedraičių į Pusnę žygiuojančių kareivių būrį. Priešęs arčiau pažino kareivių būrio priekyje 1-osios kuopos vadą ltn. V. Gvildį. Pasirodo, kad

Ališauskas K. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais. Schema 13 // (Karys, 1928, Nr. 26, p. 506)

⁵⁶⁴ Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse // Karo archyvas, t. 13, p. 181.

lt. V. Gvildys, batalionui sustojus Pusnės kaime, gavęs pulko vado nurodymą, bet apie tai niekam nepranešęs⁵⁶⁵, pasiėmė kareivių ir išvyko Dūdėnų kaimo link. Išvykęs perėjo Baskų kaimą, priėjo prie Dūdėnų kaimo ir, sužinojęs, kad Dūdėnų kaime stovi priešo užtvara, grįžo atgal. Į grįžtančius karius sargybinis ir buvo iš Pusnės kaimo paleidęs keletą šuvių⁵⁶⁶.

6 val. 1-ojo bataliono vadas kpt. A. Kynas batalionui davė užduotį pulti lenkus. Buvo sudarytos trys puolančios grupės. Pirmoji – dešinioji – lt. V. Gvildžio 1-osios kuopos grupė su pirmąja kuopa turėjo pulti dešiniajame sparne per Dūdėnų kaimą, supdami kairįjį priešą sparną, į pietus nuo Bekupės Giedraičių link.

Antroji – vidurinė – lt. K. Matulaičio grupė, susidedanti iš 30 kareivių ir turinti lengvąjį kulkosvaidį, turėjo pulti Pusnės, Bekupės, Giedraičių kryptimi.

Trečioji – kairioji – lt. K. Ališausko 2-osios kuopos grupė, turėjo pulti Gurių, Juozapavos palivarko, Giedraičių kryptimi.

Mokomoji kuopa, vadovaujama lt. P. Telksnio, turėjo likti atsargoje ir vykti lt. K. Matulaičio grupės užnugaryje Giedraičių kryptimi. 3-iasis batalionas paliktas pulko atsargoje⁵⁶⁷. (13 schema)

Reikia pažymėti, kad 1-asis batalionas ir Mokomoji kuopa sudarytos tik iš naujokų, dar neaprengtų kariškais drabužiais, nes jų nebuvo. Kad tai – kareivis buvo galima spręsti tik iš to, kad jis turi šautuvą ir šovinių.

Ltn. Pranas Telksnys (LCVA)

Ltn. Kazys Matulaitis (LCVA)

⁵⁶⁵ Petraitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 262.

⁵⁶⁶ Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 506.

⁵⁶⁷ Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 97; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 506–507.

1-ajam batalionui išvykstant iš Pusnės kaimo į jį atvyko 3-iasis batalionas. Lapkričio 21 d. auštant ltn. K. Matulaičio ir ltn. K. Ališausko grupės priėjo Šiupienių dvarą. Besiartinant prie Seirūnų palivarko pradėjo šaudyti lenkų sargybiniai. Ltn. K. Matulaičio grupė sparčiai leidosi pirmyn. Lenkų užtvara iš Seirūnų palivarko buvo išvyta. Tuo tarpu ltn. K. Ališausko grupė užėmė Gurių vienkiemį. Tolesnis slinkimas pirmyn buvo kai kuriam laikui sustabdytas, nes iš Bekupės dvaro lenkams atvyko pagalba ir prasidėjo kautynės. Lenkams puolant, buvo sunkiai sužeistas ltn. K. Matulaitis. Ltn. K. Matulaičio kareiviai pradėjo trauktis. Juos savo ugnimi parėmė ltn. K. Ališausko grupės kariai. Lenkai vėl užėmė Seirūnų palivarką.

Bataliono vadas kpt. A. Kynas tuojau pasiuntė Mokomąją kuopą atsiimti Seirūnų palivarko ir Bekupės dvaro. Lenkai apšaudomi nuo Gurių ir nuo Šiupienių buvo priversti palikti šį dvarelį. Jame lietuviai surado sunkiai sužeistą ltn. Matulaitį, žuvusių psk. Pikuižio ir eilinio Rufkes Bun kūnus. Mokomosios kuopos puolimas vyko sėkmingai. Ji išstūmė lenkus iš Seirūnų palivarko ir užėmė 154 aukštumą, bet priešus prie Bekupės dvaro lenkai pasipriešino. Mūšio metu žuvo Mokomos kuopos vadas ltn. Pranas Telksnys⁵⁶⁸.

Tuo tarpu 1-oji ltn. V. Gvildžio kuopa, sutikusi lenkus Dūdėnų kaime, užtruko ir laiku nesuspėjo atvykti prie Bekupės padėti Mokomajai kuopai. Ltn. K. Ališausko vadovaujami kariai kairėje kovėsi su gausesnėmis lenkų pajėgomis. Pradėjo šaudyti abiejų pusių artilerija. Lenkų patrankos daugiausia apšaudė Šiupienių, Bekupės vieškelį.

3-iojo bataliono vadas vyr. ltn. A. Butkevičius su savo batalionu irgi priartėjo prie kautynių vietos ir, pamatęs, kad pulko karių puolimas silpsta, 10 val. 9-ąją kuopą pasiuntė vieškeliu Bekupė–Giedraičiai į dešinią 8-osios kuopos sparną. Batalionas greitai išsiskleidė į kautynių rikiuotę. 3-iajam batalionui jau antrą kartą teko kautis su lenkais toje pačioje vietoje prie Bekupės dvaro, todėl teritorija buvo žinoma. Kareiviai drąsiai ėjo pirmyn, o tai teigiamai paveikė ir 1-ojo bataliono kareivius.

7-oji kuopai, vedamai vyr. ltn. S. Musatovo, priešus prie ugnies linijos, lenkai pradėjo šaudyti iš šautuvų ir kulkosvaidžių. Nuo Juozapavos palivarko iki Bekupės dvaro miško susidarė ištisa lietuvių karių grandinė. Dešinėje, ties Bekupės dvaru, ltn. V. Gvildys suspėjo per mišką išeiti į priešų sparną. Kairėje, ties Šaudžių kaimu, kautynių rikiuote pasirodė Devintojo pėst. pulko dalys. Ltn. K. Ališausko kariai supo priešų dešinią sparną ties Juozapavos palivarku. Puolančiųjų centre pasigirdo „valio“, ir visa virtinė leidosi pirmyn.

⁵⁶⁸ Reliacija mūšių nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26 a. p.; Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 507.

Lenkų šaudymas silpnėjo, o netrukus jie ėmė trauktis Giedraičių link. Bekupės–Juozapavos ruožas buvo užimtas⁵⁶⁹.

Nors lenkų karinė vadovybė iš Giedraičių bandė siųsti besitraukiantiems kariams pastiprinimą, lietuviai stūmė lenkus Giedraičių link. Atakos metu ties Bekupės dvaru buvo nukautas 1-osios kuopos vadas ltn. Vincas Gvildys ir sunkiai sužeisti 7-osios kuopos vadas vyr. ltn. S. Musatovas ir einąs jaunesniojo karininko pareigas ltn. K. Matulaitis. 7-oji ir Mokomoji kuopos liko be karininkų, vadovavimą perėmė puskarininkiai. Prieš pat Giedraičius, Choronziškių (?)–Martyniškių ruože, lenkai sutelkę pajėgas bandė pasipriešinti, tačiau nesėkmingai.

Juos atakavo psk. J. Kuliešiaus vadovaujami Mokomosios kuopos kariai. Tuo pačiu laiku kairėje puolė ir Martyniškių užėmė ltn. K. Ališausko ir ltn. A. Šovos vadovaujami kariai. Palaikomi kulkosvaidžių ugnies, lenkai traukėsi. Mokomoji kuopa įsiveržė į Giedraičius. Kuopos kariai, išviję lenkus iš Giedraičių, sustojo pietinėje miestelio dalyje prie vieškelio Giedraičiai–Vilnius.

Netrukus apie 14 val. į Giedraičius atvyko ir pulko 2-oji kuopa. Artilerija dar šaudė, buvo girdėti reti šautuvų šūviai⁵⁷⁰. Tačiau ilgiau pailsėti Giedraičiuose kariams neteko. Greitai 3-iojo bataliono vadas vyr. ltn. A. Butkevičius 2-ąją kuopą pasiuntė Magūnų, Juodiškių link. Mokomoji ir 7-oji kuopos buvo pasiūstos keliu Giedraičiai–Kraujaleidžiai Vilniaus link⁵⁷¹.

Mokomosios kuopos kariai, vadovaujami psk. Kuliešiaus prisiartinę prie Kraujaleidžių kaimo ir puolė ten esančius lenkus. Kariai buvo jau beįsiveržią į Kraujaleidžių kaimą, tačiau tuo metu žuvo kuopai vadovavęs psk. Jonas Kuliešius. Netekę vado kariai pasitraukė⁵⁷².

2-osios kuopos vadas ltn. K. Ališauskas, vykdydamas bataliono vado nurodymus, išvyko Magūnų, Juodiškių link. Netrukus prie kuopos prisijungė ltn. S. Marcinkus su 1-osios kuopos kareivių būriu. Ant kelio ties Juodiškių

Vincas Gvildys (LCVA)

569 Vyr. ltn. Musatovas Sergejus // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 32 a.p.; Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 507.

570 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 507.

571 Kautynės ties Giedraičiais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 78–79; Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 507.

572 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 507.

dvaru buvo pastebėti besitraukiantys lenkai. Tuo pačiu laiku ties Mitkonių kaimu žygiavo apie 50 kareivių būrys. Lt. K. Ališausko karius iš dešinės dengė apsaugos būrelis, vadovaujamas psk. Butrimavičiaus. Kai apsaugos būrelis artinosi prie žygiuojančių lenkų ties Mitkonių kaimu, jau temo. Pažinti, ar ten tikrai yra lenkai, buvo sunku. Niekas nešaudė. Pats Lt. K. Ališauskas nebežinojo, kur yra kitos pulko kuopos, ir manė, kad eina saviškiai. Kai psk. Butrimavičiaus kariai prisiartinė prie žygiuojančių lenkų, ties Mitkonių kaimu lenkai sugulė. Kas toliau vyko, K. Ališauskas taip aprašo:

„*Vienas lenkų, priėjęs arčiau puskarininkio Butrimavičiaus, paklausė lenkiškai:*

- *Jaka kompanija? (Kokia kuopa).*

- *Szósta (šešta), – nieko nelaukdamas atsakė lenkiškai pusk. Butrimavičius.*

- *Jakiego pulku (kokio pulko) – klause lenkas.*

- *Kowienskiego (Kauno), – atsakė pusk. Butrimavičius.*

- *Osma marszeruje (aštunta žygiuoja) – pasakė lenkas ir apsisukęs nuėjo. Lenkai pakilo ir žengė Juodiškių link. Puskarininkis Butrimavičius su keleta kareivių lėtu žingsniu pakeitė kryptį ir taip pat leidosi eiti Juodiškių link. Lenkai patikėjo mūsų puskarininkiui, kuris gerai žinojo iš lenkų belaisvių, kurios lenkų dalys veikė šiame fronte.“⁵⁷³*

Vos lenkams susibūrus į rikiuotę ir pradėjus leisti nuo kalnelio, 2-osios kuopos kariai į juos paleido ugnį. Keletas lenkų buvo nukauti, kiti leidosi bėgti, 18 jų buvo paimta į nelaisvę, kiti pasislėpė miškuose. Pulko vadas šį mūšį apibūdino taip: „*tokiu būdu Leitenantas Ališauskas išgelbėjo Giedraičius nuo antro kontrpuolimo*“⁵⁷⁴, 2-oji kuopa užėmė Magūnų kaimą, 1-oji – Juodiškius ir juose apsistojo nakčiai. Mokomoji kuopa sustojo lauke tarp Giedraičių ir Kraujaleidžių kaimo. 3-asis batalionas buvo surinktas į Giedraičius.

Lapkričio 21 d. dar 2 val. ryto pulkas iš I divizijos štabo gavo tokio turinio telefonogramą:

„*Tautų Sąjungos kontrolės komisija pareiškė mums savo notoje, kad gen. Želigovskis, atsižvelgiant į lenkų valdžios norą, vakar 18 val. atidavė įsakymą savo kariuomenei pereiti prie defenzyvos. Tautų Sąjungos Kontrolės Komisija pareikalavo taipgi sustabdyti antpuolį iš mūsų pusės ir pereiti prie defenzyvos. Vyriausio Kariuomenės vado įsakyta Tamstoms nuo 9 val. sustabdyti aktyvų veikimą, pereiti prie ginimosi, apie ką Divizijos vado pavedamas pranešu Jums šį paliepimą.*

Vyr. lt. Lanskoronskis⁵⁷⁵“

⁵⁷³ Ten pat, p. 507–508.

⁵⁷⁴ Reliacija mūšių nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26 a. p.

⁵⁷⁵ LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 66.

Tačiau gauto įsakymo įvykdyti buvo neįmanoma, nes pulkas buvo įsitraukęs į kautynes, ir jas stabdyti pulko vadovybė nenorėjo.

Jau sutemus, lapkričio 21 d., 17 val., kautynėms sustojus, kpt. A. Kynas per vietos gyventoją pasiuntė lenkų baro viršininkui raštelį, kuriuo pranešė, kad grupė yra gavusi įsakymą sustabdyti aktyvius veiksmus, ir klausė, ar lenkai yra gavę panašų įsakymą. Šį žingsnį kpt. A. Kynas padarė savo iniciatyva, be pulko vado žinios, tuo viršydamas turimus įgaliojimus, už ką vėliau iš pulko vado gavo papeikimą⁵⁷⁶.

Lenkai atsiuntė puskarininkį, kuris įteikė raštelį, kuriame buvo parašyta, kad lenkai nėra gavę jokio įsakymo apie karo veiksmų sustabdymą. Jei šiuo klausimu norima tartis, prašė atsiųsti karininką. Deryboms pulko vadas pasiuntė vyr. ltn. A. Butkevičių ir vieną kareivį trimitininką. Juos ties Kraujaleidžių kaimu sustabdė lenkų sargyba. Netrukus atvyko lenkų karininkas, kuris vyr. ltn. A. Butkevičių palydėjo į pulko štabą. Pulko vadas, sužinojęs atvykimo priežastį, palydovu paskyrė kitą karininką ir pasiuntė pas operatyvinės grupės viršininką.

Grupės štabe vyr. ltn. A. Butkevičius prisistatė grupės vadui gen. A. Baranovskiui. Generolas pasisveikino, pristatė štabo karininkus. Vyr. ltn. A. Butkevičius pranešė, kad yra siųstas Giedraičių grupės vado mjr. J. Petruičio pranešti, kad jo grupė gavo įsakymą, paremtą Tautų Sąjungos sprendimu, sustabdyti aktyvius veiksmus, ir kad jo grupės viršininkas klausia, ar generolas gavęs panašų įsakymą.

Generolas A. Baranovskis atsakė, kad panašaus įsakymo nėra gavęs. Besikalbant su vyr. ltn. A. Butkevičium, gen. A. Baranovskis reikalavo, kad lietuvių kariai pasitrauktų į pozicijas, kuriose jie buvo lapkričio 21 d. 9 val. Vyr. ltn. A. Butkevičius atsakė, kad šiuo klausimu negalys duoti atsakymo, nes tai yra grupės viršininko kompetencija. Vyr. ltn. A. Butkevičius paprašė duoti raštišką atsakymą. Gen. A. Baranovskis parašė prašomą raštą⁵⁷⁷.

Po pokalbio vyr. ltn. A. Butkevičius buvo pakviestas vakarienės, o po to lenkų karininkas jį palydėjo atgal. Grįžęs į Giedraičius vyr. ltn. A. Butkevičius pulko vadui mjr. J. Petruičiui pasiuntė iš lenkų atsigabentą raštą. Jame lenkų kalba buvo rašoma:

⁵⁷⁶ Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 270.

⁵⁷⁷ Mjr. Butkevičius. Iš mano atsiminimų // Karys, 1927, Nr. 30, p. 10.

„Ponui Majorui Petruičiui
21-XI-20 val.

Giedraičių Grupės Viršininkui.

Generolas Želigovskis gavo įsakymą sustabdyti karo veiksmus dar vakar 20-XI-20 m. 18 val. Mano grupė jau keletą dienų, kai turi tikslų generolo Želigovskio įsakymą nepraradėti jokių būdu aktyvių veiksmų ir stovėti vietoje, kurią mes užėmėme 20 m. XI-18, ką mes ir išpildėme.

Šiandien iš ryto mes buvome jūsų atakuoti, todėl ir išstumti iš mūsų užimtų pozicijų.

Jeigu Jūsų ataka buvo pradėta vien dėl to, kad tik šiandien 11 val. Jūs sužinojote Tautų Sąjungos įsakymą, tai ar nelaukai Tamsta teisingu apleisti vietas, kurias vakar 20-XI-20 iki 18 val. mes užėmėme, t. y. Did. Dvaras–Vadoriai–Juozapavas–Seirūnai–Bekupė–Dūdėnai–Ališkiai–Gaideliai–Vaičioniai–Šėsuoliai.

Jeigu Jūs sutiksite tai išpildyti ir pranešite man iki 20 m. XI-22 12 val., tai aš laikysiu, kad tai visa įvyko per nesusipratimą ir ateityje mano kariuomenė neperžengs šios linijos. Priešingame atvejuje, jeigu Jūs šito neišpildysite ir nepranešite man, aš laikysiu, kad Tautų Sąjungos įsakymas nebuvo Tamstos pildomas ir aš nebūsiu atsakingas už visa tai, kas galės dėl šio įvykti.

Su pagarba

(pas.) Generolas Baranovskis,
Operatyvinės Grupės Viršininkas“.

Mjr. J. Petruitis nusiuntė atsakymą gen. A. Baranovskiui. Šiame rašte pagrindinis akcentas buvo šis: „Aš esu krauju paėmęs šį Lietuvos kraštą – ir ką kovodamas paėmiau, tą tik kovodamas atiduosiu.“⁵⁷⁸

Pulko karininkai užėmus Giedraičius. 1920 m. lapkričio 22 d.

Pastarasis raštas drauge su gen. A. Baranovskio raštu buvo nusiųsti į I divizijos štabą.

Po tokio atsakymo pulkas laukė lenkų puolimo. Jėgos buvo menkos. Esantis kairėje Devintojo pėst. pulko batalionas turėjo savo pulko vado įsakymą išvykti savo dalies vado žinion. Tik

⁵⁷⁸ Ten pat, p. 11.

Lenkų belaisviai Lietuvoje, Kaunas. (LCVA)

mjr. J. Petruičiui griežtai pareikalavus, batalionas pasiliko vietoje. Naktį iš lapkričio 21 į 22 d. iš Alėnų atėjo žinia, kad mjr. A. Liutermozos vadovaujamas Aštuntojo pėst. pulko batalionas su kautynėmis užėmė Alėnus.

Lenkai Giedraičių rajone turėjo 3 pulkus: Kauno, Lydos ir Minsko. Nepaisant nuovargio, pulko kariai visą naktį budėjo. Naktį daug lenkų kareivių, kurie kautynių metu pasislėpė miškuose ir gyvenamosiose vietose, dabar ieškojo kelio grįžti pas savuosius. Tarp pasilikusių fronto užnugaryje buvo ir 20–30 vyrų grupės. Laikotarpiu tarp lapkričio 17 ir 21 d. Antrasis pėst. pulkas paėmė 60 belaisvių, iš jų 11 sunkiai sužeistų, du kulkosvaidžius ir apie 20 000 šautuvų šovinių, keletą vežimų, sudaužė lenkų šarvuotį. Nukauti 30 lenkų karių lapkričio 23 d. buvo palaidoti Giedraičių kapinėse⁵⁷⁹.

Nuostolių patyrė ir Antrasis pėst. pulkas. Žuvo 3 pulko karininkai, trys sunkiai sužeisti, žuvo 15 kareivių, sužeista 60, 70 dingo be žinios⁵⁸⁰.

Už Tėvynės laisvę Giedraičių laukuose kritusios lietuvių aukos buvo laidojamos Giedraičių, Ukmergės ir Paželių kapinėse⁵⁸¹.

Mūšiuose dėl Giedraičių žuvo: viršilos Pijus Žadeika ir Martynas Cirulis, vyr. puskarininkiai Jonas Kuliešius, Albertas Stankevičius, Juozas Šatraitis, Aleksas Petkevičius, jaunesnieji puskarininkiai Aleksis Juškevičius, Jonas

579 Reliacija mūsų nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 26 a. p.

580 Ten pat, l. 26 a. p. – 27.

581 Kap. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 509.

Piktuži, eiliniai Rufke Bun, Simas Miškinis, Izidorius Slušinskas, Albinas Kačinskas, Juozas Vinčiauskas, Kostas Ruškys, Vasilijus Bogomolnikovas, Juozas Raškevičius, Antanas Miliušauskas, Juozas Bendoraitis, Jonas Grabliauskas, Bronius Dziedravičius⁵⁸².

Mūšiuose dėl Giedraičių ypač pasižymėjo 3-iojo bataliono vadas kpt. E. Noreika, visada būnantis priešakyje 3-iosios kulkosvaidžių kuopos jaunesnysis karininkas ltn. J. Mačiukas, einantis (sužeidus kpt. E. Noreiką) 3-iojo bataliono vado pareigas vyr. ltn. A. Butkevičius, 1-ojo bataliono vadas kpt. A. Kynas pasižymėjo savo sugebėjimu tvardyti ir puikiai vadovauti, nepaprastu narsumu pasižymėjo 7-osios kuopos vadas vyr. ltn. S. Musatovas, 7-osios kuopos jaunesnysis karininkas Mačiulevičius, kuris, nors ir sunkiai sužeistas, iš mūšio nepasitraukė iki jo pabaigos, 9-osios kuopos vadas ltn. M. Jakobsonas, 2-osios kuopos vadas ltn. K. Ališauskas, Mokomosios kuopos vadas ltn. M. Kareiva, jaunesnysis pulko gydytojas A. Jurgelionis, kuris mūšių metu, vienoje rankoje laikydamas šautuvą, kitoje medicininę krepšį, apšaudomas iš šautuvų, teikė pirmąją pagalbą sužeistiesiems, šitaip išgelbėdamas ne vieną gyvybę⁵⁸³.

Mūšis dėl Giedraičių buvo paskutinis, bet vienas iš sėkmingiausių pulko mūšių kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės metais.

Iš viso per Nepriklausomybės karą žuvo 122 pulko kariai. Tarp jų 11 pulko karininkų, 9 puskarininkiai ir 102 kareiviai. (Žr. 3 priedą.) Dingo be žinios 11 pulko karininkų ir 382 kareiviai. 222 pulko kariai apdovanoti Vyčio kryžiumi. Tarp jų 26 karininkai ir 196 kareiviai⁵⁸⁴. Mūšių metu nuo kautynių prie Jiezo iki kautynių už Giedraičius buvo sužeisti 292 kareiviai⁵⁸⁵.

Dislokacijos Utenos ir Jonavos rajone laikotarpiu

1920 m. lapkričio 29 d. Kaune, dalyvaujant keturiems Tautų Sąjungos karinės kontrolės komisijos nariams, Lietuvos ir Lenkijos atstovai pasirašė paliaubų sutartį dėl karo veiksmų nutraukimo ir 6 kilometrų neutralios zonos tarp abiejų valstybių kariuomenių nustatymo.

Pulkui buvo pavesta neutralios zonos baro apsauga. Sustabdžius karo veiksmus su lenkais, pulkas liko saugoti demarkacijos liniją nuo Pajuodžių iki Martyniškių vieno bataliono jėgomis. Gruodžio 2–3 d. buvo tikslinamos pulko

582 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, p. 276–277.

583 Reliacija mūšių nuo 17 ligi 21 lapkričio 1920 metų 2-jo pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko // LCVA, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 27.

584 2-as pėst. D. L. K. Algirdo pulkas // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 206, l. 123; Pulk. ltn. Ivanauskas. Algirdėnų džiaugsmo šventei // Karys, 1928, Nr. 26, p. 490; Rakutis V., Vaičenonis J. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 73.

585 Sąrašas sužeistų mūšyje kareivių 2-jo pėstininkų D. L. K. Algirdo pulko. 1919 metais ir 1920 metais // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 18, l. 3–7.

sargybų ribos pagal nustatytas lapkričio 29 d. susitarimo su lenkais ribas⁵⁸⁶.

1920 m. gruodžio 1 d. į pulką iš lenkų nelaisvės sugrįžo pulko vadas mjr. J. Laurinaitis ir kiti karininkai. Mjr. J. Laurinaitis iš lenkų nelaisvės pabėgo ir į divizijos štabą atvyko dar lapkričio 11 d., tačiau divizijos vadovybė jo iš karto negrąžino į pulko vado pareigas, bet išleido atostogų pataisyti sveikatą. Laikinais pulkui vadovavęs mjr. J. Petruitis buvo paskirtas į pulko vado padėjėjo rikiuotei pareigas⁵⁸⁷, o nuo gruodžio 12 d. jis oficialiai buvo paskirtas į šias pareigas⁵⁸⁸. Gruodžio 12 d. į pulką buvo paskirtas 2-ojo bataliono vadu kpt. Konstantinas Butleris⁵⁸⁹.

Kadangi su lenkais buvo sustabdyti kovos veiksmai, o pulke buvo daug naujokų, jau gruodžio 6 d. pulko vadas mjr. J. Laurinaitis įsakė sustiprinti kareivių mokymą tam skiriant ne mažiau kaip 4 val. per dieną, o rezerve stovintiems pulko daliniams mokymus įsakė rengti 6 dienas per savaitę. Buvo įsakyta ypatingą dėmesį atkreipti į kareivių mokymą šaudyti⁵⁹⁰.

Tačiau greitai pulko dislokacija buvo pakeista. Pulkas buvo paskirtas į Antrosios pėst. divizijos saugomą Utenos demarkacijos linijos barą. Divizijai buvo skirtas baras nuo Giedraičių ežero vakarinio kranto iki Latvijos sienos. Divizijos vadas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas gruodžio 14 d. iš kiekvieno jam priskirto pulko paėmė po batalioną ir išskirstė palei saugomą sieną. Antrasis pulkas, vadovaujamas mjr. J. Laurinaičio, buvo paskirtas į Utenos grupės rezervą⁵⁹¹. 1920 m. gruodžio 17 d. pulkas gavo įsakymą persikelti į Utenos rajoną. Pulko saugomą demarkacijos linijos barą turėjo perimti Pirmasis pėstininkų pulkas⁵⁹². 1-ajam batalionui, vadovaujamam kpt. A. Kyno, buvo įsakyta iki gruodžio 21 d. apsistoti Kaliekių kaime. 4-oji bataliono kuopa buvo perduota 2-ajam batalionui ir dislokuota Vyžuonose. 2-ajam batalionui įsakyta dislokuotis Vyžuonose. 3-iajam batalionui apsistojimo vietos buvo paskirtos Jašiūnų–Antalgės kaimų rajone ir Grybelių kaime. Mokomoji komanda apsistojo Anykščiuose. Ūkio skyriui iki gruodžio 27 d. iš Jonavos įsakyta persikraustyti į Panevėžį. Pulku priskirtai artilerijos baterijai pulko vadas įsakė apsistoti Anykštos dvare. Pulko štabas buvo įkurdintas Vyžuonų dvare⁵⁹³.

1920 m. Kalėdos praėjo ramiai. Utenos gynimo komitetas kareiviams paruošė nedideles dovanėles. Gruodžio 25 d. Antrojo, Penktojo pulko karininkai ir

586 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p.p. Nr. 58. 1920-12-02 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 47.

587 II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 71 ap.; įsakymas 2 p. p. Nr. 336. 1920-12-01 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 37, l. 279.

588 Įsakymas kariuomenei Nr. 507. 1920 m. gruodžio 12 d.

589 Įsakymas kariuomenei Nr. 510. 1920 m. gruodžio 12 d.

590 Įsakymas 2 p. p. Nr. 341. 1920-12-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 37, l. 290

591 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 7. 1920-12 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 11, l. 8.

592 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. 1920-12-17 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 12, l. 53.

593 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 59. 1920-12-17 // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 95, l. 49–49 a.p.

divizijos štabo atstovai praleido Bikuškio dvare. Dvaro savininkas surengė vaišes, griežė pulko orkestras⁵⁹⁴.

1920 metus pulkas užbaigė turėdamas 45 karininkus, 5 karo valdininkus, 2 gydytojus, karo kapelioną. Rikiuotės karių: 25 viršilas, 57 būrininkus, 113 skyrininkų, 4 grandinius, 1673 eilinius. Nerikiuotės karių: 9 viršilas, 6 būrininkus, 10 skyrininkų, 11 raštininkų, 12 felčerių, 37 muzikantus, 138 eilinius, 15 įvairių specialistų, 5 laisvai samdomus. Pulke buvo 2 jojami arkliai ir 217 gurguolių. Pulkas turėjo 2 karabinus, 29 kulkosvaidžius, 1323 vokiškus šautuvus, 200000 šautuvų šovinių, 2 bombosvaidžius, 11 revolverių, 600 revolverių šovinių, 1000 granatų, 1 kardą, 33 telefono aparatus, 478 metrus telefono laidų, 2 motociklus, 4 dviračius, 41 vežimą, 2 fajetonus, 14 lauko virtuvių, 42 balnus, 852 komplektus pakinktų ir 2 žiūronus⁵⁹⁵.

Pulkui dislokavusis rezerve Utenos apylinkėse, pulko daliniuose prasidėjo tam tikras atsipalaidavimas. Iš vietos gyventojų pulko vadą ėmė pasiekti skundai, kad pulko kareiviai elgiasi ne visai tinkamai. Ginkluoti pulko kareiviai, atėję į kaimuose vykstančius šokius ar kitus pasilinksminimus, išvarydavo civilius vyrus, o merginas privesdavo pasilikti ir su jais šokti. Kad daugiau tokių atvejų nepasikartotų, pulko vadas 1921 m. sausio 3 d. kareiviams uždraudė išeiti iš nustatytų pulkui rajonų, o šautuvus griežtai įsakė saugoti uždarytus⁵⁹⁶.

Sausio 6 d. pulkas paminėjo atidėtas antrąsias sukakties metines. Už pulką buvo laikomos Mišios, po jų įvyko pulko karių paradas⁵⁹⁷.

Kadangi kurį laiką pulkas stovėjo rezerve, tai pulko vadas ėmė rūpintis pulko karių švietimu. Dar sausio 4 d. pulko vadas mjr. J. Laurinaitis kiekvienoje kuopoje ir komandoje įsakė sudaryti švietimo komisijas, o iš jų pulko švietimo komisiją ir pradėti kareivių auklėjamąjį darbą⁵⁹⁸. Sudarytas kuopų, batalionų ir komandų švietimo komisijas, susidedančias iš pirmininko ir dviejų narių, pulko vadas patvirtino sausio 26 d.⁵⁹⁹

O dėmesį kareivių mokymui tikrai reikėjo sustiprinti. Kaip matyti iš pulko vado pastabų apie 1-ojo ir 2-ojo batalionų patikrinimą, kareiviai nesugebėjo tinkamai atsakyti nei į vieną pulko vado jiems užduotą klausimą⁶⁰⁰.

Pulkas pamažu atgavo savo jėgas. Tačiau pulko aprūpinimas ir toliau išliko blogas. Dėl maisto trūkumo 1921 m. sausio 14 d. pulko Ūkio kuopoje, dislokuotoje Beržų dvare netoli Jonavos, kilo maištas. Maištas buvo nuslopintas tik panaudojus Ketvirtojo pėst. pulko Mokomąją kuopą. Dėl šio įvykio I divizijos vadas gen. ltn. S. Nastopka

⁵⁹⁴ II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 9, l. 83 ap. p.

⁵⁹⁵ II brigados karo dienynas 1919–1920 m. // Ten pat, l. 84.

⁵⁹⁶ Įsakymas 2 p. p. Nr. 3. 1921-01-03 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 46, l. 4.

⁵⁹⁷ Ten pat.

⁵⁹⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 4. 1921-01-04 // Ten pat, l. 6.

⁵⁹⁹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 26. 1921-01-26 // Ten pat, l. 51.

⁶⁰⁰ Įsakymas 2 p. p. Nr. 9. 1921-01-09 // Ten pat, l. 14.

pareikalavo, kad II div. vadas kuo skubiau šią Antrojo pėst. pulko kuopą iškeltų iš I divizijai priklausančios teritorijos⁶⁰¹.

Vasario 1 d. į pulką vėl buvo atsiųstas mjr. Konstantinas Valeiša. Jis buvo paskirtas 3-iojo bataliono vadu. Buvęs bataliono vadas kpt. A. Garmus paskirtas 7-osios kuopos vadu⁶⁰². Kovo 1 d. pulko orkestro vedėju, iki tol ėjusiu vedėjo pareigas, paskirtas laisvai samdomas Kazys Chreptavičius⁶⁰³. Tačiau su juo pulko vadas turėjo bėdų. 1921 m. gegužė mėn. pulko vadas, tikrindamas griežikų komandą, pastebėjo, kad griežikų vedėjas su komandos nariais elgiasi nemandagiai ir nedrausmingai, už ką buvo įspėtas. 1922 m. birželio 22 d. už girtuokliavimą ir nemokėjimą elgtis viešoje vietoje pulko vadas jį nubaudė 5 paromis arešto⁶⁰⁴. Pagaliau 1922 m. rugsėjo 16 d. jis buvo atleistas. Nauju orkestro vedėju buvo paskirtas Borisas Vasiljevas⁶⁰⁵. 1923 m. lapkričio 16 d. jį pakeitė kapelmeisteris Stepas Gutauskas⁶⁰⁶.

1921 m. vasario viduryje pulkas gavo įsakymą persikelti į Jonavos rajoną. Vykdydamas įsakymą, pulko vadas vasario 21 d. 1-ajam batalionui įsakė vykti ir įsikurti Beržų dvare ir aplinkiniuose palivarkuose bei kaimuose. 2-ajam batalionui – Pagelažių, Mankūnų rajone, 3-iajam batalionui – Gudžiūnų rajone. Ūkio daliai, Mokomajai kuopai, Ūkio kuopai ir ginklų sandėliui įsakyta pasilikti Panevėžyje⁶⁰⁷.

Nuo pulko kūrimosi pradžios pulko kariai buvo apginkluojami tokiais ginklais, kokius pulkas gaudavo, nors buvo stengiamasi, kad pulke vyrautų vokiški šautuvai. Jokio oficialaus sunorminimo nebuvo, todėl pulkuose pasitaikydavo įvairių sistemų ginklų. 1921 m. kovo 21 d. KAM Rikiuotės skyrius į pėst. divizijas išsiuntė slaptą raštą, kuriuo sunormino karių ginkluotę. Pagal jį, pulko kariai turėjo būti apginkluoti šitaip:

Karabinais: raitelių žvalgai prie pėstininkų pulkų;
kulkosvaidžių kuopos;
ryšių komandos.

Revolveriais: visi viršilos.

Kardais: visi viršilos;
raitelių žvalgai.

Durtuvais: muzikantai.

Šautuvais: visi likusieji kareiviai.

601 LCVA., f. 510, ap. 1, b. 24, l. 88.

602 Įsakymas 2 p. p. Nr. 42. 1921-02-11 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 46, l. 83.

603 Įsakymas 2 p. p. 1921-03-23 // Ten pat, l. 168.

604 Įsakymai 2 p. p. Nr. 145. 1921-05-25; Nr. 180. 1922-06-28 // Ten pat, b. 49, l. 288; b. 55, l. 276.

605 Įsakymas 2 p. p. Nr. 263. 1922-09-16 // Ten pat, b. 56, l. 213.

606 Įsakymas 2 p. p. Nr. 331. 1923-11-17 // Ten pat, b. 71, l. 415.

607 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 1. 1921-02-21 // Ten pat, b. 12, l. 55.

Taip pat buvo nustatyta, kiek kiekvienam ginklui turėjo būti išduota šovinių, kiek turėjo būti sukaupta atsargų⁶⁰⁸.

Vykdamas šį įsakymą pulko kariai buvo apginkluoti taip, kaip numatyta. Pulke turėti ginklai, kurie nebuvo numatyti minėtame įsakyme, buvo grąžinti į atitinkamus sandėlius.

Pulko vadas ir toliau skyrė didelį dėmesį kareivių mokymui. Jis tikrindavo, kaip kuopų kareiviai mokosi statutus ir kokios jų žinios kitais klausimais. Pavyzdžiui, 1921 m. kovo viduryje patikrinęs, kaip vyksta mokymas 1-ajame batalione, surado, kad 2-osios kuopos kareiviai statutus suvokia tinkamai, kai tuo tarpu dauguma 3-iosios kuopos kareivių jų beveik neišmanė. Jis bataliono vadui nurodė į karių mokymą atkreipti ypatingą dėmesį⁶⁰⁹.

1921 m. balandžio 8 d. armijos inspektorius, apsilankęs pulke, rado, kad beveik trečdalis kareivių grįžę iš lenkų nelaisvės, kur buvo gerokai apiplėšti. Daugelis jų neturėjo baltinių. Drabužiai ir apavas visai nuplyšę ir daugelis buvo priversti nešioti savus, daugelis neturėjo diržų⁶¹⁰.

Po kelių dienų armijos inspektorius vėl atvyko į pulką. Patikrinęs Mokomąją kuopą armijos inspektorius konstatavo, kad rikiuotės išlavinimas geras. Kaip trūkumus nurodė, kad žygiuojant ne visi būrininkai taisyklingai komanduoja „aplink“, paskutinė eilė laikosi per toli nuo pirmosios, po komandos šaudyti paskutinė eilė nepakankamai prieina prie pirmosios, atliekant veiksmus šaudyti atsiklaupus arba gulom, daugelis užtaiso šautuvus dar neatsiklaupęs ar neatsigulęs.

Bendra išvaizda buvo gera – visi vienodai ir švariai aprenkti.

Tuo tarpu bendra Nerikiuotės kuopos išvaizda buvo ne kokia. Trūko drabužių ir apavo. Apie 20 kareivių pasiskundė, kad jų šeimos arba motinos negaunančios pašalpos⁶¹¹.

Esamas problemas ir trūkumus ir be tikrintojų puikiai žinojo pulko vadovybė. Kadangi pulkas buvo labai išsklaidytas, tai ypač sunku buvo mokyti karius. Jeigu 1-ojo bataliono vadui kpt. A. Kynui bataliono karius mokyti sekėsi gan gerai, tai 2-ajame, o ypač 3-iajame batalione buvo nemažai problemų. Pagrindinė to priežastis, kad esant šaltam orui, kareivių nebuvo įmanoma išvesti į lauką mokyti. Batalione buvo kuopų, kur daugiau nei pusė kareivių neturėjo kelnių. Beliko tik guostis intendantų pažadais, kad viskas greitai pasikeis⁶¹². Be to, pulko vadas, pats atlikęs keletą patikrinimų pulke, padarė išvadą, kad labai rimtai reikia susirūpinti ne tik kareivių, bet ir puskarininkių mokymu, nes jie darė daug

608 KAM generalinio štabo Rikiuotės skyriaus 1921-03-22 raštas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, b. 16, l. 158

609 Įsakymas 2 p. p. 1921-03-16 // Ten pat, b. 46, l. 152.

610 Įsakymas kariuomenei. Nr. 78. 1921 m. balandžio 8 d.

611 Įsakymas kariuomenei Nr. 117. 1921 m. gegužės 20 d.

612 Mjr. J. Laurinaičio 1921-04-13 pareiškimas II divizijos vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 170.

klaidų, todėl įsakė organizuoti puskarininkių mokymus ne rečiau kaip 3 kartus per savaitę⁶¹³.

1921 m. gegužės mėn. 13 d. Antrąjį pėst. pulką apžiūrėjo armijos vadas gen. S. Žukauskas. Kareivių išvaizda generolas liko patenkintas. Patikrinęs pavienio kario, eilės ir būrio mokymą, pastebėjo, kad kai kuriose kuopose į tai nekreipiamas reikalingas dėmesys. Nepatenkintas liko karių šaudymo mokymu. Ne visi kareiviai turėjo užrašų knygutes. Ypač daug jų trūko 5-ojoje kuopoje, už ką kuopos vadą kpt. B. Ivanauską įsakė areštuoti 3 paroms. Armijos vado įsakyme jis pabrėžė, kad ateityje už tokius dalykus karininkai bus pašalinti nuo vadovavimo kuopai, nes kaip gali kuopos vadas patikrinti išduotus kareiviams valdiškus daiktus, jei tie daiktai neįrašyti į kareivio užrašų knygutes.

Blogu valgiu generolui pasiskundė 1-ojo bataliono kareiviai. Armijos vadas neliko patenkintas maitinimu ir kituose batalionuose, todėl darė išvadą, kad visame pulke maisto priežiūrai karininkai neskiria reikiamo dėmesio. Pulko vadui jis įsakė imtis visų griežčiausių priemonių tokioms problemoms pašalinti.

Gurguolė ir arkliai buvo prižiūrimi gerai, tačiau blogai pakaustyti. Ūkio įrankiai buvo laikomi nešvariai. Juos įsakė tuojau nuvalyti ir patepti.

Šautuvams valyti įrankių pulke nerado, todėl Artilerijos skyriaus viršininkui įsakė pasirūpinti, kad jie atsirastų pulkuose. Be to, įsakė aprūpinti mokomaisiais šoviniiais⁶¹⁴.

Birželio mėn. pulką aplankė kariuomenės vadas gen. ltn. Juozas Kraucevičius. Apie šį vizitą įsakyme kariuomenei vadas kaip teigiamą pavyzdį nurodė, kad pulke ginklai laikomi patenkinamai tvarkingai ir į tai kreipiamas daug daugiau dėmesio nei anksčiau⁶¹⁵.

Gerai, kad kariuomenės vadas neužsuko pas Želvių dvare ūkio darbus dirbusius Nerikiuotės kuopos karius. Gegužės 23 d. ten buvo nuvykęs pats pulko vadas. Tai, ką jis ten rado, buvo pasibaisėtina. Patalpose, kur buvo laikomi kareiviai, buvo baisiausia netvarka, kareiviai, kurie dirbo sunkų darbą, buvo beveik basi, daug kas iš jų, sugrįžusių iš nelaisvės, nebuvo aprengti uniformomis, o dėvėjo suplyšusius skarmalus. Kaip įsakyme rašė pulko vadas, „*visi ant tiek nuplyšę, kad greičiau panašūs į elgetas negu į kareivius*“. Vadas Ūkio daliai įsakė Nerikiuotės kuopos kareivius skubiai aprengti ir apauti, o Nerikiuotės kuopos vadui skyrė papeikimą⁶¹⁶.

Reikia pažymėti, kad mjr. J. Laurinaitis reguliariai tikrindavo visas pulko dalis. Apžiūras jis rengė maždaug kartą per du mėnesius, o kartais ir dažniau.

613 Įsakymas 2 p. p. Nr.104. 1921-04-14 // Ten pat, b. 46, l. 297.

614 Armijos vado įsakymas Nr. 1. 1921 m. gegužės 19 d.

615 Įsakymas kariuomenei Nr. 209. 1921 m. rugsėjo 7 d.

616 Įsakymas 2 p. p. Nr. 143. 1921-05-23 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 46, l. 285.

1921 m. gegužės 14 d. pulkas gavo II pėst. divizijos vadovybės pavedimą pulkui gerai ištyrinėti Lomenos upės baseiną, nes vykdant puolimą riboje Kaišiadorys–Gegužinė–Vepriai–Ukmergė, ši upė buvo svarbi gamtinė kliūtis. Divizijos vadas įsakė ištirti šios upės baseiną nuo Kaišiadorių iki įtekėjimo į Nerį. Ištirti galimas pasipriešinimo pozicijas, kelius, brastas, tiltus. Visa tai pulko karininkams buvo įsakyti žinoti labai gerai. Antrasis rajonas, kurį divizijos vadas įsakė gerai ištyrinėti, buvo trikampis, kurį sudarė geležinkelio linija Kaunas–Kaišiadorys–Jonava. Čia įsakyta gerai ištirti kelius, einančius per miškus nuo Kaišiadorių iki Kauno–Jonavos plento. Divizijos vadas įsakė apie atliekamus darbus nuolatos jį informuoti⁶¹⁷.

Birželio mėnesį pasikeitė pulko karo kapelionai. Birželio 8 d. karo kapelionas kunigas Juozas Mališauskas buvo atleistas. Nauju karo kapelionu paskirtas kunigas Jonas Gudonis⁶¹⁸. Kapelionų pasikeitimo ceremonija pulke įvyko liepos 10 d.⁶¹⁹ Tačiau J. Gudonis pulke tarnavo neilgai. 1922 m. vasario 1 d. jis buvo atleistas iš pulko karo kapeliono pareigų⁶²⁰. Vietoje jo buvo paskirtas kunigas Antanas Pauliukonis. Tačiau jis pulke dirbo tik iki liepos 16 d., nes buvo perkeltas į Trečiąjį pėst. pulką. Tą pačią liepos 16 d. į pulką iš Vienuoliktojo pėst. pulko buvo perkeltas kunigas Povilas Kryžanauskas⁶²¹.

Kariuomenės vadovybei įsteigus Aukštesniusius karininkų kursus, į juos balandžio pradžioje buvo pasiųsti trys pulko karininkai: kpt. A. Kynas, vyr. ltn. M. Gaidelis ir vyr. ltn. B. Ivanauskas⁶²². Kiek vėliau į kursus buvo išsiųstas pulko vado padėjėjas mjr. J. Petraitis⁶²³. Vėliau kursus baigė ir kai kurie kiti pulko karininkai.

Liepos viduryje, vykdant Generalinio štabo viršininko nurodymą, apie 10 proc. pulko kareivių buvo išleista atostogų, nes žemės ūkyje labai trūko darbininkų, todėl, kad padėtų sudoroti derlių, dalis kareivių buvo išleista padėti tėvams dirbti ūkiuose⁶²⁴.

1921 m. liepos 12 d. einantis pulko vado pareigas mjr. J. Laurinaitis parašė II divizijos vadui pareiškimą, prašydamas atleisti jį iš einamų pulko vado pareigų, nes pagal galiojančius teisės aktus, laikinai eiti pareigas galima iki 3 mėn., tuo tarpu mjr. J. Laurinaitis pulko vado pareigas laikinai jau ėjo beveik pusantrų metų⁶²⁵.

617 II pėst. divizijos štabo viršininko 1921-05-14 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 26, l. 1.

618 Įsakymas kariuomenei Nr. 148. 1921 m. liepos 9 d.

619 Įsakymas 2 p. p. Nr. 193 1921-07-12 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 47 (byla nenumuruota).

620 Įsakymas 2 p. p. Nr. 88. 1922-03-29 // Ten pat, b. 54, l. 251.

621 Įsakymas 2 p. p. Nr. 202. 1922-07-18 // Ten pat, b. 55, l. 363.

622 Įsakymas 2 p. p. Nr. 98. 1921-04-08 // Ten pat, b. 46, l. 145.

623 Įsakymas 2 p. p. Nr. 156. 1921-06-05 // Ten pat, l. 321.

624 Telefonograma Nr. 4267. 1921-07-15 // Ten pat, b. 49, l. 54.

625 Ten pat, b. 20, l. 175.

Kaip į šį prašymą reagavo kariuomenės vadovybė, dokumentų neišliko, tačiau mjr. J. Laurinaitis ir toliau ėjo pulko vado pareigas.

Dar tebevykstant mūšiams, Lietuvos karinė vadovybė didelį dėmesį pradėjo skirti karių švietimui. Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, tas dėmesys dar labiau sustiprėjo. 1921 m. rugpjūčio 1 d. pulke, kaip ir kituose Lietuvos kariuomenės pulkuose, buvo iš naujo sudaryta Švietimo komisija, veikianti pagal centrinės kariuomenės vadovybės patvirtintus nuostatus. Nuostatai skelbė, kad pulko Švietimo komisija sudaroma vado įsakymu iš penkių žmonių. Komisijos pirmininku turi būti skiriamas karys, baigęs ne mažiau kaip šešias aukštesnės mokyklos klases arba tokią mokyklą atitinkančius kursus.

Komisijos pirmininkas turėjo būti atleistas nuo kitų tarnybinių pareigų. Jei jis ėjo kuopos vado, komandos viršininko ar aukštesnes pareigas, turėjo būti atleidžiamas nuo budėjimo, dalyvavimo kitose komisijose, komandiruočių ne švietimo reikalais. Buvo ir išlyga: komisijų pirmininkai be svarbių priežasčių negalėjo būti keičiami dažniau kaip kartą per metus. Dalinių vadai apie asmenis, paskirtus į švietimo komisijų pirmininkus, arba apie priežastis, kodėl skiriami kiti, turėjo pranešti Karo mokslo skyriui. Kitus komisijos narius, siūlomus batalionų vadų, tvirtino vadas. Buvo siekiama į komisiją įtraukti karius iš visų batalionų. Komisija iš savo narių turėjo išsirinkti sekretorių, knyglininką, pulko vadui siūlė kandidatus į kitų švietimo įstaigų vedėjus.

Švietimo komisija buvo tiesiogiai pavaldi pulko vadui. Ji buvo įpareigota vykdyti Generalinio štabo Karo mokslo skyriaus nurodymus švietimo srityje, derinti su juo savo veiklą. Komisija kiekvieno mėnesio pirmąją dieną privalėjo pateikti veiklos ataskaitą pulko vadui ir Karo mokslo skyriui nustatyta tvarka.

Komisijoms buvo numatytos šios pareigos:

1. Svarbiausia Švietimo komisijos pareiga – organizuoti ir prižiūrėti kariuomenės švietimo darbą, už kurį tiesiogiai buvo atsakingas pulko vadas.

2. Šiai pareigai atlikti dalyse komisijos turėjo steigti trijų rūšių bendrojo lavinimo mokyklas: beraščiams, mokantiesiems skaityti ir rašyti ir baigusiesiems pradinę mokyklą.

3. Organizuoti kalbos ir kitos rūšies kursus karininkams ir karo valdininkams.

4. Organizuoti karių lavinimą ne mokyklose: steigti knygynus, skaityklas, klubus, rengti paskaitas, ekskursijas, chorus, spektaklius ir t. t.

5. Organizuoti ir tarp karių plėtoti įvairių rūšių sportą.

6. Organizuoti įvairių rūšių mokamas ir nemokamas pramogas ir pasilinksminimus.

7. Ieškoti švietimo darbui reikalingų lėšų.

8. Sudaryti kiekvieno pusmečio darbų planą ir pateikti jį pulko vadui ir Karo mokslo skyriui.

Nuostatai numatė lėšų šaltinius, iš kurių buvo galima vykdyti komisijoms keliamas užduotis. Tie šaltiniai buvo:

- a) Krašto apsaugos ministerijos asignavimai;
- b) pelnas, gautas iš karių parduotuvių, vakarų, spektaklių, aukų ir t. t.

Komisijos turėjo vadovautis Karo mokslo skyriaus ir Karių mokymo taisyklėmis⁶²⁶.

Be abejo, tokios komisijos įsteigimas pulke ir aiškus jos darbo reglamentavimas padėjo pulko kareivių mokymui ir švietimui.

Nuo 1921 m. rugpjūčio 1 d. krašto apsaugos ministro Jono Šimkaus įsakymu buvo panaikinti pulkų ir atskirų batalionų vadų padėjėjų etatai. Pulkų vadų pavaduotojais įsakymu skirti vieną iš bataliono vadų, jam einant tiesiogines bataliono vado pareigas. Vykdamas šį įsakymą, nuo rugpjūčio 1 d. pulko vado padėjėjas mjr. J. Petraitis buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu kartu einant ir pulko vado padėjėjo pareigas. Buvęs 1-ojo bataliono vadas kpt. A. Kynas paskirtas 2-osios kuopos vadu⁶²⁷.

1922 metus pulkas pasitiko su gausiu pulko karininkų papildymu. Pirmosiomis sausio dienomis į pulką atvyko paskirtieji, ką tik baigę Karo mokyklą 14 leitenantų: Juozas Miknevičius, Jonas Olšanskas, Juozas Vilkaitis, Tadas Matulevičius, Pranas Zenkevičius, Leonas Taunys, Bronius Matulaitis, Antanas Gruodis, Kazys Starkus, Vaclovas Narbutas, Vilius Amonas, Vladas Strimavičius, Kostas Keželis, Stasys Miltakis⁶²⁸. Sausio 18 d. iš Generalinio štabo dar buvo atsiųstas karininkas Notolis Galle. Jis buvo paskirtas į 7-ąją kuopą⁶²⁹.

1922 m. vasario 11 d. pulko vadas gavo Generalinio štabo Operacijų skyriaus viršininko plk. lt. K. Žuko telefonogramą, kur jis pranešė, kad Tautų Sąjungos Kontrolės komisija iš Lietuvos išvyko ir tarpininko nesusipratimams tarp lenkų ir lietuvių spręsti neliko.

Telefonogramoje buvo nurodyta, kad kariuomenės vadas įsakė vengti negeistinių įvykių laikantis šių principų:

1. Visose dalyse, ypač esančiose fronte, sustiprinti budrumą.
2. Viršininkams itin kontroliuoti, kad esama kariuomenės išsidėstymo linija iš mūsų pusės nebūtų peržengta.
3. Viršininkams eiti savo pareigas visu rimtumu, turint omenyje tai, jog šiuo metu priešas gali imtis visokių priemonių, kad išprovokuotų ginkluotą susirėmimą.
4. Saugoti, kad be atitinkamo leidimo niekas negalėtų patekti į Lietuvos pusę.

⁶²⁶ Įsakymas kariuomenei. 1921 m. liepos 30 d. Nr. 174.

⁶²⁷ Įsakymas 2 p. p. Nr. 209. 1921-07-28 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 47 (byla nenumeruota).

⁶²⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 8. 1922-01-08 // Ten pat, b. 54, l. 12.

⁶²⁹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 20. 1922-01-20 // Ten pat, l. 42

5. Ginklą pavartoti tiktai puolančiam mūsų pusėn priešui sulaikyti, bet ir šiuo atveju neperžengti dabartinės mūsų saugomos linijos⁶³⁰.

Ši telefonograma sukėlė tam tikrą pulko vadovybės susirūpinimą, tačiau ypatingų įvykių neįvyko.

1922 m. vasario 20 ir 22 dienomis divizijos vadas plk. ltn. M. Velykis tikrino nesančius demarkacijos linijos apsaugoje pulko 2-ąjį ir 3-įjį batalionus. Vadas konstatavo, kad pulke daug kareivių su suplyšusia uniforma ir batais, daug kareivių neturėjo kokardų, rado daug netvarkos gurguolėje, o ltn. M. Jakobsoną už tai, kad jo vadovaujamoje kuopoje divizijos vadas rado daug netvarkos, areštavo trims paroms namų arešto⁶³¹.

Taigi trūkumai, ypač dėl aprūpinimo, – tie patys. Iš laiko perspektyvos skaitant aukštosios karinės vadovybės tikrinimų išvadas, susidaro įspūdis, kad jie dažnai konstatuoja kaip pulko trūkumus tai, už ką jie patys buvo atsakingi. Juk pulko vadas, jeigu aukštesnė kariuomenės vadovybė neskyrė naujų uniformų, aprūpinti jomis negalėjo.

Birželio mėn. divizijos vadas plk. ltn. M. Velykis tikrino divizijos žvalgų komandų veiklą. Birželio 5 d. jis tikrino Antrojo pėst. pulko žvalgus. Pulko žvalgai divizijos vadui padarė gerą įspūdį. Jo nuomone, žvalgai gerai orientavosi tiek lauke, tiek miške, veikė susidomėję, gerai išnaudojo vietovės ypatumus. Tiesa, persistengė Trečiasis pulko žvalgų būrys. Būrio vadas, pastebėjęs „priešą“, užuot pranešęs apie tai pulko vadui, pastarąjį atakavo ir... pateko į nelaisvę. Pirmasis žvalgų būrys apie „priešą“ perdavė netikslias žinias. Tačiau apskritai pulko žvalgai buvo įvertinti gerai⁶³².

Birželio 24 d. pulkas atšventė savo trejų metų sukaktį. Šią šventę jis turėjo švęsti 1921 m. gruodžio 5 d., bet dėl įtemptos padėties šventė buvo atidėta. Šventė buvo gan kukli – šventosios Mišios, paradas, karių sportininkų ir gimnastų pasirodymas, vakare kareiviams buvo surengtas pasilinksminimas⁶³³.

1922 m. liepos 7 d. pulko vadas gavo nerimą keliantį Generalinio štabo viršininko raštą, kuriame buvo pažymima, kad, pagal naujausias žinias, lenkai rengia kažką panašaus į Aukštosios Silezijos sukilimą prie demarkacijos linijos. Buvo nurodyta, kad pagal gautas žinias lenkai, matyt, gali pradėti veikti persirengę civiliais gyventojais imituodami riaušes neutralioje zonoje, kur neva įsikiš kariuomenė joms slopinti, o po to gali ne tik užimti neutralią zoną, bet pabandyti užimti ir visą Lietuvos teritoriją.

Atsižvelgdamas į tai, kariuomenės vadas įsakė visoms kariuomenės dalims sustiprinti budrumą bei žvalgybą ir būti pasiruošusiems kovos veiksmams pagal

630 Telefonograma Nr. 167 // Ten pat, b. 62, l. 3/

631 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 10. 1922-03-30 // Ten pat, b. 54, l. 161.

632 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 29. 1922-06-05 // Ten pat, b. 55, l. 224.

633 Įsakymas 2 p. p. Nr. 173. 1922-06-22 // Ten pat, l. 246.

direktyvą Nr. 9. Galimą priešininko puolimą sutikti sargyboms ir užtvarams kiek galima priešinant, jei jėgos pranašesnės – trauktis. Demarkacijos linijos sargyboms ir užtvarams buvo įsakyta visus įtartinus asmenis, priartėjusius prie demarkacijos linijos, sulaikyti, o sulaikytus su ginklais laikyti priešais ir elgtis kaip su priešais.

Kariuomenės vadas įsakė kariuomenės daliniams neįsivelti į lokaliuosius mūšius, o išaiškėjus priešo puolimo pagrindinėms kryptims, ten sutelkti Lietuvos karines pajėgas ir priešininką išstumti iš Lietuvos teritorijos.

Buvo įsakyta sustiprinti tiltų ir svarbiausių geležinkelio įstaigų apsaugą⁶³⁴.

Liepos viduryje II pėst. divizijos vadas plk. ltn. M. Velykis tikrino divizijos pulkų būrių ir kuopų mokymą. Nors Antrojo pėst. pulko beveik visuose būriuose ir kuopose surado įvairių trūkumų, tačiau apskritai pulko mokymai buvo įvertinti gerai⁶³⁵.

1922 m. liepos 14 d. kariuomenės vadas pulkui įsakė skubiai, ne vėliau kaip liepos 19 d. vieną pulko batalioną perkelti į Kauną ir apsistoti Šančiuose, Atsargos bataliono kareivinėse⁶³⁶. Vykdydamas nurodymą, pulko vadas įsakė kpt. L. Tomkevičiaus vadovaujamam 2-ajam batalionui liepos 17 d. išžygiuoti iš Kalnaberžės ir žygiuoti į Kauną, kad į jį ateitų ne vėliau, nei nurodytas terminas⁶³⁷.

Liepos 29 d. pulko vadas vėl gavo naują skubų ir visiškai slaptą II pėst. divizijos vado raštą, kuriame pulko vadui buvo nurodyta pulko štabui ir dar vienam pulko batalionui persikelti į Kauną, į Šančius. Rašte buvo nurodyta, kad 1-asis pulko batalionas į Kauną turi atvykti ne vėliau kaip rugpjūčio 3 d. ir apsistoti Karo butų skyriaus nurodytose kareivinėse.

Pulko štabas, 1-asis batalionas ir įvairios pulko komandos turi išvykti rugpjūčio 1 d. ir žygiuoti keliu Kėdainiai–Labūnava.

Rugpjūčio 2 d. pulkas turėjo žygiuoti Babtų link ir rugpjūčio 3 d. turėjo atvykti į Šančius⁶³⁸.

Nurodymas buvo preciziškai įvykdytas, ir rugpjūčio 3 d. pulko štabas, 1-asis batalionas ir pagalbiniai daliniai atvyko į Kauną⁶³⁹.

Spalio mėn. į Kauną buvo įsakyta perkelti ir 3-įjį pulko batalioną. Batalionas ir jo tarnybos spalio 23 d., 10 val., išvyko iš Kėdainių geležinkelio stoties traukiniu ir tą pačią dieną atvyko į Kauną⁶⁴⁰.

634 Labai skubus, visiškai slaptas, operatyvinis II pėst. divizijos štabo 1922-07-07 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 14, l. 86.

635 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 36. 1922-07-15 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 55, l. 427-429.

636 Skubus, visiškai slaptas operatyvinis II pėst. div. štabo viršininko 1922-07-14 raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 14, l. 99.

637 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 2. 1922-07-16 // Ten pat, b. 229, l. 27.

638 Ten pat, b. 14, l. 65.

639 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 3. 1922-07-31 // Ten pat, l. 29.

640 Slaptas operatyvinis įsakymas 2 p. p. Nr. 4. 1922-10-21 // Ten pat, l. 30.

Leiv. lob. A.
gavla 24/11-12
Skubu. Visai slaptai.
Operatyviai.

2-jo pėst.D.L.K.A.pulko Vadui. -

Šiuo įsakau pavestam Jums pulkui sąstata pulko štabo, pirmo bataliono ir komandų iš rajono Šlapoberze, Datnow žygio judėsiu pereiti Kaunan ir pribuvus neveliau š.m. rugpiučio 3 dienos į Sancy, ten apsistoti, Karo Butų Skyriaus nurodytuose kareivinėse.

I.VIII. - pulkui išvykti iš dabar užimamo rajono ir žygiuoti keliu Keidsany, Labunowo, - nakvyne rajone Kropie.

2.VIII. - žygiuoti link Bąbty - Muniszkanke; nakvyne rajone Muniszkanke - Kudrance.

3.VIII. - pributi į Sancy kur ir apsistoti.

I. Butininkams išvykti neveliau šio liepos 3I dienos ir atvykus Kaunan kreiptis į Butų Skyrių bei priimti kareivinės vadovaujantis kariuomenėi įsak. 74 Nr. ir 53 Nr.3 §.

II. Gurguolei eiti prisilaikant nustatytos distancijos. Pridengimui užpakalio gurguolės paskirti nemažiau vieno skyriaus.

Pulkui apsirupinti maistų ir pašarų ant viso kelionės laiko ir jokiu budu nedaleisti kad kareiviai apsistojimo vietose, gyventojams darytu nuostolių.

III. Išeinant iš nakvynei apsistojimo vietų paimti nuo vietos gyventojų kvitus liudijančius neturėjimą jokių pretenzijų prieš nakvojusios dalies. Laike žygiavimo, palaikyti pavizdynga, tvarką.

Apie pulko išvykimą, ir pribuvimą į Sancus pranešti Divizijos štaban. -

Pastaba: Generalinio štabo telefonograma 896 Nr.

Pulkininkas Leitenantas

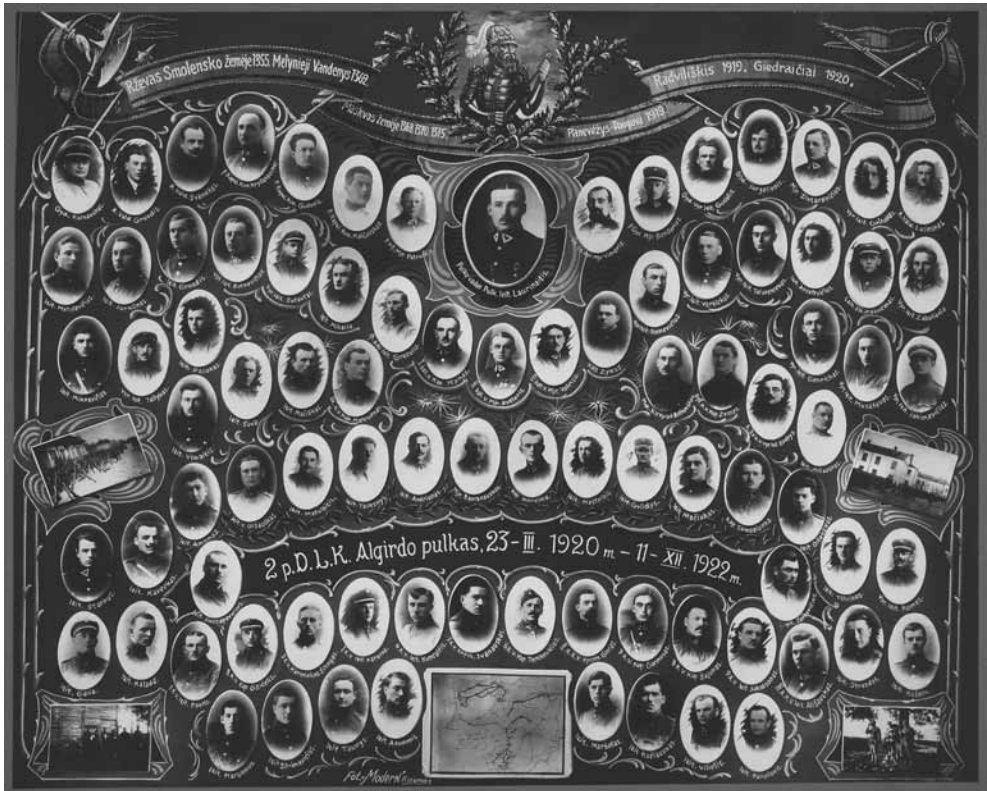
Kapitonas

L.e.Štabo Viršininkas

Nurodymas pulkui persikelti į Kauną (LCVA, f. 929, ap. 3, b. 14, l. 65.)

Čia jis įsikūrė po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvos kariuomenei atitekusi- se carinės Rusijos Kauno karo tvirtovės kareivinėse. Pulko kareivinės sudarė atskirą karinį miestelį. Miestelio pastatai apėmė stačiakampį mūrinių pastatų kompleksą. Miestelio centrinė dalis buvo A. Juozapavičiaus prospekte. Šiame kareivinių komplekse pulkas išbuvo iki Lietuvos okupacijos 1940 metais⁶⁴¹.

641 Rakutis V., Vaičėnonis J. Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 76.

Pulko karininkų vinjetė 1922 m.

PULKAS TAIKOS METAIS

Naujas taikus pulko istorijos laikotarpis simboliškai prasidėjo pulko vadų kaita. 1922 m. lapkričio 15 d. Respublikos Prezidento įsakymu plk. ltn. Jonas Laurinaitis buvo atleistas iš pulko vado pareigų ir paskirtas I pėst. divizijos štabo viršininku. Laikinei einančiu pulko vado pareigas 1922 m. gruodžio 11 d. įsakymu kariuomenei buvo paskirtas mjr. Jonas Petraitis⁶⁴². Šis pakeitimas kokių nors didesnių permainų pulkui nežadėjo, nes mjr. J. Petraitis seniai tarnavo pulke, jau buvo laikinai ėjęs pulko vado pareigas. Taigi pulkas toliau gyveno jam įprastą gyvenimą.

Praėjus porai savaičių po vadų pasikeitimo, gruodžio 2 d. pulką vizitavo kariuomenės vadas gen. ltn. Juozas Stanaitis. Jis pastebėjo, kad 2-osios kulkosvaidžių kuopos kareivinėse matoma tvarka, nors kareivinėse truputį šaltoka, nesutvarkytos prausyklos.

⁶⁴² Įsakymas kariuomenei Nr. 251. 1922 m. lapkričio 20 d.

2-ojo bataliono virtuvė buvo švari, valgis neblogas, bet trūko prieskonių. Nesutvarkytas malkų sandėlis: langai čia buvo paversti durimis ir pro juos metamos malkos. Kareivinių rajone nesutvarkytos šiukšliavietės.

Į išvardytus trūkumus kariuomenės vadas atkreipė divizijos vado dėmesį⁶⁴³.

1923 m. sausio 10–15 d. pulko vieno bataliono kariai dalyvavo ypač slaptoje Klaipėdos išlaisvinimo operacijoje. Vaduojant Klaipėdą žuvo pulko karininkas kpt. Eduardas Noreika. Po mirties jis buvo apdovanotas sidabriniumi Klaipėdos išvadavimo medaliu⁶⁴⁴.

1923 m. ypatingas dėmesys buvo skiriamas karininkų ir kareivių mokymui.

1923 m. pradžioje l. e. pulko vado pareigas

mjr. J. Petraitis įsakė sustiprinti kareivių ir puskarininkų auklėjimą ir mokymą, todėl vasario 6 d. pakeitė pulko Švietimo komisijos vadovą. Karo kapelioną kunigą P. Kryžanauską pakeitė ltn. Kazys Ališauskas⁶⁴⁵. Vasario viduryje, matyt, turėdamas informacijos, kad karininkai vengia kareiviams vesti užsiėmimus, netikėtai juos patikrino. 3-iajame batalione surado, kad nė vienas karininkas nelanko užsiėmimų. Už tai bataliono vadui kpt. A. Petruškevičiui skyrė papeikimą, o karininkus areštavo kiekvieną skirtingam laikui: kpt. M. Gaidelį areštavo 3 paroms, ltn. A. Mačioką, vyr. ltn. E. Geindriką, ltn. K. Ališauską (jis buvo ir Švietimo komisijos pirmininkas) – 5 paroms, leitenantus B. Matulaitį, S. Petraitį ir K. Keželį – 7 paroms arešto⁶⁴⁶.

Kovo mėn. pulko vadas vėl atidžiai tikrino jaunųjų ir senųjų kareivių mokymą visuose pulko daliniuose⁶⁴⁷. Tačiau didesnių nusižengimų šį kartą jau nerado.

1923 m. birželio 11 dieną kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas darė pulko apžiūrą, tikrino pulke vedamus užsiėmimus.

Gimnastikos pratybas kariuomenės vadas įvertino blogai, todėl įsakė pradėti gimnastikos pratybas kareiviams nuo jų atvykimo į pulką dienos. Susipažinęs su

Kpt. Eduardas Noreika (LCVA)

643 Įsakymas kariuomenei Nr. 286. 1922 m. gruodžio 18 d.

644 Rakutis V., Vaičėnionis J. Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 80, 82.

645 Įsakymas 2 p. p. Nr. 38. 1923-02-06 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 69, l. 141.

646 Įsakymas 2 p. p. Nr. 50. 1923-02-18 // Ten pat, l. 179.

647 Įsakymai 2 p. p. Nr. 73. 1923-03-13; Nr. 75. 1923-03-15, Nr. 76. 1923-03-16 // Ten pat, l. 280, 287, 290.

vedamais tą dieną pulke užsiėmimais, vadas įsakė kur kas daugiau dėmesio skirti individualiam kariuomenės rengimui. Tačiau kariuomenės vadas, nors ir atvyko tikrinti pulke vedamų užsiėmimų, senu įpratimu apžiūrėjo visą pulką. Sargybiniai prie pulko areštines jam pasirodė esą apsirengę netvarkingai. Pulko arkliai buvo laikomi tvarkingai, tačiau vadas pastebėjo, kad yra daug senų arklių, ir nurodė juos išbrokuoti, o kalviamis išduoti prijuostes. Kareivinėse esančia tvarka vadas liko patenkintas⁶⁴⁸. Liepos 20 d. l. e. pulko vado pareigas mjr. J. Petruitis, norėdamas įsitikinti, ar atsižvelgta į kariuomenės vado pastabas, pats atliko pulko apžiūrą. Skirtingai nei kariuomenės vadas, jis kiekvienoje kuopoje ir komandoje rado gerokai daugiau įvairių trūkumų, kuriuos įsakė artimiausiu laiku pašalinti⁶⁴⁹.

Šiais 1923 metais keletas pulko karininkų baigė Aukštųjų karininkų kursus. Tai 2-ojo bataliono vadas kpt. A. Butkevičius, 9-osios kuopos vadas kpt. S. Marcinėnas, 7-osios kuopos vadas kpt. A. Budrys⁶⁵⁰.

1923 m. lapkričio 15 d. divizijų štabai buvo performuoti į Karo apygardų divizijų štabus. Taigi Antrosios pėst. divizijos štabas buvo pavadintas Antrosios karo apygardos divizijos štabu⁶⁵¹. Tai buvo grynai popierinė reforma, jokios įtakos pulkui neturėjusi.

1923 metais pulko vadovybė skyrė ne tik didžiulį dėmesį pulko karių mokymui, bet jai teko gana principingai elgtis ir siekiant išgyvendinti pulko karininkų, ypač jaunesniųjų, girtuokliavimą. Tais metais už girtuokliavimą nemažai jaunesniųjų pulko karininkų buvo pasodinta į areštines⁶⁵². Nepaisant pulko vado pastangų, ši problema nebuvo pašalinta. Be to, sunkiai sekėsi priversti karininkus palaikyti pulko daliniuose tvarką. 1924 m. liepos 30 d. krašto apsaugos ministro padėjėjas, Ūkio ir finansų valdybos viršininkas mjr. J. Papečkys su Vyriausiojo štabo viršininku plk. ltn. J. Gričiumi iš anksto nepranešę atvyko patikrinti pulką. Tikrinimo ataskaitą pateiksime beveik netrumpindami, nes iš jos matyti, kokia buvo padėtis pulke.

Į pulką tikrintojams atvykus 12 val. 40 min. raštinėje nebuvo nė vieno karininko. L. e. pulko vado pareigas mjr. K. Valeiša (J. Petruitis tuo metu mokėsi Aukštuosiuose karininkų kursuose), buvo išvykęs kažkur į miestą, o budintis karininkas vyr. ltn. J. Ušinskas, adjutantas ltn. V. Strimavičius ir Ūkio vedėjas karo valdininkas Svandtas su pulko vado pavaduotoju kpt. B. Ivanausku atvyko tik po 20–25 minučių. Daugelis jų buvę karininkų klube, ir nors budintis raštininkas jiems pranešė apie nurodymą atvykti į pulko štabą, bet jie atvyko

648 Įsakymas kariuomenei Nr. 112. 1923 m. birželio 13.

649 Įsakymas 2 p. p. Nr. 204. 1923-07-20 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 70, l. 442.

650 Įsakymai 2 p. p. Nr. 303. 1923-10-22; Nr. 309. 1923-10-24; Nr. 310. 1923-10-25 // Ten pat, b. 71, l. 320, 328, 331.

651 Įsakymas II karo apygardai Nr. 1. 1923-11-08 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 48, l. 6.

652 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 70.

labai neoficialiai. Budintis karininkas sutiko ministro padėjėją iš pradžių be raporto, o ūkio vedėjas įėjo su papirosu. Nuo kai kurių ūkio personalo karininkų dvokė alkoholiu. Pačioje raštinėje visos durys buvo atdaros, visur primėtyta popierių, nešvaru. Vyresnysis raštininkas dėvėjo civilinius drabužius. Atidarant pinigų dėžę, visą pusvalandį reikėjo laukti sargybos viršininko. Pats atidarymas buvo atliktas be tam numatytų taisyklių ir tvarkos. Kai kuriose pulko vietose buvo nešvaru, o ties Ūkio kuopos arklidėmis – krūvos pūvančio mėšlo ir šiukšlių. Pulko ūkio atsargos sukrautos sandėlyje taip, kad nuo durų negalima prieiti, o kilus gaisrui, viskas galėjo sudegti. Rogės buvo laikomos sukrautos lauke be priedangos; taip pat buvo laikomi ir naujesni vežimai ir dalis išbrokuotų vežimų. Pastogėje buvo sustatyti tik naudojami darbo vežimai. Tačiau jie buvo neišvalyti, su šiaudų, smėlio ir anglių likučiais, apgadintais šonais ir dugnais. Apie 15 naujų atsarginių gurguolės vežimų buvo paimta šienui iš sandėlio vežti. Beveik visi jie taip pat stovėjo lauke, neišvalyti ir nesutvarkyti. Kai kurie Ūkio kuopos ir du Žvalgų komandos arkliai buvo prastos būsenos.

Patikrinus turto laikymo, sandėlių bei ūkio atskaitomybės dokumentus, buvo nustatyta:

1) Pulko įsakymų originalai nuo 1924 m. birželio mėn. 25 d. be pulko vado parašų ir tik Ūkio skyriaus projektai majoro K. Valeišos sankcionuoti. Tuo tarpu adjutantais rašo įsakymų nuorašus, pažymėdamas, kad jie sutinka su originalu ir jų duomenis įrašo į dienyną.

2) Tikrinant pulko pinigų dokumentus, lyginant su šių projektų juodraščiais, pasirodė:

a) grynais pinigais kasoje buvo tik 33 litai 94 ct, o pagal dokumentus, jų turėjo būti 16172 Lt 18 ct. Ėmus ieškoti pinigų, pasirodė kad 9232 Lt 11 ct buvo pas išdininką karo valdininką S. Samochiną, kiti – avansu išduoti karininkams... Atlikus dokumentą patikrinimą, 209 litams 45 centams įrodomųjų dokumentų nebuvo rasta.

b) Ekonominių sumų byla buvo netvarkinga. Dokumentai išmėtyti, nesusiūti, buvo daug neatitikimų...

c) Malkų atskaitomybė buvo netvarkinga. Malkų sandėlyje negalima buvo patikrinti, nes jos suverstos į krūvą ir ataskaitos kasdien nerašomos. Karininkams malkos buvo išduodamos ir pinigai už jas buvo renkami be jokių pateisinamųjų dokumentų. Nebuvo jokių žinių, kur ir kiek tų pinigų buvo dedama. Buvo pareikšta, kad yra sutaupyta malkų, bet kiek jų – žinių nesuteikta.

d) Pinigų pirčiai pulke buvo 5112 Lt 90 ct. Jie nebuvo naudojami, nes pirtis buvo kūrenama iš praėjusių metų sutaupyto atsargų, kurio kiekio karo valdininkas Svandtas konkrečiai nurodyti negalėjo.

e) Mėnesinės patikrinimo komisijos savo darbą, matyt, atlieka paviršutiniškai, nes yra dokumentų, kurie visai netikrinti.

f) Pinigų perlaidas pulko kareiviai gaudavo iš pašto patys savarankiškai ir apie jas jokių žymų bei žinių nebuvo.

3) Šovinių ir ginklų atskaitomybė buvo nesutvarkyta. Žinių apie panaudotus šaudyti šovinius ginklininkas karo valdininkas Kučinskas negalėjo pateikti. Tokie duomenys buvo tik iki birželio 1 dienos. Nebuvo jokios galimybės nustatyti tikrą šovinių skaičių. Ginklai sandėlyje buvo sustatyti ant grindų ir blogai patepti, neapžiūrėti ir tinkamai neišvalyti. Sandėlio langai be stiklų.

4) Pulko daiktų atsargos sandėlis buvo tvarkingas, bet Ūkio kuopos sandėliai ir maisto sandėlis nesutvarkyti. Daugelis daiktų buvo suversti ant žemės ir nepažymėti.

5) Dienynas buvo rašomas klaidingai. Adjutanto dienyne pažymėti 94 arkliai, o turėjo būti 98. Trūko 4 arklių. Buvo pareikšta, kad dėl jų daromas tyrimas, bet medžiagos tuo reikalu ūkio vedėjas nepristatė.

Iš šios ataskaitos krašto apsaugos ministras darė išvadą, kad pulko vadovybė ir ūkio administracija yra leidusi pulke įsivyrauti didelei netvarkai, tiek drausmės ir darbo, tiek ir ūkio bei atskaitomybės. Už tai ministras l. e. pulko vado pareigas mjr. K. Valeišai paskelbė papeikimą, o II karo apygardos viršininkui plk. M. Velykiui nurodė per vieną mėnesį sutvarkyti pulke esančius trūkumus, išaiškinant galimus nuostolius, nubausti, patraukti atsakomybėn ir pakeisti netinkamus pareigūnus⁶⁵³.

Toks griežtas aktas, be abejo, tiek divizijos štabe, tiek pačiame pulke sukėlė tam tikrą sujudimą. Reikia pažymėti, kad akivaizdūs, badantys akis trūkumai buvo pašalinti: sutvarkytos ginklų saugyklos, ginklai išvalyti ir patepti, sutvarkyti buvę netvarkingi sandėliai, atkreiptas rimtesnis dėmesys į Ūkio dalies dokumentaciją. Tačiau, kadangi pulko vado pareigas mjr. K. Valeiša ėjo tik laikinai, daugiau paraginimų nurodytus trūkumus ištaisyti ir pagrasinimų nuobaudomis imtasi nebuvo.

1923 m. birželio 2 d. Apygardos štabas įsakė išformuoti 3-įjį pulko batalioną, puskarininkius, grandinius ir eilinius iškirstant į kitus batalionus. Tačiau 1924 m. sausio 2 d. šis nurodymas buvo panaikintas. Pulku įsakyta vėl suformuoti 3-įjį batalioną, gražinant į jį į kitus batalionus perkeltus karius. Be to, buvo pažadėta, kad batalionui atkurti bus skirtas reikiamas skaičius šauktinių kareivių⁶⁵⁴. 1924 m. lapkričio 1 d. pulko vadovybė gavo Vyriausiojo štabo Mobilizacijos skyriaus raštą, kuriame buvo nurodyta, kad į pulką iš Devintojo pėstininkų pulko bus perkelta 300 kareivių, iš Ketvirtojo pėst. pulko – 200 kareivių. Tiesa, kareiviai buvo perduoti be ginklų, tik aprengti. Be to, pulko vadovybė buvo

⁶⁵³ Įsakymas kariuomenei Nr. 87. 1924 m. rugpjūčio 25 d.

⁶⁵⁴ Slaptas, labai skubus II karo apygardos štabo viršininko 1924-01-02 raštas 2 pėst. pulko vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 84, l. 2.

informuota, kad iš 1924 m. gruodžio 1 d. šaukimo pulkas gaus dar 550 naujokų⁶⁵⁵. Taigi pulkas turėjo vėl gerokai sustiprėti. 1924 m. lapkričio 1 d. pulke tarnavo 12 viršilų, 23 vyr. puskarininkiai, 53 jaunesnieji puskarininkiai, 53 grandiniai ir 982 eiliniai. Iš viso kareivių ir puskarininkių buvo 1163⁶⁵⁶.

1924 m. sausio 3 d. tarnauti į pulką buvo perkeltas plk. Aleksandras Uspenskis. Jis, kaip neišmokęs lietuvių kalbos, buvo paskirtas jaunesniuoju karininku į pulko 5-ąją kuopą, tačiau jau sausio 12 d. buvo perkeltas į Žvalgų komandą ir paskirtas vyresniuoju karininku⁶⁵⁷. Jis pulke tarnavo iki 1926 m. kovo mėn., kai buvo išleistas į atsargą⁶⁵⁸.

Sausio mėn. į pulką buvo perkelta ir daugiau karininkų. Tai iš Trečiojo pėst. pulko ltn. Antanas Baleišis, iš 1-ojo pasienio bataliono – kpt. Mikas Rupšys ir ltn. Jonas Bytautas, iš 3-iojo pasienio bataliono – vyr. ltn. I. Zagorskis, vyr. ltn. Jurgis Dergenevičius ir kpt. Edvardas Gilys, iš 4-ojo pasienio bataliono – kpt. Petras Kalikauskas, iš pasienio brigados štabo – kpt. Česlovas Modestavičius, iš Kariuomenės intendantūros – jau aukščiau minėtas karo valdininkai Stepas Samochinas, Napoleonas Turskis, Julius Urniašas ir vyr. ltn. Antanas Kisielius. Iš Vyriausiojo štabo Karo mokslo skyriaus atsiųstas vyr. ltn. Antanas Majus, iš 10-ojo atskirojo lazareto – ltn. Julius Ušinskas⁶⁵⁹.

Balandžio 3 d. į atsargą buvo išleistas 3-iojo bataliono vadas kpt. L. Tomkevičius. Bataliono vadu paskirtas mjr. Juozas Tumas⁶⁶⁰.

1924 m. pavasarį mokyti nuo balandžio 1 d. į Aukštųjų karininkų kursų buvo išsiųstas pulko vadas mjr. J. Petruitis. Laikinei pulkui vadovauti buvo paskirtas mjr. K. Valeiša. Vadas iš kursų sugrįžo 1924 m. rugpjūčio 19 d.⁶⁶¹

Spalio mėn. į Aukštųjų karininkų kursus išvyko mjr. K. Valeiša, mjr. Jasinskas, kpt. M. Repšys ir ltn. V. Strimavičius⁶⁶².

1924 m. gegužės 11 d. Lietuvos kariuomenė iškilmingai šventė Lietuvos kariuomenės priesaikos priėmimo šeštąsias metines. Kauno Žaliakalnyje vyko iškilmingas kariuomenės paradas, kuriame dalyvavo ir Antrasis pėstininkų pulkas⁶⁶³, nes prieš penkerius metus, priimant pirmąją Lietuvos kariuomenės priesaiką Kaune, Antrojo pėst. pulko kariai ir buvo tie kariai, kurie šią priesaiką davė. Tai buvo šventė, labai artima pulko karininkams ir kariams, ir pulke ši šventė buvo labai iškilmingai švenčiama.

655 Slaptas skubus II karo apygardos štabo viršininko 1924-10-15 raštas 2 pėst. pulko vadui // Ten pat, l. 76.

656 Sudėties žinios 2924 XI 1 d. // Ten pat, l. 77.

657 Įsakymai 2 p. p. Nr. 6.1924-01-06; Nr. 12. 1924-01-12 // Ten pat, b. 79, l. 19, 35.

658 Įsakymas 2 p. p. Nr. 83. 1926-03-21 // Ten pat, b. 90, l. 385.

659 Įsakymas kariuomenei Nr. 234. 1923 m. gruodžio 31 d.

660 Įsakymas 2 p. p. Nr. 93. 1924-03-21 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 79, l. 357.

661 Įsakymas 2 p. p. Nr. 255. 1924-08-19 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 80, l. 172; Įsakymas II karo apygardai Nr. 14. 1924-05-08 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 63.

662 Įsakymas 2 p. p. Nr. 310. 1924-10-08 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 80, l. 271.

663 Įsakymas 2 p. p. Nr. 144. 1924-05-12 // Ten pat, b. 79, l. 495.

Kaip jau buvome minėję pradžioje, Lietuvos kariuomenė buvo kuriama pagal Rusijos kariuomenės modelį, perimant dalį jos teisės aktų bei kai kurias tradicijas. Viena iš tokių perimtų institucijų buvo kareivių, vadinamųjų pasiuntinių, naudojamų patarnauti karininkams.

Pasibaigus nepriklausomybės kovoms ir pulkui perėjus į taikos meto sąlygas, ši kareivių pasiuntinių institucija, karininkams vis labiau ėmus suponėti, ėmė išvirsti į kareivių tarnų instituciją, kuriais ėmė naudotis ne tik karininkai, bet ir jų žmonos bei kiti šeimos nariai. Kariuomenėje susidarė neapmokamų kareivių – tarnų sluoksnis, ėmęs kelti didelį nepasitenkinimą tarp kareivių, todėl 1924 m. gruodžio mėn. pulko vadas mjr. J. Petraitis uždraudė pulko karininkams naudotis kareivių pasiuntinių paslaugomis. Labai slaptame nurodyme vadas rašė: „*Pastebėjau, kad karininkai naudoja pasiuntinius kareivius labai neatitinkamiems darbams, kas žemina kareivio vardą ir sukelia kitų kareivių pasipiktinimą, o taip pat daro blogą išpūdį pašaliniams žmonėms. Kaip kad dažnai matoma, karininkų pasiuntiniai nešioja vaikus, arba vežioja. Vaikščioja po turgų su karininkų žmonomis nešiodami pirkinius ir kt.*

Todėl išakau išaiškinti visiems karininkams, kad panašių reiškinų nepamatyčiau, tuo labiau, kad pasiuntiniai oficialiai laikyti nėra leisti.“⁶⁶⁴

1925 m. kovo 9 d. pulke per šaudymo pratybas atsitiko nelaimingas atsitikimas. J. psk. Armonas Kinaitis užtaisė šautuvą su mokomųjų šovinių apkaba, į kurią per neapsižiūrėjimą pateko kovinis šovinis. Taigi buvo sužeistas j. psk. Kazys Vaitkevičius. Už tai, kad neatidžiai elgiamasi su šoviniais, krašto apsaugos ministras 1-osios kuopos vadą kpt. Leonardą Butkevičių pašalino iš kuopos vado pareigų ir pareiškė papeikimą, j. psk. A. Kinaitį pažemino į eilinius ir nubaudė trimis savaitėmis arešto, o laikinai einančiam pulko vado pareigas mjr. J. Petruičiui padarė pastabą⁶⁶⁵.

Šis ministro įsakymas automatiškai sukėlė II karo apygardos viršininko reakciją, kuris tuoj pat – kovo 26–28 d. – atvyko į pulką atlikti inspekcinę apžiūrą. Pulko kareiviai buvo aprengti naujomis uniformomis, išskyrus muzikantų komandą, tačiau ne visi kareiviai buvo tvarkingai apsirengę, kai kurių milinės buvo suglamžytos, netinkamai suveržti diržai. Kareivinės ir virtuvės buvo švarios, arklidėse irgi buvo tvarka. Nors apygardos viršininkas pareiškė nemažai pastabų, tačiau jos buvo smulkios ir nereikšmingos⁶⁶⁶. Šis patikrinimas jokios įtakos pulko gyvenimui neturėjo. Pulkas ir toliau gyveno savo įprastą kasdienį gyvenimą aktyviai ruošdamasis rudens pratyboms.

1925 m. rudens manevrai, pavadinti kariuomenės mokymais, prasidėjo rugsėjo 5 d. Mokymai tęsėsi iki rugsėjo 13 d. Mokymai baigėsi jungtiniu

⁶⁶⁴ Ten pat, b. 84, l. 39.

⁶⁶⁵ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 30. 1925 m. kovo 27 d.

⁶⁶⁶ Inspektorinio apžiūrėjimo apžvalga // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 96, l. 5.

kariuomenės dalių, dalyvavusių mokymuose, paradu Kaune. Mokymuose dalyvavo net du Antrojo pėst. pulko batalionai⁶⁶⁷, kurių veiksmai buvo įvertinti teigiamai.

Nuo 1926 metų sausio 1 d. pulke įsigaliojo nauji etatai, pagal kuriuos karių skaičius buvo sumažintas, todėl 1926 metai pulkui prasidėjo karininkų rotacija. Nuo sausio 1 d. tarnauti į kitus dalinius buvo perkelti: mjr. K. Valeiša į II karo apygardos štabą, kpt. Zigmas Šilingas, vyr. ltn. Aleksas Kaveckas ir ltn. Leonas Taunys – į aviaciją, kpt. Stasys Marcinėnas – į Šarvuočių rinktinę, vyr. ltn. Povilas Miliauskas – į Pirmąjį husarų pulką, vyr. ltn. Julius Paliukas – į Antrąjį artilerijos pulką, ltn. Antanas Beleišis – į Aukštuosius karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursus, vyr. ltn. Jonas Paliulionis – į Artilerijos tiekimo skyrių, ltn. Kazys Šimkus – į Kauno karo sritį, kpt. Antanas Budrys – į Penktąjį pėstininkų pulką, karo medikas Anatolijus Elzbergas – į Karo ligoninę, karo valdininkas Bronius Kučinskas – į aviaciją⁶⁶⁸. Kitiems karininkams irgi buvo perskirstytos pareigos.

Sausio 11 d. pulko naujokų mokymą bei bendrą tvarką pulke tikrino krašto apsaugos ministras dr. Leonas Bistras. Paklausti iš statutų ir tėvynės pažinimo kareiviai atsakė:

1 lentelė

Antrojo pėst. pulko karių atsakymų į pateiktus klausimus rezultatai

	Iš viso klausta	Atsakė gerai	Atsakė patenkin- amai	Neatsakė
1. Lauko tarnybos statusas	34	14	16	4
2. Šaudymo statusas:	20	14	6	–
a) šautuvo technika ir parengiamieji šaudymo pratimai				
b) sunkusis kulkosvaidis	20	9	4	7
3. Drausmės statusas	20	10	6	4
4. Vidaus tarnybos statusas	20	7	9	4
5. Įgulos statusas	18	9	4	5
6. Tėvynės pažinimas	22	8	8	6

Po apklausos ministras darė išvadą, kad kareiviai daugiau išmokyti teoriškai, nei praktiškai. Taigi kulkosvaidininkai nėra įpratę prie taikymo ir šaudymo veiksmų, trūko vaizdinių mokymo priemonių.

⁶⁶⁷ Slaptas II karo apygardos štabo viršininko 1925-08-27 raštas 2 pėst. pulko vadui // Ten pat, b, 91, l. 1a.

⁶⁶⁸ Karšto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 4. 1926 m. sausio 6 d.; Nr. 5. 1926 m. sausio 6 d.

Ministras įvertino, kad rikiuotės atžvilgiu pulkas išmokytas gerai. Kareivinėse buvo tvarka ir švara. Nerado trūkumų ir arklidėse bei sandėliuose. Nebuvo pastabų ir pulko virtuvei. Apžiūra pasibaigė pulko ėjimu iškilmių maršu, kas paliko ministrui gerą įspūdį⁶⁶⁹.

1926 m. kovo mėn. krašto apsaugos ministrui įsakius, pėstininkų pulkai buvo perginkluoti angliškos sistemos šautuvais. Pulkui buvo įsakyta turimus šautuvus išvalyti, nutepti, sudėti į dėžes ir iki gegužės 1 d. juos pakeisti į angliškos sistemos „Ross-Enfield“ šautuvus. Senųjų šautuvų parengimui gražinti į kariuomenės saugyklas buvo sudaryta komisija, kuri priėmusi parengtus perduoti šautuvus, surašė jų perdavimo aktą⁶⁷⁰.

1926 m. gegužės 28 d. Respublikos Prezidento Aleksandro Stulginskio aktu pulkas už nepriklausomybės kovas apdovanotas 2-ojo laipsnio Vyčio kryžiaus vėliava su užrašu „Tėvynės meilė tebus mums vadovas“⁶⁷¹. Iškilmingas vėliavos įteikimas įvyko 1927 m. liepos 24 d.⁶⁷² Vėliavos įteikimo iškilmės prasidėjo 10 val. pamaldomis Šančių įgulos bažnyčioje. Pamaldas laikė kanauninkas Juozas Tumas. Jis pasakė iškilmingą, tai progai skirtą pamokslą (žr. 4 priedą). Po kanauninko pamokslą kalbą pasakė Prezidentas A. Smetona, po to buvo perskaitytas apdovanojimo aktas. Pulko vadas plk. J. Petraitis atsiklaupęs pabučiavo vėliavą ir į Respublikos Prezidentą Antaną Smetoną kreipėsi tokiais žodžiais:

„Jūsų Ekscelencija:

Prisiekiu Jums aš ir man pavestas pulkas, kad ši vėliava bus pergalės ir mirties ženklas.“

Vėliava buvo pranešta pro visą pulką ir pagerbta. Paskui visas pulkas jai prisiekė. Po to Respublikos Prezidentas išvyko padėti vainiko ant žuvusių karių kapų. Bažnyčios sienoje buvo įmūrytos dvi juodo marmuro lentos, kuriose buvo surašyti visi pulko kariai, žuvę 1919–1920 m. Po to įvyko gedulingos pamaldos už žuvusiuosius.

Vėliava buvo pasiūta iš šilko, iš dviejų pusių, per vidurį pamušalas. Kairioji vėliavos pusė – iš raudono šilko, viduryje – spalvotas Vytis. Dešinioji pusė – iš geltono šilko. Viršuje juodu šilku išsiūtas Vyčio Kryžius, viduryje sidabrinuose apvaduose – Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo portretas, po juo užrašas „Tėvynės meilė tebus mums vadovas“. Taip pat išsiuvinėta „1918-XII-5“ – pulko įkūrimo diena.

669 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 8. 1926 m. sausio 13 d.

670 Slaptas aplinkraštis Nr. 8 // LCVA, f. 514, ap. 1, b, 107, l. 7.

671 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 51. 1926 m. gegužės 31 d.; Pulk. ltn. Ivanauskas. Algirdėnų džiaugsmo šventei // Karys, 1928, Nr. 26, p. 490.

672 Kpt. Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Pulko trumpa istoriška apžvalga // Karys, 1928, Nr. 26, p. 531.

Pulko aikštėje įvyko paradas, po kurio Prezidentas ir kiti svečiai apžiūrėjo kareivines, ligoninę, virtuvę ir liktinių puskarininkių butus. Po 12 val. buvo patiekti šventiniai pietūs. Per pietus pulko kariams trumpą kalbą pasakė Prezidentas A. Smetona.

16 val. prasidėjo pulko sporto žaidynės. Vakare kareiviams Šančių įgulos klube „Karių teatras“ suvaidino du spektaklius: „Beauštanti aušrelė“ ir „Meška“⁶⁷³.

1926 m. birželio 1 d. Respublikos Prezidento aktu plk. ltn. Jonas Petraitis, iki tol laikinai ėjęs pulko vado pareigas, buvo paskirtas Antrojo pėst. pulko vadu⁶⁷⁴.

1926 m. liepos 14 d. pulko vadas gavo slaptą skubų I karo apygardos Rikiuotės skyriaus viršininko pasirašytą raštą, kuriame pulko vadas buvo prašomas pareikšti savo nuomonę dėl pulko orkestro, nes kariuomenės vadovybė svarstė, kad esant sunkmečiui šalyje ir mažinant kariuomenę (buvo priimtas sprendimas išformuoti Trečiąjį ir Šeštąjį pėstininkų pulkus), orkestrai buvo priskirti prie prabangos dalykų ir buvo siūloma juos likviduoti⁶⁷⁵.

Pulko vadas kategoriškai nesutiko su nuomone, kad kariniai orkestrai yra prabangos dalykas. Jo nuomone, karinė dvasia yra pats svarbiausias dalykas kariuomenėje, o orkestras yra vienas svarbiausiųjų apčiuopiamų veiksmų, ugdančių kareivių dvasią. „*Neįsivaizduoju sau kariuomenės dalių, ypač dabartinėse sąlygose, kada nėra pilnai normalios kariuomenės paruošimo sąlygos, kuom būtų galima pakeisti tą taip svarbų dalyką kariuomenės auklėjime, jos dvasios palaikyme*, – rašė pulko vadas apygardos viršininkui.

Reikia tik šiek tiek įsigilinti ir pamatysime, kad orkestras visai nėra prabangos dalykas. /.../ Mano nuomone, kad lengviau galima kai kada sumažinti medžiaginį, negu dvasinį.“

Toliau jis pabandė argumentais pagrįsti savo nuomonę:

1. Orkestras labai svarbus pulkui pasitinkant naujokus, nes orkestras kelia jiems ūpą tarnauti.

2. Orkestras vaidina labai svarbų vaidmenį išleidžiant iš pulko atitarnavusius kareivius, „*kuriems orkestro garsai net ašaras spaudžia iš akių, atima norą skirtis iš savo dalies, palieka gerą atsiminimą sugrįžus į namus, palinkimą greičiau grįžti į kariuomenę reikalui esant*“.

3. Orkestras didžiulį vaidmenį vaidina laidojant žuvusius ar mirusius karius, kas sumažina kario mirties baimę, prie ko karys nuolatos turi būti pasirengęs.

4. Mokantis rikiuotės ir gimnastikos orkestras palengvina kariams sutartinai atlikti veiksmus.

5. Orkestras padeda visuomenėje sudaryti gerą įspūdį apie kariuomenę.

⁶⁷³ Burokas R. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko 9 gyvavimo metų šventei praėjus // Karys, 1927, Nr. 30, p. 1-2.

⁶⁷⁴ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 53. 1926 m. birželio 2 d.

⁶⁷⁵ LCVA, f. 514, ap. 1, b, 107, l. 20.

6. Orkestras vaidina svarbią reikšmę reprezentuojant kariuomenę užsienio svečiams.

7. Orkestras kariams padeda įdomiai ir turiningai praleisti laisvalaikį.

Raštą pulko vadas baigė tokiais žodžiais:

„Tiesiog aš neįsivaizduoju, nebūdamas kaip pulko vadas, bet kaip paprastas pilietis, ką mums reikėtų daryti be orkestro. Juk nuolat tame pačiame Kaune, beveik nėra tos dienos, kad nebūtų reikalaujama orkestro: ar tai atvažiuoja svetimų valstybių atstovai, ar kokia iškilmės – neturint ypatingo ko nors parodyti, tai visame ir atstovauja vien tik orkestras.“⁶⁷⁶

Panašios nuomonės buvo ir kitų pulkų vadai. Į jų nuomonę buvo atsižvelgta ir pulko orkestro klausimas daugiau keliamas nebuvo.

Rugsėjo 16 d. pulko vado padėjėju buvo paskirtas buvęs Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos majoras Vytautas Steponaitis⁶⁷⁷. Tiesa, šias pareigas jis ėjo neilgai, nes 1927 m. sausio 21 d. buvo paskirtas Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos Spaudos ir švietimo skyriaus viršininku⁶⁷⁸. Rugsėjo 13 d. krašto apsaugos ministro sprendimu iš pulko į Karo mokyklą buvo perkeltas lt. Andrius Draugelis. Mjr. Alfonsas Sinkevičius, vyr. lt. Jonas Masandukas, vyr. lt. Adolfas Žilinskas, lt. Stasys Liaukus, lt. Kazys Tamošiūnas, lt. Ignas Kontrimas ir Jeronimas Sabaliauskas perkelti tarnauti į Penktąjį pėst. pulką. Kpt. Antanas Petruškevičius ir vyr. lt. Zenonas Drongis perkelti į Šaulių sąjungą. Lt. Jurgis Hessas – į Antrąjį ulonų pulką, kpt. Iliodoras Gaižauskas – į kariuomenės intendantūrą. Į Antrąjį pėst. pulką iš Antrojo artilerijos pulko buvo perkeltas vyr. lt. Stasys Gečiauskas, iš Šeštojo pulko – kpt. Panteleonas Soltonas ir vyr. lt. Vladas Golšteinas⁶⁷⁹.

1926 metais Aukštųjų karininkų kursus baigė net 6 pulko karininkai: kpt. K. Ališauskas, vyr. lt. P. Kaladė, vyr. lt. A. Tilvikas, vyr. lt. J. Dragunevičius, vyr. lt. J. Zagorskis ir vyr. lt. A. Mačiokas⁶⁸⁰.

1926 m. mažinant Lietuvos kariuomenę buvo priimtas sprendimas nuo rugpjūčio 31 d. išformuoti Trečiąjį ir Šeštąjį pėstininkų pulkus. Šeštojo pėst. pulko 1-ąjį kulkosvaidžių batalioną su visais kariais ir turtu nuspręsta perduoti Antrajam pėstininkų pulkui⁶⁸¹.

Vykdam sprendimą, į pulką iš Šeštojo pėst. pulko rugpjūčio 30 d. atvyko minėtas batalionas, kuriame buvo 13 karininkų, 4 liktiniai viršilos, 6 liktiniai vyr. puskarininkiai, 18 jaunesniųjų puskarininkų ir 142 eiliniai kariai su 7

676 Slaptas paaiškinimas apygardos viršininkui // Ten pat, l. 20a–20b.

677 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 87. 1926 m. rugsėjo 16 d.

678 Įsakymas kariuomenei Nr. 13. 1927 sausio 21.

679 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 84. 1926 m. rugsėjo 13 d.

680 Įsakymas 2 p. p. Nr. 250. 1926-08-19 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 103, l. 493.

681 Visiškai slaptas II karo apygardos 1926-08-07 raštas 2, 5 ir 8 pėst. pulkų vadams // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 89, l. 17.

arkliais ir 3 sunkiaisiais kulkosvaidžiais⁶⁸².

1926 metais labai intensyviai dirbo pulko Švietimo komisija, vadovaujama pulko karo kapeliono kunigo P. Kryžanausko. Pulke labai sumažėjo beraščių naujokų skaičius. Kariai buvo auklėjami Tėvynės meilės, pasiryžimo ją ginti dvasia. Už tai visiems Švietimo komisijos nariams 1926 m. gruodžio 12 d. pulko vadas plk. ltn. J. Petraitis pareiškė padėką⁶⁸³.

Reikia pažymėti, kad buvo mokomi ne tik kareiviai, bet ir karininkai. Jiems nuolat vykdavo įvairios paskaitos, užsiėmimai prie žemėlapių ir kt. Pvz., 1926 m. sausio–gegužės mėnesiais pulko karininkams buvo organizuota 19 užsiėmimų: kautynių skyrius puolime, žvalgyboje, kaip patrulis, kaip vyriausiasis patrulis; būrys ginantis, puolant, kaip žygio užtvara, būrys apsaugoje, šoninėje rikiuotėje, žvalgyboje; batalionas ginantis, puolant, kaip avangardas, ariergarde. Buvo organizuoti kuopos parodomieji manevrai⁶⁸⁴. Įvairių paskaitų ir užsiėmimų vyko ir rudens laikotarpiu.

1926 metai baigėsi gruodžio 17 d. valstybės perversmu, kuriame aktyviai dalyvavo ir Antrasis pėst. pulkas. Perversmininkai jį buvo numatę kaip pagrindinę perversmo jėgą. Jis ir pradėjo įgyvendinti visą perversmininkų parengtą planą.

Naktį iš gruodžio 16 į 17-ąją pulke buvo paskelbtas pavojus – neva mieste įvyko komunistų sukilimas ir ginklu reikia gelbėti vyriausybę. Suklaidinti apsiginklavę kariai išvygiavo į miestą ginti valdžios. Apie 2 val. nakties pulko kariai apsupo prezidentūrą. Taigi pulkui teko negarbingas vaidmuo – jis tapo svarbiausia

Kariniai patruliai Kauno gatvėse. 1926 12 17 // Lietuva. Praeitis, kultūra, dabartis. p. 167

sąmokslininkų, nuvertusių demokratinę valdžią, ginkluotąją jėgą⁶⁸⁵. Netrukus į veiksmus įsitraukė kiti kariuomenės daliniai – husarų pulko, karo aviacijos, šarvuotųjų rinktinės daliniai, taip pat studentai ateitininkai. Pulko vadas plk. ltn. J. Petraitis buvo paskelbtas Kauno įgulos vadu. Šias pareigas jis ėjo iki gruodžio 31 d., kai jas vėl perėmė gen. ltn. K. Ladiga.⁶⁸⁶

682 2 p. p. vado 1926-08-30 raštas II karo apygardos viršininkui // Ten pat, l. 18

683 Įsakymas 2 p. p. Nr. 379. 1926-12-12 // Ten pat, b. 105, l. 22.

684 1926 m. užsiėmimų su karininkais 2-ojo pėst. p. programa. Sausis–gegužė // Ten pat, b. 119, l. 18.

685 Rudokas Jonas. Giedraičių karžygiai // Veidas, 2007, Nr. 19.

686 Įsakymai 2 p. p. Nr. 401. 1926-12-30; Nr. 403. 1926-12-31 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 107, l. 58, 64.

1927 m. vasario 1 d. nauju pulko vado padėjėju vietoje mjr. V. Steponaičio buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadas mjr. Juozas Tumas. 1-ojo bataliono vadu paskirtas Mokomosios kuopos vadas kpt. Andrius Butkevičius⁶⁸⁷. Tačiau mjr. J. Tumas pulko vado padėjėju dirbo tik iki kovo 24 d. Tą dieną jis buvo paskirtas Ūkio skyriaus viršininku, o Ūkio skyriaus viršininkas mjr. Bronius Ivanauskas paskirtas pulko vado padėjėju⁶⁸⁸.

1927 m. vasario 27 d. Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, atsidėkodamas už plk. ltn. Jono Petruičio indėlį organizuojant valstybinį perversmą, jį nuo 1926 m. rugpjūčio 25 dienos pakėlė į pulkininkus. Tuo pačiu aktu 1-ojo bataliono vadas kpt. A. Butkevičius buvo pakeltas į majorus⁶⁸⁹.

Po įvykusio valstybės perversmo padėtis pulke greitai vėl įėjo į senas vėžes. Pulke vėl prasidėjo įprastinis rutininis gyvenimas, tačiau pulką užgriuvo tikrintojų lavina. 1927 m. balandžio 14 d. II karo apygardos viršininkas gen. ltn. K. Ladiga tikrino, kaip pulke vyksta kareivių mokymas, ir bendrą pulko tvarką. Pasiękti pulko kareivių mokymo rezultatai matyti žemiau pateikiamoje lentelėje.

2 lentelė

Antrojo pėst. pulko kareivių atsakymų į pateiktus klausimus rezultatai⁶⁹⁰

Eil. nr.	Iš ko klausta	Klausta	Iš viso klausimų	Atsakyta gerai	Atsakyta patenkinamai	Atsakyta blogai
1.	Lauko tarnybos statusas	Jauni kareiviai	16	5	8	3
		Seni kareiviai	15	4	9	4
2.	Šaudymo statusas	Jauni kareiviai	19	5	9	5
		Seni kareiviai	16	4	9	5
3.	Vidaus tarnybos statusas	Jauni kareiviai	21	7	10	4
		Seni kareiviai	21	12	8	1
4.	Įgulos statusas	Jauni kareiviai	20	9	9	2
		Seni kareiviai	20	10	10	0
5.	Drausmės statusas	Jauni kareiviai	22	10	11	1
		Seni kareiviai	23	4	12	0
6.	Tėvynės pažinimas	Jauni kareiviai	23	10	12	1
		Seni kareiviai	22	13	8	0
7.	Sunkusis kulkosvaidis	Jauni kareiviai	13	5	7	1
		Seni kareiviai	14	3	10	1

⁶⁸⁷ Įsakymas 2 p. p. Nr. 35. 1927-02-01 // Ten pat b. 113, l. 56.

⁶⁸⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 89. 1927-03-24 // Ten pat, l. 142.

⁶⁸⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 26. 1927 m. vasario 27 d.

⁶⁹⁰ Įsakymas II karo apygardai Nr. 19. 1927-04-12 // LCVA, f. 514, ap. 1. b. 113, l. 202-203.

Kaip matyti iš lentelės duomenų, pulke jaunieji kareiviai buvo mokomi tikrai daug ir intensyviai, nes jų žinios buvo nedaug blogesnės nei senųjų kareivių.

Gen. ltn. K. Ladiga neturėjo didesnių priekaištų ir esamai tvarkai pulke. Iš esmės jo išvados apie patikrintą pulką buvo teigiamos.

1927 m. rugsėjo 3 d. kariuomenės vadas, darydamas kariuomenės dalių inspekcinę apžiūrą, patikrino ir Antrąjį pėst. pulką. Pulke apžiūrai buvo išrikiuota 11 kuopų ir viena komanda. Išrikiuota laikantis rikiuotės statuto reikalavimų. Vadas įsakyme kariuomenei rašė, kad „*kareivių išvaizda gera. Šarvuotė ir mundiruotė geros, tik ūkio kuopoje kelių kareivių suplyšę batai ir apžiūrai kuopa išvesta be šarvuotės. Kareiviai ant kuprinių chemišku rašalu rašo savo pavardes, kas griežtai draudžiama.*

Rikiuotės atžvilgiu pulkas išmokytas gerai. Į klausimus iš vidaus, įgulos ir lauko tarnybų statutų atsakinėjo gerai; kiek silpniau atsakinėjo į klausimus iš tėvynės pažinimo. Šautuvo ir kulkosvaidžio medžiaginę dalį ir šaudymo statutą moka gerai. Mokomoji kuopa iš visų dalykų atsakinėjo patenkinamai.

Valgis geras. Skundų niekas nepareiškė.

*Arkliai gero kūno ir gerai žiūrimi, tik per mažo ūgio ir smulkaus kūno sudėjimo. Kaustymas geras.*⁶⁹¹

1927 m. spalio 1 d. Vyriausiojo štabo viršininkas nakties metu tikrino Kauno įgulos dalis. Patikrintoje Antrojo pėst. pulko kuopoje jokių trūkumų nerasta. Viskas buvo vykdoma pagal esamus reikalavimus⁶⁹². Taigi, kaip matyti, tikrintojai pulkui didesnių pastabų neturėjo.

1927 m. pasižymėjo pulko sportininkai. Rugsėjo 27–28 d. vykusioje kariuomenės sporto dienoje Antrasis pėst. pulkas gavo pereinamąjį Valstybės Prezidento sporto prizą, taip pat prizą už granatos mėtymą⁶⁹³.

Tačiau ramų pulko gyvenimą vėl sukrėtė politiniai įvykiai. 1927 m. rugsėjo mėn. plečkaitininkai vėl bandė organizuoti pučą. Šis pučas didesnės įtakos pulkui neturėjo, tik už palaikymą plečkaitininkų pučo Tauragėje buvo suimtas pulko viršila A. Gurauskas. Jį 1927 m. spalio 27 d. Penktojo pėst. pulko teismas, nagrinėjęs Kėdainių sukilėlių bylą, nuteisė 10 metų sunkių darbų kalėjimo⁶⁹⁴.

1927 m. Respublikos Prezidentas spalio 19 d. aktu Nr. 414 plk. Joną Petraitį atleido iš Antrojo pėst. pulko vado pareigų ir paskyrė II karo apygardos viršininku. Spalio 20 d. plk. ltn. Bronius Ivanauskas buvo paskirtas laikinai eiti pulko vado pareigas⁶⁹⁵. Laikiniai II karo apygardos vado pareigas plk. J. Petraitis pradėjo eiti dar 1927 m. gegužės 15 d., iš šių pareigų perkėlus į III karo

691 Įsakymas kariuomenei Nr. 131. 1927 m. lapkričio 9 d.

692 Įsakymas kariuomenei Nr. 124. 1927 m. spalio 18 d.

693 Įsakymas kariuomenei Nr. 112. 1927 m. rugsėjo 13 d.

694 Čepas R. Plečkaitininkai, V., Vaga, 2000, p. 105.

695 Įsakymas kariuomenei Nr. 126. 1927 m. spalio 20 d.

apygardą viršininku gen. ltn. K. Ladigą⁶⁹⁶. Plk. J. Petruitis II karo apygardos viršininku dirbo tik iki 1927 m. gruodžio 7 d. Tą dieną jis buvo atleistas iš pareigų ir išleistas į atsargą. 1927 m. gruodžio 30 d. II karo apygardos viršininku paskirtas plk. ltn. Kazys Skučas⁶⁹⁷.

Plk. J. Petruitis paliko pulką su gan nemenkomis skolomis. Kaip matyti iš 1931 m. liepos mėn. pulko vado plk. J. Čapliko pasirašyto rašto, jis pulkui dar buvo skolingas 3192 Lt 40 ct. Iš jų: 1209 Lt – Karininkų taupomajai ir skolinamajai kasai, 983,40 Lt – Karininkų ramovės bufetui ir 1000 Lt – Karo mokslo draugijai⁶⁹⁸.

1928 m. balandžio 3 d. jau naujas II karo apygardos viršininkas plk. ltn. K. Skučas atvyko susipažinti su pulku ir ta proga patikrino pulko kareivių mokymą. Rezultatai buvo neblogi, tik apygardos viršininkas pastebėjo, kad silpnai mokoma Tėvynės pažinimo, nes net dalis pulko senųjų kareivių nieko negalėjo pasakyti, kas buvo Lietuvos Didysis kunigaikštis Algirdas, kurio vardu buvo pavadintas pulkas⁶⁹⁹.

Nuo 1928 m. kovo 1 d. pulko etatai buvo padidinti. Tos dienos slaptu II karo apygardos viršininko įsakymu pulkui buvo perduota Atskiroji pėstininkų kuopa⁷⁰⁰, tačiau ši kuopa pulke buvo neilgai. Ji 1929 m. liepos 1 d. vėl buvo iškelta iš Antrojo pėst. pulko sudėties ir pasidarė tiesiogiai pavaldi II karo apygardos viršininkui⁷⁰¹.

1928 m. gegužės 15 d. Lietuva iškilmingai paminėjo atkurtos valstybės dešimtmetį. Iškilmės vyko Žaliakalnyje. „Aušros“ aikštėje įvyko didžiulis kariuomenės paradas, kurį priėmė Respublikos Prezidentas. Parade vadovavo Vyriausiojo štabo viršininkas. Parade dalyvavo ir Antrojo pėstininkų pulko kariai. Antrajam pėstininkų pulkui taip pat teko priimti, apgyvendinti ir pamaitinti atvykusius dalyvauti parade Pirmojo pėst. pulko 113 karių, Ketvirtojo – 116, Aštuntojo – 117⁷⁰².

1927–1928 m. pėstininkų pulkuose vyko susirašinėjimas su kariuomenės vadovybe dėl pulkuose esančių arklių. Kai kuriuose pulkuose arkliai buvo seni, mobilizuoti dar nepriklausomybės karo metais, kai kuriuose pulkuose jų katastrofiškai trūko, kituose buvo perteklius, todėl 1928 m. gegužės mėn. Lietuvos karinė vadovybė sunormino arklių skaičių pėstininkų pulkuose. Antrajam pėst. pulkui buvo patvirtinti 25 arkliai: 5 jojamieji ir 20 važiuojamųjų⁷⁰³.

696 Įsakymas II karo apygardai Nr. 26. 1927-05-15 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 114, l. 38.

697 Įsakymai kariuomenei Nr. 140. 1927 m. gruodžio 7 d.; Nr. 148. 1927 m. gruodžio 31 d.

698 LCVA, f. 514, ap. 1, b. 176.

699 Įsakymas II karo apygardai Nr. 5. 1928-04-17 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 126, l. 9.

700 Įsakymas 2 p. p. Nr. 61. 1928-03-01 // Ten pat, b. 123, l. 81.

701 Įsakymas kariuomenei Nr. 45. 1929 m. birželio 1 d.

702 Įsakymas Kauno įgulai Nr. 9; Įsakymas 2 p. p. 1919-05-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 123, l. 178, 183–184.

703 Vyriausiojo štabo 1928-05-19 raštas // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 138, l. 42

2-asis pėstininkų LDK Algirdo pulkas pasiruošęs vykti į stovyklą. XX a. 3-4 deš. Fotografas Smetenskas. LCVA.

Jeigu bendri kariuomenės mokymai dažniausiai vykdavo rudenį, o vėliau ir žiemą, tai artilerijos ir sunkiųjų kulkosvaidžių mokymai paprastai vykdavo vasarą Varėnos poligone. 1928 m. nuo birželio 10 d. iki birželio 25 d. du pulko kulkosvaidžių būriai (8 sunkieji kulkosvaidžiai ir juos aptarnaujantys 54 kariai) dalyvavo Varėnos poligone vykusiose artilerijos ir sunkiųjų kulkosvaidžių šaudymo pratybose⁷⁰⁴. Čia jie atliko visus būtinius šaudymo pratimus. Tai, be abejo, buvo labai gera praktika pulko kulkosvaidininkams ir ypač karininkams.

1928 m. birželio 24 d. Kaune, Šančiuose, pulkas iškilmingai atšventė pulko 10-ies metų sukaktį. Iškilmėse dalyvavo valstybės ir kariuomenės vadovai. Buvo daug iškilmingų sveikinimų pulkui, kalbų, pulko karių paradas ir kt.

1928 m. rugpjūčio 8 d. l. e. pulko vado pareigas plk. ltn. Bronius Ivanauskas gavo slaptą asmenišką raštą, pasirašytą krašto apsaugos ministro gen. ltn. Teodoras Daukanto, kuriame ministras įsakė skubiai pulką perduoti plk. ltn. Juozui Tumui, o plk. ltn. J. Tumui pulką perimti dar tą pačią dieną⁷⁰⁵. Įsakymas buvo skubiai įvykdytas ir rugpjūčio 8 d. plk. ltn. B. Ivanauskas pulką perdavė plk. ltn. J. Tumui⁷⁰⁶. Rugpjūčio 24 d. Prezidentas Antanas Smetona laikinai

⁷⁰⁴ Slaptas operatyvinis įsakymas II karo apygardai Nr. 1. 1928-05-29 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 126, l. 3.

⁷⁰⁵ Ten pat, l. 63

⁷⁰⁶ Įsakymai 2 p. p. Nr. 222 ir Nr. 223. 1919-08-08 // Ten pat, b. 123, l. 309.

697 Nr.

E.2 pėstininkų pulko Vado p.,
Pulkininkui Leitenantui IVANAUSKUI.

Įsakau Tamstai 2 pėstininkų pulką tuojau perduoti
pulkininkui leitenantui TUMUI, o pastarajam- jį priimti.
Pulko perdavimas rikiuotės žvilgsniu turi būti
atliktas dar šiandien.

17845.
11/VIII-28 n
Lepelėlyh raport.
- - - - - Nr. 545.

Generolas leitenantas
Krašto Apsaugos Ministeris

Gen.št.pulkininkas
L.e.Vyriausiojo Štabo viršininko p.

G a u n a :
1/ II K.Apygardos virš-kas,
2/ 2 pėst.pulko pulkininkas
leit. T u m a s

Įsakymas perduoti pulką plk. ltn. Tumui (LCVA, f. 514, ap. 1, b. 126, l. 63.)

einantį pulko vado pareigas plk. ltn. B. Ivanauską paleido iš kariuomenės į atsargą⁷⁰⁷. Kokios buvo tokio skubaus atleidimo priežastys, nustatyti nepavyko, juo labiau atleidimo išvakarėse, gegužės 15 d. minint Lietuvos valstybės atkūrimo dešimtmetį, plk. ltn. B. Ivanauskas buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu⁷⁰⁸.

Perduodant pulką buvo atliktas pulko turto patikrinimas ir pulko ūkio perdavimo aktą plk. ltn. B. Ivanauskas ir plk. ltn. J. Tumas pasirašė rugsėjo 30 d⁷⁰⁹.

85119 Nr.

byla. 440 Nr.

17845 Nr.
gauti Nr. 48

G a u n a :
II karo apyg. virš-kas,
hlk. leit. Čaplikas.

Leikinat einančiam 2-jo pėstininkų pulko
vado pareigas pulkin. leiten. T u m a i.

Respublikos Prezidento 8.m. gruodžio mėn. 14 d.
aktu 726 Nr pulkin. leiten. Č a p l i k a s paskirtas
2-jo pėstininkų D.L.K. Algirdo pulko vadu.

Įsakau Tamstai perduoti pulką pulk. leiten. Čapli-
kui ir grįžti prie savo tiesioginių pulko vado pareigų.

Apie perdavimą pranešti.

Gen. Štabo pulkininkas
L.e.Krašto Apsaugos Ministerio p.
Vyriausiojo Štabo viršininkas
Pulkininkas leitenantas
Administracijos valdybos viršininkas

85120 Nr.

byla. 440 Nr.

17845 Nr.
gauti Nr. 48

G a u n a :
II karo apyg.v-kas,
A.Karin.Čaryų v-kas,
Pulk. leit. Tumas.

Aukštųjų Karininkų D.L.K. Vytauto Čaryų
pulkin. leiten. Č a p l i k a i.

Respublikos Prezidento 8.m. gruodžio mėn. 14 d.
aktu 726 Nr Tamsta paskirtas 2-jo pėstininkų D.L.K. Al-
girdo pulko vadu.

Įsakau Tamstai perimti 2-ąjį pėstininkų pulką iš
pulkininko leitenanto T u m a o.

Apie perėmimą pranešti.

Gen. Štabo pulkininkas
L.e.Krašto Apsaugos Ministerio p.
Vyriausiojo Štabo viršininkas.

Pulkininkas leitenantas
Administracijos valdybos viršininkas

Įsakymas plk. ltn. Tumui pulką perduoti
plk. J. Čaplikui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 126,
l. 70

Įsakymas plk. J. Čaplikui perimti 2 p. pulką. //
LCVA, f. 514, ap. 1, b. 126, l. 71.

707 Įsakymas kariuomenei Nr. 67. 1928 m. rugsėjo 12 d.

708 Įsakymas kariuomenei Nr. 47. 1928 m. gegužės 25 d.

709 Įsakymas II karo apygardai Nr. 32. 1928-10-15 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 123, l. 403.

Gruodžio 14 d. pulko vadu buvo paskirtas plk. ltn. Julius Čaplikas⁷¹⁰. Pulką plk. ltn. J. Tumas plk. ltn. J. Čaplikui perdavė gruodžio 21 d.⁷¹¹ Laikinai ėjęs pulko vado pareigas plk. ltn. J. Tumas 1928 m. vasario 8 d. paskirtas pulko vado padėjėju, o vasario 16 d. atleistas iš iki tol eitų Ūkio skyriaus viršininko pareigų⁷¹².

1929 m. balandžio mėn. 18 dieną Vyriausiojo štabo viršininkas plk. Petras Kubiliūnas darė inspekcinę apžiūrą Antrajame pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulke. Bendroje rikiuotėje pulkas atrodė neblogai. Labai gerai buvo sutvarkytos Mokomosios kuopos kareivinės. Virtuvės švarios, maistas geras, valgis gaminamas gerai ir skaniai. Maisto, ginklų, drabužių, ginkluotės ir pakinktų sandėliuose tvarka buvo gera. Arklidė tvarkinga, arkliai prižiūrėti.

Bendra išvada buvo: „*Bendrai, ūkio organizaciniais ir tvarkos atvejais pulkas atrodo visai gerai, tik į silpnoką pulko rikiuotę kreipiu apygardos viršininko ir pulko vado dėmesį.*“⁷¹³

Balandžio 22 d. pulką tikrinti atvyko II karo apygardos viršininkas plk. K. Skučas. Iš esmės jo išvados buvo panašios, skirtumas tik tas, kad apygardos viršininkui pasirodė, kad pulko kariai prastai moka Lietuvos ir pulko istoriją⁷¹⁴.

1929 m. gegužės mėn. plečkaitininkų bandymas įvykdyti valstybės perversmą pulką palietė tik netiesiogiai. Gegužės 13 d. pulko vadas gavo skubų slaptą II karo apygardos štabo viršininko nurodymą sustiprinti budrumą, sargybas, ypač prie amunicijos sandėlių, kur reikia, siųsti patrulius, perimti kai kurių geležinkelio tiltų apsaugą⁷¹⁵. Nurodymas saugoti geležinkelio tiltus buvo atšauktas 1929 m. spalio 26 d., išskyrus tiltą per Nerį Jonavoje⁷¹⁶.

Grupė karių Panemunėje, 1929-12-05

710 Įsakymas kariuomenei Nr. 93. 1928 m. gruodžio 15 d.

711 Įsakymai 2 p. p. Nr. 359, Nr. 360. 1928-12-21 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 123, l. 489.

712 Įsakymas kariuomenei Nr. 11. 1928 m. vasario 8 d.; Įsakymas 2 p. p. Nr. 47. 1928-06-16 // Ten pat, l. 59.

713 Įsakymas kariuomenei Nr. 33. 1929 m. balandžio 25 d.

714 Įsakymas II karo apygardai Nr. 5. 1929-04-27 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 142, l. 11

715 Skubus slaptas asmeniškasis II karo apygardos 1929-05-13 raštas // Ten pat, b. 141, l. 5.

716 Slaptas II karo apygardos štabo viršininko raštas // Ten pat, l. 6.

1929 m. rugsėjo mėn. 1-ojo bataliono vadas mjr. A. Butkevičius buvo paskirtas Ketvirtojo pėst. pulko vado padėjėju ir rugsėjo 16 d. išvyko iš pulko. 1-ojo bataliono vadu buvo paskirtas kpt. Mikas Repšys⁷¹⁷.

Rugsėjo–spalio mėn. vykusiuose kariuomenė rudens manevruose dalyvavo vienas pulko pėstininkų batalionas ir Mokomoji kuopa⁷¹⁸. Manevruose batalionas pasirodė neblogai, rimtesnių pastabų nebuvo gauta.

1929 m. spalio 12 d. pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas išvyko mokytis į Aukštųjų karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursus. Pulko vado pareigas jo mokymosi laikotarpiui perėmė plk. ltn. J. Tumas⁷¹⁹. 1930 m. nuo balandžio 1 d. pulko vadas vėl išvyko į 4 mėn. aukštesniųjų viršininkų informacinius kursus. Pulko vado pareigas vėl ėjo plk. ltn. J. Tumas⁷²⁰.

1930 m. balandžio 10 d. pulko vadovybė gavo KAM Vyriausiojo štabo aplinkraštį, kuriame buvo atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvos komunistų partijos centro komitetas davė griežtus nurodymus partijos instruktoriams kariuomenei, kad komunistų partijos nariai rezidentai kariuomenėje Kaune ir provincijos miestuose būtinai organizuotų gegužės 1-osios minėjimą. Nurodyta, kad tą dieną kareiviai paskelbtų visuotinį streiką, boikotuotų užsiėmimus, rinktųsi kareivinėse į būrelius dienos reikšmei aptarti, keltų darbininkų kovos šūkius, dainuotų revoliucines dainas, kareivinių rajone iškabintų komunistų vėliavas. Taip pat buvo nurodyta kareiviams visokeriopai stengtis išeiti iš kareivinių ir rinktis mieste į nurodytas demonstracijos vietas ir prisidėti prie bendros ruošiamos bedarbių ir darbininkų demonstracijos.

Buvo informuojama, kad duotas nurodymas kareivinėse platinti komunistinę literatūrą, atsisaukimus, parašytus specialiai kareiviams.

Aplinkraštyje krašto apsaugos ministras dalių vadams įsakė atkreipti į tai ypatingą dėmesį ir pasirūpinti, kad šių tikslų komunistų partija nesugebėtų pasiekti.

Be to, buvo atkreiptas dalių vadų dėmesys dar į tokį faktą, kad socialdemokratų-plečkaitininkai paskyrė specialius asmenis verbuoti į savo eiles karininkus ir puskarininkus, kad tokiu būdu sustiprintų savo įtaką kariuomenėje⁷²¹. Tai nebuvo naujiena pulkui, nes pulke kartkartėmis buvo randama komunistinės literatūros, kartais būdavo iškabintos raudonos vėliavos. Pulko vadovybė turėjo įtariamų komunistinę veiklą kareivių sąrašus, juos atidžiai stebėjo ir kiek

717 Įsakymas kariuomenei Nr. 70. 1929 m. rugsėjo 9 d.; Įsakymas 2 p. p. Nr. 266. 1929-09-16 // LCVA. f. 514, ap. 1, b. 137, l. 365.

718 Įsakymas kariuomenei Nr. 85. 1929 m. lapkričio 14 d.

719 Įsakymas 2 p. p. Nr. 295. 1929-10-12 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 138, l. 38.

720 Įsakymai 2 p. p. Nr. 93. 1930-04-04; Nr. 128. 1930-07-01 // Ten pat, l. 249; b. 153, l. 122.

721 Aplinkraštis Nr. 1 // Ten pat, b. 157, l. 28.

nors rimtesnės įtakos pulko kareiviams jie padaryti negalėjo.

1930 m. vasarą pulkas atliko rekognoskavimo darbus kelių, einančių į šiaurę nuo Kauno⁷²². Taip pat atliko išsamias Lapių valsčiaus rajono studijas, atkreipdami ypatingą dėmesį į perkėlas per Nerį, į Neries dešiniojo kranto gynimo sąlygas.

Taip pat išstudijuotas

kelio Vilijampolė–Kulva–Martyniškiai rajonas⁷²³. Visą rugpjūčio mėn. pulko kulkosvaidžių kuopa dalyvavo šaudymo pratimuose Varėnos poligone⁷²⁴.

Rugsėjo mėnesį nemažas būrelis pulko karių Respublikos Prezidento buvo apdovanoti Vytauto Didžiojo ordinais. Jais buvo apdovanoti:

4-ojo laipsnio – plk. ltn. Juozas Tumas;

5-ojo laipsnio – mjr. Emilis Gincas, vyr. ltn. Vladas Gobšteinas.

Vytauto Didžiojo ordino 3-iojo laipsnio medaliu – viršilos Juozas Stanaitis, Jonas Kopūstas, Stasys Petravičius, Juozas Nakutavičius, Jonas Snieckus, Petras Valkauskas, Vytautas Bankauskas, Aleksa Zamžickas, Kazys Sadlauskas, Jurgis Okas, Stasys Šidlauskas ir sanitarijos viršila Petras Bačiulis. Vyriausieji puskarininkiai Stasys Kundra ir Petras Aglinskas ir civilis tarnautojas Jonas Klevinskas⁷²⁵.

Lapkričio 1 d. į pulką buvo paskirti 4 Karo mokyklą baigę leitenantai: Antanas Vaitkūnas, Jonas Balčiūnas, Adolfas Gaigalas ir Stasys Gromnickas⁷²⁶.

1930 m. net 41 Karo mokyklos kariūnas aspirantas atliko praktiką pulke⁷²⁷.

1927–1929 m. pulke veikė vyrų choras, tačiau 1929 m. choras, paleidus atitarnavusius kareivius, iširo. 1930 m. vasarą choras vėl buvo suorganizuotas. Choro vadovu paskirtas vyr. ltn. J. Kulikauskas. Nuo 1928 m. pulke veikė dramos mėgėjų kuopelė, vadovaujama kpt. P. Kalikausko⁷²⁸.

Lietuvos kariuomenės 2-ojo pėstininkų LDK Algirdo pulko kareivinės Šančiuose – pastatas ir dalis teritorijos. Kaunas, apie 1930 m. Fotografas M. Šuras. LCVA. P-27125.

722 I karo apygardos 1930-06-20 raštas // Ten pat, b. 108 (byla nenumuruota).

723 Slaptas I karo apygardos 1930-06-18 raštas // Ten pat.

724 Įsakymas kariuomenei Nr. 52. 1930 m. spalio 18 d.

725 Įsakymas kariuomenei Nr. 47. 1930 m. rugsėjo 5 d.

726 Įsakymas 2 p. p. Nr. 317. 1930-11-05 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 154, l. 172.

727 Įsakymas 2 p. p. Nr. 296. 1930-10-11 // Ten pat, l. 142-143.

728 1930-05-03 l. e. pulko v. pareigas plk. ltn. J. Tumo raštas Vyr. štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkui // Ten pat, b. 156, l. 64.

Pulko šaudykloje // Karys, 1931, Nr. 5. Fotografas V. Zigmantas. (LCVA).

Rugsėjo 4–6 d. vykusiose kariuomenės sporto dienose sėkmė lydėjo pulko sportininkų komandą. Antrojo pėst. pulko komanda iškovojo Kariuomenės sporto draugijos pereinamąją prizą⁷²⁹.

Apskritai reikia pažymėti, kad sportas buvo populiarus tiek tarp pulko kareivių, tiek tarp karininkų. Pulko karininkai aktyviai dalyvavo Kariuomenės sporto draugijos veikloje. 1933 m. net 17 pulko karininkų buvo šios draugijos nariai⁷³⁰.

1931 m. sausio pradžioje į Vytauto Didžiojo karininkų kursus buvo išsiųsti pulko vado padėjėjas plk. ltn. J. Tumas ir mjr. E. Gincas⁷³¹. Tačiau tai pulko vado nepradžiugino, nes pulke ėmė trūkti karininkų. 1931 m. sausio 1 d. jis parašė raportą II pėst. divizijos vadui, kuriame rašė, kad komandiravimas karininkų į kitas karines dalis be pulko vado sutikimo ardo pulke nustatytą užsiėmimų tvarką. Toliau vadas rašė, kad 1931 m. sausio pradžioje net 16 karininkų išsiųsta į įvairius kursus. Be to, ne visi karininkų etatai pulke yra užimti ir pulke iš turinčių būti 55 karininkų teliko tik 27. Pulko vadas prašė gražinti iš Karo mokyklos pulko vyr. ltn. P. Bilevičių, perkelti, jei tai įmanoma, iš Penktojo pėst. pulko vyr. ltn. Tada Matulevičių ir paskirti kelis išleidžiamus iš Karo mokyklos leitenantus⁷³².

⁷²⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 50. 1930 m. rugsėjo 25 d.

⁷³⁰ Sąrašas 2-ojo p. DLK Algirdo pulko karininkų – kariuomenės sporto draugijos narių // LCVA. f. 514, ap. 1, b. 206, l. 21.

⁷³¹ Įsakymai 2 p. p. Nr. 14, 1931-01-12; Nr. 18, 1931-01-18 // Ten pat, b. 164, l. 19, 28.

⁷³² Ten pat, b. 169, l. 1.

Tačiau karinė vadovybė į šį raštą nereagavo ir padėtis pulke nepasikeitė. 1931 m. spalio 8 d. pulko vadas plk. J. Čaplikas vėl rašo raportą II pėst. divizijos vadui, kuriame nurodo, kad pulke trūksta 14 karininkų, 6 karininkai yra priskirti pulkui, bet pulke nedirba, be to, būna sergančių. Taigi iš viso pulke trūksta 20 karininkų. Be to, kadangi pulkas dislokuotas Kaune, karininkai nuolat gauna įvairias užduotis už pulko ribų, todėl pulke likę karininkai nuolat blaškosi tarp įvairių pareigų ir planinis darbas pulke faktiškai nevyksta. Pulko vadas prašė divizijos vado tarpininkauti, kad skirstant baigusius karo mokyklą karininkus daugiau jų būtų paskirta į Antrąjį pulką⁷³³.

1931 m. gegužės 6–7 d. pulką tikrino II Pėstininkų divizijos vadas plk. Kazys Skučas. Divizijos vadas tikrino naujokų mokymą, kareivių parengimą bei bendrą pulko būklę. Po patikrinimo išleistame įsakyme divizijai, divizijos vadas smulkiai išdėstė visus pastebėtus trūkumus ir gerą pulko veiklą. Daugiausia trūkumų rado muzikantų komandoje: kareivinių pastatas blogai prižiūrimas, palangės išpuvusios, langų rėmai nesandarūs, krosnys sugadintos, nėra jokių puošybos elementų, nepakabintas termometras ir nėra informacijos apie oro slėgį. Kareivių knygelės pildomos netvarkingai, nepasirašytos adjutanto. To priežastį divizijos vadas aiškino tuo, kad komandos viršila eina ūkvedžio, raštininko ir muzikanto pareigas, todėl ir tvarkos labai mažai⁷³⁴. Tačiau, kad pagrindinė nurodytų trūkumų priežastis – karininkų trūkumas, divizijos vadas kažkodėl nepastebėjo.

Liepos 20 d. pulką tikrino krašto apsaugos ministras plk. B. Giedraitis, lydimas Tiekimo valdybos viršininko. Iš esmės kokių nors rimtesnių pastabų pulkui ministras nepareiškė⁷³⁵.

Nuo 1931 m. liepos 6 iki rugpjūčio 24 d. pulko kulkosvaidžių kuopa dalyvavo kariuomenės manevruose⁷³⁶, o rugsėjo 22 d. į pulką stebėti pratimų atvyko Vokietijos kariuomenės keturių karininkų delegacija. Vokiečių vizitui buvo gerai pasiruošta. Jau rugpjūčio 27 d. II pėst. divizijos štabas apie būsimą vokiečių vizitą informavo pulko vadą ir įsakė pasirengti parodomiesiems bataliono ir kuopos manevrams, surengti jų repeticiją⁷³⁷. Rugsėjo 22 d. nurodytieji manevrai, stebinti Vokietijos karininkams, įvyko. Manevruose dalyvavo pulko suvestinis batalionas, ryšininkai, Mokomoji kuopa, 1-osios kulkosvaidžių kuopos sunkiųjų kulkosvaidžių būrys ir Trečiojo artilerijos pulko 3 baterijų būrys. Manevrams vadovavo pats pulko vadas plk. J. Čaplikas⁷³⁸. Reikia pažymėti, kad pulke trūkstant karininkų, per organizuojamus manevrus iškilo tam tikrų problemų, nes vienam karininkui tekdavo atlikti ne vienas pareigas.

733 Ten pat, l. 13.

734 Slaptas įsakymas II pėst. divizijai. 1931-05-22 // Ten pat, b. 167, l. 19.

735 Įsakymas kariuomenei. 1931 m. liepos 24 d.

736 Įsakymas kariuomenei Nr. 54. 1931 m. spalio 7 d.

737 II PD štabo raštas Antrojo pėst. pulko vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, 171, l. 14.

738 Rugsėjo mėn. 22 d. taktikos pratimams organizuoti įsakymas // Ten pat, l. 15.

Dar pulkui neatsigavus po parodomųjų manevrų, rugpjūčio viduryje pulkas gavo Generalinio štabo I skyriaus raštą, kuriame buvo klausama, ar pulkas galėtų priimti 150 kariūnų aspirantų. Pulko vadas, motyvuodamas tuo, kad pulke labai trūksta karininkų ir negalės kokybiškai vykdyti aspirantų mokymo, juos priimti atsisakė⁷³⁹.

1931 m. gruodžio 9 d. pulko vadas gavo II pėst. divizijos vado raštą, kuriame buvo nurodyta, kad 1932 m. rugpjūčio mėn. pulkas privalės dalyvauti pratimuose Gaižiūnų stovykloje. Įsakyta pasirengti išvykimui pulko vado su operatyviniu štabu, dviem pėstininkų batalionais, manevrine ryšių kuopa ir kitais patarnaujanciais padaliniais. Rašto pabaigoje buvo sakiny, kad pulke esamas žmonių trūkumas bus papildytas pašauktais atsargos kariais.

Kaip matyti iš pulko vado atsakomojo rašto, kad sėkmingai galėtų organizuoti poligono pratimus, pulkui trūko 14 karininkų, 28 vyr. puskarininkų, 54

Lauko centrinė telefonų stotis (LCVA)

jaunesniųjų puskarininkų, 6 jaunesniųjų sanitarijos puskarininkų, 810 eilinių kareivių. Taip pat 7 jojamųjų arklių, 67 gurguolės arklių, lauko virtuvės, 347 vasarinių kepurių, 250 duonmaišių, 544 katiliukų, 967 čiužinių⁷⁴⁰. Taigi, kaip matyti iš pateiktų skaičių, pulko aprūpinime buvo rimtų spragų.

1932 m. liepos 19 d. pulko 2-asis batalionas, susidedantis iš trijų pėstininkų, vienos kulkosvaidžių kuopos ir ryšių būrio, vadovaujamas mjr. E. Gincio, išvyko į Gaižiūnų poligoną. Kartu su mjr. E. Gincu išvyko ir manevrams vadovavo pulko vadas plk. J. Čaplikas ir dar

21 karininkas. Poligone jie užtruko beveik pusantro mėnesio ir į nuolatinę dislokacijos vietą Kaune sugrįžo tik rugsėjo 1 d.⁷⁴¹

⁷³⁹ Pulko 1931-08-21 raštas Generalinio štabo valdybos I skyriui // Ten pat, b. 189, l. 2.

⁷⁴⁰ Ten pat, b. 171, l. 23, 33.

⁷⁴¹ Įsakymas 2 p. p. Nr. 207, 1932-08-19; Nr. 252, 1932-09-01 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 178, l. 241, 375; Įsakymas kariuomenei Nr. 65. 1932 m. rugsėjo 30 d.

Dideli pulko manevrai Gaižiūnų poligone vyko ir 1933 m. nuo gegužės 31 d. iki liepos 15. Į manevrus buvo išvykę didžioji pulko karininkų dalis, vadovaujama pulko vado plk. J. Čapliko. Be to, į mokymus buvo pakviesti 503 pulko atsargos kariai⁷⁴². Vos tik pasibaigus šiems manevrams, dalis pulko karių turėjo nuo liepos 17 d. vykti į II pėst. divizijos suvestinį batalioną, sudarytą iš Antrojo, Penktojo pulkų ir Vytauto Didžiojo kuopos. Bataliono manevrai vyko iki rugpjūčio 29 d.⁷⁴³

Kaip pulkas pasirengęs vykdyti karines užduotis, buvo tikrinama ne tik per manevrus, bet tai darė ir aukštieji kariniai viršininkai rengdami patikrinimus. Jų metu buvo galima patikrinti netgi detaliau nei per manevrus. 1932 m. birželio 14–16 d. II pėst. divizijos vadas plk. K. Skučas darė pulko apžiūrą. Divizijos vadas tikrino, kaip kuopos įvaldžiusios pratimą „kuopa puolant“. Deja, kuopos darė daug klaidų, ir divizijos vadas surašė gana ilgą patikrinimo aktą, kuriame nurodė pastebėtus trūkumus ir pateikė rekomendacijas, kaip juos likviduoti. Išimtį sudarė Sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos kareivių parengimas, už ką divizijos vado buvo pagirti.

Pulko veiksmai rikiuotėje buvo įvertinti gerai. Kareiviai gerai buvo parengti durtuvų kautynėms, gerai išmanė statutus. Nebuvo pastabų ir pulko ūkio dalių⁷⁴⁴.

1932 m. spalio 31 d. įsakymu kariuomenei, atsižvelgiant į daugkartinius pulko vado prašymus, į pulką buvo paskirti 4 karo mokyklą baigę jaunesnieji leitenantai: Vladimiras Lunia, Valdemaras Žvelgynas, Bronius Jasas ir Zenonas Kemzūra⁷⁴⁵. Gruodžio pabaigoje Vytauto Didžiojo karininkų kursus baigė Antrojo pėst. pulko leitenantai Vytautas Strazdas ir Stasys Luža. Tačiau į pulką jie nesugrįžo. Pirmasis krašto apsaugos ministro buvo paskirtas į Ryšių batalioną, kitas – į Autorinktinę⁷⁴⁶.

Pulko karininkų korpuso padėtis kiek pagerėjo 1933 metais. Liepos 15 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Ryšių kursų antrąją laidą baigė kpt. Kazys Ališauskas ir j. ltn. Stasys Gromnickas, o rugsėjo mėn. į pulką paskirti baigę karo mokyklą jaunesnieji leitenantai Pranas Petronis, Antanas Žukas, Antanas Šimkus, Ignas Taunys, Albertas Savickas ir Kazys Kalibatas⁷⁴⁷.

1932 m. lapkričio 29 d. 8 val. ryto pulko vadas buvo iškvieštas į II pėst. divizijos štabą ir jam buvo įteiktas pranešimas, kad pulke paskelbtas pavojus. Susipažinęs su įteikto rašto turiniu, pulko vadas greitai sugrįžo į pulko štabą, kur

742 Įsakymas 2 p. p. Nr. 168. 1933-06-14; Nr. 233. 1933-08-17 // LCVA, f. 514, b. 192, l. 63–67, 214.

743 Įsakymas kariuomenei Nr. 69. 1933 m. rugsėjo 21 d.

744 Slaptas įsakymas 2 pėst. divizijai Nr. 2. 1932-07-04 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 209, l. 5–6.

745 Įsakymas kariuomenei Nr. 76. 1932 m. spalio 31 d.

746 Įsakymas kariuomenei Nr. 86. 1932 m. gruodžio 31 d.

747 Įsakymas kariuomenei Nr. 51. 1933 m. liepos 15 d.; Įsakymas 2 p. p. Nr. 270. 1933-09-22 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 193, l. 1.

įsakė adjutantui nustatyta tvarka skelbti pavojų. Apie pavojų adjutantas telefonu pranešė budinčiam karininkui, kurio nurodymu 8 val. 9 min. nuskambėjo pavojaus trimitas. Kuopos buvusioje užsiėmimų aikštėje skubiai susirinko ir laukė nurodymų.

8.15 val. pavojaus trimitas buvo pakartotas ir tęsėsi 5 minutes, bet pavojaus signalo užklupti kariai ir toliau buvo aikštėje, ir laukė. Per tą laiką į pulko štabą atvyko pulko vado padėjėjas, kuriam pulko vadas davė atitinkamus nurodymus. Numatytos išvykti kuopos iš aikštės nuvyko į kareivines, o jų vadai 8.30 val. susirinko pulko štabe gauti nurodymų. Pulko vado padėjėjas davė nurodymus įsakdamas pasirengti išvykti 11.30 val. Nurodytu laiku pulko daliniai išsirikiavo aikštėje.

Nors pasirengimas išvykti buvo įvykdytas laiku, tačiau divizijos vadovybė

Pulko atsarginių mokymas poligone. Fotografas A. Pajaujis. LCVA.

ši pratimą įvertino neigiamai, nes buvo padaryta daug klaidų. Pirmiausia, pulko vado padėjėjas nurodymus dėl išvykimo turėjo duoti numatyto išvykti bataliono vadui, o jau jis toliau turėjo organizuoti visą pasirengimą, o šiuo atveju, nurodymai buvo duoti kuopų vadams. Pasirengęs išvykti batalionas nepaėmė sanitarų, nebuvo pasirū-

pinta vaistų ir tvarsliaivos atsargomis, nepaimta maisto, nepaimta sanitarinių vežimų.

Po šio mokomojo pavojaus paskelbimo pratybų pulko vadui buvo įsakyta iš anksto parengti veiksmų planą paskelbus pavojų⁷⁴⁸. Šis pavedimas buvo įvykdytas vėliau. 1934 m. gegužės 29 d. pulko vadas J. Čaplikas patvirtino kovos parengties paskelbus pavojų planą. Jame buvo numatyta, kurie daliniai ką turi daryti pulke paskelbus pavojų⁷⁴⁹. (Žr. 5 priedą.)

1933 m. sausio 13 d. į pulką metams iki 1934 m. sausio 12 d. iš Generalinio štabo IV valdybos buvo atsiųstas atlikti stažuotę gen. št. mjr. A. Šova. Jis buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu, o 1-ojo bataliono vadas mjr. M. Repšys

⁷⁴⁸ Slaptas įsakymas II pėst. divizijai Nr. 14. 1932-12-31 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 209, l. 23–24.

⁷⁴⁹ Pulko pasirengimo pavojui ištikus planas // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 217, l. 1.

mjr. A. Šovos stažuotės laikotarpiu buvo išsiųstas į Penktąjį pėstininkų pulką⁷⁵⁰.

Birželio pabaigoje liepos pradžioje pulkas dalyvavo kariuomenės pratimuose, kurie baigėsi liepos 4 d. dalyvavusių pratimuose kariuomenės dalių paradu Kaune⁷⁵¹.

1933 m. vasarą labai padaugėjo Kauno miesto komendanto pranešimų, kad mieste patrulių sulaikomi pulko kareiviai. Dažniausi jų prasižengimai buvo tai, kad kareiviai būdavo netvarkingai apsirengę, be durtuvų, kariškai nepasisveikindavo. Spalio 2 d. išleistame įsakyme pulkui, pulko vadas plk. J. Čaplikas atkreipė į tai pulko karininkų dėmesį nurodydamas, kad į miestą išleisti tik tvarkingai atrodančius kareivius ir didesnę dėmesį atkreipti į kareivių auklėjimą⁷⁵². Tačiau padėtis nedaug tepasikeitė. Per 1933 metus Kaune patrulių buvo sulaikyta ir pristatyta į komendantūrą:

39 pulko kareiviai, kurie be dokumentų buvo mieste iki 21 val.,

6 – buvo mieste be dokumentų iki 24 val.,

8 – buvo mieste naktį,

2 – vaikščiojo girti gatvėmis ir neturėjo dokumentų,

1 – būdamas girtas gatvėje triukšmavo,

3 – vaikščiojo girti gatvėmis,

3 – nepasisveikino su karininkais,

45 – nepasisveikino su puskarininkiais,

8 – sveikinosi ne pagal statuto reikalavimus,

12 – vaikščiojo mieste ilgiau, nei jiems leista,

87 – sulaikyti kaip netvarkingai apsivilkę,

19 – vaikščiojo laikydami rankas kišenėse⁷⁵³.

Taigi iš viso per metus buvo sulaikyti 233 pulko kareiviai. O kiek nepakliuvo? Taigi, pulko karininkams buvo kur pasispausti, kad pulko kareiviai būtų drausmingesni.

Antrojo pėst. pulko kareiviai garsėjo geru šaudymu. Todėl neatsitiktinai 1933 spalio mėn. šaudymo iš šautuvo varžybose net 12 pulko puskarininkių ir eilinių laimėjo prizus ir jiems buvo įteikti ženkleliai „Geram šauliui“⁷⁵⁴.

1933 metais vykdant Vyriausiojo štabo viršininko nurodymą, 15 metų pulko sukakties šventė buvo paminėta labai kukliai. Galbūt tik reikėtų paminėti, kad penkioliktajam pulko gimtadieniui paminėti Antanas Vaičiūnas pulkui sukūrė dainą „Ties Giedraičiais“ (žr. 6 priedą). Gruodžio 5 d. per pulko penkiolikos metų minėjimo metines pulko vadas plk. Julius Čaplikas už nuopelnus Lietuvai

750 Įsakymas 2 p. p. Nr. 19. 1933-01-18 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 191, l. 32; II PD vado 1933-11-15 raštas Antrojo p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 209, l. 44.

751 1933-07-02 II pėst. divizijos štabo raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 205, l. 1.

752 Įsakymas 2 p. p. Nr. 280. 1933-10-02 // Ten pat, b. 193, l. 16–17.

753 2 PP sulaikytų per 1933 metus mieste kareivių žinios // Ten pat, b. 212, l. 51.

754 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 32. 1933-10-28 // Ten pat, b. 193, l. 72.

buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio ordinu⁷⁵⁵.

Į 1934-uosius, nemažų permainų atnešusius pulkui metus, pulkas įžengė turėdamas 59 karininkus ir 1107 kareivius. Iš jų 83 buvo grandiniai ir 1074 eiliniai. Pulkas turėjo 1 minosvaidį, 24 sunkiuosius kulkosvaidžius, 42 lengvuosius kulkosvaidžius, 1063 šautuvus, 81 kardą, 307 316 šovinių, 5 jojamuosius ir 20 gurguolės arklių, 82 gurguolės vežimus, 8 kulkosvaidžių vežimėlius, 11 lauko virtuvių ir kitokio turto⁷⁵⁶. Nuo balandžio 16 d. į pulką atlikti komandavimo stažo iš Vyriausiojo štabo buvo atsiųstas plk. ltn. Jonas Černius. Jis buvo paskirtas pulko vado padėjėju neužimant etatinės vietos⁷⁵⁷.

1934 m. iš birželio 6 į 7 d. naktį Kaune voldemarininkai sukėlė pučą, norėdami į ministro pirmininko postą gražinti A. Voldemarą. Prisidengiant mokomuoju aliarmu, karo aviacija, Šarvuočių rinktinė, Husarų ir Penktasis pėstininkų pulkai, dalis Antrojo pėstininkų pulko buvo apginkluoti ir išvesti į miestą. Kariuomenė užėmė Vyriausiąjį štabą, centrinę telefono ir telegrafo stotį, paštą, geležinkelio stotį, apsupo Vidaus reikalų ministeriją, Valstybės saugumo departamentą, policijos nuovadas, pastatė sargybas ant tiltų, kiti patraukė prezidentūros link. Buvo suimtas ir atvežtas į Vyriausiąjį štabą Kauno miesto ir apskrities karo komendantas plk. Pranas Saladžius. Norėta suimti ir ministrą pirmininką Juozą Tūbelį, bet šis spėjo išvažiuoti ir pasislėpė Kėdainiuose. Nepakluso pučistams tik Kauno policija ir Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. Ginkluoti policininkai užsibarikadavo policijos nuovadose, o pagrindinės policijos jėgos buvo mestos prezidentūrai ginti. Su kariūnų daliniu aplinkiniais keliais, pro Napoleono kalną, atskubėjo Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. Jonas Jackus. Vyriausiojo štabo viršininkas gen. ltn. Petras Kubiliūnas, atvykęs pas prezidentą A. Smetoną, pareikalavo, kad būtų sudarytas naujas ministrų kabinetas su pirmininku A. Voldemaru. Norėdamas laimėti laiko, A. Smetona neatsikalbinėdamas sutiko sudaryti koalicinį ministrų kabinetą, įsileidžiant ir A. Voldemarą, bet kai kareiviai sugrįžo į kareivines, jis pakeitė sprendimą. Buvo duoti nurodymai izoliuoti A. Voldemaro šalininkus visoje Lietuvoje.

Birželio 7 d. Kauno įgulos viršininkas gen. št. plk. S. Pundzevičius Kaune įvedė kovos parengties budrumo padėtį. Buvo uždrausta karius išleisti atostogų, be dalinio vado leidimo išleisti į miestą. Karininkai privalėjo informuoti, kur yra, kad bet kada būtų galima surasti, apmokytiems kariams buvo leidžiama miegoti tik apsirengusiems, mokymus organizuoti tik karinių dalinių teritorijoje ir kuo arčiau kareivinių, patikrintos ginklų ir šaudmenų atsargos⁷⁵⁸.

755 Įsakymas kariuomenei Nr. 92. 1933 m. gruodžio 20; 1933-07-31 II pėst. divizijos štabo raštas 2 p. p. vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 205, l. 6.

756 2 p. p. suvestinės žinios 1934 m. sausio 1 d. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 214, l. 5.

757 Įsakymas 2 p. p. Nr. 107. 1934-04-17 // Ten pat, b. 212, l. 158.

758 Įsakymas Kauno įgulai Nr. 12. 1934-06-07 // Ten pat, l. 234.

Tuo tarpu Antrojo pėst. pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas nuo birželio 5 d. buvo išėjęs atostogauti. Sužinojęs apie birželio 6–7 nakties įvykius, pulkininkas grįžo iš atostogų ir nuo birželio 7 d. vėl pradėjo eiti pulko vado pareigas⁷⁵⁹. Greitai pulke buvo atkurta tvarka ir drausmė. Didesnių incidentų pulkui pavyko išvengti.

Pučui ir jo priežastims ištirti jau birželio 7 d. buvo sudaryta komisija. Komisijos pirmininku buvo paskirtas I pėst. divizijos vadas gen. ltn. P. Tamašauskas. Nariais: Antrojo pėst. pulko vadas plk. J. Čaplikas ir Karo teismo prokuroro padėjėjas K. Rudminas⁷⁶⁰.

Dalis pulko jaunesniųjų karininkų už dalyvavimą puče Kariuomenės teismo buvo nuteisti. J. ltn. Antanas Šimkus teismo sprendimu per 36 val. buvo išleistas į atsargą ir perduotas karo komendantui, kur jis gyveno, žinion.

Ltn. Antanas Stankevičius, j. ltn. Jonas Balčiūnas ir j. ltn. Valerijonas Šimkus išleisti į atsargą be teisės dėvėti karininko uniformą ir irgi perduoti atitinkamų karo komendantų žinion.

J. ltn. Ignas Taunys buvo pažemintas į eilinius ir atleistas iš karo tarnybos. Liepos 10 d. jam, kartu su kitais nuteistais tokia pat bausmė išrikiuotiems karo kalėjimo kieme, buvo perskaitytas Prezidento aktas dėl pažeminimo, nuplėšti karininko skiriamieji ženklai ir iš karininkams skirtos kameros buvo perkeltas į eiliniams skirtą kamerą. Ceremonijoje dalyvavo atitinkamų karinių dalinių ir įstaigų vadai⁷⁶¹.

1934 m. pasikeitė II pėst. divizijos ir pulko vadovybė. Gegužės 8 d. II pėst. divizijos vadas plk. Kazys Skučas savo pareigas perdavė gen. št. plk. Stasiui Pundzevičiui⁷⁶². Tačiau šias pareigas jis ėjo neilgai. 1934 m. liepos 13 d. Antrojo pėst. pulko vadas plk. Julius Čaplikas buvo atleistas iš pulko vado pareigų ir paskirtas II pėst. divizijos vadu. Eiti pulko vado pareigas paskirtas buvęs pulko vado padėjėjas plk. ltn. Juozas Tumas⁷⁶³. Išleistame atsisveikinimo įsakyme pulkui plk. J. Čaplikas rašė:

„Algirdėnai!

Aš buvau Jūsų pulko vadu 5 metus ir 7 mėnesius. Tame laikotarpyje patyriau, kad Algirdėnai yra atsidavę savo mylimam kraštui Lietuvai, jie yra ištikimi Valstybės Galvai Ponui Respublikos Prezidentui, sąžiningi, drausmingi, atvirūs ir duotąją priesaiką laiko šventu reikalu. Gero kario pavyzdys ir anksčiau minėti dėsniai. Įvykyje birželio mėn. 6–7 d. atsirado keli viršininkai ir iš Algirdėnų tarpo, kurie suklaidino valdinius ir prisidėjo prie žalingo Lietuvai darbo.

759 Įsakymas 2 p. p. Nr. 165. 1934-06-13 // Ten pat, l. 240.

760 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 5. 1934 m. birželio 7 d. // LCVA, f. 517, ap. 1, b. 270, l. 86.

761 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 10. 1934 m. liepos 10 d. // Ten pat, l. 79-80.

762 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 9. 1934-05-08 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 212, l. 194.

763 Įsakymas kariuomenei Nr. 61. 1934 m. liepos 13 d.

Valdiniai nekalti ir jų garbė nesuteršta, gi netinkami viršininkai gavo bausmę ir sudarė sau amžiną gėdą, o savam kraštui Lietuvai žalą. Visi kiti viršininkai ir valdiniai tinkamai reagavo ir paveikė, kad teisybė paėmė viršų.

Perduodu pulką buvusiam savo padėjėjui pulkininkui leit. Tumui ir linkiu Jam, kad sąžiningumas, drausmė, teisybė ir ištikimybė klestėtų Jumyse ir kad pradedant pulko vadu ir baigiant eiliniu būtų pas Jus geras, teisingas, drausmingas sugyvenimas.

Pulkininkas Čaplikas

Pulko vadas⁷⁶⁴

Visa pėstininko ekipuotė

1934 m. rugsėjo 11 d. plk. ltn. J. Tumui suteiktas pulkininko laipsnis, o spalio 18 d. Prezidento aktu jis paskirtas pulko vadu⁷⁶⁵.

Lapkričio 15 d. pulką tikrino buvęs pulko, o dabar II pėst. divizijos vadas plk. J. Čaplikas. Buvo išrikiuoti 34 karininkai, 10 viršilų, 23 vyr. puskarininkiai ir 510 grandinių ir eilinių. Naujokai nebuvo išrikiuoti. Išrikiuoti apžiūrai kareiviai buvo aprengti gerai, ekipuotė pritaikyta. Kokių nors didesnių trūkumų divizijos vadas nepastebėjo⁷⁶⁶.

1934 m. gruodžio 1 d. atlikti vadovavimo stažą į pulką buvo atsiųstas Šaulių sąjungos vadas plk. ltn. Mykolas Kalmantas. Jis buvo paskirtas pulko vado padėjėju⁷⁶⁷.

1934 metai baigėsi reikšmingu įvykiu pulkui. Gruodžio viduryje buvo įrengta nauja pulko šaudykla. Jos priėmimo komisijos pirmininku buvo paskirtas plk. ltn. M. Kalmantas⁷⁶⁸. Naujos modernios šaudyklos įrengimas sudarė puikias sąlygas mokyti pulko karius, palengvino karininkų darbą mokant karius taikliai šaudyti ir taisyklingai naudoti ginkluotę.

1935 m. kovo 7 d., vykdant divizijos vado įsakymą, Septintojo pėst. pulko vado žinion šiam pulkui sustiprinti buvo nusiųstas šaulių būrys,

⁷⁶⁴ Įsakymas 2 p. p. Nr. 200. 1934-07-17 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 213, l. 4.

⁷⁶⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 86. 1934 m. rugsėjo 11; Nr. 100. 1934 m. spalio 27 d.

⁷⁶⁶ Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 8. 1934-11-30 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 241, l. 11.

⁷⁶⁷ Įsakymas 2 p. p. Nr. 341. 1934-12-03 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 213, l. 199.

⁷⁶⁸ Įsakymas 2 p. p. Nr. 348. 1934-12-10 // Ten pat, l. 208.

sunkiųjų kulkosvaidžių būrys, iš viso 101 karys ir 3 arkliai⁷⁶⁹.

1935 m. gegužės 24 d. pulką vėl tikrino divizijos vadas gen. ltn. J. Čaplikas. Divizijos vadas apėmė visas pulko kuopas ir tikrino, kaip vyksta kareivių užsiėmimai. Visose kuopose vykę užsiėmimai buvo įvertinti gerai⁷⁷⁰.

1935 m. gegužės 25–26 dienomis kariuomenės vado S. Raštikio iniciatyva pulke, kaip ir visoje kariuomenėje, vyko kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventė. Šventės išvakarėse gegužės 25 d. viena pulko kuopa su orkestru vaikščiojo po Kauno gatves dainuodama kariškas dainas. Gegužės 26 d. dvi kuopos dalyvavo pamaldose kartu su visuomene Šančių ir Karmelitų bažnyčiose. Programoje buvo numatytas pulko orkestro koncertas Šančių turgavietėje ir atvirų durų diena pulke, tačiau 26 d. smarkiai lijo, todėl orkestro koncertas neįvyko, o kareivinėse apsilankė tik keletas žmonių⁷⁷¹.

Ir kitais metais pulkas aktyviai dalyvavo kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventės renginiuose. Pulkas renginiuose paprastai dalyvavo su kitais Kaune dislokuotais daliniais, visada grodavo pulko orkestras.

1935 m. rugsėjo mėn. pasikeitė II pėst. divizijos vadai. Rugsėjo 11 d. divizijos vadas gen. ltn. J. Čaplikas buvo paskirtas vidaus reikalų ministru. Divizijos vadu paskirtas gen. ltn. E. Adamkavičius⁷⁷².

Spalio 2 d. buvo likviduota Vytauto Didžiojo kuopa. Kuopos turtas buvo perduotas Antrajam pėst. pulkui. Jam perimti buvo sudaryta komisija, vadovaujama kpt. J. Saltono⁷⁷³.

Spalio 21 d. į Antrąjį pėst. pulką iš Pirmojo husarų pulko buvo perkeltas plk. ltn. Liudas Šimonėlis. Jis buvo paskirtas pulko vado padėjėju ir 1-ojo bataliono vadu. 1-ojo bataliono vadas mjr. M. Repšys buvo perkeltas 2-ojo bataliono vadu⁷⁷⁴.

Įvairios pratybos, mokymai ir manevrai yra skirti tam, kad jų metu būtų patikrinta, kaip daliniai sugeba veikti esant sąlygoms,

Kariuomenės ir visuomenės dieną mokiniai dovanoja šautuvus 2-ojo pėstininkų LDK Algirdo pulko kariams. // Karys, 1938, Nr. 20. (LCVA).

⁷⁶⁹ II PD štabo 1935-02-26 raštas Antrojo pėst. pulko vadui // Ten pat, b. 236, l. 35–34.

⁷⁷⁰ Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 5. 1935-06-08 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 259, l. 6.

⁷⁷¹ 1936-03-06 pulko vado raštas Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 270, l. 3.

⁷⁷² Įsakymai II pėst. divizijai Nr. 19. 1935-09-11; Nr. 23. 1935-09-18 // Ten pat, b. 232 (byla nenumeruota).

⁷⁷³ Įsakymas 2 p. p. Nr. 279. 1935-01-05 // Ten pat.

⁷⁷⁴ Įsakymas 2 p. p. Nr. 295. 1935-10-21 // Ten pat.

maksimaliai priartintoms prie karinių veiksmų. 1935 m. spalio 22–24 dienomis II pėst. divizijoje pirmą kartą buvo surengti lauko pratimai bebaigiančių karo tarnybą ir paleidžiamų į atsargą karių įgūdžiams patikrinti. Pulko kariai pratimus, sąveikaudami su kitomis ginklų rūšimis, atliko sėkmingai⁷⁷⁵. Buvo padaryta išvada, kad pulkas karius parengia tinkamai.

1935 m. pulke labai padažnėjo komunistinės propagandos atvejų. Balandžio 20 ir 21 pulke rasta nemažai komunistinių atsišaukimų, balandžio 30 d. pulke rasta komunistinių leidinių: „Šluotos“ 1 egz., „Kareivių tiesos“ 16 egz., „Jau-nimo“ 15 egz., „Revoliucinio darbo“ 6 egz., 8 atsišaukimai, 7 plakatai. Liepos 21 d. apie 3 val. nakties pastebėta, kad pulke iškelta raudona vėliava su užrašu „Šalin fašistų valdžią“. Tačiau, kas išplatino šią komunistinę literatūrą, nustatyta nebuvo⁷⁷⁶, todėl komunistinės literatūros pulke buvo randama ir vėliau.

Garbės sargyba prezidentūros kieme 1935 m.

Kadangi pulkas buvo dislokuotas Kaune, todėl pulko kariai turėdavo dalyvauti įvairiuose valstybiniuose ir diplomatiniuose renginiuose. Pvz., 1935 m. spalio 21 d. transatlantinio lakūno Felikso Vaitkaus sutikimui Kauno aerodrome buvo pasiųstos dvi pulko kuopos⁷⁷⁷, 1936 m. sausio 14 d. 64 pulko kareiviai, vadovaujami karininko, ir pulko orkestras dalyvavo prezidentūroje Rumunijos įgaliotajam ministrui įteikiant kredencialus⁷⁷⁸.

⁷⁷⁵ II pėst. divizijos lauko pratimų, įvykusių 1935 m. spalio 22–24 d., pastabos // Ten pat, b. 274, l. 5.

⁷⁷⁶ Ten pat, b. 242, l. 49, 59, 60.

⁷⁷⁷ Telefonograma // Ten pat, b. 248, l. 237.

⁷⁷⁸ Telegrama. 1936-01-10 // Ten pat, b. 266, l. 8.

Maršalo A. Jęgorovo sutikimas. M. Smečevkauskio fotografija

Rugpjūčio 17 d. pulko kuopa su vėliava buvo pasiūsta į Kauno geležinkelio stotį sutikti grįžtantį iš Palangos Respublikos Prezidentą A. Smetoną⁷⁷⁹.

1937 m. vasario 15 d. į Lietuvą atvyko sovietų Raudonosios armijos generalinio štabo viršininkas maršalas Aleksandras Jęgorovas. Antrojo pėst. pulko Mokomoji kuopa buvo paskirta garbės sargybon pasitikti A. Jęgorovą Kauno geležinkelio stotyje. Kaip prisimena sutiktuvių dalyvis Antanas Mikulis, „*tai buvo gana įspūdingas reginys, iš arti pamatėme aukšto rango sovietų karininkus ir jų keistas uniformas*“⁷⁸⁰.

Pulko kariams ir vėliau tekdavo dalyvauti įvairiuose renginiuose. Viena vertus, tai buvo tarsi pulko pripažinimas, tačiau, kita vertus, nemažai renginių, kuriuose turėjo dalyvauti pulko kariai, buvo ir ne visai šventiniai, nes jiems reikėjo stropiai pasirengti, kartais panaudojant ir karių mokymui skirtą laiką, o tai kartais imdavo trukdyti išmokti nustatytas mokymo programas.

1936 m. kovo 16–17 d. pulką tikrino divizijos vadas. Iš esmės didesnių trūkumų ir apsileidimo faktų nebuvo pastebėta. Konstatuota, kad kareivinėse iškabinta per mažai patriotinių šūkių, nurodyta jų pagaminti daugiau ir didesnę netvarką surado Ūkio kuopos gurguolėje⁷⁸¹.

779 Telegrama. 1936-08-17 // Ten pat, l. 157.

780 Mikulis A. Lietuvos karo aviacijos tarnyboje // <http://www.plienosparnai.lt/page.php?120> [žiūrėta 2011-08-10]

781 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 2. 1936-03-20 // LCVA, f. 510, ap. 1, b 271, l. 3.

1936 m. balandžio 16 d. į pulką atlikti komandavimo stažo buvo atsiųstas gen. št. plk. lt. Vincas Kiršinas. Jis buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu ir pulko vado padėjėju. Tuo tarpu 1-ojo bataliono vadas ir pulko vado padėjėjas plk. lt. L. Šimonėlis buvo pasiųstas stažuotis į Kariuomenės štabo I skyrių⁷⁸². V. Kiršinas stažavosi pulke iki 1937 m. sausio 8 d. Tą dieną į pulką sugrįžo ir vėl perėmė savo turėtas pareigas plk. lt. L. Šimonėlis.

Balandžio 23 d. atlikti stažo iš Kariuomenės štabo atsiųstas kpt. Juozas Jurkūnas. Jis buvo paskirtas 4-osios kuopos vadu⁷⁸³.

1936 metų kariuomenės rudens manevrai pasižymėjo savo masiškumu. Į rugsėjo 23–29 dienomis vykusius kariuomenės manevrus Antrasis pėstininkų pulkas pasiuntė 27 karininkus, 5 viršilas, 35 puskarininkius ir 590 grandinių ir eilinių karių. Be to, buvo panaudoti 32 arkliai, 8 ryšių šunys⁷⁸⁴. Kaip visada pulko kariai pademonstravo savo žinąs ir įgūdžius.

1927 m. įsakymu kariuomenei Nr. 138 pulko šventė buvo nustatyta birželio 24 d. Tačiau ši diena su kokiu nors svarbesniu įvykiu pulke nebuvo susijusi, todėl 1936 m. gegužės 25 d. pulko vadas plk. J. Tumas raportu kreipėsi į II pėst. divizijos vadą prašydamas tarpininkauti, kad pulko šventės data būtų pakeista. Jis siūlė pulko šventės datą nustatyti gruodžio 5 d., kada pulkas buvo pradėtas formuoti, arba lapkričio 21 d., nes 1919 m. lapkričio 21 d. pulkas pradėjo kovas prieš bermontininkus prie Radviliškio, o 1920 m. nugalėjo lenkus ties Giedraičiais ir juos užėmė⁷⁸⁵.

Į pulko vado prašymą buvo atsižvelgta ir 1936 m. birželio 8 d. įsakymu kariuomenei pulko šventės data buvo pakeista. Pulko metine švente buvo nustatyta lapkričio 21 d.⁷⁸⁶

To meto Lietuvos kariuomenėje, kaip alternatyvaus ryšio palaikymui, plačiai buvo naudojami ryšių balandžiai. Tačiau Antrasis pėst. pulkas, dislokuotas Kaune, karvelyno ilgą laiką neturėjo ir tik 1937 metais pulko 5-ojoje kuopoje, dislokuotoje Jonavoje, buvo įsteigtas karvelynas, kuris gavo 22 numerį (Karvelynas Nr. 22)⁷⁸⁷. Karvelyne buvo 40 lizdų, 2 suporavimo dėžės, 2 lesyklos, 3 girdyklos, 1 maudykla, 7 dresiravimo dėžutės⁷⁸⁸.

1937 m. pulko kariai dalyvavo dviejuose dideliuose manevruose. Kovo 1–15 dienomis pulko kariai dalyvavo labai įdomiuose kariniuose mokymuose. Kauno

782 Įsakymas 2 p. p. Nr. 110. 1936-04-18 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 252 (byla nenumeruota).

783 Įsakymas 2 p. p. Nr. 115. 1936-04-23 // Ten pat.

784 2-ojo p. D. L. K. Algirdo pulko dalinių, dalyvaujančių taktiniuose lauko pratimuose sudėties žinios // Ten pat, b. 258, l. 4.

785 Ten pat, b. 270, l. 4.

786 Įsakymas kariuomenei Nr. 38. 1936 m. birželio 8 d.

787 Karo karvelynų žinios. 1937 m. // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 304, l. 10.

788 Jonavos karvelyno turtas. 1938 01 01 // Ten pat, b. 302, l. 1.

įgula „kovojo“ prieš Prienų įgulą. Spalio 19–22 pulkas dalyvavo divizijos rudens pratimuose Prienų–Šilavoto rajone⁷⁸⁹.

1937 m. pavasarį buvo rimtai susirūpinta priešlėktuvine apsauga. Kariuomenės vadovybei pavedus, Priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje buvo pradėti rengti pėstininkų pulkų priešlėktuvinės apsaugos būriai. Antrojo pėstininkų pulko būrys buvo rengiamas nuo balandžio 28 d. iki gegužės 20 d. Buvo parengti 1 puskarininkis, 4 grandiniai ir 16 eilinių karių⁷⁹⁰.

1934 metais kariuomenės vadovybė įsakė prie kulkosvaidžių kuopų suformuoti neetatinius pėstininkų pabūklų būrius ir padidinti kulkosvaidžių kuopų

Nagrinėjamas „Oerlikon“ pabūklas

5-osios kuopos kariai laisvalaikio metu prie kareivinių. Jonava, 1936 m. birželio 20 d. Fotografas Smalenskas. LCVA.

karių skaičių. Pulkas gavo automatinį pabūklą „Oerlikon“. Be abejo, tai buvo nauji modernūs ginklai, tačiau jie pulko vadovybei sukėlė ir nemažų problemų. Pirmiausia, reikėjo karininkus ir kareivius supažindinti su šiais pabūklais, išmokyti jais naudotis. Problema išsprendė pradėjus mokyti centralizuotai. 1937 m. kovo mėn. į Karo mokyklos pėstininkų sunkiųjų priemonių karininkų kursus buvo siūsti pulko 1-osios kulkosvaidžių kuopos Oerlikonų būrio vadas lt. Z. Kemžūra, 2-osios kulkosvaidžių kuopos Oerlikonų būrio vadas lt. V. Dalininkaitis ir lt. Juozas Barzda⁷⁹¹.

789 II PD rengiamasis įsakymas žiemos pratimams atlikti // Ten pat, b. 287, l. 1.

790 II pėst. divizijos štabo 1937-03-12 slaptas raštas Antrojo pėst. pulko vadui // Ten pat, b. 303, l. 26.

791 Įsakymas 2 p. p. Nr. 71. 1937-03-13 // Ten pat, b. 277 (byla nenumuruota)

1937 m. balandžio 20 d. pulke apžiūrą darė II pėst. divizijos vadas brg. gen. E. Adamkavičius. Buvo išrikiuotas visas pulkas (be 5-osios kuopos). Pulku generolas liko patenkintas. Balandžio 21 d. divizijos vadas patikrino ir 5-ąją kuopą, kuri buvo dislokuota Jonavoje. Divizijos vadas liko nepatenkintas tvarka, rasta arklidėse ir gurguolės daržinėje, todėl kuopa buvo įvertinta tik patenkinamai⁷⁹².

1937 m. liepos 25 d. pulko kariai pirmą kartą dalyvavo Lietuvos kariuomenei skirtame radijo pusvalandyje⁷⁹³, rugsėjo 21 ir 23 dienomis, atsisveikinimo su pulku proga, paleidžiamiesiems į atsargą kareiviams buvo parodytas spektaklis Maironio „Kęstučio mirtis“⁷⁹⁴.

1937 m. lapkričio pradžioje pulką paliko plk. ltn. Jonas Jasiukas. Jis buvo paskirtas Kariuomenės tiekimo valdybos Ūkio skyriaus viršininku. Taip pat dėl senyvo amžiaus atleistas pulko kapelmeisteris Juozas Gužas⁷⁹⁵. Pulko ūkio viršininku buvo paskirtas kpt. Cezaris Modestavičius, kapelmeisteriu – civilis tarnautojas ats. j. ltn. Benediktas Vasiliauskas⁷⁹⁶.

1938 metais daug pulko karių įvairiais būdais pakėlė savo kvalifikaciją. Kovo 2 d. pulko vado padėjėjas ir 1-ojo bataliono vadas plk. ltn. L. Šimonėlis grįžo iš Vytauto Didžiojo karininkų kursų, baigęs 4 savaičių bataliono vadų kursus⁷⁹⁷.

Gegužės mėn. minosvaidžių karininkų kursus baigė ltn. Vladimiras Lunia ir j. ltn. Antanas Dagys, pėstininkų sunkiųjų priemonių kursus baigė ltn. Pranas Mikužis ir j. ltn. Adolfas Deikis⁷⁹⁸.

1938 m. nuo balandžio 19 d. iki gegužės 11 d. Aukštojoje Panemunėje priešlėktuvinės apsaugos viršininko priežiūrimi buvo organizuoti kursai chemijos būriams. Į juos iš Antrojo pėst. pulko buvo pasiųsti puskarininkis, jaunesnysis puskarininkis, 4 grandiniai ir 23 eiliniai kareiviai⁷⁹⁹.

1938 m. gegužės mėn. pulko karininkų korpusą papildė net 6 XIX Karo mokyklos laidos jaunesnieji leitenantai. Į pulką buvo paskirti: Jonas Gradinskas, Vytautas Plečkaitis, Vladas Pukelevičius, Edvardas Žukauskas, Albinas Ruigys ir Stasys Buza⁸⁰⁰.

1938 m. rugpjūčio mėn. pasikeitė pulko kapelmeisteriai. Išvykusį iš pulko Benediktą Vasiliauską pakeitė civilis tarnautojas Vladas Visockis⁸⁰¹, o spalio mėn.

792 Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 4. 1937-04-23 // Ten pat, b. 280, l. 76.

793 Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus 1937-05-24 raštas // Ten pat, b. 297, l. 29.

794 Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus 1937 m. rugpjūčio 17 d. raštas // Ten pat, l. 50.

795 Įsakymas kariuomenei Nr. 62. 1937 m. lapkričio 5 d.

796 Įsakymas 2 p. p. Nr. 331. 1937-11-24 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 278 (byla nenumeruota).

797 Įsakymas 2 p. p. Nr. 61. 1938-03-02 // Ten pat, b. 306, l. 69.

798 Įsakymas 2 p. p. Nr. 152. 1938-05-31 // Ten pat, l. 179.

799 II pėst. divizijos štabo 1938-02-19 raštas // Ten pat, b. 310, l. 16.

800 Įsakymas 2 p. p. Nr. 139. 1938-05-18 // Ten pat, b. 306, l. 160, 164.

801 Įsakymas 2 p.p. Nr. 239. 1938-08-26 // Ten pat, b. 307, l. 1.

atlikti metus trunkančio komandavimo stažo iš Karo mokyklos buvo atsiųstas gen. št. mjr. J. Juknevičius. Jis buvo paskirtas l. e. 2-ojo bataliono vado pareigas. Stažuotę jis baigė 1939 m. gruodžio 5 d. Tą dieną iš II pėst. divizijos štabo atlikęs stažuotę grįžo mjr. M. Repšys ir perėmė iki stažuotės turėtas 2-ojo bataliono vado pareigas⁸⁰². Atlikdamas stažuotę mjr. A. Juknevičius 1939 m. birželio 1 d. gavo II pėst. divizijos vado įsakymą kartu su pulko kpt. A. Borchertu atlikti rekognoskuotę nuo Nemuno upės iki Jesios I ir III fortų riboje ir nuo Neries iki Domeikavos I, IX fortų, Šilainių riboje. Tai buvo labai atsakinga ir Lietuvos kariuomenei reikalinga užduotis. Rekognoskuotė buvo atlikta tinkamai ir baigta liepos 1 d⁸⁰³.

Puskarininkius, kaip jau buvo minėta, nuo pulko susikūrimo pradžios rengė pats pulkas. Į Mokomąją kuopą, kaip galutinai nusistovėjo jos pavadinimas, buvo atrenkami aukštesnį išsilavinimą turintys kareiviai, o patyrusių Mokomosios kuopos instruktorių būdavo parengiami puskarininkiais, kurie tapdavo tiesioginiais kareivių vadais, jau patys būdami atsakingais už pavestus jiems kareivius. Mokomosios kuopos programa buvo gan intensyvi, ją baigę kareiviai turėdavo išlaikyti baigiamuosius egzaminus, o juos išlaikiusiems pulko vadas suteikdavo grandinio laipsnį. Apie gyvenimą Mokomojoje kuopoje pateiksime trumpą Antano Mikulio prisiminimų fragmentą:

Lietuvos kariuomenės 2-ojo pėstininkų Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko kariai su pulko vėliava // Karys, 1938, Nr. 47, viršelis. Fotografas Izidorius Girčys. LCVA.

802 Įsakymas 2 p. p. Nr. 292. 1939-10-18 // Ten pat, b. 332 (byla nenumuruota).

803 II pėst. divizijos 1939-07-01 raštas // Ten pat, b. 351, l. 12.

„Baigdamas apie 2-ojo D. L. K Algirdo pulko mokomąją kuopą (būstinė Šančiuose senosiose rusų kareivinėse, ten visas kareivinių miestelis ir įvairios kariuomenės dalys) noriu trumpai prisiminti apie to meto kareivių gyvenimą. Visi pašaukti jaunuoliai (21 metų) Lietuvos kariuomenėn atlikti karinės prievolės (naujokai) iš pradžių iki priesaikos buvo vadinami jaunais kareiviais, o po priesaikos tapdavo eiliniaus, kitaip sakant, gaudavo aukštesnį laipsnį. O kareiviai pagal savo tradicijas visą tarnybą (18 mėnesių) kariuomenėje skirstė į tris kategorijas: tarnaujantys pirmuosius šešis mėnesius buvo vadinami „šlapukais“, kitus 6 mėnesius – „gaisriukais“ ir paskutinius 6 mėnesius – „senais kareiviais“ („senas vaiskas“). Buvo sugalvota net tokia komanda: „seni kareiviai deši“ (dešinien ir žygiuoja namo), „gaisras šeši“ (liko tarnauti 6 mėnesiai) ir „šlapukai į kareivines bėgte marš“ (dar toli iki namų)⁸⁰⁴.

Išbuvus pėstininkų mokomoje kuopoje apie 2 mėnesius mus pradėjo sekmadieniais leisti į miestą. Išleisti į miestą teisę turėjo būrio vadas, tačiau pačią išleidimo procedūrą tvarkė kuopininkas virš. Kopūstas. Į miestą buvo leidžiami tik tie kareiviai, kurie pavyzdingi ir neturi bausmių. Pagrindinės bausmės pagal vidaus tarnybos statutą buvo tokios: be eilės darbams ar tarnybon, stovėti valandą su šautuvu ir į daboklę. Sekmadienį po pietų kuopininkas visus išleistus išsivedavo į kareivinių kiemą, išrikiuodavo, pats paeidavo toliau ir atsistojęs kviesdavo po vieną iš dešinio sparno. Šis turėjo karišku žingsniu praeidamas pro kuopininką parodyti, kaip sveikintusi sutikęs mieste aukštesnio laipsnio kariškį, po to apsisukęs prieiti prie jo ir prisistatyti, kas esąs. Kuopininkas įteikia jam leidimą į miestą iki 22 val. vakaro. Jeigu kurio nors praėjimas jam nepatinka – duoda komandą „palikti“ ir šiam reikia grįžti į eilės galą, kad šią procedūrą pakartotų antrą, o gal ir trečią kartą.

Baigę mokomąją kuopą visi gavome grandinio laipsnius.⁸⁰⁵

Kariai žygyje

1938 m. liepos–rugpjūčio mėn. praėjo labai įtemptai rengiant karius Gaižiūnų poligone. Nuo liepos 13 d. pulko vadas plk. J. Tumas su pulko daliniais išvyko į Gaižiūnų poligoną atlikti pratimus⁸⁰⁶. Rugsėjo 3 d. pulko vadas grįžo iš Gaižiūnų poligono, nes tą pačią dieną į pulką atvyko pašaukti

804 Mikulis A. Lietuvos karo aviacijos tarnyboje // <http://www.plienosparnai.lt/page.php?120> [2011-08-10]

805 Ten pat.

806 Įsakymas 2 p. p. Nr. 196. 1938-07-14 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 306, l. 266.

atlikti karinių pratimų net 641 atsargos karys. Jie buvo išskirstyti į pulko kuopas⁸⁰⁷ ir kartu su 2-uju batalionu, Ryšių ir Minosvaidžių būriais nuo rugsėjo 9 iki 18 d. dalyvavo rudens manevruose⁸⁰⁸. Atsarginių kvietimas į pratimus visada pulko karininkams būdavo nemenkas iššūkis, nes per gana trumpą laiką su jais reikėdavo pakartoti tai, ką jie jau buvo išmokę

tarnaudami kariuomenėje, supažindinti su naujausiais pakeitimais, įtraukti į esamą pulko kolektyvą ir dažniausia kartu su šauktiniais mokymus užbaigti manevrais. Be to, pašaukus atsarginius, būdavo pašaukiami ir atsargos puskarininkiai bei karininkai, kuriuos ir pačius reikėdavo mokyti ir jie patys turėjo mokyti eilinius. Tai buvo atsakingas darbas ir paprastai tokiems mokymams pulko vadovybė rengdavosi labai atsakingai.

1938 m. lapkričio 4 d. pulką paliko pulko karo kapelionas kunigas Povilas Kryžanauskas. Jis už nuopelnus Lietuvai buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo 5-ojo laipsnio ordinu⁸⁰⁹. Jį pakeitė perkeltas iš Trečiojo pėst. pulko karo kapelionas kunigas Jonas Normantas⁸¹⁰.

Taikos metai, pulko praleisti Kaune, buvo pulko karių rengimo ir tvirtėjimo metais. Pulkas gyveno įprastą karinį gyvenimą su savo problemomis ir džiaugsmiais. Pulke puikią karinę parengtį įgijo ne vienas tūkstantis šauktinių karių, atsargos karininkų ir puskarininkų. Tačiau taikų pulko gyvenimo laikotarpį nutraukė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas.

Respublikos Prezidento aktas

Pasirėmęs 1939 m. sausio 25 d. Neutralumo įstatymo (V. Ž. Nr. 632, eil. 4535) III str., skelbiu:

- 1) Prasidėjus tarp švėtimų valstybių karo veiksmams, Lietuvos Respublika pasilieka neutrali;
- 2) Lietuvos Respublikos teritorijoje draudžiami visoki veiksmi, kurie, pagal bendrai pripažintas tarptautinės teisės taisykles, pažeidžia neutralumą;
- 3) Lietuvos Respublikos neutralumui išlaikyti nuo 1939 m. rugsėjo 1 d. visoms kariaujančioms valstybėms taikomi Neutralumo įstatymo nuostatai.

Kaunas, 1939 m. rugsėjo 1 d. Nr. 1000.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas

J. Černius
Ministras Pirmininkas

Respublikos Prezidento aktas

807 Įsakymas 2 p. p. Nr. 147. 1938-09-03 // Ten pat, b. 307, l. 16–22.

808 1938 m. kariuomenės manevrams nurodymai // Ten pat, b. 316, l. 28.

809 Įsakymas 2 p. p. Nr. 310. 1938-11-04 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 307, l. 143; Įsakymas kariuomenei Nr. 69. 1938 m. spalio 3 d.

810 Įsakymas 2 p. p. Nr. 336. 1938-11-30 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 307, l. 185.

Pulkas prasidėjus Antrajam pasauliniam karui

1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją, prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Jis kilo prie pat mūsų šalies sienų, ir nors Lietuva nebuvo tiesiogiai įtraukta į karo veiksmus, rugsėjo 17 d. Lietuvos Vyriausybė turėjo paskelbti dalinę mobilizaciją ir sienų apsaugą sustiprinti kariuomenės daliniais.

Pulko vadas plk. J. Tumas mobilizacijos įsakymą iš II pėst. divizijos štabo viršininko gavo telefonu rugsėjo 17 d., 14 val., ir skubiai davė atitinkamus nurodymus. Įsakymą mobilizuotis 5-ajai kuopai, dislokuotai Jonavoje, pulko vadas perdavė tik 14 val. 40 min., nes buvo užimtos telefono linijos ir niekaip nebuvo galima prisiskambinti.

Pulkas, vadovaudamasis slaptu krašto apsaugos ministro įsakymu, turėjo persitvarkyti pagal karo meto etatus⁸¹¹.

Paskelbus pulkui mobilizaciją, visi su mobilizacijos planu dirbantys pulko karininkai buvo savo vietose, išskyrus antrąjį adjutantą, kuris tuo metu buvo komandiruotas į Trakų komendantūrą. Visi karininkai žinojo, ką kuris turi daryti, nes jiems jų pareigos buvo paaiškintos dar iki mobilizacijos paskelbimo. Buvo parengtos visos numatytos apsaugos priemonės, bet nei viena nebuvo panaudota, nes nebuvo reikalo.

Dar prieš paskelbiant mobilizaciją, pulkas jau rugpjūčio 18–19 dienomis buvo papildytas pašauktais atsarginiais ypatingiems pratimams atlikti bei reikiamomis transporto priemonėmis. 3-iasis batalionas jau buvo visiškai sukomplektuotas. 1-ojo bataliono kuopose buvo po 2–3 atsargos karininkus ir po 150–160 atsargos karių. Tik 2-ojo bataliono ir Jonavos šaulių kuopose buvo po 50 kareivių ir visai nebuvo karininkų⁸¹². Atsarginių ir dalies transporto priemonių pašaukimas atlikti ypatingus pratimus, viena vertus, pasiteisino, nes vienas batalionas jau po 6 val. buvo pasirengęs vykdyti kovines užduotis, bet, kita vertus, papildžius pulką ne pagal iš anksto parengtus mobilizacinius sąrašus, be to, juos skirstant į pulko dalinius nesilaikant mobilizacinių paskyrimų, buvo suardytas pulko mobilizacinis planas, kas vykdant mobilizaciją sudarė daug nesklandumų ir trūkumų⁸¹³.

Pašaukti atsargos karininkai nei vienas nepavėlavo. Kareivių pavėlavo per 100. Visi pavėlavusieji aiškino, kad nebuvo namuose ir pavėluotai gavo šaukimo lapelius.

Atvykusieji buvo nukreipiami į skirstymo punktą, iš kur siunčiami į jiems numatytus dalinius. Beveik visi pašauktieji atsinešė su savimi reikalaujamus dokumentus, tačiau nurodytų atsinešti daiktų dauguma neturėjo.

⁸¹¹ Slaptas įsakymas kariuomenei. 1939 m. rugsėjo 18 d. // Ten pat, b. 337, l. 20.

⁸¹² Antrojo pėst. pulko vado raportai II pėst. divizijos vadui // Ten pat, b. 351, l. 97, 164.

⁸¹³ Antrojo pėst. pulko vado plk. J. Tumo 1939-10-31 raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, l. 164.

Atsarginių nuotaikos buvo neblogos, bet buvo ir tokių, kurie reiškė susirūpinimą dėl paliktų šeimų, nepadarytų žemės ūkio darbų. Bet tokių nebuvo daug. Pasitaikė išgėrusių, ypač Kauno miesto gyventojų, bet triukšmaujančių nebuvo⁸¹⁴. Įvykdžius mobilizaciją, pulkas išaugo iki 89 karininkų ir 3072 kareivių⁸¹⁵.

Daugiausia mobilizuotų karių pulkas gavo iš Kauno miesto, apie 2300. Tarp jų daug buvo demoralizuotų asmenų, be to, neproporcingai daug žydų. Žydai kai kuriuose pulko daliniuose sudarė net iki 40 proc., o tai nebuvo gerai, nes šie atsarginiai, dar iki mobilizacijos, juos pašaukus ypatingiems pratimams, pasižymėjo nedrausmingumu ir chuliganiškais polinkiais. Nors jie už įvairiausių prasižengimus ir buvo baudžiami, bet baudimas nieko nepadėjo, todėl keletą teko perduoti teismui. Paskelbus mobilizaciją ir pulkui išvykus iš Kauno, drausmės palaikymas pasidarė dar labiau komplikotas ir prasižengimų gerokai padaugėjo⁸¹⁶.

Mobilizacinis turtas iš sandėlių buvo išdavinėjamas 27 valandas. Turto išdavimą labai trukdė patyrusių pareigūnų turto sandėliuose stoka, nes ginklų, intendantūros ir technikos turto, maisto ir pašaro sandėliuose pagal taikos meto etatus buvo tik po vieną ūkvedį, todėl tekus išduoti mobilizacines atsargas, jiems susidarė nepaprastai didelis darbo krūvis.

Išduodant aprangą, apie penktadalis jos pasirodė netinkama naudoti. Be to, pulkui trūko ir kito turo.

3 lentelė

Antrojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko žinios apie trūkstamą turtą 1939 m. rugpjūčio 31 d.⁸¹⁷

Eil. nr.	Turto pavadinimas	Priklauso	Yra	Trūksta
Intendantūros turtas				
1.	Karininkų jojamųjų arklių balnai	144	4	140
2.	Kareivių jojamųjų arklių balnai	183	15	168
3.	Palapinės	7049	2425	4624
4.	Pakinktai vienkinkiams sunkiųjų kulkosvaidžių vežimėliams	168	27	141
Technikos turtas				
1.	Radijo aparatai	8	2	6
2.	Turto komplektas inžinerijos būriams	2	0	2

814 Antrojo pėst. pulko vado raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, l. 97.

815 Rakutis V., Vaičėnionis J. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, p. 78.

816 Antrojo pėst. pulko vado raportas II pėst. divizijos vadui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 351, l. 97 a. p.

817 Ten pat, b. 362 (byla nenumuruota).

	Ginklavimo turtas			
1.	Pistoletai	1225	323	902
2.	Raketsvaidžiai	186	52	134
3.	Šalmai	8342	1282	7060
4.	Dujokaukės su priedais	8309	1309	7000
5.	Žiūronai	717	293	424
6.	Automatiniai 20 mm pabūklai su priedais	14	11	3
7.	Šovinių 20 mm pabūklams	12600	5300	7300
8.	Dvišakiai žiūronai	12	2	10
9.	Busolė kulkosvaidžiams su prietaisais	31	13	18
10.	Panoramos kulkosvaidžiams su priedais	20	18	2
11.	Optiniai taikikliai	38	26	12

Be jau paminėtų lentelėje, trūko apie pusės sanitarinių vežimų ir arkliams šerti avižomis krepšių. Iš techninio turto mobilizuotam pulkui pritrūko 19 vidutinių telegrafo aparatų, vienos radijo stoties, 30 km lengvojo kabelio ir 35 staklelių kabeliui vynioti, 120 įžeminimo prietaisų⁸¹⁸. Taigi, nors pulkas ginklais ir apranga buvo aprūpintas palyginti gerai, tačiau nemažai turto, kurį turėjo turėti pagal patvirtintas normas, pulke trūko. Tai, be abejo, sukėlė kai kokių problemų aprūpinant mobilizuotus karius.

Gyventojų pagal mobilizacines užduotis pristatyti vežimai ir pakinktai buvo labai blogi. 75 proc. vežimų ir 90 proc. pakinktų žygiui visai netiko. Iš 2–3 komplektų teko sukomplektuoti vieną ir tą patį blogą. Buvo atsitikimų, kad nuvažiavus keliolika kilometrų vežimai subyrėdavo. Tik apie 20 proc. pristatytų arklių buvo tinkamai pakaustyti, tačiau, kadangi pulkui teko skubiai išvykti, pulke jų pakaustyti nebuvo suspėta, todėl juos teko kaustyti jau naujoje dislokacijos vietoje. Be to, gaunami paskirstymo punkte arkliai buvo skirstomi visiems pulko daliniams, bet rugsėjo 18 d., 15 val., gavus įsakymą skubiai parengti ir išsiųsti dar vieną batalioną, dalį jau paskirtų arklių teko iš pulko dalių paimti ir perduoti formuojamam batalionui. Tai neigiamai veikė pulko dalių vadus.

Gyventojų pateikiamos transporto priemonės buvo, kaip ir mobilizuotieji kariai, priimami skirstymo punkte. Tačiau tvarkingai juos priimti sutrukdė smarkus lietus ir naktis. Nakties metu ir lyjant nebuvo galimybių tvarkingai priimti arklių, vežimų ir pakinktų. Pristatytieji arkliai buvo ženklinami, t. y. įdeginami į kanopą numeriai arba prie karčių pririšamos lentelės su numeriais. Visi pristatyti vežimai buvo sutalpinti pulko aikštėje⁸¹⁹.

Prie pulko formuojamos dalys buvo aprūpinamos pinigais, maistu, ginklais ir kitu turtu be didesnių problemų, kaip buvo numatyta mobilizacijos plane,

⁸¹⁸ Antrojo pėst. pulko vado raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, b. 351, l. 97 a. p.

⁸¹⁹ Ten pat.

tačiau gyventojai pašaro arkliams pristatė tik 20 proc. nustatytos normos, atsarginiai, nors turėjo atsinešti nustatytą kiekį duonos, jos visai neturėjo, tačiau mobilizacijos laikotarpiu žmonių maitinimas ir arklių šėrimas vyko be sutrikimų.

Tačiau pašaukti iš atsargos ir į ūkines pozicijas paskirti atsargos karininkai visiškai nenusimanė, ką ir kaip reikia atlikti, ir dėl to naujų sukurtų darinių darbas ūkio srityje ir atskaitomybė labai šlubavo.

Pulkui skubiai išvykus, visą kareivinėse ir sandėliuose paliktą turtą apsaugai perėmė 3-iasis atsargos batalionas, tačiau turto tvarkingai perduoti nebuvo suspėta, todėl nemažai turto ir atsargų dingo⁸²⁰.

Dalis pulko turto buvo palikta pulko trobesiuose, dalis – Šančių gimnazijos rūmuose. Jam saugoti ir priduoti kam reikia buvo paliktas vienas karininkas išdininkas ir trys ūkvedžiai bei kiekviename dalinyje dar po vieną pareigūną: kuopininką, ūkvedį, o kai kur ir po eilinį kareivį. Deja, pasirodė, kad tiek žmonių nesugebėjo viso turto sutvarkyti, dėl to dalis turto žuvo⁸²¹.

Paskelbus mobilizaciją, 3-iasis pulko batalionas, kaip visiškai sukomplektuotas, buvo pasirengęs vykdyti užduotis po 6 valandų. Likusieji pulko daliniai atsarginiais Kaune pasipildė per 26 valandas, Jonavoje – per 30 mobilizacijos valandų. Tuo tarpu arkliais ir tai ne visais pasipildė tik per 46 valandas. Taigi pulkas buvo mobilizuotas per 46 valandas nuo mobilizacijos pradžios⁸²².

Apskritai mobilizacija pulke įvyko sklandžiai ir tvarkingai, išskyrus transporto priemonių pristatymą ir paskirstymą. Be to, reikia pažymėti, kad mobilizacijos metu dalis pulko karininkų buvo perduota mobilizuoto ir Antrojo pėst. pulko suformuoto Šešioliktojo pėst. pulko vado žinion. Šešioliktojo pulko vadu buvo paskirtas Antrojo pėst. pulko vado padėjėjas ir 1-ojo bataliono vadas plk. ltn. L. Šimonėlis⁸²³.

Praėjus 6 valandoms po mobilizacijos paskelbimo, t. y. rugsėjo 17 d., 20 val., pulkas gavo įsakymą vieną batalioną pasiųsti vykdyti apsaugos užduočių į Kietaviškių–Mijaugonių rajoną. Vykdyti pavestos užduoties pulko 3-iasis batalionas, kaip sukomplektuotas dar iki mobilizacijos paskelbimo, išvyko rugsėjo 18 d., 2 val. 30 min.

Rugsėjo 17 d., 23 val. 30 min., Kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis ir kariuomenės štabo viršininkas div. gen. S. Pundzevičius patvirtino „Pietų ir rytų sienai saugoti direktyvą“⁸²⁴, kurioje buvo apibūdintos aplinkybės, kurios susidarė prie Lietuvos rytinių ir pietinių sienų, iškelti uždaviniai Lietuvos

820 Ten pat.

821 2-ojo pėst. D. L. K. Algirdo pulko Ūkio skyriaus pastabos, kilusios vykdant apsaugos uždavinius // Ten pat, b. 362 (byla nenumeruota).

822 Antrojo pėst. pulko vado raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, b. 351, l. 97 a. p.

823 Įsakymas 2 p. p. Nr. 322. 1939-11-17 // Ten pat, b. 332 (byla nenumeruota).

824 LCVA, f. 510, ap. 1, b. 382, l. 1–2.

kariuomenei, kaip jas ginti esant pažeidimo pavojui, numatytos kariuomenės pajėgos, kurioms pavesta šiuos uždavinius įgyvendinti (žr. 7 priedą). Joje buvo užfiksuotas jau duotas įsakymas vieną Antrojo pėst. pulko batalioną pasiųsti į Žiežmarių rajoną.

Rugsėjo 18 d. 7 val. ryto buvo patvirtinta aukščiau minimą direktyvą papildanti „Direktyva Nr. 2“⁸²⁵, kur numatyti jau konkretūs uždaviniai divizijai ir atskiriems kariniams daliniams, numatytos gynimosi rajonai, kryptys ir kt. (žr. 8 priedą). Šiame dokumente numatyta, kad į frontą turi išvykti jau visas Antrasis pėst. pulkas.

Vykdamt šios direktyvos nurodymus, rugsėjo 18 d., 18 val., pulkas gavo naują įsakymą su likusiais pulko daliniais išvykti ir susitelkti Žaslių geležinkelio stoties, Mijaugonių, Kietaviškių, Kareivonių, Liutonių, Pajautiškių rajone. Pulkas nurodytame rajone turėjo susitelkti rugsėjo 19 d. 4 val. ryto. Jam įsakyta priešintis galimiems svetimų valstybių kariuomenių prasiveržimams Vievis–Kaunas ir Vievis–Jonava kryptimis, išžvalgyti gynimosi ribą Semeliškės–Anykščių ežeras–Sabališkės–Dainava–Paparčiai, internuoti sieną perėjusius Lenkijos kariuomenės karius⁸²⁶.

Gavus šį įsakymą, pulkas jau buvo papildęs atsarginiais, trūko tik arklių.

Demarkacijos linija prie Vievio.

Dar neišvykusios pulko dalys, be Ūkio kuopos ir Ryšių žvalgų būrio, išvyko rugsėjo 19 d., 00 val. 30 min., Ūkio kuopa ir Ryšių žvalgų būrys – raugėjo 19 d., 12 val. Pulku iš Trečiojo artilerijos pulko buvo priduotas Motorizuotos artilerijos būrys⁸²⁷.

Pulko daliniai į paskirtą rajoną buvo pervežti automobiliais, gurgulės vyko žygio tvarka. Pervežimas karių ir ginklų sunkvežimiais lyjant ir esant dideliam purvui pasiteisino ir labai palengvino pulku susitelkti nurodytu laiku nurodytame rajone. Tačiau pats sunkvežimių pateikimas pulku buvo labai netvarkingas. Iš pradžių pulku buvo pažadėta paskirti

825 Ten pat, l. 3-4.

826 Įsakymas žygiuoti // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 351, l. 44.

827 II pėst. divizijos 1939-10-30 operatyvinis įsakymas Nr. 4 // Ten pat, l. 78.

60 sunkvežimių, bet atvyko tik 50, ir todėl dalį žmonių teko palikti ir juos atgabenti vėliau. Jiems buvo įsakyta eiti į kareivines ir gulėti miegoti. Tačiau vos tik jie spėjo nusirengti, buvo pranešta, kad papildomai tuojau bus duoti dar 7 sunkvežimiai. Vėl reikėjo iš naujo pasirengti žygiui. Tai, be abejojimo, nervino žmones.

Dalis skirtų sunkvežimių buvo su sugedusiomis šviesomis. Jas teko rikiuoti į vorą tarp dviejų sunkvežimių su tvarkingomis šviesomis ir nors važiavimo greitis buvo nustatytas ne didesnis kaip 20 km, vežamas pabūklas iškrito ir lengvai sužeidė vieną kareivį. Nemažai mašinų pakeliui gedo, todėl į susitelkimo vietą atvyko 2 valandomis pavėlavę⁸²⁸.

Rugsėjo 20 d., 6 val. 30 min., pulko vadas pasirašė pulko štabo parengtą slaptą operatyvinį įsakymą Nr. 2, kuriame pulkui, vadovaudamasis kariuomenės vado patvirtintomis direktyvomis, suformulavo uždavinius saugoti ir ginti pulkui pavestą Lietuvos teritorijos ruožą. Įsakyme buvo konstatuota, kad rusų daliniai užėmė Vilnių ir iš dalies Trakus, lenkų daliniai rugsėjo 19 d. iki 22.30 val. žygiavo išilgai Lietuvos sienos Rūdiškių–Vabalninko kryptimi. Pagal žvalgybos duomenis, prie sienos lenkų karinių dalių jau nebuvo, nebuvo priėję ir rusų daliniai.

Pulkui buvo įsakyta saugoti barą upė Strėva–Kakliniškės–Naujieji Migūčionys–Gabrėliškis–Pūstakiemis–Dainava–Paparčiai⁸²⁹.

Pats pulkas tiesiogiai administracinės linijos su Lenkija nesaugojo. Tam jis suformavo mjr. A. Virbalio vadovaujamą IX sienos apsaugos batalioną, kuris saugojo pulko užimamą gynimosi barą Semeliškės–Anykščių ežeras–Sabališkės–Dainava–Paparčiai. Batalionas turėjo perimti iki tol pasienio apsaugos policijos vykdomas funkcijas ir, lenkams veržiantis per sieną, užimti pirmąją gynimosi liniją, lenkams pereinant per sieną nesipriešinant, juos internuoti⁸³⁰.

Jau rugsėjo 18–19 dienomis į Vilnių išvyko Raudonoji armija. Lenkų kariuomenės daliniai, bėgdami iš Vilniaus krašto, priartėjo prie demarkacijos linijos. Perėję per demarkacijos liniją kariai buvo internuojami, paimami ginklai, sužeistiesiems suteikiama pirmoji pagalba ir perduodami į internavimo punktus. Trakų bare, kuriam buvo perduodami internuotieji, internuotuosius priiminėjo plk. lt. A. Michelevičius.

Jungtinėms Vokietijos ir Sovietų Sąjungos pajėgoms sutriuškinus Lenkijos kariuomenę ir karo veiksmams pasibaigus, 1939 m. rugsėjo 25 d. Valstybės gynimo taryba priėmė sprendimą pamažu pradėti vykdyti pašauktos kariuomenės

828 Antrojo pėst. pulko vado plk. J. Tumo 1939-10-31 raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, l. 164.

829 LCVA, f. 510, ap. 1, b. 385, l. 18.

830 IX PAB operatyvinis įsakymas sienai saugoti ir ginti // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 351, l. 58.

demobilizaciją. Pagal gautus nurodymus, II pėst. divizijos vadas rugsėjo 30 d. Antrajam pėst. pulkui įsakė grįžti į savo nuolatinę dislokacijos vietą⁸³¹.

Vykdydamas įsakymą, pulkas į Kauną sugrįžo spalio 1 d., 15 val.⁸³² Prasidėjo pašauktų karių demobilizacija ir paimto iš gyventojų arklių ir kito turto gražinimas. Čia didesnių problemų nebuvo ir jau 1939 m. spalio 7 d. pulko vadas išleido įsakymą, kad pulkas demobilizuotas ir nuo šios dienos persitvarkė pagal taikos meto etatus⁸³³.

Pulko kariams teko saugoti IV internuotųjų stovyklą Kulautuvoje. Jai saugoti buvo skirta daugiau nei 200 karių ir 4 karininkai. Stovyklos apsaugą iš demobilizuoto Šešioliktojo pėst. pulko Antrasis pėst. pulkas perėmė spalio 3 d.⁸³⁴ Stovyklos vadovybė pulko kariams, saugojusiems stovyklą, jokių pretenzijų nereiškė, atvirkščiai, už labai gerą ir stropų darbą organizuojant stovyklos apsaugą pulko leitenantams K. Venclauskui ir R. A. Mironui lapkričio 17 d. IV internuotųjų stovyklos viršininkas plk. V. Braziulis pareiškė padėką⁸³⁵.

1939 metų spalį su SSRS pasirašius Vilniaus ir Vilniaus srities gražinimo Lietuvai sutartį, mainais už tai turėjo išileisti sovietinius karinius dalinius. Į Lietuvą turėjo įžygiuoti sovietinis 16-asis ypatingasis korpusas. Sovietiniams daliniams lydėti Lietuvos teritorija buvo paskirti du pulko karininkai: plk. ltn. L. Šimonėlis ir mjr. M. Repšys⁸³⁶. Jie turėjo lydėti lapkričio 5–6 d. įvedamus sovietinius karinius dalinius.

Kadangi įvedus į Lietuvą sovietines įgulas Gaižiūnų poligonas buvo perduotas sovietinei kariuomenei, tai 1939 m. spalio 31 d., Kariuomenės štabo nurodymu, pulko 5-ajai kuopai, dislokuotai Jonavoje, buvo perduota Gaižiūnų poligono komendantūra su visu turėtu turtu⁸³⁷.

Nepaisant to, kad Lietuvos teritorijoje buvo svetimos valstybės karinė įgula, 1940 m. pavasarinis naujokų šaukimas į Lietuvos kariuomenę įvyko normaliai. 1940 m. vasario mėn. į pulką buvo atsiųsta 600 naujokų. 200 – iš Kauno apskrities, 150 – iš Trakų, po 100 – iš Alytaus ir Šakių ir 50 – iš Vilkaviškio apskrities⁸³⁸.

1940 m. birželio 13 d. II pėst. divizijos štabas įsakė pulkui parengti Jonavos priešlėktuvinės gynybos planus, kad pavojaus ar mobilizacijos atveju būtų

831 II pėst. divizijos 1939-11-30 operatyvinis įsakymas Nr. 4 // Ten pat, l. 78.

832 Antrojo pėst. pulko vado raštas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, l. 80.

833 Įsakymas 2 p. p. Nr. 281. 1939-10-07 // Ten pat, b. 332, byla nenumuruota.

834 II pėst. divizijos štabo 1939-09-30 raštas Antrojo pėst. pulko vadui // Ten pat, b. 351, l. 79.

835 Įsakymas IV internuotųjų stovyklai Nr. 4. 1939-10-12, Nr. 40, 1939-1-17 // Ten pat, b. 348, l. 145-146, 171.

836 Slaptas skubus 1939-11-2 II pėst. divizijos štabo raštas // Ten pat, b. 340, l. 5

837 Kariuomenės štabo I skyriaus 1939-10-31 raštas // Ten pat, b. 381, l. 4.

838 II pėst. divizijos štabo 1940-02-13 raštas 2 p. p. vadui // Ten pat, b. 366, l. 1.

išdėstytas maksimalus ugnies priemonių skaičius, panaudojant ir neliečiamųjų atsargų priemones, pritaikytas šaudymui į lėktuvus⁸³⁹. Deja, šis įsakymas nebuvo įvykdytas...

Pulkas SSRS okupacijos sąlygomis

1940 m. birželio 15 d. pulko vadovybė iš II pėst. divizijos štabo gavo skubų pranešimą, kad Lietuvos vyriausybei priėmus SSRS reikalavimą įsteigti Lietuvoje naujas sovietines karines įgulas, birželio 15 d., 15 val., į Lietuvą įžengs sovietiniai kariniai daliniai. Įsakyta žygiuojančiai sovietinei kariuomenei taikyti mandagumo ir draugiškumo santykių taisykles, panašiai kaip jos buvo taikomos 1939 m. įvedamiems sovietiniams kariniams daliniams⁸⁴⁰.

Pulko kariai pakluso įsakymui ir jokie pasipriešinimo neparodė. Pirmosiomis sovietinės okupacijos dienomis pulko kariai pulko vidiniame gyvenime kokių nors didesnių pasikeitimų nepastebėjo. Tačiau tai buvo labai trumpą laiką.

1940 m. birželio 27 d. įsakymu Kauno įgulai, Antrasis pėstininkų pulkas turėjo sovietinei kariuomenei užleisti kai kuriuos turėtus sandėlius. Daugiau patalpų iš pulko nebuvo paimta⁸⁴¹.

1940 m. birželio 21 d. pulko vadas gavo labai skubų slaptą II pėst. divizijos štabo viršininko pasirašytą raštą, kuriame buvo nurodyta, kad dėl kai kuriuose įgulose įvykusių prasižengimų tvarkai ir drausmei, divizijos vadas įsakė pulko daliniuose dažniau tikrinti patrulius bei sargybas. Į patrulius skirti sąmoningiausius ir drausmingiausius karius. Daliniuose budėtojais skirti karininkus. Stebėti, kad kitų tautų kareiviai nebūtų įžeidinėjami. Išleidžiant karius į miestą daryti taip, kad jie neturėtų progos dalyvauti įvairiuose išsišokimuose. Divizijos vadas pabrėžė, kad dalių ir komandų viršininkams šiuo sudėtingu metu skiriama ypatinga atsakomybė už griežtą drausmę ir tvarką jiems patikėtose dalyse ir komandose. Divizijos vadas pabrėžė, kad už nusižengimus bus traukiami teisminėn atsakomybėn ne tik prasižengusieji, bet ir jų neprižiūrėję vadai ar viršininkai. Šį įsakymą buvo įsakyta nedelsiant paskelbti visuose pulko daliniuose ir komandose⁸⁴².

Birželio 26 d. div. gen. E. Adamkavičius buvo atleistas iš II pėst. divizijos vado pareigų. Vadu paskirtas brg. gen. V. Karvelis⁸⁴³.

Birželio 26 d. pulke buvo gautas skubus Liaudies kariuomenės štabo viršininko div. gen. S. Pundzevičiaus pasirašytas raštas, kuriame buvo nurodoma, kad kariuomenės vadas įsakė iš kariuomenės dalinių ir įstaigų, jei dar būtų

839 Slaptas asmeniškasis 1940-06-13 II pėst. divizijos štabo raštas // Ten pat, b. 367, l. 16.

840 Ten pat, b. 365, l. 157.

841 Įsakymas Kauno įgulai Nr. 4. 1940-06-27 // Ten pat, l. 159.

842 Ten pat, b. 367, l. 17.

843 Įsakymas II pėst. divizijai. 1940-06-26 // LCVA, f. 510, ap. 1, b. 430, l. 16.

nepašalinta, nuimti visus buvusio prezidento Antano Smetonos portretus, bareljefus, šūkius ir kitokius su jo vardu susiejusius viešumoje esančius daiktus ir užrašus⁸⁴⁴. Nurodymas buvo įvykdytas. Nurodytos vaizdinės priemonės buvo sudėtos į pulko sandėlius.

Birželio 28 d. gautas krašto apsaugos ministro ir kariuomenės vado div. gen. V. Vitkausko pasirašytas įsakymas, kad karo kapelionus atleisti iš švietimo vadovų pareigų ir į šias pareigas skirti karininkus. Tuo pačiu įsakymu buvo atšauktas privalomas karių dalyvavimas tikybos pamokose, sekmadieniais į bažnyčią nurodyta vesti tik tam norą pareiškusių kareivius. Pasilikusiems daliniuose įsakyta organizuoti paskaitas ar pasikalbėjimus⁸⁴⁵. Tačiau daugumas pulko karių sekmadieniais pasirinkdavo eiti į bažnyčią, o pokalbiams pulke likdavo daugiausia tik kitų tikybų kariai.

Liepos 1 d. „*Lietuvos liaudies vyriausybės*“ buvo pakeistas Vidaus tarnybos statusas. Pagal jį vakarinio patikrinimo metu buvo uždrausta giedoti ir kalbėti maldas.

Liepos 1 d. pasikeitė pulko vadai. Vietoje atleisto iš kariuomenės į atsargą plk. Juozo Tumo vadovavimą pulkui perėmė paskirtas gen. št. plk. ltn. Antanas Špokevičius⁸⁴⁶.

1940 m. liepos 2 d. „*Lietuvos liaudies vyriausybės*“ nutarimu Lietuvos kariuomenė buvo pavadinta „*Liaudies kariuomene*“. Tą dieną buvo įsteigtas Propagandos skyrius, iš tarnybos atleisti visų tikybų karo kapelionai, vietoj jų įsteigtas politinių vadovų institutas. Vadovaujantis šiuo nutarimu pulko karo kapelionas J. Normantas buvo atleistas.

1940 m. liepos 6 d. į pulką atvyko ir pradėjo eiti pareigas paskirtas pulko politinis vadovas Petras Ramoška⁸⁴⁷. Tai buvo naujas pareigūnas pulke ir ne visi karininkai bei kareiviai gerai suprato, kokios jo pareigos ir kokius jis turi įgaliojimus. Tačiau šiuos samprotavimus užbaigė liepos 10 d. gautas II pėst. divizijos vado brg. gen. Vlado Karvelio įsakymas „*visus politvadovų reikalavimus ir įsakymus vykdyti neatidėliojant, tučtuojau*“⁸⁴⁸.

Liepos 4 d. sveikinantis uždrausta paduoti ranką, žodis „ponas“ pakeistas žodžiu „tamsta“, o rugpjūčio 5 d. „tamsta“ pakeistas į „draugas“. Liepos 6 d. pakeitus Drausmės statutą, nuobauda stovėjimas su šautuvu, taip pat kaip bausmė puskarininkiams ir viršiloms uždraudimas išeiti iš kareivinių kiemo panaikinta⁸⁴⁹.

⁸⁴⁴ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 373, l. 9.

⁸⁴⁵ Įsakymas kariuomenei. 1940 m. birželio 28 d. Nr. 69.

⁸⁴⁶ Įsakymas 2 p. p. Nr. 205. 1940-07-21 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 364, l. 46.

⁸⁴⁷ Įsakymas 2 p. p. Nr. 190. 1940-07-07 // Ten pat, l. 1.

⁸⁴⁸ Įsakymas II pėst. divizijai Nr. 19. 1940-07-10 // Ten pat, l. 17.

⁸⁴⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 77. 1940 m. liepos 4 d.; 1940 m. liepos 6 d. Nr. 80;

Liepos 8 d. II pėst. divizijos vadas įsakė Jonavoje dislokuotą 5-ąją pulko kuopą kaip galima greičiau, bet ne vėliau kaip iki liepos 15 d. perkelti į Kauną, o jos turėtas patalpas perduoti SSRS kariuomenės Jonavos įgulos viršininkui⁸⁵⁰. Kuopa į Kauną buvo perkelta liepos 12 d.⁸⁵¹ Perkeliant kuopą, buvo atliktas nuodugnus kuopos ūkinės veiklos patikrinimas. Patikrinimas atskleidė rimtų pažeidimų, buvusių kuopoje. Pulko vado sudaryta komisija konstatavo, kad kuopoje buvo klastojamos sąskaitos, kuopos vadas kpt. J. Kulikauskas imdavo kyšius, kuopos karininkai naudojo kuopos reikmėms skirtas malkas už jas nesumokėdami, buvo pasisavinti izraelitams kareiviams skirti šventiniai pinigai. Nors kuopos vadui pasiuntinys nepriklausė, tačiau eilinis Jančys kuopos vado buvo naudojamas kaip pasiuntinys kuopos vado patarnavimams. Buvo konstatuota, kad ltn. J. Jaskys ir j. ltn. V. Pūkys žinojo apie netvarką aprūpinimo srityje, tačiau aukštesniajai vadovybei nepranešė⁸⁵². Tačiau ar minėti karininkai buvo nubausti, duomenų surasti nepavyko.

Liepos 16 d. Kauno sporto halėje įvyko atvykusios SSRS meno grupės koncertas. Jo stebėti buvo suvesti visi Kaune dislokuoti kariniai daliniai. Į sporto halę daliniai turėjo žygiuoti su orkestrais, nors ir be vėliavų⁸⁵³.

1940 m. liepos 17 d. pulko vadas gavo Liaudies kariuomenės vado įsakymą Nr. 29, kuriuo buvo įsakyta tučtuojau įvykdyti karininkų, puskarininkų ir civilių tarnautojų atestaciją. Įsakyme buvo nurodyta atkreipti ypatingą dėmesį, ar atestuojamasis sugeba ir ar nusiteikęs tinkamai eiti liaudies kariuomenės skirtas pareigas. „Pvz., – rašoma įsakyme, – *karininkų atestacijos p. 16 „Valstybiškumas ir tautiškumas“ reikia suprasti kaip klausimą, ar atestuojamasis nusiteikęs ir kokiam laipsnyje ginti liaudies interesus ir ar atsidavęs naujosios liaudies vyriausybės siekių vykdymui.*“ Buvo nurodyta, kad atestaciją turi pasirašyti ne tik vadas, bet ir politinis vadovas. Politiniams vadovams buvo suteikta teisė įrašyti savo nuomonę, jei ji skiriasi su dalinio vado ar atestacijos komisijos pirmininko nuomone. Atestaciją įsakyta atlikti iki rugpjūčio 8 d.⁸⁵⁴

Vykdydamas šį įsakymą pulko vadas skubiai sudarė atestacinę komisiją, kuri skubos tvarka surašė atestacijas.

Liepos 19 d. iš kariuomenės Agitacijos ir propagandos štabo buvo gauta partija naujų vadų portretų, kuriuos įsakyta iškabinti kareivinėse. Buvo atsiųsti portretai: ministro pirmininko Justo Paleckio, einančio Respublikos prezidento pareigas; prof. Vinco Krėvės Mickevičiaus, ministro pirmininko pavaduotojo, užsienio reikalų ministro; div. gen. Vinco Vitkausko, krašto apsaugos minis-

850 1940-07-08 II pėst. divizijos štabo raštas 2 p.p. vadui // LCVA, f. 514, ap.1, b. 367, l. 13.

851 2 p. p. vado 1940-07-15 raštas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, l. 14.

852 2 p. p. vado 1940-07-29 raportas II pėst. divizijos vadui // Ten pat, b. 372, l. 22.

853 LCVA, f. 510, ap. 1, b. 444, l. 8.

854 LCVA, f. 516, ap. 1, b. 124.

tro; Josifo Stalino, „*Sovietų Sąjungos tautų vado*“; Viačeslavo Molotovo, Sovietų Sąjungos liaudies komisarų tarybos pirmininko ir užsienio reikalų liaudies komisaro; maršalo Klimento Vorošilovo, Sovietų Sąjungos liaudies komisarų tarybos pirmininko ir Gynybos komiteto pirmininko; maršalo Semiono Timošenkos, Sovietų Sąjungos gynybos liaudies komisaro⁸⁵⁵.

1940 m. liepos 23 d. kariuomenės vadas įsakė bandžiusį priešintis sovietinei okupacijai Devintąjį pėstininkų pulką performuoti: du pulko batalionus perkelti į Pirmąjį ir Antrąjį pėstininkų pulkus, o į Devintąjį pėstininkų pulką perkelti po vieną batalioną iš minėtų pulkų. Iš Antrojo pėst. pulko į Devintąjį pulką turėjo išvykti 2-asis batalionas, o iš Devintojo pėst. pulko į Antrąjį atvyktų to pulko 2-asis batalionas.

Buvo įsakyta sukeičiamus batalionus perkelti su visais karininkais, puskarininkiais ir kariais, su visais ginklais, apranga ir kuopų taikos meto turtu. Mobilizacinį batalionų turtą įsakyta palikti vietoje. Vietoje taip pat įsakyta plikinti batalionams priklausančius arklius ir vežimus.

Pulko 2-asis batalionas turėjo geležinkeliu vykti į naują Devintojo pulko dislokacijos vietą Švenčionėlių poligoną⁸⁵⁶.

Gavus šį raštą iš pradžių nurodymas 2-ajam batalionui vykti į Švenčionis buvo duotas žodžiu, o tos pačios dienos 16 val. buvo išleistas slaptas atskiras įsakymas Antrojo pėst. pulko 2-ajam batalionui, kuriame įsakoma skubiai išvykti į Devintojo pėstininkų pulko vado pavaldumą. Įsakyta išvykti tos pačios dienos 18 val. iš Šančių geležinkelio stoties⁸⁵⁷. Batalionas į Švenčionėlius atvyko liepos 24 d., 1 val. nakties, o iš Švenčionėlių geležinkelio stoties tuo pačiu traukiniu į Kauną išvyko Devintojo pėst. pulko 2-asis batalionas⁸⁵⁸.

Kartu su 324 kareiviais į Devintąjį pėst. pulką buvo perkelti 7 liktiniai puskarininkiai ir šie pulko karininkai: mjr. Zenonas Drongis, kpt. Jonas Strikas, ltn. Kazys Kalibatas, kpt. Juozas Kulikauskas, ltn. Jonas Jaskys, j. ltn. Vladas Pūkys, j. ltn. Pranas Cvilikas, ltn. Edvardas Fridrikas, ltn. Zenonas Kemzūra, ltn. Juozas Barzda, ltn. Adolfas Deikis ir j. ltn. Jonas Stelmokas⁸⁵⁹.

Liepos 26 d. į pulką atvyko Devintojo pėstininkų pulko 197 eiliniai kariai, 5 viršilos, puskarininkiai ir karininkai: kapitonas Jonas Gogė, Adolfas Pilvelis ir Vacys Dalininkaitis (liepos 29 d. jis vėl buvo grąžintas į Devintąjį pėst. pulką), leitenantai Juozas Miliukas, Vytautas Lozoraitis ir Martynas Kriukis, jaunesnieji leitenantai Vytautas Šventoraitis, Leonas Svederskis ir Antanas Bartušis⁸⁶⁰.

855 Ten pat, b. 529, l. 84.

856 Slaptas II pėst. divizijos štabo 1940-07-23 raštas // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 366, l. 4.

857 Ten pat, l. 5.

858 Spalvas 9 p. p. vado raportas II divizijos vadui // Ten pat, l. 7.

859 Slaptas 2 p. p. vado raštas Kariuomenės štabo Rikiuotės skyriaus viršininkui // Ten pat, l. 8.

860 Įsakymas 2 p. p. Nr.211. 1940-07-27 // Ten pat, b. 364, l. 59.

Be to, į Devintąjį pėstininkų pulką rugpjūčio pradžioje buvo perkeltas pulko Automatinių pabūklų būrys, o iš Devintojo pėst. pulko į Antrąjį pėst. pulką perkeltas Minosvaidžių būrys⁸⁶¹.

Liepos 23 d., 12 val., P. Vileišio aikštėje buvo organizuotas mitingas Liaudies Seimui pagerbti. Į mitingą vadovaujant karinių dalinių politvadovams buvo suvaryti visi Kaune esantys kariniai daliniai su orkestrais, plakatais, lozungais, sovietinių vadų portretais⁸⁶². Šiame mitinge dalyvavo ir Antrojo pėst. pulko kariai.

Liepos 24 d. pulko kariams buvo nuimti antpečiai, o laipsnių pažymėjimai prisegti prie apykaklės. Liepos 25 d. įsakyta vakarinio patikrinimo metu vietoj himno giedoti Internacionalą⁸⁶³.

Liepos 25 d. buvo įsakyta „*Liaudies kariuomenės*“ dalių ir įstaigų, pavadintų Lietuvos kunigaikščių ir kitų asmenų vardais, toliau tais vardais nebevadinti. Taigi pulko oficialus pavadinimas liko Antrasis pėstininkų pulkas⁸⁶⁴.

Vykstantys pertvarkymai pulke sovietinės okupacijos sąlygomis, karininkų atleidimai, jų kaita, nuolat gaunami įvairūs prieštaringi nurodymai kėlė sumaištį tarp pulko karių, labai pablogėjo karių drausmė. Tai buvo priverstas oficialiai pripažinti ir pulko vadas. 1940 m. rugpjūčio 2 d. įsakyme pulkui pulko vadas rašė, kad pastebi, jog dalinių budėtojai netinkamai atlieka savo pareigas, netikrina išleidžiamų į miestą kareivių išvaizdos, nepalaiko tinkamos švaros ir tvarkos kareivinėse, budėjimo metu, ypač naktį, užmiega. Pulkui budėtoju ir pulko dalinių vadams pulko vadas įsakė stropiai tikrinti dalinių budėtojus ir nusižengusius griežtai bausti⁸⁶⁵.

Tačiau drausmė pulke ir toliau blogėjo. Kaip matyti iš rugpjūčio 13 d. pulko vado įsakymo pulkui, pulke pradėjo masiškai savavališkai pasišalinti kareiviai, už tai pulko vadas be leidimo išeinančius į miestą kareivius pažadėjo perduoti į teismą⁸⁶⁶. Rugpjūčio 27 d. pulko vadas plk. lt. A. Špokevičius atkreipia dėmesį, kad darbo dienomis pietų metu ir vakare po užsiėmimų pulko kareiviai be leidimų eina į Aukštosios Panemunės krautuves, barus ir restoranus. Dalinių vadams pulko vadas įsakė išaiškinti kareiviams, kad kareiviams vaikščioti po restoranus nedera. Be to, išeinant iš pulko, būtina turėti leidimą. Sargyboms ir patruliams griežtai įsakė į miestą be leidimo nieko neišleisti⁸⁶⁷. Tačiau grasinimai mažai ką veikė.

861 II pėst. divizijos štabo 1940-08-07 raštas // Ten pat, b. 366, l. 10.

862 LCVA, f. 510, ap. 1, b. 444, l. 9.

863 Kariuomenės štabo viešininko 1940-07-23 telefonograma // LCVA, f. 513, ap. 1, b. 404, l. 104.

864 Įsakymas liaudies kariuomenei. 1940 m. liepos 25 d. Nr. 98.

865 Įsakymas 2 p. p. Nr. 217. 1940-08-02 // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 364, l. 73.

866 Įsakymas 2 p. p. Nr. 228. 1940-08-13 // Ten pat, l. 84.

867 Įsakymas 2 p. p. Nr. 242. 1940-08-27 // Ten pat, l. 123

1940 m. rugpjūčio 8 d. buvo gautas Liaudies kariuomenės Agitacijos, propagandos ir spaudos skyriaus raštas „*Raudonųjų kampelių steigimo klausimu*“. Juo buvo įsakoma, kad visuose pulko daliniuose būtų įsteigti raudonieji kampeliai. Jiems įrengti buvo suformuoti konkretūs ir ganėtinai dideli reikalavimai. Rašte buvo nurodoma, kad visi politvadovai savo daliniuose iki rugpjūčio 13 d. įrengtų raudonuosius kampelius. Jie turėjo būti įrengti tinkamuose kambariuose taip, kad kiekvienas kareivis ar puskarininkis čia galėtų praleisti savo laisvalaikį. Raudonieji kampeliai turėjo būti jaukūs ir skoningai įrengti. Ant sienų iškabinti vadų portretai puošniuose rėmuose. Stalai uždengti geros medžiagos staltiesėmis, kambariuose visada palaikoma švara, juose turėjo būti šachmatai, šaškės, domino, buvo pageidaujama, kad būtų muzikos instrumentai: mandolina, balalaika, armonika. Jeigu dalinys turėjo patefoną ar radijo aparatą, jie irgi turėjo būti pastatyti raudonajame kampelyje.

Prie rašto buvo pridėtas ir sąrašas būtinų dalykų, kurie turėjo būti raudonajame kampelyje. Tai: laikraščiai ir žurnalai, šachmatai, šaškės, domino po du komplektus, radijo imtuvas arba garsiakalbis, spintelė kilnojamajai bibliotekai, stalas, kėdės, rašalinė, popierius laiškamams, šūkiei, Europos žemėlapis⁸⁶⁸.

Rugpjūčio 13 d. Lietuvos SSR delegacijai, grįžtančiai iš Maskvos su „*Stalino saule*“ sutikti, skubiai buvo sudarytas karinis dalinys. Į jį paskirta 80 kareivių iš Antrojo pėst. pulko, 80 – iš Penktojo pėstininkų pulko, 40 kareivių – iš 1-ojo inžinerijos bataliono. Šio suvestinio dalino vadu buvo paskirtas Antrojo pėst. pulko mjr. J. Gogė. Dalinys, kartu su Antrojo pėst. pulko orkestru 20 val. buvo išrikiuotas Kauno geležinkelio stotyje iškilmingam delegacijos, įteisinusios Lietuvos okupaciją, sutikimui⁸⁶⁹.

1940 m. rugpjūčio mėn. pulko vadas, vykdydamas slaptą įsakymą, karo aerodromų ir tūpimo aikštelių statybai paskyrė 374 karius, iš kurių 245 liko darbams nepasitraukdami iš Kauno, o 129 turėjo išvykti į sovietinės karinės vadovybės nurodytą vietovę⁸⁷⁰.

Tą pačią dieną buvo sudaryta kuopa, vadovaujama ltn. Rankausko, ltn. A. Žuko ir ltn. Z. Raulinaičio, į ją paskyrus 157 kareivius, ir išsiųsta į Alytų „*apsaugos tikslu*“. Ši kuopa dirbo prie sovietinio aerodromo įrengimo. Kuopa į pulką grįžo rugsėjo 24 d.⁸⁷¹

Nuo rugsėjo 2 d. pulke einančio divizijos vado pareigas brg. gen. V. Karvelio ir divizijos politinio komisaro Kovalionok įsakymu divizijos pulkuose, tarp jų ir Antrajame, buvo sustiprintas politinis darbas. Buvo nustatyta, kad pirmadieniais, trečiadieniais ir šeštadieniais nuo 9 iki 10 val. turėjo vykti dalinių

868 LCVA, f. 516, ap. 1, b. 572, l. 104.

869 LCVA, f. 510, ap. 1, b. 444, l. 10.

870 2 p. p. vado 1940-08-11 raštas II pėst. divizijos štabo viršininkui // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 366, l. 11.

871 Įsakymas 2 p. p. Nr. 234. 1940-08-19; Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 15. 1940-09-24 // Ten pat, b. 364, l. 106–108, 189.

politinės informacijos. Antradienį ir penktadienį nuo 9 iki 11 val. – kuopų politvadovų paskaitos puskarininkiams. Antradienį ir penktadienį nuo 9 iki 11 val. – politinių grupių vadų paskaitos kareiviams⁸⁷². Kadriniai pulko karininkai ir pulko vadovybė buvo nepatenkinti tokiais sprendimais, nes politiniam auklėjimui skirtos valandos buvo paimtos iš koviniam rengimui skirtų valandų, tačiau kovinio rengimo jau niekam nebereikėjo.

Likviduojant Lietuvos kariuomenę pulkas buvo pertvarkytas į Raudonosios armijos Lietuvos teritorinio korpuso 259-ąjį šaulių pulką. Paties pertvarkymo dokumentų surasti nepavyko, o gal jų ir iš viso nebuvo. Susidaro įspūdis, kad pulkas buvo automatiškai įtrauktas į Raudonąją armiją suteikiant jam naują numerį. Rugsėjo 6 d. buvo išleistas pulko vado plk. ltn. A. Špokevičiaus įsakymas Antrajam pėst. pulkui, o pirmasis įsakymas 259 šaulių pulkui pasirašytas 1940 m. rugsėjo 7 d. Jį pasirašo jau einantis 259 šaulių pulko vado pareigas plk. ltn. Antanas Špokevičius⁸⁷³.

Rugsėjo 8 d., 8 val., pulkas, vykdydamas nurodymus, pradėjo persikėlimą į Vilnių. Persikėlimas truko iki rugsėjo 11 d., 18 val. Patalpoms Vilniuje perimti buvo sudaryta komisija, susidedanti iš mjr. J. Gogės ir leitenantų Z. Raulinaičio ir P. Mikužio. Kol kas paliekamam Kauno Aukštojoje Panemunėje turtui tvarkyti ir pergabenti į Vilnių buvo palikti 194 kareiviai, vadovaujami aprūpinimo srities pulko vado padėjėjo mjr. C. Modestavičiaus⁸⁷⁴.

Kad pulkas tapo Raudonosios armijos pulku, aiškiai pasijuto jau rugsėjo 12 d. – į pulką atvyko nauji paskirti politvadovai: Fiodoras Beličenko, Vasilij Reščiotnikov, Vasilij Šendakov, Vasilij Afanasov, Steponas Denisenka, Erikas Afanasjevas ir Rumiancev. Rugsėjo 18 d. atvyko politvadovai Prochoras Gagarinas, Viktoras Bužinas, Velislovas Babulinas, Dimitrijus Baburinas, Aleksejus Vinogradovas, Jonas Ivanovas, Viktoras Skorosovas, Nikolajus Sporychinas. Rugsėjo 14 d. pradėjo darbą naujas pulko komisaras Kazačiok, pulko politvadovas P. Ramoška, kaip buvo paskelbta įsakyme, susirgo ir tą pačią dieną paguldintas į ligoninę. Iš ligoninės jis grįžo rugsėjo 20 d.⁸⁷⁵ Rugsėjo 21 d. iš tarnybos buvo atleisti visi anksčiau skirti Lietuvos liaudies kariuomenės politiniai vadovai, buvęs politinis vadovas P. Ramoška atleistas nuo spalio 21 d.⁸⁷⁶

Rugsėjo 20 d. visiems pulko karininkams buvo įsakyta skubiai mokytis rusiškų statutų⁸⁷⁷.

872 Įsakymas 184 šaulių divizijai Nr. 2. 1940-09-02 // Ten pat, l. 133.

873 Įsakymas 259 šaulių pulkui. 1940-09-07 // Ten pat, l. 139.

874 Įsakymai 259 šaulių pulkui Nr. 1. 1940-09-07, Nr. 3. 1940-09-12; Nr. 4. 1940-09-13, Nr. 6. 1940-09-15; Nr. 9. 1940-09-18 // Ten pat, l. 139-143, 147, 149, 157, 161.

875 Įsakymai 259 šaulių pulkui Nr. 4. 1940-09-03; Nr. 5. 1940-09-14 // Ten pat, l. 150, 155.

876 Įsakymai 259 šaulių pulkui Nr. 17. 1940-09-26; Nr. 46. 1940-10-25 // Ten pat, l. 197, 263.

877 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 11. 1940-09-20 // Ten pat, l. 166.

Rugsėjo 22 d. į pulką iš likviduojamų Lietuvos kariuomenės pulkų buvo atsiųsta 1004 kareivių⁸⁷⁸.

Rugsėjo 30 d. darbą pradėjo pulko štabo viršininkas plk. ltn. Antanas Raudonikis, atvykęs iš likviduojamo Trečiojo pėstininkų pulko⁸⁷⁹.

Spalio 10 d. buvo sudaryta komisija, vadovaujama buvusio pulko komisaro P. Ramoskos, kuri turėjo „nuodugniai patikrinti biblioteką ir pašalinti netinkamą literatūrą“⁸⁸⁰.

Spalio antrojoje pusėje buvo susigaudyta, kad nors buvęs Antrasis pėstininkų pulkas buvo perorganizuotas į Raudonosios armijos 259-ąjį šaulių pulką, tačiau pats buvęs Antrasis pulkas iki tol liko oficialiai nelikviduotas. Ištaisyti šią kuriozišką padėtį spalio 23 d. buvo sudaryta komisija, kuri turėjo likviduoti buvusį Antrąjį pėstininkų pulką. Likvidacinės komisijos pirmininku buvo paskirtas pulko vadas plk. ltn. A. Špokevičius, nariais mjr. C. Modestavičius, leitenantai A. Dagys, K. Venclauskas, A. Žukas, Č. Bankauskas ir j. ltn. A. Kizys. Supratusi situaciją, kita, t. y. spalio 24 d. atitinkamą įsakymą išleido ir 29-ojo šaulių teritorinio korpuso vadovybė. Spalio 28 d. likvidacinė komisija buvo pakeista. Jos pirmininku paskirtas mjr. Č. Modestavičius⁸⁸¹. Sutvarkyti buvusio Antrojo pėst. pulko archyvą ir jį perduoti į Vidaus reikalų liaudies komisariato archyvą buvo sudaryta komisija, kurios pirmininkas kpt. P. Ciunis, narys ltn. B. Šimkonis ir archyvaras psk. Grigaliūnas⁸⁸².

Lapkričio 7 d. pulkas privalėjo švęsti iki tol jam negirdėtą šventę – Didžiosios spalio socialistinės revoliucijos metines. Kad jai tinkamai pasirengtų, pulko vado įsakymu buvo sudaryta didžiulė komisija, vadovaujama pulko vado padėjėjo plk. ltn. L. Šimonėlio⁸⁸³. Lapkričio 7 d. einantis pulko vado pareigas plk. ltn. A. Špokevičius pasirašė įsakymą, kuriame buvo bandoma nušviesti ne visai suprantamos šventės esmę ir sveikinimas pulko kariams spalio revoliucijos 23-ųjų metinių proga. Jo pasirašytame sveikinime buvo pažodžiui sudėti išversti sovietiniai šūkiai⁸⁸⁴.

Lapkričio 16 d. į pulką buvo paskirti baigusieji paskutinę XXII Karo mokyklos laidą jaunesnieji leitenantai Kostas Frankas, Vytautas Jučas, Juozas Jurkalnevičius ir Antanas Grigaliūnas⁸⁸⁵. Tai buvo paskutinis įvykis pulke, susijęs su Lietuvos kariuomenės istorija. Toliau jau sekė Raudonosios armijos 259-ojo šaulių pulko istorija.

878 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 13. 1940-09-22 // Ten pat, l. 137–185.

879 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 21. 1940-09-30 // Ten pat, l. 204.

880 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 31. 1940-10-10 // Ten pat, l. 225.

881 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 49. 1940-10-28 // Ten pat, l. 270.

882 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 31. 1940-10-10 // Ten pat, l. 225.

883 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 35. 1940-10-14 // Ten pat, l. 235.

884 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 59. 1940-11-07 // Ten pat, l. 295–296.

885 Įsakymas 259 šaulių pulkui Nr. 78. 1940-11-26 // Ten pat, l. 338.

Po 1993 m. atkurtoje Lietuvos kariuomenėje Antrojo pėstininkų Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo pulko tradicijas perėmė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas, dislokuotas Rukloje, Jonavos rajone.

PULKO VADAI

Karininkas Pranas Liatukas

(pulko vadas nuo 1918 m. gruodžio 5 d. iki gruodžio 23 d.; einantis pulko vado pareigas nuo 1919 m. kovo 8 d. iki gegužės 4 d.)

Pranas Liatukas gimė 1876 m. sausio 29 d. Žemaitijoje, Tauragės apskrities Kvėdarnos valsčiaus Padievaičio kaime, ūkininko šeimoje. Palangoje baigė 4 progimnazijos klases. Toliau mokslus tęsė Rygoje, Nikolajaus gimnazijoje. Ją baigęs 1902 m. įstojo savanoriu į rusų kariuomenę. Tarnybą pradėjo eiliniu Vitebske. 1903–1905 m. mokėsi Vilniaus pėstininkų karo mokykloje. Ją baigęs gavo paporučikio laipsnį ir buvo paskirtas į pėstininkų pulką. Iki 1908 m. tarnavo Naugardo gubernijos Medvedžio kaime, 1908 m. perkeltas į Vendeno pulką Liepojoje⁸⁸⁶.

Karininkas Pranas Liatukas

1909 m. P. Liatukas, jau poručikas, buvo perkeltas į Penzą. O 1910 m. jis jau štabskapitonas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui atsidūrė fronte, vadovavo kuopai. Dalyvavo kautynėse prie Krokuvos, pasižymėjo ir buvo pakeltas į kapitonus. 1915 m. kautynėse buvo sunkiai sužeistas ir nugabentas gydytis į Kijevo sanatoriją. Sveikatai pagerėjus vėl pasiprašė į frontą. Buvo pakeltas į papulkininkius. Antrą kartą sužeistas gydėsi Rostove prie Dono, paskui Kislovodske. 1917 m. pradžioje grįžo į frontą ir buvo pakeltas į pulkininkus. Tačiau greitai vieno mūšio Rumunijos teritorijoje metu vėl buvo sužeistas ir paguldytas į Maskvos bajorų ligoninę. Kai 1918 m. liepą išėjo iš ligoninės, Rusiją jau valdė bolševikai. Rugsjūčio pradžioje P. Liatukas su grupe pabėgėlių grįžo į Lietuvą, į Padievaičio kaimą pas tėvus. Sužinojęs, kad kuriama Lietuvos kariuomenė,

⁸⁸⁶ Lietuvos albumas. Berlynas, 1921, p. 350

1918 m. gruodžio 5 d. atvyko į Lietuvos apsaugos štabą Vilniuje ir tą pačią dieną buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės 2-ojo pėstininkų pulko vadu⁸⁸⁷. Jį suformuoti buvo įsakyta Kaune, tačiau P. Liatukas į Kauną neišvyko, liko Vilniuje. Čia ėmė rinkti pulkui karininkus, turėjo begalę kitų reikalų. Tuo metu gruodžio antrojoje pusėje prasidėjo Lietuvos Vyriausybės krizė. Gruodžio 23 d. atsistatydino pirmasis Lietuvos ministrų kabinetas. Sudaryti naują Ministrų kabinetą buvo pavesta M. Sleževičiui, kuris darbą pradėjo gruodžio 24 d.

Naujoji Vyriausybė pirmiausia likvidavo Apsaugos tarybą ir įsteigė Krašto apsaugos ministeriją. Gruodžio 24 d. krašto apsaugos ministro pareigas laikinai ėjęs karininkas M. Velykis P. Liatuką paskyrė Krašto apsaugos ministerijos štabo viršininku⁸⁸⁸. 2-ojo pėstininkų pulko vadu buvo paskirtas karininkas Vincas Glovackis, kuriam įsakyta tuojau pat vykti į Kauną ir formuoti 2-ąjį pėstininkų pulką⁸⁸⁹.

Kovo 4 d. nušalinus V. Glovackį nuo pulko vado pareigų, 2-ojo pėstininkų pulko vadu vėl buvo paskirtas Pranas Liatukas.⁸⁹⁰ Konfliktas baigėsi tuo, jog gegužės 4 d. pulkas suėmė savo vadą P. Liatuką ir paleido buvusį vadą V. Glovackį⁸⁹¹.

Tą pačią dieną krašto apsaugos ministras A. Merkys atleido P. Liatuką iš 2-ojo pėstininkų pulko vado pareigų ir paskyrė 3-iojo pėstininkų pulko vadu. Šis pulkas turėjo būti suformuotas Raseiniuose⁸⁹².

Raseiniuose tuo metu buvo palyginti ramiau negu kitose Lietuvos vietose, tačiau pulką formuoti teko gana sunkiomis sąlygomis. Trūko ginklų, drabužių, avalynės, pinigų, intendantūros sandėliai buvo tušti. Pulkas viską turėjo įsigyti savo jėgomis. Ir vis dėlto P. Liatukas pulką suorganizavo⁸⁹³. Netrukus jis įsiliejo į veikiančiąją kariuomenę ir kovėsi su bolševikais Ukmergės rinktinėje.

1919 m. liepą Ukmergės rinktinė buvo pavadinta Pirmąja brigada. Jos vadu rugpjūtį buvo paskirtas P. Liatukas⁸⁹⁴. Vadovaujant P. Liatukui, brigada savo bare iš Lietuvos išstūmė bolševikus. Tačiau vis įžūliau ėmė elgtis kitas Lietuvos priešas – Lenkijos kariuomenė. 1919 m. rugsėjo 27 d. lenkai netikėtai puolė Birkinėliuose įsikūrusį brigados štabą. Štabas su brigados vadu P. Liatuku priešakyje pateko į nelaisvę. Neaišku, kaip viskas būtų pasibaigę, bet krn. J. Čaplikui pavyko pasprukti ir apie įvykį informuoti kitas kariuomenės dalis. Gresiant rimtam susidūrimui, lenkai pasitraukė ir paleido visą brigados štabą⁸⁹⁵.

887 Įsakymas Apsaugos ministerijai Nr. 5, 1918 m. gruodžio 10 d.

888 Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 7, 1918 m. gruodžio 24 d.

889 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920, t.1, p. 63.

890 Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 42, 1919 m. kovo 4 d.

891 Petruitis J. Laisvę ginant, t. 1, USA (Vaga), 1952, p. 49, 53.

892 Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 74, 1919 m. gegužės 4 d.

893 LCVA, f. 384, ap. 3, b. 635 l. 41.

894 Ten pat, f. 930, ap. 5, b. 1546, l. 2.

895 Jankauskas V. Nepriklausomos Lietuvos generolai, p. 69–70.

1919 m. rugsėjo 26 d. iš vyriausiojo kariuomenės vado pareigų buvo atleistas Silvestras Žukauskas. Padėtis frontuose buvo nerami, todėl prasidėjo skubios naujojo vado paieškos. Juo buvo paskirtas V. Slabšinskas – senas Rusijos armijos generolas, kilęs nuo Raseinių. Tačiau jau paskyrimo dieną jis sunkiai sirgo ir greitai mirė. Tada Pranas Liatukas, Pirmosios brigados vadas, buvo pakeltas į generolus leitenantus ir paskirtas eiti vyriausiojo kariuomenės vado pareigas. Spalio 10 d. jam buvo perduotos ir Krašto apsaugos ministerijos valdytojo pareigos, nors įsakymas skelbė, kad šias pareigas eiti jis paskirtas spalio 7 dieną⁸⁹⁶.

Pradėjęs eiti vyriausiojo kariuomenės vado pareigas daugiausia dėmesio P. Liatukas skyrė kovai su bermontininkais. Lietuvos kariuomenės vadas P. Liatukas prieš bermontininkus sutelkė beveik visas karines pajėgas: šešis pėstininkų pulkus, raitelių pulką, 5 baterijas, geležinkelių kuopą ir kitas technines dalis. Visoms toms dalims vadovauti paskyrė plk. ltn. K. Ladigą⁸⁹⁷. Kovos prieš bermontininkus baigėsi visišku bermontininkų išstūmimu iš Lietuvos teritorijos.

1920 m. vasario 21 d. Kauno miesto komendantas Kariuomenės generaliniam štabui pranešė, jog Kauno įgulos dalys 22 d. (sekmadienį) rengiasi su ginklu rankose siekti, kad būtų įvykdyti jų keliami reikalavimai. Vasario 21-osios vakarą įgulos daliniuose prasidėjo neramumai. P. Liatukui nuvykus į sukilusias Panemunės dalis, jis sukilusių kareivių buvo suimtas.

Vasario 23 d. apie 6 val. ryto 8-ojo ir 6-ojo pulkų daliniai paleido smarkią šautuvų ir kulkosvaidžių ugnį į Panemunę. Operacijai prieš sukilėlius vadovauti buvo paskirtas plk. ltn. K. Ladiga. Apie 11 val. visa Panemunė buvo užimta Vyriausybei ištikimos kariuomenės, suimta kelios dešimtys sukilėlių⁸⁹⁸.

Vyriausiasis kariuomenės vadas gen. ltn. P. Liatukas, paleistas iš areštinės, tuojau pat parašė raportą prezidentui prašydamas atleisti jį iš einamų pareigų. Vasario 23 d. apie 12 val. Respublikos Prezidentas priėmė P. Liatuko atsistatydinimą⁸⁹⁹. Vyriausiuoju kariuomenės vadu vėl buvo paskirtas generolas Silvestras Žukauskas.

Naujasis Lietuvos kariuomenės vadas S. Žukauskas paskyrė P. Liatuką eiti vietinės kariuomenės brigados vado pareigas, o liepos 13 d. perkėlė į ypatingųjų reikalų generolo prie vyriausiojo kariuomenės vado pareigas⁹⁰⁰.

1920 m. rugpjūčio 5 d. Prezidentas A. Stulginskis P. Liatuką išleido į atsargą⁹⁰¹.

Išėjus į atsargą, 1920 m. rugsėjo 6 d. finansų, prekybos ir pramonės ministro E. Galvanausko įsakymu P. Liatukas buvo paskirtas Valstybės išdinės Kaune

896 Lietuvos kariuomenei. Įsakymai Nr. 163, 165, 1919 m. spalio 8, 10 d.

897 Skorupskis V. Kovos už Lietuvos laisvę. 1914–1934, K., 1934, p. 108.

898 Ten pat, p. 174.

899 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 248, 1920 m. vasario 23 d.

900 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 239, 379, 1920 m. balandžio 7, liepos 13 d.

901 Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 408, 1920 m. rugpjūčio 21 d.

vyriausiojo išdininko pavaduotoju⁹⁰². 1921 m. spalio 29 d. P. Liatukas pradėjo dirbti Lietuvos banke Emisijos skyriaus vedėju.

1924 m. lapkričio 22 d. P. Liatukas vidaus reikalų ministro Z. Starkaus paskirtas Šakių apskrities viršininku⁹⁰³. Naujasis pareigas jis ėjo iki 1926 m. pavasario. Atsisakęs šių pareigų persikėlė į gimtinę, į Tauragės apskrities Kvėdarnos valsčiaus Padievaičių kaimą. Maždaug 1928 m. Liatukai apsigyveno Kaišiadorių apskrities Žaslių valsčiaus Kurmiškių kaime⁹⁰⁴, o 1933 ar 1934 m. persikėlė į Kauną⁹⁰⁵.

1945 m. sausio 30 d. Pranas Liatukas buvo suimtas, o rugsėjo 2 d., 20 val. 30 min., Lukiškių kalėjimo ligoninėje, neatlaikęs kankinimų, mirė.

Gen. ltn. Pranas Liatukas buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus V laipsnio, Savanorių medaliu; Rusijos kariuomenėje – Šv. Anos III laipsnio su kalavijais ir kaspinu ir IV laipsnio, Šv. Stanislavo II laipsnio ir III laipsnio su kalavijais ir kaspinu ordinais.

Žmona Vanda Baranauskaitė, sūnus Vytautas, dukra Vanda.

Pulkininkas Vincas Grigaliūnas-Glovackis (iki 1920 m. Glovackis)⁹⁰⁶

(l. e. pulko vado pareigas nuo 1918 m. gruodžio 24 iki 1919 m. kovo 4 d. ir nuo 1919 m. gegužės 4 iki 1920 m. kovo 17 d.)

Vincas Grigaliūnas-Glovackis

Vincas Glovackis gimė 1885 m. rugpjūčio 9 d. Jiezne. 1904 m. baigė realinę mokyklą Balstogėje. 1907 m. baigė Vilniaus karo mokyklą. Suteikus praporščiko laipsnį, buvo išsiųstas tarnauti į Turkestaną. Nuo 1910 m. tarnavo Bucharoje. 1912 m. Samarkando gimnazijoje eksternu išlaikė egzaminus ir gavo brandos atestatą. 1912 m. buvo pakeltas į poručikus, o 1914 m. rugsėjo 20 d. – į štabskapitonus. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1914 m. rugpjūčio 20 d. kartu su VI Turkestano šaulių pulku išvyko į frontą prieš vokiečius. Dalyvavo mūšiuose prie Augustavo, Rytprūsiose, Lenkijos teritorijoje buvo tris kartus sužeistas, pasveikęs

⁹⁰² LCVA, f. 387, ap. 2, b. 296, l. 3.

⁹⁰³ Ten pat, f. 377, ap. 5, b. 45, l. 78.

⁹⁰⁴ Ten pat, f. 402, ap. 7, b. 1559, l. 7.

⁹⁰⁵ Ten pat, l. 19

⁹⁰⁶ Jankauskas V. Nepriklausomos Lietuvos generolai, p. 39–51; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 3, p. 218–219; LCVA, f. 930, ap. 8, b. 178.

Pirmoje eilėje antras – II pėst. divizijos vadas plk. V. Glovackis.
1920 m. rugsėjis (LCVA)

perkeltas į frontą Rumunijoje. 1915 m. kovą paskirtas bataliono vadu, o vasarą mūšyje prie Nasielsko buvo sunkiai sužeistas. Daugiau kaip pusę metų buvo gydomas įvairiose ligoninėse. 1916 m. sausį medicinos komisija jį pripažino tinkamą tik nerikiuotės tarnybai. Ėjo įvairias pareigas

4-osios, 7-osios ir 8-osios armijų štabuose, 1917 m. sausio 10 d. pakeltas į kapitonus. Po bolševikų perversmo 1917 m. gruodį iš karo tarnybos pasitraukė, kurį laiką dirbo Poltavos lietuvių tremtinių komitete. 1918 m. sausį Poltavą užėmė bolševikai ir komitetą išvaikė. V. Glovackio šeimai represijų pavyko išvengti. Ukrainiečiams išvijus bolševikus iš Poltavos, vėl grįžo dirbti į Lietuvių tremtinių komitetą.

1918 m. spalio 29 d. V. Glovackis po ilgos ir pavojingos kelionės atvyko į Vilnių. 1918 m. lapkričio 10 d. įstojo savanoriu į pradėtą kurti Lietuvos kariuomenę, dalyvavo organizuojant Lietuvos kariuomenės dalinius. Buvo pirmasis Pirmojo pėstininkų pulko vadas ir organizatorius. 1918 m. gruodžio 7 d. paskirtas ūkio vedėju pradėto formuoti Antrojo pėstininkų pulko, o gruodžio 23 d. – pulko vadu. 1919 m. pradžioje daug prisidėjo įtvirtinant Lietuvos Respublikos valdžią Kaune. Kilus konfliktui su krašto apsaugos ministru Mykolu Velykiu, 1919 m. kovo 4 d. dėl savivalės nuo pareigų buvo nušalintas. Po Antrojo pėstininkų pulko demonstracijos 1919 m. gegužės 1 d. prie prezidentūros gegužės 4 d. grąžintas į pulko vado pareigas. Nuo gegužės pabaigos jo vadovaujamas pulkas kovėsi su sovietinės Rusijos kariuomene, dalyvavo Panevėžio išvadavimo operacijoje, išvadavo Rokiškį, Obelius, kovojo Latvijoje. Rokiškio apskrityje pasižymėjo represijomis prieš vietos bolševikus. 1919 m. spalį pulkas buvo perkeltas į frontą prieš bermontininkus. Spalio 18 d. V. Glovackiui suteiktas pulkininko laipsnis.

1920 m. kovo 18 d. už netvarką pulke iš Antrojo pėstininkų pulko vado pareigų atleistas ir po Armijos teismo skirtos trijų mėnesių areštinės bausmės paskirtas I rūšies ypatingų reikalų karininku prie kariuomenės vado. 1920 m. rugpjūčio 23 d. paskirtas II pėstininkų divizijos vadu, tačiau po divizijos katastrofos ties Suvalkais rugsėjo 23 d. iš divizijos vado pareigų buvo atleistas ir paskirtas

ypatingų reikalų karininku prie kariuomenės vado. Nuo 1922 m. gruodžio iki 1925 m. spalio dirbo Vyriausiojo štabo Mobilizacijos skyriaus viršininku.

V. Grigaliūnas-Glovackis buvo vienas iš Savanorių sąjungos organizatorių, jai vadovavo.

1926 m. rugpjūčio 13 d. valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų vyriausybės išleistas į atsargą. 1926 m. pabaigoje leido opozicinį laikraštį „Tautos valia“, buvo jo atsakingasis redaktorius. Už provokacinius straipsnius 1926 m. lapkritį suimtas, bet 1926 m. gruodžio 17 d. prasidėjus valstybės perversmui, iš kalėjimo perversmininkų buvo paleistas ir pasiskelbęs Kauno karo komendantu aktyviai dalyvavo perversme. 1926 m. gruodžio 24 d. vėl priimtas į kariuomenę, į ankstesnes pareigas, o 1927 m. sausio 25 d. paskirtas ypatingų reikalų karininku prie krašto apsaugos ministro. 1927 m. vasario 10 d. jam buvo suteiktas generolo leitenanto laipsnis.

1930 m. baigė Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetą ir Ekonomikos fakulteto skyrių. 1934 m. sausio 18 d. pakeltas į generolus ir išleistas į atsargą. Išėjęs į atsargą dirbo advokatu. SSRS okupavus Lietuvą, slapstėsi Baltarusijoje, dirbo kolūkyje. Prasidėjus SSRS–Vokietijos karui grįžo į Kauną. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, vėliau persikėlė į Belgiją, o 1949 m. emigravo į Pietų Ameriką. Bendradarbiavo leidiniuose „Karys“, „Kardas“, „Mūsų žinynas“.

Vincas Grigaliūnas-Glovackis mirė 1964 m. gegužės 16 d. Kolumbijoje, Tunijos mieste.

Apdovanotas: Šv. Vladimiro 4-ojo laipsnio su kardais, Šv. Anos 2-ojo, 3-iojo ir 4-ojo, Šv. Stanislovo 2-ojo ir 3-iojo laipsnių ordinais, Vyčio kryžiaus 4-ojo ir 5-ojo, DLK Gedimino 2-ojo laipsnių ordinais, Savanorių medaliu, Lietuvos nepriklausomybės 10 metų jubiliejiniu medaliu, Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu.

Žmona Vanda Heliudora Ruseckaitė, dukros Birutė ir Pajauta, sūnus Gediminas.

Majoras Jonas Laurinaitis ⁹⁰⁷

(einantis pulko vado pareigas nuo 1920 m. kovo 17 d. iki rugsėjo 22 d. ir nuo 1919 m. gruodžio 1 d. iki 1922 m. lapkričio 15 d.

Jonas Laurinaitis gimė 1894 m. sausio 14 d. Panevėžio apskrities Pumpėnų valsčiaus Smilgelių kaime. 1914 baigė Maskvos 1-ąją gimnaziją. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui pašauktas į Rusijos kariuomenę. 1915 m. liepos 20 d. baigė Maskvos 4-ąją praporščikų mokyklą ir buvo pasiūstas į frontą. Tarnavo Vokietijos–Austrijos fronte Galicijoje jaunesniuoju karininku Septintajame Suomijos šaulių pulke. 1915 m. lapkričio 11 d. pakeltas į paporučikius,

⁹⁰⁷ LCVA, f. 930, ap. 5, b. 1492; ap. 8, b. 248; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2005, t. 5, p. 34.

1916 m. birželio mėn. – į poručikus. Nuo 1916 m. lapkričio mėn. kulkosvaidžių komandos viršininkas, du kartus buvo sunaikiai sužeistas. 1917 m. balandžio mėn. pakeltas į štabskapitonus. Grįžęs į Lietuvą 1918 m. gruodžio 30 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę ir paskirtas tarnauti į Antrąjį pėst. pulką. Buvo paskirtas kuopos vadu. 1919 m. sausio 17 d. paskirtas 1-ojo bataliono, gegužės 6 d. – 2-ojo bataliono vadu, o liepos 26 d. paskirtas pulko vado padėjėju. Dalyvavo visuose pulko mūšiuose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. 1919 m. spalio 18 d. jam suteiktas majoro laipsnis. Nuo 1920 m. kovo 17 d. ėjo pulko vado pareigas. Nuo 1920 m. rugsėjo 22 d. iki lapkričio 10 d. buvo lenkų nelaisvėje. 1920 m. gegužės

Jonas Laurinaitis

mėn. išrinktas į Steigiamąjį Seimą, tačiau Seimo nario mandato atsisakė. Nuo 1921 m. balandžio 21 d. Karo tarybos narys. 1922 m. sausio 6 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1922 m. lapkričio 15 d. paskirtas I pėst. divizijos štabo viršininku. 1924 m. mokėsi Aukštuosiuose karininkų DLK Vytauto kursuose (IV laida), tačiau rugpjūčio 15 d. iš jų krašto apsaugos ministro nurodymu buvo pašalintas už tai, kad rugpjūčio 13 d. jis Karininkų ramovėje „*skleidė melagingas žinias apie tai, kad laike manevrų buvo nukautas 5-to pėst. pulko mokomosios kuopos kareivis ir viešai kritikavo kai kurių viršininkų veiksmus*“. L. e. Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Griciaus rašte Aukštųjų karininkų kursų viršininkui rašė, kad „*už šį neleistiną karininkui elgesį Krašto Apsaugos Ministeris įsakė einant Kariuomenei įsakymu 1921 m. birželio 4 d. 71 Nr. 1 § III skyr. 28 p., pulkininką leitenantą Laurinaitį tuojau atkomandiruoti iš kursų į savo dalį ir dar kartą perspėti visus karininkus kursantus, kad visi viršininkų įsakymai privalo būti pildomi ir viršininkų veiksmai neleistini kritikai*“.⁹⁰⁸

1925 m. gegužės 15 d. pakeltas į pulkininkus. 1927 m. gegužės 12 d. paskirtas II karo apygardos štabo viršininku, 1928 m. sausio 4 d. – III karo apygardos štabo viršininku. 1930 m. liepos 2 d. paties prašymu paleistas į atsargą.

1939 m. baigė Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto ekonomikos skyrių, gyveno Šiauliuose, nuo 1938 m. – Vynupių k., Panevėžio aps. 1944 m. tarnavo Vieronėje rinktinėje Kaune. Artėjant frontui, pasitraukė į Vokietiją, gyveno Štutgarto pabėgėlių stovykloje, kur 1947 m. spalio 22 d. mirė.

⁹⁰⁸ LCVA, f. 930, ap. 5, b. 1492, l. 25.

Apdovanotas Vyčio kryžiaus 4 laipsnio ir 5 laipsnio, DLK Gedimino 3 laipsnio ir Šaulių žvaigždės ordinais, Savanorių ir Lietuvos nepriklausomybės medaliais, Latvijos Lačplēšio 3 laipsnio ordinu ir Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu. Mokėjo rusų ir lenkų kalbas.

Žmona Ona Zlotorovičaitė, sūnus Saulius.

Majoras Valeiša (Voleišo) Kostas (Konstantinas)⁹⁰⁹

(laikiniai einantis pulko vado pareigas nuo 1920 m. birželio 12 d. iki rugpjūčio 13 d.; einantis pulko vado pareigas nuo rugsėjo 24 d. iki spalio 2 d.)

Kostas Valeiša

Kostas Valeiša (Konstantinas Valeišo) gimė 1893 (1892) m. lapkričio 25 d. Trakų apskrityje Žaslių valsčiaus Vilkiškių dvare. Baigė Vilniaus mokyklos 6 klases. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui 1914 m. lapkričio 1 d. mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. Kaip turintis mokslo cenzą buvo pasiūstas į Oriemburgo karo mokyklą, kurią baigė 1915 m. spalio 20 d. Jam suteiktas praporščiko laipsnis. Iki 1918 m. gegužės 10 d. tarnavo įvairiuose daliniuose. Grįžus į Lietuvą 1919 m. vasario 4 d. buvo mobilizuotas į

Lietuvos kariuomenę, paskirtas į atsargą prie Kauno miesto komendantūros, gegužės 25 d. paskirtas Kauno įgulos dirbtuvių prižiūrėtojo padėjėju, o birželio 30 d. perkeltas į Antrąjį pėst. pulką. Paskirtas 3-iosios kuopos vadu. Su pulku dalyvavo visuose pulko kovose su raudonarmiečiais, bermontininkais ir lenkais. Lietuvos kariuomenėje atkūrus karinius laipsnius 1919 m. spalio 18 d. suteiktas majoro laipsnis. 1920 m. sausio 11 d. paskirtas eiti 1-ojo bataliono vadu. Nuo 1920 m. birželio 12 d. iki rugpjūčio 13 d. pulko vadą mjr. J. Laurinaitį laikinai paskyrus II pėst. divizijos vadu, mjr. K. Valeiša buvo paskirtas laikinai eiti pulko vado pareigas. Pulko vadui mjr. J. Laurinaičiui 1920 m. rugsėjo 22 d. patekus lenkams į nelaisvę, mjr. K. Valeiša nuo rugsėjo 24 d. iki spalio 2 d. vėl laikinai buvo paskirtas pulko vadu.

1920 m. spalio 7 d. mjr. K. Valeiša buvo perkeltas į Mekomąjį batalioną kuopos vadu, o 1921 m. sausio 15 d. vėl grąžintas į Antrąjį pėst. pulką ir vasario 11 d. paskirtas 3-iojo bataliono, 1922 m. gruodžio 11 d. – 1-ojo bataliono vadu. Nuo 1924 m. balandžio 1 d. iki rugpjūčio 18 d. laikinai ėjo Antrojo

⁹⁰⁹ LCVA, f. 930, ap. 5, b. 2956; ap. 8, b. 778, l. 135,204, b. 780, l. 200; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2008, t. 8, p. 166.

pėst. pulko vado pareigas. 1925 m. liepos 15 d. baigė Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų Bendrąjį skyrių ir paskirtas pulko vado padėjėju.

1926 m. sausio 1 d. perkeltas į II karo apygardos štabą, kur pradėjo eiti Rikiuotės skyriaus viršininko pareigas, 1927 m. kovo 4 d. paskirtas Operacijų skyriaus viršininku. 1929 m. sausio 10 d. perkeltas į Karo mokslo valdybą, paskirtas Mokymo dalies programų rengėju.

1929 m. kovo 20 d. dėl etatų mažinimo paleistas į pėstininkų karininkų atsargą. Ūkininkavo žmonos dvare Rumšiškių valsčiaus Juodiškių kaime. 1935–1940 m. dirbo Kauno elektros stoties tarnautoju. 1945 m. buvo suimtas, nuteistas 10 metų, išvežtas į lagerį Irkutske. Šeima išremta į Irkutsko sritį. 1955 m. paleistas iš lagerio, 1956 m. su šeima išvyko gyventi į Lenkiją. Mirė 1965 m. lapkričio 12 d., palaidotas Olštyno vaivadijos Rogožo kaimo kapinėse.

Apdovanotas: Šv. Stanislovo II ir III laipsnio, Šv. Anos III laipsnio ordinais, Lietuvos nepriklausomybės medaliu

Žmona Jadvyga Monkevičiūtė, sūnūs Marijonas, Tadas, Vytautas, dukterys Mečislava ir Janina.

Pulkininkas Jonas Petraitis⁹¹⁰

(laikiniai einantis pulko vado pareigas nuo 1922 lapkričio 15 iki 1926 m. gegužės 31 d. ir pulko vadas nuo 1926 m. birželio 1 d. iki 1927 m. spalio 19 d.)

Jonas Petraitis gimė 1891 m. spalio 25 d. Panevėžio apskrityje Rozalime. 1912 m. baigė Liepojos gimnazijos 6 klases, kurį laiką dirbo „Šaltinio“ redakcijoje korektoriumi. 1913 m. buvo pašauktas į Rusijos kariuomenę. 1915 m. baigė Tifliso karo mokyklą. I pasaulinio karo metais tarnavo Kaukazo šaulių pulke. Vėliau paskirtas žvalgybos komandos vadu 27-ajame Kaukazo šaulių pulke, vadovavo kavalerijos šimtinei Vladikaukaze. Buvo lietuvių bataliono, kuris tuo metu buvo dislokuotas Batumyje, vadas. Eidamas šias pareigas, J. Petraitis dalyvavo 1915–1918 metais rusų–turkų fronte, tris kartus buvo sužeistas. Tarnybą Rusijos kariuomenėje baigė štabskapitono laipsniu.

Jonas Petraitis

⁹¹⁰ LCVA, f. 930, ap. 5, b. 2119; ap. 8, b. 180,1. 24–27; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2006, t. 6, p. 112–112.

1918 m. grįžęs į Lietuvą trumpai mokytojavo Šiaulėnų valsčiaus Spičių k. 1918 m. gruodžio 12 d. buvo paskirtas Šiaulių apskrities milicijos vadu, organizavo Šiaulių apsaugos būrį. 1919 m. vasario mėn., bolševikams sumušus jo būrį, buvo suimtas ir įkalintas Šiaulių kalėjime. Bendromis vokiečių ir lietuvių pastangomis išvijus bolševikus iš Šiaulių, išleistas į laisvę ir 1919 m. kovo 11 d. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Antrojo pėst. pulko 6-osios kuopos jaunesniuju karininku, balandžio 9 d. – 8-osios kuopos vadu, o liepos 1 d. – 10-ojo bataliono vadu. 1919 m. spalio 18 d. jam suteiktas kapitono laipsnis. Dalyvavo visuose pulko mūšiuose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. 1920 m. rugsėjo 1 d. pakeltas į majorus ir 1920 m. gruodžio 10 d. paskirtas pulko vado padėjėju, nuo 1920 m. spalio 20 d. iki gruodžio 1 d. laikinai ėjo pulko vado pareigas. 1924 m. rugpjūčio 15 d. baigė Aukštuosius karininkų DLK Vytauto kursus (IV laida). 1925 m. gegužės 15 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1926 m. birželio 1 d. paskirtas Antrojo pėst. pulko vadu. 1926 m. įstojo į Lietuvos universiteto Teisės fakulteto Ekonomikos skyrių. 1926 m. gruodžio 17 d. su pulku, stovėjusiu Kaune, Šančiuose, aktyviai dalyvavo valstybiniame perversme. 1927 m. vasario 16 d. pakeltas į pulkininkus. 1927 m. spalio 20 d. paskirtas II karo apygardos viršininku. 1927 m. gruodžio 7 d. paleistas į pėstininkų karininkų atsargą. Taip staiga į atsargą jis buvo išleistas todėl, kad J. Petraitis, draugo L. Bistro įkalbėtas, rengė antrą perversmą jau prieš patį Prezidentą A. Smetoną, tuo norėdamas grąžinti į valdžią krikščionis demokratų. Tačiau sąmokslas buvo susektas ir jo organizatorius pulkininkas J. Petraitis kuriam laikui ištremtas gyventi į Alytų.

Būdamas atsargoje parašė knygas: trijų tomų veikalą „Didysis karas“, kurios buvo išleistos 1935–1937 m., dviejų tomų „Mūsų žygiai“, išleistą 1937 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. gruodžio 24 d. suimtas Alytuje. 1941 m. birželio 23 d. atvežtas į Minsko kalėjimą, birželio 26 d. su kitais kalininiais nuvarytas į Červenę (Baltarusija), kur per NKVD vykdytas masines žudynes liko gyvas, grįžo į Lietuvą. Apie šias žudynes 1942 m. parašė knygą „Kaip jie mus sušaudė“. 1943 m. rugsėjo 28 d. J. Petraitis mirė. Palaidotas centrinėse Kauno kapinėse, jas naikinant palaikai perkelti į Eigulių kapines.

Apdovanotas Vyčio kryžiaus V laipsnio ir IV laipsnio ordinais, Latvijos nepriklausomybės karo 10-mečio medaliu. Tarnyba Rusijos kariuomenėje įvertinta Šv. Anos IV laipsnio ordinu. Mokėjo rusų ir lenkų kalbas.

Žmona Justina Mikuzevičaitė, sūnūs Jonas ir Justinas, duktė Janina Alina.

Bronius Ivanauskas⁹¹¹

(laikiniai einantis pulko vado pareigas nuo 1927 m. spalio 20 d. iki 1928 m. rugpjūčio 8 d.)

Bronius Ivanauskas gimė 1896 m. spalio 20 d. Panevėžio apskrityje Vadokliuose. 1914 baigė Panevėžio realinę mokyklą ir 1915 m. įstojo į Kijevo komercijos mokyklą, tačiau prasidėjus I pasauliniam karui buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. 1916 m. gruodžio 8 d. baigęs Odesos karo mokyklą su 76 pėst. pulku pasiūstas į frontą ir iki 1917 m. pabaigos dalyvavo kovose su vokiečiais Rygos apylinkėse. Rusijos kariuomenėje nuo jaunesniojo karininko pakilo iki pulko adjutanto. 1918 m. rugpjūtį grįžo į Lietuvą. 1919 m. birželio 11 d. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas į atsargą prie Kauno komendantūros, o birželio 30 d. perkeltas į Antrąjį pėst. pulką. Dalyvavo kovose.

Bronius Ivanauskas

Pirmosios kautynės, kuriose dalyvavo B. Ivanauskas, buvo Zarasų operacija, kovose su bermontininkais prie Radviliškio buvo 3-iosios kuopos vadas. 1919 m. spalio 18 d. suteiktas vyr. leitenanto laipsnis. 1920 m. dalyvavo kovose su lenkais, rugsėjį – kovose su lenkais prie Lipsko, Augustavo, Seinų, buvo patekęs į nelaisvę, bet 1921 m. rugpjūčio 7 d. pabėgo ir sugrįžo į savo pulką. 1921 m. rugsėjo 3 d. pakeltas į kapitonus. 1922 m. sausio 30 d. baigęs Aukštuosius karininkų kursus (I laid.) paskirtas bataliono vadu, 1925 m. – pulko ūkio viršininku. 1925 m. liepos 29 d. pakeltas į majorus ir 1927 m. vasario 28 d. paskirtas pulko vado padėjėju. 1927 m. rugpjūčio 1 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1928 m. rugpjūčio 24 d. paleistas į atsargą.

1928–1933 m. dirbo Radviliškio apylinkės teisėju, 1933–1939 m. teisėju Šiaulių ir Panevėžio apygardose. 1936 m. baigė VDU Teisės fakultetą. Atgavus Vilnių, 1939 m. lapkričio 25 d. perkeltas į Vilniaus apygardos teismą. Pirmosios sovietų okupacijos metu dirbo Trakų aps. draudimo inspektoriumi. 1941 m. prasidėjus karui, Vilniaus lietuvių komiteto pavedimu atgaivino Vilniaus apygardos teismą ir ėjo Baudžiamojo skyriaus pirmininko pareigas. 1943 m. spalio mėn. paskirtas teisingumo generaliniu tarėju Kaune. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, gyveno Bad Noiheime. 1949 m. persikėlė į JAV. Dirbo Teisininkų draugijoje.

⁹¹¹ LCVA, f. 930, ap. 8, b. 728, ap. 5, b. 959, l. 61–62; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2003, t. 3, p. 277–278.

Mirė 1961 m. balandžio 9 d. Čikagoje, palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse.

Apdovanotas II rūšies I laipsnio Vyčio kryžiumi, DLK Gedimino 3 laipsnio ordinu, Lietuvos Nepriklausomybės medaliu. Mokėjo rusų, lenkų ir prancūzų kalbas.

Pulkininkas Julius Čaplikas⁹¹²

(pulko vadas nuo 1928 m. gruodžio 21 d. iki 1934 m. liepos 13 d.)

Julius Čaplikas

Julius Čaplikas gimė 1888 m. gegužės 20 d. Alytaus apskrities Merkinės valsčiaus Samuoliškių kaime. I pasaulinio karo metu tarnavo Rusijos kariuomenėje. 1915 m. baigė Vilniaus karo mokyklą ir nuo 1915 m. spalio 30 d. iki 1917 m. spalio 30 d. tarnavo 6 grenadierių Tauridės (rus.: Таврический) pulke, turėjo poručiko laipsnį. Dalyvavo kovose su austrais ir vokiečiais, buvo patekęs į vokiečių nuodingųjų dujų ataką. 1918 m. sugrįžęs į Lietuvą lapkričio 20 d. savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Pirmojo pėst. pulko adjutantu. 1919 m. sausio 9 d. paskirtas pulko štabo viršininku, 1919 m. liepos 3 d. – 3-iojo bataliono vadu. Performavus batalioną į Aštuntąjį pėst. pulką, 1919 m. gruodžio 10 d. paskirtas šio pulko vadu. 1919 m. lapkričio

18 d. suteiktas majoro laipsnis. Dalyvavo kovose su bolševikais ir lenkais. 1920 m. rugsėjo–lapkričio mėn. buvo lenkų nelaisvėje. 1921 m. sausio 13 d. paskirtas Generalinio štabo Operacijų skyriaus viršininku, o gegužės 29 d. paskirtas Kėdainių komendantu. 1922 m. sausio 6 d. suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis. 1922 m. kovo 15 d. paskirtas Trakų karo komendantu, tačiau jau rugpjūčio 14 d. paskirtas Septintojo pėst. pulko vadu. 1923 m. spalio 30 d. paties prašymu paleistas į atsargą. 1928 m. birželio 25 d. grįžo į kariuomenę ir paskirtas Aukštųjų karininkų kursų chemijos kabineto vedėju, 1928 m. gruodžio 21 d. – Antrojo pėst. pulko vadu. 1929 m. lapkričio 23 d. jam suteiktas pulkininko laipsnis. 1930 m. baigė Aukštųjų kariuomenės viršininkų kursų. 1931 ir 1932 m. laikinai ėjo ir II karo apygardos, ir Kauno įgulos viršininko pareigas. 1932 m. gruodžio 29 d. paskirtas Vyčio kryžiaus ordino tarybos kandidatu. 1934 m. liepos 13 d. paskirtas II pėst. divizijos vadu. 1935 m. vasario

⁹¹² LCVA, f. 930, ap. 8, b. 164, I. 23; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2002, t. 2, p. 269.

16 d. suteiktas generolo leitenanto laipsnis. 1935 m. spalio 4 d. paties prašymu paleistas į atsargą. 1935 m. paskirtas vidaus reikalų ministru. 1935 m. atsargos generolo leitenanto laipsnis pakeistas į atsargos brigados generolo.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 23 d. suimtas ir 1941 m. liepos 30 d. sušaudytas.

Apdovanotas Vyčio kryžiaus V laipsnio, DLK Gedimino III laipsnio, Vytauto Didžiojo III laipsnio ordinais, Savanorių medaliu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu.

Žmona Marija Valaitytė, dukros Aldona ir Julija.

Pulkininkas Juozas Tumas⁹¹³

(einantis pulko vado pareigas nuo 1928 m. rugpjūčio 8 d. iki gruodžio 21 d., nuo 1934 m. liepos 13 iki spalio 17 d., pulko vadas nuo 1934 m. spalio 18 iki 1940 m. birželio 25 d.)

Juozas Tumas gimė 1893 m. rugpjūčio 2 d. Alytaus apskrities Nemunaičio valsčiaus Kalnėnų kaime. Baigė Alytaus dviklasę mokyklą, mokėsi Vilniaus gimnazijoje. 1913 m. Maskvoje įgijo pradžios mokyklos mokytojo teises. 1914 m. mokytojavo Nemunaičio parapijos mokykloje. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1914 m. lapkričio 4 d. mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. 1915 m. rugpjūčio 15 d. baigė Petrogrado 3-iają praporščikų mokyklą, suteiktas praporščiko laipsnis, paskirtas į 10-ąjį Kaukazo šaulių pulką. Dalyvavo kovose su vokiečiais Daugpilio fronte, su austrais, bulgarais, turkais Rumunijos fronte, buvo sužeistas, kontūzintas. 1916 m. rugpjūčio 15 d. pakeltas į paporučikius, 1917 m. gegužės 8 d. – į poručikus. 1918 m. sausio 3 d. išrinktas Rumunijos fronto lietuvių komisaro pavaduotoju. 1918 m. buvo Atskirojo lietuvių bataliono 3-iosios šimtinės vadas Rovne, Ukrainoje. Išformavus batalioną, dirbo Lietuviams pabėgėliams grąžinti komiteto pirmininku Rovne. 1918 m. rugsėjo mėn. grįžo į Vilnių ir lapkričio 30 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Pirmojo pėst. pulko jaunesniuju karininku, 1919 m. sausio 2 d. – 3-iosios

Juozas Tumas

⁹¹³ LCVA, f. 930, ap. 8, b. 261, l. 71, b. 584, l. 3, b. 929, l. 107–116; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2008, t. 8, p. 71–72.

kuopos vadu, dalyvavo kovose su bolševikais prie Alytaus. 1919 m. kovo 4 d. paskirtas Kalvarijos komendantu, liepos 15 d. – Marijampolės komendanto padėjėju, lapkričio 1 d. – Utenos komendantu. 1919 m. lapkričio 18 d. suteiktas majoro laipsnis. 1920 m. liepos 8 d. perkeltas į 1-ąjį ats. batalioną kuopos vadu. Dalyvavo kovose su lenkais Suvalkų fronte. 1923 m. spalio 22 d. perkeltas į Antrąjį pėst. pulką. 1923 m. spalio 23 d. baigė Aukštuosius karininkų DLK Vytauto kursus (III laida). 1923 m. lapkričio 14 d. paskirtas 5 kuopos, 1924 m. kovo 21 d. – 3-iojo bataliono, 1925 m. liepos 28 d. – 1-ojo bataliono vadu. 1927 m. rugpjūčio 1 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1928 m. vasario 16 d. paskirtas pulko vado padėjėju. 1931 m. rugpjūčio 29 d. baigė Aukštesniųjų karininkų kursus. 1934 m. liepos 13 d. paskirtas eiti Antrojo pėst. pulko vado pareigas, rugsėjo 7 d. pakeltas į pulkininkus ir spalio 18 d. paskirtas pulko vadu.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 25 d. iš kariuomenės atleistas. Dirbo mokytoju Mažeikių apskrities Židikų valsčiuje. 1941 m. gegužės 10 d. NKVD suimtas, kalintas Kaune, birželio 23 d. išvežtas į kalėjimą Minske. 1941 m. birželio 26 d. nuvarytas į Červenę sušaudyti, tačiau per NKVD vykdytas masines žudynes pavyko išlikti gyvam. Grįžęs į Lietuvą gyveno Mažeikiuose. Organizuojant Vietinę rinktinę, 1944 m. vasario 10 d. paskirtas Mažeikių apskrities karo komendantu. Karo pabaigoje pasitraukė į Vokietiją. Gyveno Ingolštato lietuvių pabėgėlių stovykloje, 1946–1948 m. buvo stovyklos komiteto pirmininku. 1949 m. emigravo į JAV, gyveno Čikagoje. Dalyvavo LKVS „Ramovė“ veikloje. Parašė atsiminimus „Rusų bolševikų kalėjimuose ir Červenės žudynėse“.

Juozas Tumas mirė 1977 m. liepos 2 d. Čikagoje, palaidotas Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse.

Apdovanotas Vytauto Didžiojo IV laipsnio, DLK Gedimino III laipsnio ordinais, Savanorių, Lietuvos nepriklausomybės medaliais, ugniagesių „Artimui pagalbon“ II laipsnio kryžiumi, skautų Svastikos ordinu, Latvijos Trijų žvaigždžių III laipsnio ordinu. Tarnyba Rusijos kariuomenėje įvertinta Šv. Stanislavo III laipsnio ir Šv. Anos III laipsnio ordinais su kardais ir kaspinu, Šv. Anos IV laipsnio ordinu „Už narsumą“. Mokėjo rusų ir lenkų kalbas.

Žmona Marija Magdalena Česnakavičiūtė, dukterys Aldona ir Birutė, sūnus Juozas Rymas.

Pulkininkas Antanas Špokevičius⁹¹⁴

(pulko vadas nuo 1940 m. birželio 27 iki rugsėjo 1 d.)

Antanas Špokevičius gimė 1900 m. rugpjūčio 11 d. Marijampolės apskrities Kvietiškių valsčiaus Trakiškių kaime. 1920 m. baigė Marijampolės gimnaziją. 1920 m. lapkričio 2 d. pradėjo tarnauti Lietuvos kariuomenėje. 1921 m. gruodžio 18 d. baigus Karo mokyklą (IV laida) paskirtas tarnauti į Šeštąjį pėst. pulką 7-osios kuopos jaunesniuoju karininku. 1923 m. liepos 1 d. perkeltas į Mokomąją kuopą vyr. karininku, 1925 m. vasario 5 d. paskirtas Raitųjų žvalgų komandos viršininku. 1926 m. rugsėjo 13 d. perkeltas į Devintąjį pėst. pulką, paskirtas 8-osios kuopos vyr. karininku. 1928 m. lapkričio 28 d. baigė Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų Bendrąjį skyrių (VII laida). 1929 m. balandžio 1 d. paskirtas 8-osios kuopos vadu. 1929 m. lapkričio 23 d. pakeltas į kapitonus. 1934 m. gegužės 18 d. baigė Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrių, suteiktos gen. štabo karininko teisės ir paskirtas į Vyr. kariuomenės štabo valdybos I (Mobilizacijos) skyrių organizacijos dalies karininku. 1934 m. rugsėjo 7 d. pakeltas į majorus, 1937 m. vasario 16 d. – į pulkininkus leitenantus. 1937 m. gegužės 29 d. paskirtas Kariuomenės štabo III (Mobilizacijos) skyriaus Mobilizacijos dalies vedėju. 1939 m. liepos 6 d. perkeltas į Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą Gen. štabo skyriaus lektoriumi taktikos klausimais.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 27 d. paskirtas 2 pėst. pulko vadu. Likviduojant Lietuvos kariuomenę, 1940 m. rugsėjo 2 d. paskirtas Raudonosios armijos (RA) 29-ojo ŠTK 179-ojo šaulių divizijos 259-ojo šaulių pulko vadu. 1941 m. birželio mėn. pasiūstas į kursus Maskvos karo akademijoje, tačiau neišvyko. Kilus Vokietijos–SSRS karui iš Raudonosios armijos pasitraukė, dalyvavo formuojant lietuvių karių Vilniaus įgulos štabą, kur buvo telkiami kariai, pasitraukę iš RA. Nuo 1941 m. rugsėjo tarnavo Lietuvos savisaugos daliniuose, 1941 m. gruodį paskirtas LSD štabo viršininku, jo iniciatyva formuoti LSD batalionai. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, gyveno Miunchene. 1950 m. emigravo į JAV, gyveno Čikagoje.

Antanas Špokevičius

⁹¹⁴ LCVA, f. 930, ap. 8, b. 3, l. 1–8; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, V., 2007, t. 7, p. 340.

Antanas Špokevičius mirė 1968 m. rugsėjo 13 d., palaidotas Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse.

Apdovanotas Vytauto Didžiojo IV laipsnio, DLK Gedimino IV laipsnio ordinais, Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Žmona Stefanija Saulynaitė, duktė Irena Ina, sūnūs Rimantas Antanas ir Vytautas.

IŠVADOS

1918 metais Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, tuojau pat buvo pradėtos kurti ir valstybinės institucijos. Tų pačių metų pabaigoje atkuriamą kariuomenę. Ji buvo pradėta formuoti Vilniuje, įsteigiant Pirmąjį pėstininkų pulką (1918 m. lapkričio 23 d.), o 1918 m. gruodžio 5 d. Vilniuje pradėtas formuoti ir Ant-rasis pėst. pulkas. Tą dieną jo vadu buvo paskirtas Pranas Liatukas, tačiau jau gruodžio 24 d. krn. Praną Liatuką paskyrus Apsaugos ministerijos štabo viršininku, Antrojo pėst. pulko vadu buvo paskirtas krn. Vincas Glovackis.

Sąlygos pulkui organizuoti Vilniuje buvo nepalankios. Vilniuje tuo laiku organizavosi trys kariuomenės: lietuvių, bolševikų ir lenkų; vyrėjo vokiečių kariuomenė. Artinantis prie Vilniaus bolševikams, gruodžio 29 d. pulko užuomazgai buvo įsakyta vykti į Kauną ir ten organizuoti pulką.

1919 m. sausio pirmomis dienomis į Kauną persikėlus ir Lietuvos vyriausybei, pulkas pasidarė atsakingas už laikinosios sostinės gynimą. Pulkas buvo formuojamas sudėtingomis Lietuvos, kaip valstybės, pripažinimo sąlygomis, besikuriančioms valstybinėms institucijoms neturint beveik jokių išteklių, gresiant raudonarmiečių užpuolimo pavojui. Nedraugiškai pulką sutiko ir Kau-no vokiečių vadovybė, kuri visai trukdė pulko organizavimo darbą.

Tuo metu vokiečių daliniai Kaune dar buvo stiprūs, nors idėjiškai ir buvo suskilę į dvi sroves. Pulkui teko bendrauti ir su vokiečių karine vadovybe, linku-sia užtikrinti senąją tvarką, ir su Soldatenratu, palaikiusiu ryšius su vietiniais komunistais ir Raudonąja armija. Pulkas stipriai jautė ir bolševikų įtaką, nes Kaune veikė jų slapta karinė organizacija. Trečias priešiškas elementas – lenkų organizacijos – irgi brandino toli siekiančius priešvalstybinius planus.

Pulkui sparčiai didėjant, labai aktualia buvo ginklų problema. Pirmieji pulko ginklai – 2 revolveriai ir 4 šautuvai buvo atsivežti iš Vilniaus. Sausio mėn. pradžioje pulkas gavo vokiečių perduotus organizuojamai Širvintų milicijai 200 šautuvų. Kadangi Širvintos buvo užimtos raudonarmiečių, tai ginklai atiteko pulkui. Kiti ginklai pulke buvo kaupiami įvairiais būdais, daugiausia nelegaliai perkant iš vokiečių.

Pulkui trūkstant karininkų, pulko vadovybei teko susidurti su drausmės užtikrinimo problema. Drausmės trūko ne tik pulko savanoriams kariams, bet ir jaunesniesiems karininkams, kurie tyliai vykdė pulko vado pastangų įvesti pulke griežtą tvarką blokadą. Tačiau dėl pulko vado reiklumo ir principingumo pavyko pulke įvesti sąlyginai gerą drausmę.

Pulko formavimą ir normalų jo funkcionavimą neigiamai paveikė 1919 m. vasario mėn. antrojoje pusėje susidariusi ir keletą mėnesių užsitęsusi vadovybės krizė. Pulko vado pomėgis kištis į politiką sukėlė karinės vadovybės nepasitenkinimą, pasibaigusį pulko vado atleidimu, tačiau bręstant pulke

rimtam kareivių nepasitenkinimui ir pulko karininkams grąžinus į pulko vado pareigas nušalintąjį vadą, kariuomenės vadovybę privertė nusileisti ir grąžinti krn. V. Glovackį į pulko vado pareigas. Pulko kariai nuo 1919 m. vasario 9 d. pradėjo kovas su raudonarmiečiais. Kaudamasis dėl Lietuvos laisvės, pulkas perėjo visus frontus – bolševikų, bermontininkų, lenkų. Jis ypač pasižymėjo kovose su bermontininkais ties Radviliškiu. Kovose su lenkais 1920 m. rugsėjo mėn. dėl pulko vadovybės neatsakingumo ir aplaidumo pulką ištiko tragedija du pulko batalionai su pulko vadu priešakyje pateko lenkams į nelaisvę. Tačiau greitai atsigavęs pulkas 1920 m. ties Giedraičiais pademonstravo didžiulę valią ir susitelkimą sutriuškindamas besiveržiančius želigovskininkus. Giedraičių kautynės greičiau gali būti moralės pavyzdys, negu operatyvinio vadovavimo. Lenkai buvo skaičiumi, technika ir aprūpinimu gerokai stipresni už lietuvius, bet lietuviai nugalėjo.

Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, pulkas kurį laiką saugojo demarkacijos liniją, vėliau buvo dislokuotas apsaugos rezerve Utenos, vėliau Jonavos apylinkėse. 1922 m. liepos–spalio mėnesiais pulkas buvo perkeltas į Kauną ir prasidėjo taikos meto gyvenimo laikotarpis.

Pulkas aktyviai dalyvavo 1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversme. Naktį iš gruodžio 16 į 17-ąją apie 2 val. nakties pulko kariai apsupo prezidentūrą. Taigi pulkui teko negarbingas vaidmuo – jis tapo svarbiausia sąmokslininkų, nuvertusių demokratinę Lietuvos valdžią, ginkluotąja jėga.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, pulko vadovybė pademonstravo gerą pasirengimą ir, sėkmingai įvykdžiusi mobilizaciją, performavo pulką pagal karo meto reikalavimus ir nustatytais terminais užėmė gynybines pozicijas Žaslių–Vievio rajone, kur saugojo prieigas prie Kauno iki spalio 1 d.

Sovietų Sąjungos kariuomenei okupuojant Lietuvą, pulko karininkai ir kareiviai pakluso Lietuvos politinės vadovybės įsakymui nesipriešinti, tačiau sovietų okupaciją pulko kariai sutiko priešiška, įvairiomis pasyvaus pasipriešinimo formomis: garsiai reiškiamu nepasitenkinimu, antisovietiniais šūkiams, blogėjančia drausme, pabėgimais iš pulko, tačiau tai jau nieko negalėjo pakeisti. Tačiau didesnių pasipriešinimo atvejų, išskyrus drausmės susilpnėjimą, dokumentuose nebuvo užfiksuota.

1940 m. rugsėjo 7 d. Antrasis pėst. pulkas buvo automatiškai perorganizuotas į Raudonosios armijos 29-ojo teritorinio korpuso 259-ąjį šaulių pulką. Rugsėjo 8–11 d. pulkas buvo perkeltas į Vilnių ir ten veikė jau kaip Raudonosios armijos padalinys. Antrojo pėst. pulko likvidacijos formalumai buvo sutvarkyti spalio mėnesį.

PRIEDAI

1 priedas
(kalba netaisyta)

Įsakymas viršininkui Kamajų miestelio ir valsčiaus

Birželio 6 d. 1919 m.

1. Sudaryti tučtuojau ne vėliau 7 dienų miliciją skaitant ant 250 dūšių po vieną. Milicijantai privalo turėti ant kairės rankos žalią juostą ir asmenišką paliudijimą su savi fotografija. Per septynias gi dienas sudaryti kuo mažiausiai 10 milicijantų raitelių, dėl greito pareikalavimo, arklius ir balnus privalo duoti komitetas valsčiaus, kadangi yra dėl jų apsaugos.

2. Pareikalaut nuo komiteto valsčiaus, kad į tris dienas būtų išstatyta prie viso valstybinio turto, kaip tai: miškų, valdiškų namų ir t. t. sargyba iš ištikimų žmonių ir 10 dieną padaryt sąrašus kiek pas ką yra valstybinio turto, t. y. medžių, malkų ir t. t.

3. Į 10 dieną, kas turi kokį nors svetimą gyvulį ar daiktą gautą per bolševikus, privalo gražinti savininkui, jei savininko nėra, tai privalo atiduoti komitetui, po tai, jei bus pas ką rasta kas nors iš svetimų daiktų ar gyvulių, tai prasikaltėlis bus paskaitytas plėšiku ir be teismo sušaudytas, o jo ypatingas turtas konfiskuotas.

4. Kas sėdi ant svetimos žemės duotos bolševikais, privalo tučtuojau gražinti savininkui, jeigu savininko nėra – Komitetui. Žemės reforma bus padaryta Steigiamuoju Seimu, kas per 10 dienų negalės, bus išsiųstas iš rubežiaus Lietuvos.

5. Visiems sodiečiams įsakyt per dvi savaites ištaisyt visus kelius, tiltus ir atstatyt visus telefonų ir telegrafų stulpus, vielas ir t. t. pravestus per jų rajoną. Jei bus kas nors sugadyta arba pertraukta, tai pirmą kart ant sodžiaus ar dvaro bus uždėta pabauda ligi 10 000 auksinų, o antrą kart bus patraukti karo teisman.

6. Antrą dieną Sekminių duot į mano štabą dėl užtvirtinimo sąrašą narių komiteto valsčiaus ir seniūnų. Sąrašė turi būt pažymėta kiek turi metų, kokį turi ūkį ar vietinis gyventojas iš senovės. Visi išrinkti po užtvirtinimo privalo tučtuojau eiti savo pareigas.

7. Komitetui ir seniūnams į dvi savaites padaryti sąrašus visų jaunosų 20, 21 ir 22 metų gimusių 1897, 1898 ir 1899 m. Visus gyvulius raguočius ir smulkmę: kiaules, arklius, balnus, vežimus, pakinktus, dviračius, motociklus, automobilius, grūdus kultus ir nekultus. Už paslėpimą ko nors prasikaltėliai bus baudžiami 6 mėnesiais kalėjimo arba 10 000 auksinų pabaudos.

8. Visą turtą paliktą bolševikais ir esantį pas gyventojus sunėsti į Komitetą į 10 dieną, už paslėpimą bus bausmė 6 mėnesiai kalėjimo arba 10 000 auksinų pabaudos.

9. Visi sugauti naikinime valdiško turto arba kokiam nors užgrobime, bus šaudomi ant vietos be teismo kaip paprasti plėšikai.

10. Komitetai per dvi savaites privalo apkainoti visus nuostolius savininkų padarytus bolševikais, arba vietiniais gyventojais su leidimu sovietų ir jų valdžios.

11. Vartojimą kerenkų visam rajone uždraudžiu, taip pat sovietų valdžios pinigus, carski privalo imtis tik už 50 skatikų Ob-ost pinigų, kaip rubliai, t. y. Ob-osto vienas rublis lyginasi 4 carskiem arba 2 vokiečių markēm.

12. Komitetui valsčiaus į septynias dienas nustatyt ir apgarsint viešai turto kainas ant visų daiktų, produktų ir prekių ant kurių nėra nustatyta kaina nuo ministerijos. Krautuvės visos privalo būti atidarytos nuo 8 val. ryti iki 6 val. vakaro išskiriant katalikų šventadienius, kada turi būti atidarytos nuo 2 val. dieną iki 6 val. vakaro. Už uždarymą krautuvių kitam laike nusikaltėliai privalo būti nubausti iki 3000 auksinų pabaudos arba 3 mėnesius kalėjimo.

13. Visi Įsakymai privalo būti perskaityti iš sakyklų ant susirinkimų, perrašyti ir išlipdyti visuose sodžiuose.

2 pėst. pulko vadas

karininkas Glaveckis

Antrojo pėstininkų pulko
vadas
22 liepos 1919 m.

Panevėžio grupės vadui
Komendantu Rokiškio
Rokiškio apskrities viršininkui
Įgaliotiniui Žemės ūkio ir Valstybės
Turto ant Rokiškio apskrities

Iš tikrų šaltinių man teko sužinoti, kad vietiniai dvarininkai, kaip tai: Pšezdeckienė, Komarauckas, Romeris, Rozenas ir kiti veikia taip kaip ir senuose laikuose prie caro. Pavyzdžiui moka moterims po auksiną, vyrams po 1 ½ auksino į dieną, valgi duoda supuvusias bulves iššutintas su maslionkomis, duona iš miežių per pusę su sėlėnom, daug blogesnę negu prie vokiečių bado laikų. Prie mažiausio reikalavimo darbininkų apie pagerinimą jų būvio, kalba, kad dabar jų valdžia ir jie, t. y. dvarponiai, gali darbininkus išvedus į laukus sušaudyt. Išduoda žmones valdžiai kaip prasikaltusius bolševizme, ant kurių verčia dabar viską kas tik jiems nepatinka ir t. t.

Toks elgimasis su darbininkais ir neatkreipimas nė vieno atstovo valdžios į tą savo domės, ne tik erzina žmones ir daro anarchiją mūsų užpakalyje, bet duoda progą visokiems sluoksniams šmeižti mūsų kariuomenę neva ji eina už dvarponius ir gina tik jų reikalus. Pats ypatingai mačiau, kaip šeimos Komarauckio turėjo prisegę erelius ir mėgina važiuot į Varšuvą. Reikalinga dėl palaikymo tvarkos būtinai skubotai paskirti slaptą tyrinėjimą, kontrolę ant veikimo dvarponių ir pagerinimo būvio darbininkų, kitaip mes galime likti be duonos, kadangi darbininkai atsisako dėl stokos kantrybės dirbti. Pievų liko daug nenujautų dėl negalimų sąlygų darbo. Pakol mes traukėm atsakomybėn tik žemesnius sluoksnius, o viršūs liko šalyje. Prašyčiau Tamstos dėl labo Tėvynės išgirsti balsą jau esančių prie galo kantrybės darbininkų dvaruose, peržiūrėt sąlygas darbo ir uždėt kontrolę ar nuo Ūkio ministerijos atstovų ar nuo Socijalinės apsaugos. Rozanas Tačiūnų dvare ties Jūžintų iki šiam laikui virš 4 mėnesių neišmokėjo nė skatiko ir neduoda ordinacijos. Pšezdeckienė nuo visa ko moka pinigus su skriauda žmonių neva dėl išpirkimo vyro; Romeris iš Bagdoniškių ima išnaikinti da nepabaigtą bet jau parduotą mišką. Komarauckas laiko savo darbininkus tokiose sąlygose, kad žmonės pradeda laukti bolševikų kaip išganymo.

Kartu su šiuom pavedu šita žinion Rokiškio apskrities viršininkui, Žemės ūkio ir Valstybės turto ministerijos įgaliotiniui ir Rokiškio komendantui.

Apart to, turiu garbę perspėt, kad sulig žinių nuo vietinių gyventojų užpakalyje ties Svedasų, Šimonių, Skapiškio ir Južintų vedasi plati agitacija prieš

kariuomenę kaip gynėją dvarponių ir kunigų.

Pulko vadas Glovackis⁹¹⁵

⁹¹⁵ LCVA, f. 514, ap. 1, b. 20, l. 68.

Antrojo pėst. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko kariai, žuvę už Lietuvos nepriklausomybę ⁹¹⁶

(Žuvusieji surašyti pagal laipsnius žuvimo seka)

1. Krn. Sinickis Antanas
2. Ltn. Urbakonis Petras
3. Ltn. Oželis Sarafinas
4. Ltn. Musteikis Jurgis
5. Mjr. Ramanauskas Kazys
6. Kpt. Noreika Eduardas
7. Vyr. ltn. Andriūnas Juozas
8. Ltn. Telksnys Pranas
9. Ltn. Matulaitis Kazys
10. Ltn. Gvildys Vincas
11. Ltn. Mačiukas Jonas
12. Vrš. Cirulis Martynas
13. Vrš. Žadeika Pijus
14. Vyr. psk. Stankevičius Albinas
15. Vyr. psk. Kuliešius Jonas (kitais duomenimis – Kuliešis)
16. Jaun. psk. Miškinis Simas
17. Jaun. psk. Juškevičius Aleksas
18. Jaun. psk. Piktuiža Jonas
19. Jaun. psk. Butkus Bolius
20. Jaun. psk. Linertas Juozas
- Eiliniai
21. Kalasiūnas Juozas
22. Zambacevičius Antanas
23. Rumelis Elija
24. Blažys Mikas
25. Lukšys Kazys
26. Stankevičius Juozas
27. Andziulaitis Feliksas (kitais duomenimis – Endriulaitis)
28. Deimantavičius Antanas
29. Eimutis Izidorius
30. Barščiauskas Justinas
31. Katilius Motiejus

⁹¹⁶ Žuvusiems algirdiečiams // Karys, 1927, Nr. 30 p. 8–9; 2-ojo pėstininkų D. L. K. Algirdo pulko karių, žuvusių ir mirusių nuo žaizdų dėl Lietuvos nepriklausomybės, sąrašas // LCVA, f. 514, ap. 1, b. 313, l. 16.

32. Paulavičius Jonas
33. Revinskas Simonas
34. Lickerskis Pijus
35. Nenortas Vincas
36. Biliomskas Kazys
37. Kilikevičius Jonas
38. Sidabras Bronius
39. Šukaitis Vincas
40. Karevičius Antanas
41. Mykolaitis Antanas
42. Marčiulionis Pranas
43. Sniečkus Vincas
44. Šimukonis Povilas
45. Valaitis Jonas
46. Kuliauskas Kazys
47. Milaševičius Jonas
48. Rudzevičius Viktoras
49. Gudaitis Matas
50. Kalvaitis Pranas
51. Venckus Vincas
52. Mašinauskas Antanas
53. Garkauskas Petras
54. Šliuževičius Andrius
55. Kricer Hackel
56. Balsys Vincas
57. Davainis Petras
58. Kalinas Pranas
59. Šližys Juozas
60. Savickas Jonas
61. Kazlauskas Juozas
62. Jablonskis Vincas
63. Aleksevičius Juozas
64. Kalauta Jonas
65. Puodžiukas Petras
66. Katilius Jonas
67. Simanauskas Feliksas
68. Tamutis Jonas
69. Slušinskas Izidorius
70. Kačinskas Albinas
71. Vinčiauskas Juozas

72. Ruškys Kostas
73. Grabliauskas Jonas
74. Dziedravičius Bronius
75. Bun Rufke
76. Raškevičius Juozas
77. Širvys Juozas
78. Miciuta Jonas
79. Šimelaitis Bronislovas
80. Poderis Stasys
81. Vitkauskas Jurgis
82. Adomaitis Jonas
83. Aleksevičius Juozas
84. Pažera Antanas
85. Ruškevičius Juozas
86. Kaminskas Jonas
87. Drule Juozas
88. Miliušauskas Antanas
89. Petkūnas Petras
90. Bogomolnikovas Vasilijus
91. Bielskis Aleksandras
92. Micka Antanas
93. Pažera Antanas
94. Grigonis Jonas
95. Žemantauskas Juozas
96. Kvietinskas Jonas
97. Ravinskas Simas
98. Vebeliūnas Juozas
99. Urbonavičius Juozas
100. Vaičaitis Jonas
101. Mikėnas Antanas
102. Savickas Juozas
103. Mickevičius Juozas
104. Daubaras Juozas
105. Jaloveckas Juozas
106. Bieliauskas Kazys
107. Plonica Andrius
108. Rudaitis Simonas
109. Sabaliauskas Benediktas
110. Stumbrys Pranas
111. Šluipys Vincas

112. Lakneris Juozas
113. Nemura Adomas
114. Šulinskas Pranas
115. Sirotkevičius Andrius
116. Kulba Kostas
117. Kasperavičius Kazys
118. Kepalinskas Vincas
119. Pranskaitis Bernardas
120. Leonavičius Povilas
121. Aižinis Lionginas
122. Feodorovas Vladas

Kanauninko Juozo Tumo pamokslas, pasakytas 1927 m. liepos 24 d. Antrajam pėstininkų pulkui išteikiamą „Vyties kryžiaus“ 2-ojo laipsnio vėliavą Šančių įgulos bažnyčioje⁹¹⁷

Jūsų Ekscelencijos Valstybės Vadovai ir Broliai Karžygiai, tos valstybės Gynėjai.

Man tenka nepaprasta garbė ir malonumas pašvęsti pirmąją Lietuvos kariuomenės vėliavą, nepaprastai pažymėtą antruoju „Vytie Kryžiaus“ laipsniu ir dovanotą 2-ajam pėst. D. L. K. Algirdo pulkui už kariškuosius nuopelnus.

Ligi tik aš atsiverčiau Šventąją Knygą rasti tinkamą tekstą šiai iškilmes, aš iš karto aptikau šį stebėtiną šv. Jono Apreiškimų, arba Apokalipsio simbolį: *„Paskui aš mačiau atvirą dangų: štai baltas arklys ir kurs ant jo sėdėjo, vadinosi ištikim asis ir Tikrasis: jis teisingai teisia ir kovoja. Jo akys buvo kaip ugnies liepsna ir ant jo galvos daug vainikų.... Jis buvo apvilktas krauju apšlakstytu (raudonu) rūbu. Danguje esančios kariuomenės sekė jį ant baltų arklių, visi apvilkti balta skaisčia drobe“* Apr. 19, 11–14.

Aš tikrai nežinau, ką reiškia šitas simbolis, kaip ir visas Apokalipsas; aš tik esu nustebęs, kaip jis atitinka dabartinį mūsų reikalą: juk tai Jūsų vėliava, Algirdėnai! Ant raudono, lyg Jūsų krauju karo mūsųose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais nudažyto – Baltas Žirgas, o joja juo Karžygis vardu: Ištikimasis ir Tikrasis. Antrapus Didysis Lietuvos Kunigaikštis, Vilniaus valdovas.

Sudėk tuodu dalyku ir bus Jūsų pulko simbolis – Jūsų pareigų ir garbės reiškéjas ženklas.

Žirgas – valstybė. Jo kamanėlės įteiktos Jums, Karžygiai ir Valdovai. Bet kas juo joja turi būti Ištikimas, Tikras. Tiktai ištikimą pasišventėlį, tiktai tikrą žmogų Respublika sodinas ir neduok Dieve, kad bent kuriuo apsilviltų! Geriau Jam būtų buvę ne kojos nepakėlus į balno kilpą, neg gavus aukščiausį negarbės laipsnį karininkui perfidus, priesaikos laužytojas!

Kunigaikštis Algirdas šalia Gedimino, Kęstučio; Vytauto – pirmasis Europos anų laikų, riteris, pirmasis ne tiek kieta ranka, kiek garbės žmoniškumu. Tai jų testamentas Jums, dabarties Riteriai! Apokalipsio jojėjai, žiūrėkite, *„teisingai teisia ir kovoja“*. Vadinas, jis ne nodytojas, ne kraugerys, ne puolikas: jis pirma teisingai teisia, išsprendžia, kas kaltas ir tada tik kovoja. Apokalipsio karžygiui kalavijas duotas lygu teisėjui teisybę vykdyti, ne keršto jausmui tenkinti. Jis baisus savo teisingumu – jo akys liepsnoja, bet podraug ir garbingas – daug vainikų ant galvos.

⁹¹⁷ Burokas R. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko 9 gyvavimo metų šventei praėjus // Karys, 1927, Nr. 30, p. 1–2.

Ir to dar negana. Kariuomenė sekė jį ant baltų arklių skaisčiai balta drobe apsisiautusi. Vadinasi, skaisti, nekalta, nepridariusi tokių darbų, kuriems nedera baltumas. Lietuvos karžygys Algirdenas turi būti skaistus iš oro ir iš vidaus. Dar daugiau iš vidaus kaip iš oro. Paleistuviai, girtuokliai – ne Algirdėnas! Pamatei save tokį, eik, Brolau, kitur duonos pelnytis, palik karžygius, kurie ne tau lygūs, atgailok kitur, jei dar turi laiko. Net brangiausia tavo auka – Gyvybė, kurią tu padėtum ant tėvynės aukuro, nebus maloni, nes kilnus vaisius paduodamas auksiniame dubenyje.

Kariui dora daugiau reikalinga nei išsigimnastikuoti raumenys: į šipulius jie subyrės, kai iš vidaus juos paėda paleistuvybės negalios. Dora kareiviui ne kunigų pramanymas, bet lygiai esminis dalykas, kaip ir kūno sveikata, kuriuos Jūs, aiman, vienos težiūrite, priimdami į savo tarpą. Didysis lietuvių kultūrai pamatų tiesėjas vyskupas Valančius visas visuomenės reformas patarinėjo pradėti nuo savo vidaus ištobulinimo.

Štai, kaip Bažnyčia švenčia savo vėliavą: „*Visagalis amžinasis Dieve, visa ko palaima, nugalėtojų galybė, maloningai žvilgterėk į nusižeminusių maldas ir šitą vėliavą, karo reikalui patiektą, pašvęsk dangišku savo palaiminimu, kad ji būtų galinga prieš priešingus ir netvarkius žmones, o tvirtumas ir tikra nugalėjimo viltis tiems, kurie tavim pasikliovę. Nes tu esi Dievas, kurs karus naikini, o dangiškos tvirtovės laukiančius gelbėji.*“ Vadinasi, Bažnyčiai dangiškosios galybės vis dėlto tikresnės, ir ji, nors karo pabūklą tiekia, ramybės pabučiavimą, pax tibi, duoda veliauninkui.

Algirdėnai, Lietuvos Kariai! ar Jums aišku, kokią brangenybę gaunate? Šitos Vyties Kryžiaus vėliavos nepaduokite priešui, kol bent vienas Jūsų bus likęs gyvas! Ir Tu, Vėliauninke, nepaleisk iš savo rankų Pulko šventenybes, kol esi gyvas, o krisdamas dar užgulsk ją savo kūnu!

Ar veikia bus mums reikalinga ta vėliava, išeinant į karo lauką, aš to nežinau. Aš nežinau, kad mes visi, o Jūs, Karžygiai, ypačiai, kasdien turime klausti: „*Viešpatie, ar šiuo laiku tu sugrąžinsi karalystę Izraeliui?*“ (Ap. Darbai). Atsakymas gali būti ryt ar poryt. Ir kai išeisite atsiimti savo karalystės, tegu priešų kalavijai nulinksta ne tik prieš Jūsų drąsą, bet ir prieš Jūsų dorą ir riterišką garbingumą!

TVIRTINU
 Julius Čaplikas
 II pėst. divizijos vadas
 1935-I-30 d.

Slaptai – asmeniškai

2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko pavojų paskelbus VYKDYMO PLANAS

I. Visiškos kovos parengties stovį, ar tai divizijos vado įsakytas, ar tai savo iniciatyva, pulko padaliniam paskelbsiu per pulko budintį karininką. Gavęs mano įsakymą, budintis karininkas kuopoms ir komandoms pavojų paskelbia radijo mikrofonu, o jei pastarasis neveikia, tai telefonu ir siųsdamas budintį viršilą ir savo pasiuntinį. Jei visiškos kovos parengties stovį tektų paskelbti savo iniciatyva, tai apie tą neatidėliodamas praneščiau divizijos vadui telefonu, o jei šis neveiktų, tai pranešimą pasiūsiu su kapitonu Kalade arba kitu karininku.

II. Pavojų paskelbus, mano vadavietė bus budinčio karininko kambary, kur yra „duplex“ radijo aparatas. Leitenantas Gromnickas, jei jo nebūtų, tai jaun. let. Žvelgynas neatidėliojant vyksta į pulko telefonų centrinę budėti, o kapit. Kaladė – į įgulos štabą dėl ryšio. Ryšio komandos viršininkas pasiūnčia jau dabar apmokintus žmones prie aparato „duplex“, pastato optikos aparatą į numatytą vietą ir susiriša su Karo Mokykla.

III. Paskelbus pavojų naktį, karininkai neatidėliojant vyksta į savo padalinius, pažadinami kareiviai, kuopos išgauna ir išdalina šovinius ir granatas žemiau nurodytoje eilėje ir pasirenę žygiui laukia mano įsakymo.

Paskelbus pavojų dieną, visi padaliniai nutraukia užsiėmimus, susirenka į kareivines ir elgiasi kaip aukščiau nurodyta.

Šovinius ir granatas iš pulko ginklų sandėlio kuopos išgauna sekančioje eilėje:

I-ma ir I-ma kulkosvaidžių kuopos, mokomoji, 2-ra, 3-čis, 4-ta, 5-ta, 6-ta, 2-ra kulkos. Ir ryšių komanda.

Jei I-ma ir I-ma kulkosv. kuopos būtų įgulos sargybose, tai pirmoje eilėje šovinius ir granatas išgautų 4-ta ir 2-ra kulkosv. kuopos.

IV. Divizijos vadui įsakius, arba reikalui esant savarankiškai, vykdysiu sekančias saugumo priemones:

1) I-mą kuopą iš dviejų būrių su vienu karininku ir dviem sunk. kulkos. iš I-mos kulkos. kuopos, kapit. Butkevičiui vadovaujant, pasiūsiu užimti ir sau-

goti: a) vienu būriu su sunk. kulkos Kauno geležinkelio stotį, ir b) vienu būriu su sunk. kulkosvaidžiu – geležinkelio tiltą.

Pastaba: Jei I-ma ir I-ma kulkosvaidžių kuopos būtų sargyboje, tai geležinkelio stotį ir tiltą saugoti būtų pasiūsta 4-ta kuopa ir du sunk. kulkos. su karininku iš 2-os kulkos. kuopos, vadovaujant kapit. Modestavičiui.

2) vieną granad. grandį iš 3-čios kuopos ryšiui su 5 pėst. pulkui – Juozapavičiaus prospektu iki Panemunės tilto;

3) vieną kulkos. grandį iš 3-čios kuopos ryšiui su būriu prie geležinkelio tilto – iki to tilto;

4) vieną granad. grandį iš būrių, kuris saugos geležinkelio tiltą, ryšiui su Karo Policijos Mokykla – geležinkelio tiltas – Vytauto prospektas – Laisvės alėja – Kauno miesto komendantūra;

5) vieną granad. grandį iš būrio, kuris saugos geležinkelio stotį, ryšiui su Gusarų pulku – geležinkelio stotis – Tunelio g-vė iki plento, einančio pro VI bat. į VI fortą.

V. Visi kiti pulko padaliniai bus pasirengę žygiui ir bus pasiūsti divizijos vadiui įsakius ar savarankiškai atsižvelgiant į aplinkybes.

Pulkininkas Tumas
Pulko vadas

Ties Giedraičiais

Antanas Vaičiūnas

Nutilo kanuolės Giedraičių laukuos,
Paskendo ir žemė naktužės rūkuos;
Čionai algirdiečiai kovojo narsiai
Ir lenkų planus sunaikino visai.

Lavonais karžygių keliai nukloti,
Nes Vilnius, sostinė, visai jau arti!
Jau matosi bokštai ir miesto dalis:
Ten mūsų senovės garsioji pilis!

Visų užmuštųjų į rytus veidai,
Kiekvienas suspaudęs šautuvą kietai.
Užmigo jie amžiams, bet žygiai šventi
Parodė jau Kaunui, kad Vilnius arti!..

Ne motina verkia ant kapo sūnaus,
Bet verkia tėvynė jaunimo brangaus,
Kur Algirdo pulkas nuėjo, tenai
Matyt, kad kovojo kariai milžinai.

Ten žemė drebėjo, ten temo dangus,
Ten tūkstančiai priešų, palikę draugus,
Ir bėgo, ir krito, kaip lapai rudens,
Krauju ten pasruvo upeliai vandens.

Ne vieną mes kovą laimėjome jau,
Tik Vilniun įžengę, kvėpuosim ramiau!
– Tebūnie per amžius garbė karžygiams,
Kurie pasišventę tėvynės žygiams!...

Slaptas (operatyvinis)
Kaunas, 1939 rugsėjo 17 d. 23,20 v.

Žemėlapis 1:400.000

Išsiųsta 1939.IX.18 0015 v.

PIETŲ IR RYTŲ SIENAI SAUGOTI

D I R E K T Y V A⁹¹⁸

I APLINKYBĖS

Kaimynystėje vykstantys karo veiksmai artimiausioje ateityje gali paliesti ir mūsų sienas.

Mūsų sieną artimiausioje ateityje gali pereiti didesni ar mažesni lenkų kariuomenės daliniai, paskui juos tenka laukti ir puolančiųjų vokiečių arba rusų kariuomenių vienetų įsiveržimo.

IŠVADA

Turime būti pasirengę internuoti arba nublokšti atgal pereinančius sieną lenkų vienetus ir, reikalui esant, atremti vokiečių ir rusų jėgų puolimą.

II UŽDAVINIAI

1. Priartėjus prie mūsų sienos kariaujančių šalių kariuomenės vienetus įspėti, kad čia neutralios Lietuvos siena, kurią peržengti draudžiama.
2. Įsiveržus svetimos kariuomenės daliniams juos sulaikyti ir internuoti, arba, jei nesiduoda internuojami, nublokšti per sieną atgal.
3. Nesiimti iniciatyvos ginklo naudojimui: ginklą naudoti tik kritiškais atvejais, t. y. tik tada, jei svetimoji kariuomenė jį vartotų.
4. Mūsų kariams ir šauliams, jokiu būdu ir visais atvejais mūsų valstybės sienos neperžengti.
5. Pranešančioms priešų jėgoms puolant, vykdyti kliūtis ir suardymus.

⁹¹⁸ LCVA, f. 510, ap. 1, b. 382, l. 1–2.

III JĖGOS

Minėtiems uždaviniams vykdyti nelaukiant MOB pabaigos, pavojingoms kryptims užkirsti išsiųsti arčiau sienų šias jėgas:

Iš I PD

– Iki 1 pėstininkų bataliono su Bt.

– 1 Gusarų pulką su rait. baterija.

1 Gusarų pulkas išvyksta iš KAUNO į UKMERGĘ I PDV valdžion dviem skaidiniais:

I skaidinys su raitąja Bt IX.17. 2230 v. ir

II skaidinys – MOB užbaigus.

Iš II PD

– 2 P pulko 1 batalioną su Karo mokyklos mok. art. būriu IX. 17–18 naktį išvežti autosunkvežimiais į ŽIEŽMARIAI rajoną.

– 9 PP iki 1 bataliono su BT arba (jei bus anksčiau už batalioną pasirengę) 1 eskadroną (VILKAVIŠKIO) sustiprintą pėstininkais su S.K. išsiųsti į KALVARIJA RAJONĄ.

– 2 Ulonų pulką su rait. baterija, kuris pereina II PDV valdžion – ALYTUS.

– 9 PP VILKAVIŠKIO batalioną – palikti vietoje.

Tiek I tiek II pėst. divizijos PABn-us galima daugiau sustiprinti vietiniais šauliais.

3 Dragūnų pulko I skaidinį su raitąja Bt atvesti į JONAVOS rajoną; II pulko skaidinį prijungti prie I-ojo – MOB užbaigus.

IV AVIACIJA X. 18 rytu pradėdant vykdo žvalgomuosius uždavinius pagal p. ir r. sieną. Mūsų lėktuvams sienos perskridimas iki atskiro įsakymo draudžiamas.

V RYŠIAI

Pagal „Nurodymai ryšiams organizuoti mobilizacijos ir priedangos veiksnių metu“ (Kar. št. I sk. 1938 m. Nr. 466).

B. generolas RAŠTIKIS

Kariuomenės vadas

D. generolas PUNDZEVIČIUS

Kariuomenės štabo viršininkas

Lietuvos Respublika
K.A.M.
KARIUOMENĖS ŠTABAS
I skyrius
Nr. 38624

Slaptas (operatyvinis)
Kaunas, 1939 m. rugsėjo mėn. 18 d. 1425 v.

Žemėlapis 1:400.000

Išsiųsta IX. 18 1500 v.

Gauta:

D I R E K T Y V A Nr. 2⁹¹⁹

I APLINKYBĖS – žiūr. Kar. štabo II skyriaus žinių santrauką š. m. IX. 18. 0700 v.

II UŽDAVINIAI MOB UŽBAIGUS

Be jau duotų „Pietų ir rytų sienai saugoti direktyvoje“ (Kar. štabo I sk. š. m. Nr. 38599) uždavinių galimiems svetimų kariuomenių įsiveržimams pasipriešinti, įsakau

I PD (sustiprinta 1 KP)

1. Pasiruošti priešintis galimiems prasiveržimams šiose svarbiausiose kryptyse:

a) VILNIUS, UKMERGĖ ir

b) ŠVENČIONYS, UTENA

ypatingo dėmesio skiriant a) kryptčiai, kurioje turėti jėgų didžiumą.

2. Pagrindines jėgas turėti UKMERGĖ–UTENA skersinėje

3. Atlikti žvalgymo darbus tam atvejui jei prireiktų pasipriešinti up. ŠVENTOJI–UTENA riboje.

Papildomos priemonės – jau duota 30 sunkvežimių – UKMERGĖ.

II PD

1. Be II PD, DV ladžioje šios dalys:

2 PP

16 PP

6 AP

1 lengv. tankų kuopa

⁹¹⁹ LCVA, f. 510, ap. 1, b. 382, l. 3–4.

Prieššarv. Bn

2 Ulonų pulkas

Divizijos plote sumobilizuoti PA daliniai ir šauliai.

2. Pasirengti priešintis galimiems prasiveržimams šiose svarbiausiose kryptyse:

a) SUVALKAI–MARIJAMPOLĖ

b) VARĖNA–ALYTUS

c) RŪDIŠKĖS–PRIENAI

d) VILNIUS–KAUNAS, ypatingo dėmesios skirti d) kryptims.

3) Atlikti žvalgybos darbus tam atvejui, jei prireiktų pasipriešinti up. NEMUNAS, up. NERIS riboje.

4) Sustiprintą 2PP turėti KIETAVIŠKĖS–MIJAUGONYS rajone.

5) 5 ir 16 PP su artilerija vykdo KAUNO gynimo parengiamuosius darbus (žvalgybos), bet kartu turi būti pasirengę, atskirą mano įsakymą gavę, vykdyti uždavinį kitur.

3 Drag. pulkas

1. Pulko branduoliui atvykus į paskyrimo vietą, iki atskiro įsakymo būti vietoje.

2. Išskirti dalinį ČIOBIŠKIS persikėlimui per upę NERIS saugoti.

3. Laikyti ryšį su 1 ir 2 PP.

Aviacija

Uždaviniai be pakeitimų.

III VYKDYMAS

1. II PD vadas nevaržomas PRIENAI–RŪDIŠKĖS kryptims saugoti išmesti pirmyn nedidelius kariuomenės dalinius.

2. Mūsų kariams ir šauliams jokių būdų ir jokiais atvejais mūsų valstybės sienos neperžengti.

3. Šios direktyvos vykdymą pradėti tuojau, užbaigus pulkų mobilizaciją.

IV RYŠIAI

Atskiras dokumentas.

B. generolas RAŠTIKIS

Kariuomenės vadas

D. generolas PUNDZEVIČIUS

Kariuomenės štabo viršininkas

SANTRUMPOS

adm. – administracija
Ae – aerodromas
AG – artilerijos grupė
AP – artilerijos pulkas
art. – artilerijos
ats. – atsargos
aut. – automobilininkų
AV – artilerijos vadas
avc. – aviacijos
Br. – brigada
brg. gen., B. generolas – brigados generolas
BrV – būrio vadas
Bn (b-nas) – batalionas
BnTC – bataliono telefono centrinė
BnV – bataliono vadas
Bt., BT – baterija
BtV – baterijos vadas
BV – brigados vadas
D – divizija
div. gen., D. generolas – divizijos generolas
Drag. – dragūnai
DRC – divizijos ryšių centras
DTC – divizijos telefono centrinė
DV – divizijos vadas
dv. – dvaras
eil. – eilinis
Esk – eskadronas
fal. – falvarkas (palivarkas)
gen. – generolas
gen. št. – generalinio štabo
gkl. – ginklavimo
glž. – geležinkelininkų
gr. – grandinis
int. – intendantų
Inž. – inžinerija
inž. – inžinerijos
j. ltn. – jaunesnysis leitenantas

j. psk. – jaunesnysis puskarininkis
k. – kaimas
KAM – Krašto apsaugos ministerija
Kar. št. – kariuomenės štabas
kav. – kavalerijos
KKp – kulkosvaidžių kuopa
KmVk – komandos viršininkas
KP – kavalerijos pulkas
Kp – kuopa
KPV – kavalerijos pulko vadas
kpt. – kapitonas
KpV – kuopos vadas
krn. – karininkas
krv – kareivis
KV – kariuomenės vadas
lengv. – lengvasis
l. k. – lengvasis kulkosvaidis
LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas
Lpšt – lauko paštas
lt. – leitenantas
m. – metai
mėn. – mėnuo
mjr. – majoras
MOB – mobilizacija
mok. – mokinys
Op – operacinis
OP – operatyvinis
p. – pietūs
PA – pasienio apsauga
PABn – pasienio apsaugos batalionas
papor. – paporučikis
PD – pėstininkų divizija
PDV – pėstininkų divizijos vadas
pėst. – pėstininkų
Pion. br. – pionierių būrys
plk. – pulkininkas
plk. ltn. – pulkininkas leitenantas
Pn. – pionierius
poruč. – poručikas
PP – pėstininkų pulkas

pplk. – papulkininkis
PPV – pulko vado padėjėjas
praporšč. – praporščikas
prieššarv. – prieššarvinis
psk. – puskarininkis
PV – pulko vadas
RA – raitoji artilerija
r. – rytai
rait. – raiteliai
RArt. – raitosios artilerijos
rš. – ryšių
san. – sanitarijos
Sk. – skyrius
s. k., S. K. – sunkusis kulkosvaidis
SKEsk – sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronas
SPKp – sunkiųjų priemonių kuopa
SSRS (SSSR) – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga
š. m. – šių metų
š. r. – šiaurės rytai
šrv. – šarvuočių
Št. – štabas
št. – štabo
Tn. br. – tankų būrys
tsn. – teisininkų
up. – upė
V – vadas
v. – valanda
vald. – valdininkas
vet. – veterinarijos
VKP(b) – Visasąjunginė komunistų partija (bolševikų)
Vn-ras – viršininkas
vnk. – vienkiemis
vrš. – viršila
VV – vadavietė
žiūr. – žiūrėti

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 510, 929.
Įsakymai kariuomenei. 1919–1940 m.
Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920. Chicago, 1972.
Ališauskas. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulkas kautynėse ties Giedraičiais // Karys, 1928, Nr. 26, p. 492-509.
Ališauskas K. 2 pėst. Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulko trumpa istorinė apžvalga // Karys, 1927, liepos 24, p. 4-8.
Čepas Ričardas. Plečkaitininkai, V., Vaga, 2000.
Germanavičiūtė Reda. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse // Karo archyvas, t. 13, V., Krašto apsaugos ministerija, 1992, p. 162–186.
Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // Mūsų žinynas, K. 1923, Nr. 15, p. 436-441.
Jankauskas Vidmantas. Nepriklausomos Lietuvos generolai, V., Dailės akademijos leidykla, 1998.
Jasulaitis Vytautas. Antrasis pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pulkas. Visuotinė lietuvių enciklopedija, T. V (Dis-Fatva). V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, p. 772.
Kaunas. 2-ojo pėst. pulko paoficierių mokykla // Mūsų žinynas, K., 1938, Nr. 11-12, p. 906-922.
Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, Vilnius, Leidybos centras, 1998
Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, V., 2004.
Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 1–8.
Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai, t. 2, V., 2008.
Mačiulis P. Pirmaisiais 2 pėst. pulko metais // Karys, 1968 Nr. 2, p. 35–37, Nr. 3, p. 78–80, Nr. 4, p. 115–118, Nr. 5, p. 137–140.
Petruitis J. Laisvę ginant, t. 2, „Vaga“, Jungtinės Amerikos Valstijos, 1958.
Rakutis Valdas, Vaičėnonis Jonas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, V., 2012.
Rudokas Jonas. Giedraičių karžygiai. Veidas – 2007 05 10.
Rukša Antanas. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, t. 2, Cleveland 1981; t. 3, Cleveland, 1982.
Skorupskis V. Kovos už Lietuvos laisvę. 1914–1934, K., 1934.
Surgailis Gintautas. Lietuvos kariuomenės vadai, V., Mintis, 1992.
Statkus Vytenis. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

- Adamkavičius Edvardas – 62, 134, 207, 212, 223
Adamkevičius Ignas – 12, 13
Adamonis Antanas – 108
Adomaitis Jonas – 112, 255
Adomavičius Petras – 112
Afanasjevas Erikas – 229
Aglinskas Petras – 14, 19, 31, 197
Aižinis Lionginas – 256
Albertinas Pijus – 40
Aleknevičius Petras – 111
Aleksaitis Saliamonas – 40
Aleksevičius Juozas – 254, 255
Ališauskas Juozas – 40
Ališauskas Kazys – 7, 8, 16, 20, 21, 25, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 73, 75, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 107, 110, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 179, 186, 188, 201, 232
Alkovitas Aleksas – 111
Ambrasas Saliamonas – 40
Amonas Vilius – 174
Ancevičius Stasys – 108, 128
Andriulaitis Feliksas – 40
Andriūnas Juozas – 74, 83, 87, 93, 95, 115, 120, 129, 138, 139, 140, 141, 143, 253
Andziulaitis Feliksas – 253
Aronsonas Hermanas – 14, 15, 31, 52
Astupėnas Jurgis – 72
Auglys – 37
Augustaitis Konstantinas – 40
Augustauskas Leonas – 31, 72
Aukštuolaitis J. – 31, 52

B

- Baburinas Dimitrijus – 229
Bačiulis Petras – 197
Badaitis Antanas – 40
Bakulinas Velislovas – 229
Baladisnkas Andrius – 14
Balčiūnas Antanas – 37, 40
Balčiūnas Jonas – 197, 205
Baleišis Antanas – 183
Balnas Teodoras – 136, 137, 142
Balsys Vincas 254
Baltrušaitis Antanas – 19
Banaitis S. – 14
Banionis Motiejus – 12, 13, 18
Bankauskas Č. – 230
Bankauskas Vytautas – 197
Baranauskaitė Vanda – 234
Baranovskis Antonis (Baranowski Antoni) – 149, 163, 164
Barščiauskas Justinas – 40, 253
Bartušis Antanas – 226
Barzda Juozas – 211, 226
Barzda-Bradauskas Juozas – 22, 27, 32, 72
Beleišis Antanas – 185
Beličenko Fiodoras – 229
Bendoraitis Juozas – 112, 166
Bendorius J. – 124
Benešiūnas Andrius – 25
Benjaševičius – 79, 80
Berkevičius Algirdas – 129
Bieliauskas Kazys – 60, 255
Bielskis Aleksandras – 255
Bilevičius P. – 198
Bilionskas Kazys – 254
Birontas A. – 43
Bistras Leonas – 185, 240
Bytautas Jonas – 129, 183
Blažys Mikas – 40, 253
Bložukas Pranas – 40
Bobilius Jonas – 81

Bogomolnikovas Vasilijus – 166, 255
Borchertas Arsenijus – 213
Bralias Antanas – 14
Braziulis V. – 222
Bražisnaskas Vincas – 40
Brusokas Mateušas – 40
Budrys Antanas – 22, 50, 51, 95, 128, 180, 185
Bulkus Jurgis – 14
Bun Rufke – 160, 166, 255
Burokas R. – 187, 257
Butkevičius Andrius – 60, 84, 93, 95, 98, 117, 118, 119, 120, 125, 130, 131, 138, 140, 141, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 160, 161, 163, 166, 180, 190, 196, 259
Butkevičius Leonardas – 184
Butkus Balys – 103
Butkus Bolius – 253
Butkus Jurgis – 18, 27, 34, 43, 44, 45, 46, 48, 62, 65, 66, 67, 68, 70
Butkūnas A. – 85, 86
Butleris Konstantinas – 84, 93, 95, 111, 130, 167
Butrimavičius – 162
Buza Stasys – 212
Bužinas Viktoras – 229

C

Cetuchinas J. – 34, 36, 37, 38, 40
Chaleckis Jonas – 11, 27, 80
Chreptavičius Kazys – 169
Cimerle (Cimerlè) E. – 32
Ciprisevičius Antanas – 22, 28, 34, 35, 93
Cirulis Martynas – 165, 253
Ciunis P. – 230
Cvilikas Pranas – 226

Č

Čaplikas Julius – 123, 192, 195, 196, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 232, 242, 259
Čepas Ričardas – 191
Černius Jonas – 204

Česnakavičiūtė Marija Magdalena – 244

D

Dabulevičius Stasys – 52, 73, 95, 108

Dagys Antanas – 212, 230

Dalininkaitis Vacys – 211, 226

Daniliauskas Vincas – 72

Daubaras Juozas – 255

Daukantas Simonas – 15, 16

Daukantas Teodoras – 193

Davainis Petras – 254

Deikis Adolfas – 212, 226

Deimantavičius Antanas – 40, 253

Denisenko Stepanas – 229

Dergenevičius Jurgis – 183

Difortas Pranas – 14

Dovidaitis Mikas – 14

Dovidonis Antanas – 18

Dragunevičius Jurgis – 188

Draugelis Andrius – 51, 188

Draugelis B. – 64, 65, 70

Drongis Zenonas – 188, 226

Drule Juozas – 255

Drulia Kazys – 40

Duelis Izraelis – 50

Dumčius Vladas – 12

Duoba Juozas – 40

Dziedravičius Bronius – 166, 255

E

Eimutis Izidorius – 40, 253

Elzbergas Anatolijus – 185

F

Feodorovas Vladas – 256

Filipauskas Tadas – 12

Frankas Kostas – 230

Frenkelis – 14
Fridrikas Edvardas – 226

G

Gagarinas Prochoras – 229
Gaidelis Mikas – 95, 110, 113, 128, 172, 179
Gaigalas Adolfas – 197
Gaižauskas Iliodoras – 188
Galle Notolis – 174
Galvanauskas Ernestas – 233
Galvydis-Bykauskas Jonas – 133, 167
Garkauskas Petras – 254
Garla Izidorius – 18
Garmus Alfredas – 95, 128, 169
Gataveckas J. – 34, 38, 40
Gecevičius Juozas – 112
Gečiauskas Stasys – 188
Geiga Vincas – 22, 81
Geindrikas E. – 179
Germanavičiūtė Reda – 8, 147, 158
Gevaitis Juozas – 25
Giedraitis Balys – 42, 47, 133, 199
Giedraitis J. – 96
Gilys Edvardas – 183
Gincas Emilis – 55, 95, 111, 124, 151, 152, 197, 198, 200
Ginkevičius Alfonsas – 27
Girčys Izidorius – 213
Gyvis Feliksas – 40
Gobšteinas Vladas – 197
Gogė Jonas – 226, 228, 229
Golšteinas Vladas – 188, 197
Grabliauskas Jonas – 166, 255
Gradinskas Jonas – 212
Grajauskas Stasys – 15
Gražulis J. – 128
Gražulis Vladas – 81, 92
Gricius A. – 68
Gricius J. – 180, 237
Gricius Vladas – 95

Grigaliūnas – 230
Grigaliūnas Antanas – 230
Grigaliūnas Glovackis Vincas – 8, 11, 12, 13, 14, 15, 21, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 41, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 83, 91, 93, 94, 95, 97, 99, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 116, 126, 232, 234, 235, 236, 247, 248, 250, 252
Grigonis Jonas – 255
Gromnickas Stasys – 197, 201, 209, 259
Grubertas Augustas – 72
Grubkaitis Antanas – 27
Gruodis Antanas – 174
Gruzdys Adomas – 31
Gruzdys Antanas – 26, 27, 72
Gudaitis Matas – 254
Gudaitis Motiejus – 71
Gudonis Jonas – 172
Gurauskas A. – 191
Gutauskas Juozas – 22, 24, 27, 72
Gutauskas Stepas – 169
Gužas Juozas – 41, 74, 212
Gužinskas Antanas – 25
Gvildys Vincas – 26, 27, 30, 146, 158, 159, 160, 161, 253

H

Heeger – 38
Hessas Jurgis – 188

I

Inta Jonas – 112
Ivanauskas Bronius – 95, 128, 166, 171, 172, 180, 186, 190, 191, 193, 194, 241
Ivanovas Jonas – 229

Y

J

- Jablonskis Vincas – 103, 254
Jackus Jonas – 204
Jakobsonas Martynas – 93, 98, 117, 138, 140, 141, 142, 152, 166, 175
Jakštas Antanas – 12, 13
Jaloveckas Juozas – 255
Jančys – 225
Jankaitis Kazys – 16
Jankauskas Pranas – 112
Jankauskas Vidmantas – 232, 234
Janukevičius Zigmas – 112
Janukonis Stasys – 11
Janulevičius Jonas – 40
Jasas Bronius – 201
Jasienskis Povilas – 97, 104
Jasinskas – 183
Jasiukas Jonas – 212
Jaskys Jonas – 225, 226
Jegorovas Aleksandras – 209
Jodko Emilis – 12, 18, 19
Jonaitis Antanas – 40
Jučas Vytautas – 230
Juknevičius Jonas – 213
Juodsnukis Juozas – 14
Juozapavičius Antanas – 35, 177, 260
Juozapavičius Viktoras – 108, 136, 144, 145, 150, 155
Juraitis Petras – 40
Jurevičius Juozas – 111
Jurgelevičius Juozas – 40
Jurgelionis A. – 130, 131, 166
Jurgutis Stasys – 25
Jurkalnevičius Juozas – 230
Jurkūnas Juozas – 210
Juškevičius Aleksis – 165, 253
Juškevičius Andriejus – 18

K

- Kačinskas Albinas – 166, 254
Kairionis J. – 45
Kairiūnas Jonas – 25, 27
Kaladė Povilas – 108, 188, 259
Kalanta Jonas – 103, 254
Kalasiūnas Juozas – 22, 23, 253
Kalibatas Kazys – 201, 226
Kalikauskas Petras – 183, 197
Kalinas Pranas – 254
Kalinauskas Jonas – 40
Kalmantas Mykolas – 206
Kalvaitis Pranas – 254
Kaminskas Aleksandras – 18
Kaminskas Jonas – 255
Karalevičius Antanas – 60
Kareiva Mečislovas – 81, 147, 148, 150, 153, 157, 166
Karevičius Antanas – 60, 254
Karvelis Vladas – 223, 224, 228
Kasperaitis – 141
Kasperavičius Kazys – 256
Kasteckis Tichonas – 112
Katche Mykolas – 116
Katilius Jonas – 103, 254
Katilius Motiejus – 40, 253
Kaunas Pranas – 8, 27, 28, 32, 52, 53, 72
Kaveckas Aleksas – 185
Kazačiok – 229
Kazlauskas Juozas – 103, 254
Kemežis Jonas – 15
Kemzūra Zenonas – 201, 211, 226
Kepalinskas Vincas – 256
Kerys Antanas – 103
Keturakis Stasys – 72, 73
Keželis Kostas – 174, 179
Kilikevičius Jonas – 60, 254
Kinaitis Armonas – 184
Kipuckas Juozas – 25
Kiršinas Vincas – 210

Kisielius Antanas – 183
Kizys A. – 230
Kynas Augustas – 95, 108, 132, 133, 135, 136, 144, 145, 146, 148, 150,
151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 166, 167, 170, 172, 174
Klaustauskas Pranas – 40
Kleščinskis Konstantinas – 116
Klevinskas Jonas – 197
Komarovskis – 81, 251
Kontrimas Ignas – 188
Kontrodvudskis Petras – 109
Kopūstas Jonas – 197, 214
Kovalevskis Aleksandras – 54
Kovalionok – 228
Krasnevičius Stasys – 95
Kraucevičius Juozas – 171
Krėvė Mickevičius Vincas – 225
Kricer Hackel – 254
Kriukis Martynas – 226
Kryžanauskas Povilas – 172, 179, 189, 215
Kubilius Jurgis – 12
Kubiliūnas Petras – 195, 204
Kučiauskas – 111, 153
Kučinskas Bronius – 182, 185
Kudirka Jonas – 37, 40
Kulba Kostas – 256
Kuliauskas Kazys – 254
Kuliešius Jonas – 161, 165, 253
Kulikauskas Juozas – 197, 225, 226
Kulvaitis Pranas – 71
Kumpaitis Jurgis – 40
Kundra Stasys – 197
Kvietinskas Jonas – 255

L

Labanauskas Antanas – 40
Labutis – 149
Ladauskas Konstantinas – 112
Ladiga Kazys – 43, 97, 119, 120, 123, 189, 190, 191, 192, 233
Lakneris Juozas – 256

Landsbergis Vytautas – 96, 128, 129
Lankšaitis Mykolas – 27, 72
Lanskoronskis Juozas – 134, 156, 162
Laucevičius Stasys – 95
Laugaitis Juozas – 112
Laukšatas M. – 18, 24, 25, 27
Laurinaitis Jonas – 14, 18, 21, 24, 27, 34, 55, 63, 68, 76, 77, 79, 81, 83, 85, 86, 88, 89, 93, 94, 98, 99, 106, 110, 114, 115, 116, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 178, 236, 237, 238
Laurinavičius J. – 50
Leicmonas Jonas – 40
Leika Juozas – 103
Leonas Petras – 50
Leonavičius Povilas – 256
Lepkovskis – 30
Lesčius Vytautas – 7, 8, 11, 16, 20, 32, 35, 37, 39, 44, 46, 48, 52, 59, 63, 64, 65, 66, 68, 73, 78, 80, 81, 84, 85, 96, 100, 101, 120, 121, 126
Liatukas Pranas – 12, 30, 31, 32, 44, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 109, 231, 232, 233, 234, 247
Liaukus Stasys – 188
Linertas Juozas – 253
Literskis Pijus – 40, 254
Liutermoza Albertas – 165
Liutkaitis – 111
Lozoraitis Vytautas – 226
Lukšys Kazys – 253
Lumšis Kazys – 40
Lunia Vladimiras – 201, 212
Lutkauskas Feliksas – 18
Luža Stasys – 201

M

Mackaitis Antanas – 40
Mackevičius K. – 45
Mačiokas Antanas – 108, 128, 179, 188
Mačiukas Jonas – 108, 153, 166, 253
Mačiulevičius – 166
Mačiulis Pranas – 8, 12, 13, 15, 18, 22, 29, 54, 55, 94, 98, 100, 102, 108
Maironis – 212

Majus Antanas – 183
Makulovičius – 40, 59
Makuška Juozas – 18
Mališauskas Juozas – 104, 124, 128, 172
Marcelenas Stasys – 95
Marcinėnas Stasys – 30, 45, 180, 185
Marcinionis Stasys – 22, 27
Marcinkus Soteris – 161
Marčiulionis Pranas – 60, 100, 254
Markevičius Aleksandras – 19
Marunas Vincas – 25
Masandukas Jonas – 188
Maskaliūnas Petras – 112
Mašinauskas Antanas – 254
Matajūnas – 51
Matelis Benediktas – 40
Matiaško Aleksandras – 124
Matjošaitis Kazys – 40
Matulaitis Bronius – 174, 179
Matulaitis Kazys – 100, 103, 110, 146, 148, 159, 160, 161, 253
Matulevičius Tadas – 136, 145, 174, 198
Matulionis Konstanmtinas – 40
Mauruša Pijus – 40
Mažionis Pranas – 112
Meksaitis Saliamonas – 37
Meniauskas Juozas – 40
Merkys Antanas – 43, 50, 56, 232
Michelevičius A. – 221
Miciuta Jonas – 255
Micka Antanas – 255
Mickevičius Juozas – 103, 255
Mikaila Balys – 108, 128
Mikalauskas Jonas – 40
Mikalauskas Stasys – 80
Mikalauskas Viktoras – 112
Mikėnas Antanas – 255
Miknevičius Juozas – 31, 174
Mikuckis Juozas – 14, 17, 19
Mikulis Antanas – 209, 213, 214
Mikuzevičaitė Justina – 240

Mikužis Pranas – 212, 229
Milaševičius Jonas – 254
Milašis Jonas – 12, 31
Milašius Pranas – 13
Milevskis Jonas – 40
Miliauskas Povilas – 128, 185
Miliukas Juozas – 226
Miliušauskas Antanas – 166, 255
Miltakis Stasys – 174
Minkevičius Albinas – 72
Minkevičius Juozas – 174
Mironas R. A. – 222
Mistelis Jonas – 12
Miškinis Edvardas – 12, 30, 31
Miškinis Simas – 166, 253
Mykolaitis Antanas – 60, 254
Mykolaitis Vincas – 25
Modestavičius Cezaris – 212, 229, 230
Modestavičius Česlovas – 183, 230, 260
Molotovas Viačeslavas – 226
Monkevičiūtė Jadvyga – 239
Motiejūnas Valevičius Jonas – 42, 43, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 68, 76, 78,
79, 93, 94, 98, 100, 103, 108
Musatovas Sergiejus – 153, 160, 161, 166
Musteikis Jurgis – 108, 128, 253
Musteikis Kazys – 12, 13

N

Nakutavičius Juozas – 197
Narbutas Vaclovas – 174
Narutavičius K. – 110, 111
Nastopka Stasys – 42, 44, 46, 64, 65, 75, 134, 168
Naujokas Kazys – 111
Navickas Jurgis – 40
Nemura Adomas – 256
Nenorta Jonas – 72
Nenortas Simonas – 14
Nenortas Vincas – 254
Niselis H. A. (Niessel H. A.) – 102, 109

Nistelis – 28
Noreika Eduardas – 22, 27, 31, 58, 59, 71, 74, 83, 84, 85, 86, 87, 93, 95,
117, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 148,
150, 151, 153, 166, 179, 253

Norkus – 18

3 Jonas – 215, 224

O

Okas Jurgis – 197

Olšauskas Jonas – 138, 174

Olšauskas Vladas – 108, 140, 143, 144, 150

Oželis Sarafinas – 99, 100, 103, 253

P

Packevičius Motiejus – 40

Pajaujis A. – 202

Paleckis Justas – 225

Paliukas Julius – 108, 128, 185

Paliukonis J. – 128

Paliulionis Jonas – 26, 185

Paliulis – 143

Papečkys Juozas – 180

Paslavskis V. – 117, 118, 119

Paškevičius Bronius – 22

Paškevičius Jurgis – 19

Patkūnas Petras – 112, 255

Patravičius Stasys – 197

Paulavičius Jonas – 40, 254

Pauliukonis Antanas – 172

Paurys Dizmaras – 111, 128

Pažera Antanas – 255

Petkevičius – 143

Petkevičius Aleksas – 165

Petrauskas Vincas – 52

Petronis Petras – 201

Petruitis Jonas – 8, 61, 65, 68, 73, 74, 76, 79, 95, 98, 101, 111, 115, 116,
117, 118, 119, 120, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137,
144, 145, 147, 148, 149, 150, 156, 157, 159, 163, 164, 165, 166, 167, 172,

174, 178, 179, 180, 183, 184, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 232, 239, 240

Petrutis S. – 179

Petruškevičius Antanas – 179, 188

Piktuiža Jonas 166, 253

Pikuižis – 160

Pilvelis Adolfas – 226

Pitum Šaje – 50

Plečkaitis Vytautas – 212

Plikutis Povilas – 22, 26, 31

Plonica Andrius – 255

Poderis Stasys – 255

Pošiūnas Antanas – 39

Pračkaila Antanas – 15

Pranaitis Jonas – 40

Pranaitis Juozas – 17

Pranskaitis Bernardas – 256

Pruzdys – 26

Pšezdeckienė – 251

Pšezdeckis – 81

Pukelevičius Vladas – 212

Pumezis Eloja – 40

Pundzevičius Stasys – 134, 204, 205, 219, 223, 263, 265

Puodžiukas Petras – 103, 254

Puodžius Juozas – 69

Puodžiūnas Jonas – 18, 22, 27

Pušinaitis Jonas – 40

Puzinas Stasys – 37, 83, 87, 100, 103, 108

Pūkys Vladas – 225, 226

R

Račys Juozas – 12

Radzevičius Vytautas – 71

Rakutis Valdas – 8, 13, 23, 96, 129, 166, 177, 179, 217

Ramanauskas Juozas – 24, 40, 41, 93

Ramanauskas Kazys – 22, 28, 64, 70, 84, 86, 91, 94, 98, 100, 115, 121,
122, 123, 124, 253

Ramanauskas Valerijonas – 23, 24, 25, 27, 30

Ramaškevičius Jonas – 40

Ramoška Petras – 224, 229, 230

Rankauskas – 228
Raščius Jonas – 27
Raščius Juozas – 22
Raškevičius Juozas – 166, 255
Raštikis Stasys – 207, 219, 263, 265
Raudonikis Antanas – 230
Rauka Jonas – 112
Raulinaitis Z. – 228, 229
Ravinskas Simas – 255
Reichertas Edvardas – 72
Reikalo J. – 65
Repšys Mikas – 183, 196, 202, 207, 213, 222
Reščiotnikov Vasilij – 229
Revinskas Simonas – 40, 254
Rinkevičius Adomas – 19
Romeris – 81, 251
Rosbachas – 105, 106
Rozenas – 251
Rudaitis Simonas – 255
Rudminas K. – 205
Rudokas Jonas – 189
Rudzevičius Viktoras – 254
Ruigys Albinas – 212
Rukša A. – 126, 129
Rumelis Elija – 253
Rumiancev – 229
Rupšys Mikas – 183
Ruseckaitė Vanda Heliadora – 236
Ruškevičius Juozas – 255
Ruškys Kostas – 166, 255
Rutkauskas Jonas – 40
Rutkauskas Vaclovas – 28

S

Sabaliauskas Benediktas – 255
Sabaliauskas Jeronimas – 188
Sadlauskas Kazys – 197
Saladžius Pranas – 204
Saltonas J. – 207

Samasionka(s) Jonas – 11, 13, 16, 25, 28, 50, 51, 74, 80, 95, 119
Samochinas Stepas – 181, 183
Samuolis Juozas – 27
Sapkauskas Juozas – 31
Saulynaitė Stefanija – 246
Savickas Albertas – 201
Savickas Jonas – 254
Savickas Juozas – 255
Savickas Stasys – 40
Segalis – 155
Senkevičius Antanas – 40
Senkus Jonas – 40
Serbenta – 50
Sidabras Bronius – 60, 254
Simanauskas Feliksas – 254
Simonas Artiomas – 111
Sinickis Antanas – 22, 84, 93, 253
Sinkevičius Alfonsas – 45, 188
Sinkevičius Jonas – 95
Sirotkėvičius Andrius – 256
Skaržinskas Jonas – 40
Skinskis Juozas – 37
Skiunis Juozas – 40
Skorosovas Viktoras – 229
Skorulis Juozas – 25, 27, 30, 31, 41, 50, 52, 72
Skorupskis V. – 233
Skrabutėnas Pranas – 128
Skučas Kazys – 192, 195, 199, 201, 205
Slabšinskas V. – 233
Sležėvičius Mykolas – 49, 147, 232
Slušinskas Izidorius – 166, 254
Smalenskas – 211
Smečėvkauskas M. – 209
Smetenskas – 4, 193
Smetona Antanas – 186, 187, 190, 193, 204, 209, 224, 240
Sniečkus Jonas – 197
Sniečkus Vincas – 60, 254
Soltonas Panteleonas – 188
Sporyckinas Nikolajus – 229
Sprangeris – 59, 62, 66, 67

Sproginis Vincas – 11, 12, 13
Srabutėnas Pranas – 108
Stalinas Josifas – 226
Stanaitis Juozas – 178, 197
Staniulis Vladas – 22, 72
Stankevičius – 142
Stankevičius Albertas – 165, 253
Stankevičius Antanas – 205
Stankevičius Juozas – 40, 253
Stankevičius Laurynas – 72
Starkauskas Bronius – 40
Starkus Kazys – 174
Starkus Z. – 234
Statkevičius Jonas – 72
Statkus Vytenis – 7
Steikūnas Kazys – 19, 22, 25, 26, 28, 52
Stelmokas Jonas – 226
Steponaitis Vytautas – 59, 188, 190
Stračkaitis Vladas – 25
Strazdas Vytautas – 145, 146, 201
Strikas Jonas – 226
Strimavičius Vladas – 174, 180, 183
Stulginskis Aleksandras – 186, 233
Stumbrys Pranas – 255
Sukaitis Vincas – 60
Sutkus Jurgis – 22
Svandtas – 180, 181
Svederskis Leonas – 226

Š

Šalkauskas Kostas (Konstantinas) – 12, 18, 19, 23, 24, 49, 52, 55, 56, 73, 81
Šapkauskas Juozas – 11, 12, 13, 18
Šatraitis Juozas – 165
Šendakov Vasilij – 229
Šešlauskas Antanas – 103
Šidlauskas Stasys – 197
Šilingas Zigmas – 185
Šimanskis Feliksas – 103
Šimelaitis Bronislovas – 41, 255

Šimkonis B. – 230
Šimkus Antanas – 201, 205
Šimkus Jonas – 174
Šimkus Kairys – 185
Šimkus Valerijonas – 205
Šimonėlis Liudas – 207, 210, 212, 219, 222, 230
Šimukonis Povilas – 254
Šinkevičius Alfonsas – 14
Širvaitis – 15
Širvys Juozas – 255
Škirpa Kazys – 44, 46
Šlekaitis Vincas – 25
Šliūpas K. – 16
Šliuževičius Andrius – 254
Šližys Juozas – 254
Šluipys Vincas – 255
Šneideraitis E. – 12
Šniukšta Petras – 56
Šova Antanas – 139, 143, 161, 202, 203
Špokevičius Antanas – 224, 227, 229, 230, 245, 246
Štangenbergas Edvardas – 14, 72
Šukaitis Vincas – 254
Šulga Juozas – 43
Šulinskas Pranas – 256
Šumskis Aleksandras – 133
Šuopis Pranas – 40
Šuras M. – 197
Švelnys Kazys – 22
Šventoraitis Vytautas – 226

T

Tadeušaitis Vincas – 37, 40
Talevičius Zigmas – 31
Tamašauskas Pranas – 205
Tamošiūnas Kazys – 188
Tamutis Jonas – 254
Taunys Ignas – 201, 205
Taunys Leonas – 174, 185, 201, 205
Tekoris Vincas – 111

Telksnys Pranas – 97, 157, 159, 160, 253
Tilvikas Alfonsas – 108, 154, 158, 188
Timošenko Semionas – 226
Toliušis – 129
Tomkevičius Liudas – 108, 128, 176, 183
Treideris A. – 39
Tumas Juozas – 183, 186, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 205, 206,
210, 214, 216, 221, 224, 243, 244, 257, 260
Tunaitis Vincas – 40
Turskis Napoleonas – 183
Tūbelis Juozas – 204

U

Uogintas Pranas – 22, 44, 45
Urbakonis Petras – 83, 100, 102, 103, 253
Urbonavičius Juozas – 255
Urnevičius Vytautas – 69
Urniasas Julius – 183
Uspenskis Aleksandras – 183
Ušinskas Julius – 180, 183
Užupis Antanas – 22, 27, 50, 72

V

Vaičaitis Jonas – 255
Vaičenonis Jonas – 8, 13, 23, 96, 129, 166, 177, 179, 217
Vaičiūnas Antanas – 26, 203, 261
Vaiškevičius Pranas – 19
Vaitkevičius Kazys – 184
Vaitkus Feliksas – 208
Vaitkūnas Antanas – 197
Valaitis Jonas – 254
Valaitis Pranas – 108
Valaitytė Marija – 243
Valančius Motiejus – 258
Valašinaitis Petras – 11
Valašnavičius – 13
Valeiša Konstantinas – 94, 114, 115, 120, 123, 124, 125, 129, 130, 169,
180, 181, 182, 183, 185, 238

Valiukonis Juozas – 103
Valkauskas Petras – 197
Variakojis Jonas – 58, 59, 63, 67, 68, 70
Vasiliauskas Benediktas – 212
Vasiljevas Borisas – 169
Vebeliūnas Juozas – 255
Veingartas – 14
Velykis Mykolas – 12, 31, 49, 51, 52, 175, 176, 182, 232, 235
Venckus Vincas – 254
Venclauskas K. – 222, 230
Vidugiris Juozas – 61, 66
Vileišis J. – 50
Vileišis P. – 227
Viliušis Jonas – 108, 128
Vilkaitis Juozas – 174
Vimeris Alfredas – 81, 94
Vinčiauskas Juozas – 166, 254
Vinogradovas Aleksejus – 229
Virbalis A. – 221
Visockis Vladas – 212
Vitkauskas Jurgis – 255
Vitkauskas Liucijonas – 31
Vitkauskas Vincas – 129, 224, 225
Vitolis – 134
Voldemaras Augustinas – 204
Vorošilovas Klimentas – 226
Vorzbickas Aleksas – 95

Z

Zagorskis J. – 183, 188
Zambacevičius Antanas – 22, 23, 253
Zamžickas Aleksa – 197
Zargė Simonas – 11
Zaskevičius Stasys – 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39
Zelneriukas Jurgis – 25
Zenkevičius Pranas – 174
Zigmantas V. – 198
Zlotoravičius Večeslavas – 108
Zlotorovičaitė Ona – 238

Zolotorius (Zalatorius) (Zolotaris) (Zolotoris) Jonas – 19, 22, 24, 25, 27, 31, 33, 72, 130

Zubavičius Bronius – 12, 13

Zubrys Antanas – 51, 65, 77, 79, 80, 131

Ž

Žadeika Pijus – 138, 165, 253

Žebertavičius Petras – 19

Žebertavičius Vincas – 19

Želigovskis Liucianas – 10, 147, 162, 164

Žemaitis Antanas – 38, 39

Žemantauskas Juozas – 255

Žilaitis Saliamonas – 22

Žilinskas Adolfas – 188

Žukas Antanas – 228, 230

Žukas Konstantinas – 130, 174, 201

Žukauskas Edvardas – 212

Žukauskas Silvestras – 64, 73, 75, 79, 90, 97, 113, 156, 171, 179, 233

Žutautas Vladas – 93, 95

Žvelgynas Valdemaras – 201

W

Wulffen – 38

UDK 355(474.5) (091)
Su75

Gintautas Surgailis
ANTRASIS LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO ALGIRDO
PĖSTININKŲ PULKAS

Recenzentai: doc. dr. Vytautas Lesčius
dr. Rimantas Zizas
Kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė
Maketavo Jolanta Girnytė

Tiražas 250 egz.

2014-10-02. Užsakymas GL-389.

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5 A, LT-10322 Vilnius

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISSN 1822-4423

ISBN 978-609-8074-29-1

APSAUGOS
MINISTERIJA.
Gaušis 24-1918 m.
N 11:
VILNIUS.

Pranagis
išleista
Vadui 2° pulko.

Isakau Juus gvardis 28 d.
š. m. išvašinti Kaunan ir
tuojams pradėti tvirina 2°
pulkos. Apie išvašarima man
raštu pranešti.

Apsaugos Ministeris
Kuzinukas Dlygriz
Viršinimas štalas
Kuzinukas Liaturas